

SPOMINSKA OBELEŽJA PRIPOVEDUJEJO

Literarni natečaj

Šolsko leto 2024/25

SPOMINSKA OBELEŽJA PRIPOVEDUJEJO LITERARNI NATEČAJ, ŠOLSKO LETO 2024/2025

(elektronska verzija knjige)

Urednik: dr. Alojz Šteiner

Jezikovni pregled: Tamara Škraban

Oblikovanje in računalniški prelom: Video Studio Signal d. o. o.

Naslovnica: foto Dani Mauko, oblikovanje Miha Vöröš - Video Studio Signal

Fotografije: Dani Mauko, Janez Kološa, Boris Edšid, Jani Prajner, Jana Bohar, portal partizanski spomeniki na Geopediji, ZTŠK Šalovci ter avtorji prispevkov idr.

Izdajatelji in založniki: Domoljubne in veteranske organizacije iz Pomurja:

- Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje, Murska Sobota
- Domoljubno krajevno združenje Puconci, Puconci
- Društvo vojnih invalidov Pomurja, Murska Sobota
- Prekmursko društvo general Maister Murska Sobota, Murska Sobota
- Zveza slovenskih častnikov, območna združenja v Pomurju, Ljutomer
- Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Pokrajinski odbor in območna združenja v Pomurju, Murska Sobota
- Zveza združenj borcev za vrednote NOB, Pokrajinski svet za Pomurje in združenja v Pomurju, Ljutomer
- Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Tišina

Produkcija: Video Studio Signal d. o. o., Murska Sobota

Naklada: 150 USB nosilcev

Murska Sobota, april 2025

Vse pravice pridržane. Noben del te publikacije ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v katerikoli obliki oziroma na katerikoli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače brez predhodne pridobitve soglasja lastnikov avtorskih pravic, tj. izdajatelja.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji Univerzitetna knjižnica Maribor
821.163.6-93-82(0.034.2)

LITERARNI natečaj (2024-2025 ; Pomurje)

Spominska obeležja pripovedujejo [Elektronski vir] : literarni natečaj : šolsko leto 2024/2025 / [urednik Alojz Šteiner ; fotografije Dani Mauko ... [et al.]. - Murska Sobota [etc.] : Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje [etc.], 2025

ISBN 978-961-94995-8-0

1. Gl. stv. nasl.

COBISS.SI-ID 231622403

SPOMINSKA obeležja pripovedujejo: literarni natečaj, šolsko leto 2024/2025, Alojz Šteiner, ur.; [fotografsko gradivo Dani Mauko in drugi.]. – Murska Sobota: domoljubne in veteranske organizacije Pomurja, 2025.

**ZMAGE NAD FAŠIZMOM IN NACIZMOM
IN KONCA 2. SVETOVNE VOJNE**

KAZALO

	Kolofon	2
	Posvetilo	3
	Kazalo	4
	BILTEN LITERARNEGA NATEČAJA 2024/2025	7
Drago RIBAŠ	Predgovor predsedujočega Koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja	8
Alojz ŠTEINER	Uredniški uvodnik – ob osemdesetletnici Organizatorji literarnega natečaja 2024/2025	11 14
Alojz ŠTEINER	7. Literarni natečaj »Spominska obeležja pripovedujejo« domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja v šolskem letu 2024/2025	18
Alojz ŠTEINER	Pregled mentorjev po šolah in mentorstvih avtorjev	21
Alojz ŠTEINER	Pregled nagrajenih prispevkov in prejemnikov medalj	23
	Oblikovne rešitve medalj, priznanj, zahval ter vabil	25
	PRISPEVKI LITERARNEGA NATEČAJA 2024/2025	32
	Prozni prispevki dijakov srednjih šol	33
Sara KOCUVAN	Zvestoba narodu: 80 let od konca 2. svetovne vojne	34
Polona KLEMENČIČ	Zgodovinski delček mene	39
Pija UKMAR	Spomini moje prababice	43
Jadranka IKANOVIĆ	2. svetovna vojna v očeh prababice in pradedka	46
Vita JELENOVEC	Sanje device Marije	48
Tara SOBOČAN	Dedkova zgodba	52
	Prozni prispevki učencev 7., 8. in 9. razreda osnovne šole	54
Ivana GORZA	Strajnsakova postojanka na Kapeli	55
Tijana ROŽANČ in Larisa ŠAFARIČ	Nemčeva in Rihtaričeva postojanka	58
Eva KAVAŠ	Spominsko obeležje ob partizanski postojanki Tothov mlin, Očeslavci	63
Nadja KAPUN	Spominska obeležja in žrtve iz časa druge svetovne vojne na območju občine Radenci v obdobju 1941–45	67
Alisa TORMA in Taya VÖRÖŠ	Voglerjeva koč pripoveduje	70
Irenej ROŠKAR	Krepimo domoljubje	73
Matic in Meta STOLNIK	Intervju s Cirilom Zanjkovičem	76
Neža MURKOVIČ	Spomini Helene in Vincenca Vrbnjaka o streljanju talcev pri ribičevem mlinu	83
Lina MAJC	Zgodba o dogajanju 2. svetovne vojne v Prekmurju	89
Inja JEREBIĆ	Moja domovina	91
Manuel ŠEBJANIČ	Babica in kravica Lizika	94
Gal RAKUŠA	Prekmurje skozi zgodovino	95

Prozni prispevki učencev 4., 5. in 6. razreda osnovne šole		96
Ajda ORNIG	Zgodbe vklesane v kamen, nikoli ne zbledijo	97
Ana TRSTENJAK	O »žandorjih«, »skrivočih«, »opasnem« Janku Ribiču in ustreljenih talcih	99
Julija MAKOTER	Prababica partizanka	101
Ajda ROZMAN	Moj pradedek in prababica v času 2. svetovne vojne	103
Živa RAUTER	Med zaprašenimi listi ...	104
Klara KERNJAK	Intervju z dedkom o 2. svetovni vojni	107
Pesem srednješolke		109
Klementina SEGERI	Sence jeklenega	110
Pesmi učencev 7., 8. in 9. razreda osnovne šole		112
Ula GUTMAN	80 let spominov in upanja	113
Maša KEREK	Spomini, ki žarijo vekomaj	114
Iva HORVAT	Spomin na vojno	116
Sofija JURJOVIČ	Branilec tuje domovine - izpoved nasilno mobiliziranega Slovenca	117
Neli GORZA	Pomurje – spomin na preteklost	119
Eva RECEK	Naj bijejo srca našim junakom	120
Tijana LOVENJAK in Lana FICKO	Osemdeset let	122
Ava ROVŠNIK	V spomin naše domovine	123
Sara HUBER	Senca nad Muro	124
Tara OTOPAL	Junaki naše pokrajine	125
Vid JENEŠ	Naša domovina	126
Gal HORVAT	Svoboda	127
Pesmi učencev 4., 5. in 6. razreda osnovne šole		128
Julija PAR	Zgodovina domovine	129
Zala SLAVIČ	Srce Slovenije	130
Marcel PODGORELEC	Domovina	131
Patrik KUNČIČ in Nik CENER	Vojak	132
Živa MAUKO	Ljubezen domovine	133
Brina PUŠENJAK	Janko Ribič	134
Teja SENČAR	Naša domovina Slovenija	135
Lev Aleksej FARKAŠ	Slovenija, moja domovina	136
Anej SMOLKO	Naša dežela - domovina	137
Valentina CIMERMAN	Moja Slovenija	138
Asija MULAHAŠANOVIČ	Slovenija	140
Filip IVEZIČ	Moj kraj je raj!	141

	DODATKI	142
Alojz ŠTEINER	O pomurskem pristopu domoljubnih in veteranskih organizacij pri delu z mladimi	143
Jani PRAJNER	80 let od konca druge svetovne vojne v Prlekiji	160
Adam MAKOVEC	Vojne v razkrižju skozi oči Vlada Žabota	163
Alojz ŠTEINER	Slovenske vojaške enote v Prekmurju v 2. svetovni vojni	174
Alojz ŠTEINER	Franc - Franček Gomboc pripadnik 1. prekmurske brigade	188
Alojz ŠTEINER	Seznam spominskih obeležij v Pomurju, povezanih z povezani z 2. svetovno vojno	195
Alojz ŠTEINER	Pregled posebnih obeležij – spotikovcev v Prekmurju	250
	Foto galerija predhodnega natečaja	268

A photograph of a white stork standing on a muddy, brown field. The stork is in the foreground, facing left, with its long red beak and legs. In the background, several other birds, including more storks and dark-colored birds, are visible on the field. The background is slightly blurred.

SPOMINSKA OBELEŽJA PRIPOVEDUJEJO

BILTEN LITERARNEGA NATEČAJA 2024/2025

Dr. Alojz Šteiner, urednik

Foto: Dani Mauko

PREDGOVOR PREDSEDUJOČEGA KOORDINACIJE DOMOLJUBNIH IN VETERANSKIH ORGANIZACIJ POMURJA

Spoštovane učenke in učenci osnovnih šol, spoštovane dijakinje in dijaki srednjih šol v Pomurju, spoštovane mentorice, ravnateljice in ravnatelji šol!

Najprej bi se vam rad zahvalil, da ste se ponovno odzvali našemu pozivu k sodelovanju na literarnem natečaju, ki ga že vsa leta imenujemo »Spominska obeležja pripovedujejo«.

Človek je organizacijsko bitje in zato vedno rabi pripadnost, kjer se počuti varno, domače, dobrodošlo, enako, da je razumljen in še marsikaj drugega. Najprej je seveda to družina, iz katere izhaja in kam se lahko vedno vrne. V vrtcu je to skupina v kateri je in pozna druge otroke, njihove navade in njihov odnos do drugih članov skupine. Potem je seveda to razred v osnovni in srednji šoli, kjer preživi praktično tretjino svojega časa. Sčasoma je to tudi družba v okolju, ki ga sprejme in mu pomaga pridobiti dobre ali tudi slabe navade. Zelo hitro pa se zavemo, da je poleg našega odnosa do bližnjega okolja pomemben tudi naš izvor. Poleg premoženjskega izvora staršev so vedno bolj pomembni tudi odnos do naroda, njegovega jezika, navad, običajev in njegove zgodovine.

Koordinacija domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja v okviru svoje dejavnosti poskuša ohraniti spomin na dogodke v Pomurju v zadnjem stoletju in pol, od prvega tabora Slovencev v Ljutomeru do velike vojne, v katero so šli tudi Pomurci v polkih avstrijske ali ogrske vojske s pesmijo za presvetlega cesarja na ustih. Ob mnogih mrtvih in ranjenih Pomurcih v teh bojih za tujega vladarja, so se kljub štiri letni kalvariji na bojiščih v Galiciji in ob Soči, vseeno odzvali klicu generala Maistra ter poskrbeli, da je spodnja Štajerska in južna Koroška ostala slovenska. Iz tega obdobja je tudi teror madžarskih oblasti po razglašeni Mörski republiki in po njenem zatonu priključitev Prekmurja k kraljevini SHS.

Koordinacija poskuša osvetliti tudi čas ponovne okupacije Pomurja v drugi svetovni vojni s strani nemškega in madžarskega agresorja in odporu zoper okupacijo z večjimi ali manjšimi akcijami in ob znatnem krvavem davku. K osvoboditvi Slovenije je prispevala tudi, danes skoraj pozabljena, prva Prekmurska brigada. Letos poteka 80 let od konca te neizmerne kalvarije svetovnega prebivalstva, za katero so takrat vsi rekli, da se nikoli ne sme ponoviti.

Danes poskušamo mlade usmeriti v to, da ugotovijo kaj so prinesle in prinašajo takšne stvari človeštvu, kar pa lahko vidijo v posnetkih iz Gaze in Zahodnega brega na Bližnjem vzhodu, Ukrajine, Sudana in od drugod.

Prav tako je namen koordinacije pokazati mladim, zakaj so se prebivalci Republike Slovenije po 73-ih letih, 23. 12. 1990, odločili za razhod s skupno državo Socialistično Federativno Republiko Jugoslavijo in zakaj to ni bila lahka odločitev. Spominska obeležja iz tega časa ne govorijo le o hrabrosti in preudarnosti pripadnikov teritorialne obrambe in organov za notranje zadeve (milice, kriminalistične službe, varnostno informativne službe), ampak tudi o odločnosti civilne zaščite, gasilcev, narodne zaščite, medicinskega osebja, predstavnikov medijev in seveda tudi o podpori občin in prebivalstva, ki je poskrbelo za to kar so branilci potrebovali. Poleg tega pa pokazali human odnos do vojnih ujetnikov agresorske armade.

Pri javnem razpisu gre za to, da mladi sami raziščejo dogodek zaradi katerega je postavljeno spominsko obeležje ali temo domoljubja, ga ocenijo s svojimi očmi in ga prikažejo glede na svojo predstavo sveta in medčloveških odnosov v njem. Druga pomembna stvar je, da se ti prispevki ohranijo v zborniku in je ta zbornik v knjižni zbirki NUK-a ne-le kot knjiga, ampak tudi v elektronski obliki, da se lahko berejo prek povezave na spletni strani Policijskega veteranskega društva Sever za Pomurje. Obenem mladi že v osnovni in srednji šoli postanejo pisci in je njihovo delo dobilo trajni obstoj. Tako, da bodo lahko svojim otrokom, vnukom, pravnukom povedali: »Poglejte in preberite si to, da sem že kot otrok pokazal spoštovanje in ljubezen do svoje domovine«.

Brez prizadevanj mentorjev bi bil naš trud brezuspešen. Zato se moramo vedno znova zahvaliti mentoricam in mentorjem, da mlade usmerjajo v raziskavo tega dela naše domače zgodovine. Ker so mladi danes v šolah obremenjeni z marsikatero dejavnostjo in področjem, kjer nabirajo znanje in izkušnje za življenje, se organizatorji več kot zavedamo, da je usmeritev mladih v raziskavo zgodovine odvisno od sprejemanja le te s strani mentorjev in njihovega prizadevanja, da jih prepričajo v koristnost raziskovanja.

Potrebno se je zahvaliti članom natečajne skupine, ki vsako leto pregledajo in ocenijo prispevke, ker to počnejo v prostem času in zastonj. Prav tako se je potrebno zahvaliti organizatorjem in izvajalcem zaključne prireditve in strokovne ekskurzije, da pripravijo dogodek, ki ima zanimivo vsebino in pomen in se tam hkrati počastijo tudi mladi avtorji in njihovi mentorji.

Zahvalili bi se radi tudi ravnateljicam in ravnateljem osnovnih in srednjih šol v Pomurju, ki nas pustijo v svoje delovno okolje, ne le s sodelovanjem pri tem natečaju, ampak tudi takrat, ko s predavanjem, razstavo ali pohodom do spominskega obeležja poskušamo prikazati, kaj in zakaj se je dogajalo v Pomurju v prejšnjem stoletju in kakšen vpliv ima to na življenje danes.

Drago Ribaš,

predsednik Policijskega veteranskega društva Sever Pomurje in

predsedujoči Koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja v letu 2025

Podpis aneksa k dogovoru o sodelovanju v Koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja, 24. maja 2024 v Vrtnu spominov in tovarištva na Petanjcih. V koordinacijo je vključena Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija. (Foto: Dani Mauko)

UREDNIŠKI UVODNIK – OB OSEMDESETLETNICI

Pomenljivi naslov uvodnika potrebuje pojasnilo. Ko bo izšla ta publikacija, bo v letu 2025 minilo osemdeset let od konca druge svetovne vojne in največje morije v zgodovini človeštva. Mnogi so takrat mislili in trdili, da se kaj podobnega ne sme ponoviti. V to po osemdesetih letih očitno nismo več popolnoma prepričani, saj je vedno bolj prisotna delitev na tiste, ki so za in one, ki so proti vojnām. Med slednjimi so tudi avtorji in prispevki v sedmi publikaciji, ki je nastala na podlagi 7. literarnega natečaja Spominska obeležja pripovedujejo. Danes za mlado generacijo vojna ni njihova opcija. Letošnja publikacija je, tako kot celoten natečaj, posvečena obeleževanju konca 2. svetovne vojne, izdana v upanju, da to ni zadnji opomnik, preden bi ponovno začeli postavljati spomenike žrtvam vojne.

Organizacijski pristop k natečaju je bil takšen kot v predhodnih letih. Statistika 7. literarnega natečaja domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja v šolskem letu 2024/25 kaže na 50 prejetih prispevkov, med njimi 25 proznih del in 25 pesmi. Natečajna skupina je sklenila, da med prispevki enega proznega dela petošolca ne bo evalvirala, predstavljam ga v posebnem delu publikacije. V publikaciji so tako objavljeni prispevki 48 osnovnošolskih avtorjev, med njimi 36 učenk in 12 učencev iz desetih osnovnih šol v Pomurju in 7 gimnazijk iz dveh gimnazij. Pri mentorstvu je število mentoric tokrat doseglo število 15 in dva moška mentorja. Dodati je treba, da je med avtoricami in avtorji 12 takšnih, ki so sodelovali že na predhodnih natečajih, pet med njimi tudi trikrat in več. Zaključna javna prireditev s podelitvijo digitalnih publikacij, medalj za najboljše ocenjene prispevke, priznanj in zahval, bo 6. maja 2025 v Kulturnem domu Dobrovnik. Datuma sklepne strokovne ekskurzije za avtorje prispevkov in mentorje pa še ne morem objaviti.

Ideja, da bi bila publikacija na podlagi prejetih del mladih avtorjev in njenih strokovnih dodatkov prvenstveno posvečena koncu druge svetovne vojne, je vendarle uspela. 35 prispevkov ali 70 odstotkov le teh se nanaša na osemdesetletnico. V teh prostorih je še kako živ spomin na vojno in okupacijo v letih med 1941 in 1945. Vendar mladi avtorji ne raziskujejo in opisujejo samo odpora, ampak in predvsem takratni režim in trpljenje vojakov ter civilistov. Glede trpljenja in žrtev vojaštva je več zgodb tudi o tistih, ki so bili mobilizirani v vojaške formacije okupacijskih vojsk in teh je bilo od leta 1942 do 1944 bistveno več kot v odporiških strukturah. Upam si trditi, da smo tako

oblikovali virtualno obeležje, ki po osemdesetih letih spominja in opominja obenem. Je res, da je drugačno od nekdanjih pričakovanj, ni enoznačno ampak pisano.

Tudi tokrat na koncu publikacije objavljamo še pregled spominskih obeležij v Pomurju, posvečenih žrtvam in spominu na 2. svetovno vojno. Najprej so tu sezname spominskih obeležij po štirih upravnih enotah, toliko kot je borčevskih združenj v Pomurju. Zanje bi kdo lahko oporekal, kaj vam je tega treba, ko pa so skoraj vsa obeležja predstavljena na spletnem portalu Geopedija. Naš namen je jasen, omogočiti šolam, da še lažje in hitreje pridejo do podatkov o obeležjih na njihovem območju in s tem spodbuditi prihodnje raziskovanje lokalne zgodovine med mladimi in ohranjanje zgodovinskega spomina. To smo v preteklosti že naredili za obeležja povezana s koncem 1. svetovne vojne in Maistrovimi prizadevanji za zavarovanje severnih slovenskih etničnih meja in za osamosvojitvena prizadevanja. Tokrat smo dodali še pregled prav posebnih obeležij, spotikovcev v Murski Soboti, Lendavi in Šalovcih, posvečenih izgnanim židovskim prebivalcem v teh krajih. Zgodb o teh tragedijah še ni, so pa predstavljene informacije že brez tega zgovorne.

Vedno znova tudi poudarjamo, da imamo zelo bogat pomurski knjižni fond o nastajanju slovenske države in osamosvojitve Slovenije, ki je dostopen tudi na svetovnem spletu. Ko v pričujoči publikaciji predstavljamo prizadevanja pomurskih domoljubnih in veteranskih organizacij pri delu z mladimi, z nekaterimi primeri dobre prakse temu dodajamo seznam teh virov. Ti so sedaj na enem mestu, kar je do neke mere lahko celo zaskrbljujoče, saj njihovo število presega dvajset. Skrb je odveč, ker gre za digitalne vire, kjer spletni brskalniki in podpora umetne inteligence omogočajo izjemno hitro odkrivanje dejstev, pa tudi kakšne nasprotnosti v virih. Od tu pa do kazalnika, kolikokrat se ti viri uporabljajo oziroma citirajo, pa je samo še korak.

Tudi pričujoča publikacija je sestavljena iz štirih delov. V prvem delu je bilten literarnega natečaja z informacijami o razpisu, delu natečajne skupine, pregledom prejemnikov medalj ter pregledom mentorjev po mentorstvih in šolah. V drugem delu so predstavljeni prispevki avtorjev proznih del v treh kategorijah, in sicer srednješolci, osnovnošolci III. in II. izobraževalnega obdobja. V tretjem delu so po istem načelu predstavljene pesmi, ki so jih oblikovali srednješolci in osnovnošolci v obeh udeleženi kategorijah. Vsi prispevki so nanizani po razvrstitvi, ki jo je opravila natečajna skupina.

V četrtem delu kot posebni dodatek publikacije objavljamo že omenjeno predstavitev pomurskega modela dela z mladimi in prav tako omenjene seznane

spominskih obeležij. Dva prispevka predstavljata pogled na vojno in njen konec v Prlekiji. Dva prispevka predstavljata slovenske vojaške enote v Prekmurju, eden tudi skozi intervju s pripadnikom Prekmurske brigade in najstarejšim prekmurskim veteranom druge in obenem osamosvojitvene vojne, 98-letnim Francem Frančekom Gombocem. Ta del zaključujemo s fotogalerijo lanskoletnega natečaja, njegove zaključne prireditve in strokovne ekskurzije.

Kljub temu, da je zahvale v predgovoru izpostavljal že predsedujoči pomurske koordinacije in tako tudi organizacijskega odbora natečaja, ponavljam svojo zahvalo članom natečajne skupine za opravljeno delo pri evalvaciji in izboru najuspešnejših prispevkov, lektorici Tamari Škraban, veteranu in fotografskemu zanesenjaku Daniju Mauku za nabor fotografij, vsem, ki so pomagali zbirati fotografije o obeležjih in vsem, ki so sodelovali in opravili pomembno delo pri nastajanju te publikacije.

Ta publikacija, vključno z mojimi prispevki v njej, je posvečena 80-letnici konca druge svetovne vojne in zmagi nad nacifašizmom v Evropi.

Dr. Alojz Šteiner, urednik

Skupinska fotografija predstavnikov pomurskih DVO s predsednico Republike Slovenije na dogodku »Regrutacija Beltinci«, 10. maja 2024. (Foto arhiv: OZVVS MS)

ORGANIZATORJI LITERARNEGA NATEČAJA 2024/2025

DOMOLJUBNE IN VETERANSKE ORGANIZACIJE POMURJA:

ZVEZA VETERANOV VOJNE ZA SLOVENIJO, POKRAJINSKI ODBOR IN OBMOČNA ZDRUŽENJA
GORNJA RADGONA, LENDAVA, LJUTOMER IN MURSKA SOBOTA;

POLICIJSKO VETERANSKO DRUŠTVO SEVER POMURJE;

PREKMURSKO DRUŠTVO GENERAL MAISTER MURSKA SOBOTA;

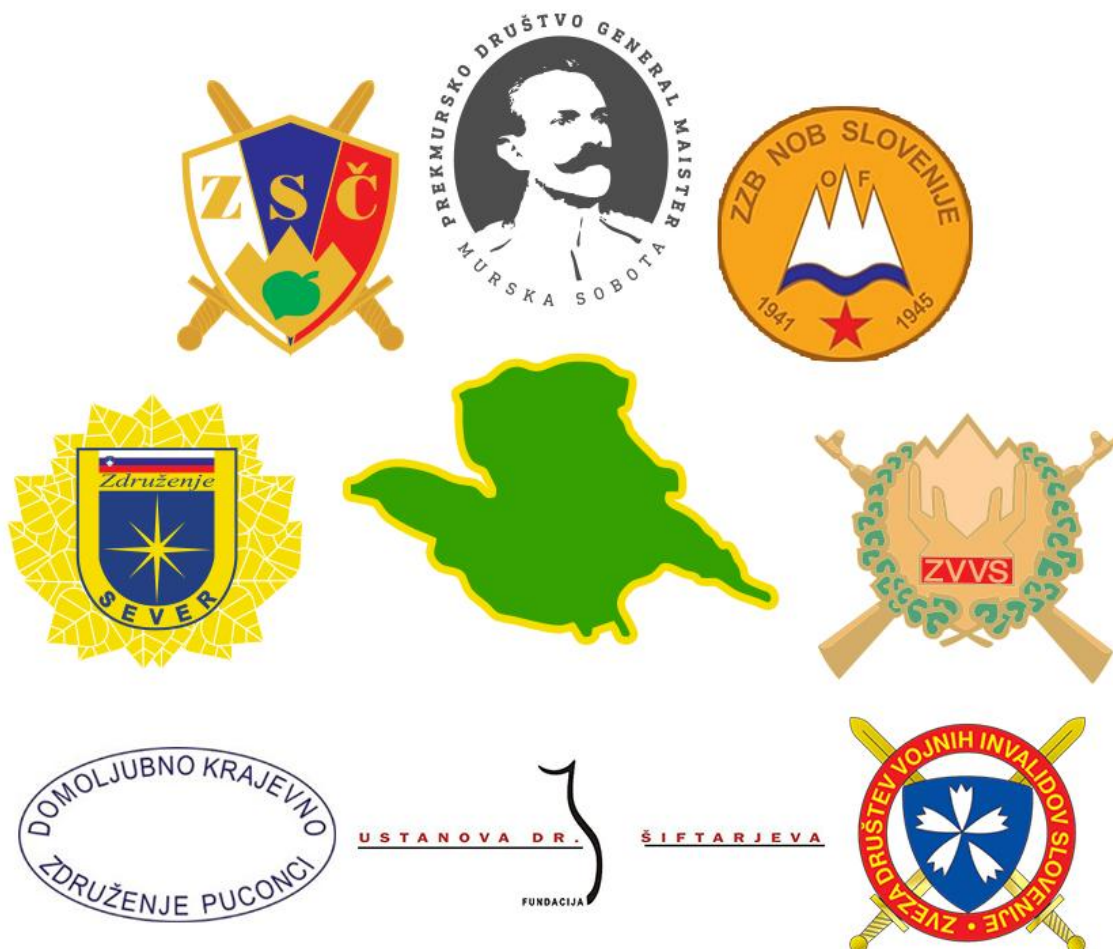
ZVEZA SLOVENSkih ČASTNIKOV, OBMOČNA ZDRUŽENJA GORNJA RADGONA, LENDAVA,
LJUTOMER IN MURSKA SOBOTA;

ZVEZA ZDRUŽENJ BORCEV ZA VREDNOTE NOB, POKRAJINSKI SVET ZA POMURJE
IN ZDRUŽENJA GORNJA RADGONA, LENDAVA, LJUTOMER IN MURSKA SOBOTA;

DRUŠTVO VOJNIH INVALIDOV POMURJA;

DOMOLJUBNO KRAJEVNO ZDRUŽENJE PUCONCI IN

USTANOVA DR. ŠIFTARJEVA FUNDACIJA

**PREDSEDUJOČI KOORDINACIJE DOMOLJUBNIH IN VETERANSKIH
ORGANIZACIJ POMURJA V LETU 2025**

Drago Ribaš

E-pošta: drago.ribas@gmail.com

**ZVEZA VETERANOV
VOJNE ZA SLOVENIJO**

**POKRAJINSKI ODBOR ZVEZE VETERANOV
VOJNE ZA SLOVENIJO POMURJE**

Spletna stran: www.zvvs.si/po-ozvvs/12-po-pomurje

E-pošta: alozj47@gmail.com

OZVVS GORNJA RADGONA

Spletna stran: www.gornjaradgona.zvvs.si

E-pošta: info@gornjaradgona.zvvs.si

Facebook profil: facebook.com/OZVVSGR

OZVVS LENDAVAL

E-pošta: info@lendava.zvvs.si

OZVVS LJUTOMER

Spletna stran: www.ljutomer.zvvs.si

E-pošta: info@ljutomer.zvvs.si

OZVVS MURSKA SOBOTA

Spletna stran: www.murskasobota.zvvs.si

E-pošta: info@murskasobota.zvvs.si

**POLICIJSKO VETERANSKO DRUŠTVO
»S E V E R« POMURJE**

Spletna stran: <http://www.sever-pomurje.si/>

E-pošta: sever.pomurje@gmail.com

PREKMURSKO DRUŠTVO GENERAL MAISTER MURSKA SOBOTA

Spletna stran: <http://www.pdgms.si/>

E-pošta: info@pdgms.si;

pdgm.murska.sobota@gmail.com

Facebook profil:

[Prekmursko društvo General Maister](#)

**ZVEZA SLOVENSKIH
ČASTNIKOV**

OBMOČNA ZDRUŽENJA SLOVENSKIH ČASTNIKOV V POMURJU

Regijski koordinator

Spletna stran:

<https://zsc.si/zdruzenja/pomurksa-regija/>

E-pošta: joze.roskar123@gmail.com

OZSČ GORNJA RADGONA

Spletna stran:

<https://zsc.si/location/ozsc-gornja-radgona/>

E-pošta: bogdan.sajnovic@gmail.com

OZSČ LENDAVA

Spletna stran:

<https://zsc.si/location/ozsc-lendava/>

E-pošta: robert.lenarcic30@gmail.com

OZSČ LJUTOMER

Spletna stran:

<https://www.zsc.si/location/ozsc-ljutomer/>

E-pošta: joze.roskar123@gmail.com

OZSČ MURSKA SOBOTA

Spletna stran: <https://zsc.si/location/ozsc-murska-sobota/>

E-pošta: damijan.bras@gmail.com

POKRAJINSKI SVET ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV ZA VREDNOTE NOB POMURJE

Spletna stran:

www.zzb-nob.si/organiziranost/zdruzenja-in-drustva

E-pošta: jprajner@gmail.com

ZDRUŽENJE ZB NOB GORNJA RADGONA

E-pošta: boris.edsidt@gmail.com

ZDRUŽENJE ZB NOB LENDAVA

E-pošta: borislav.budin@gmail.com

ZDRUŽENJE ZB NOB LJUTOMER

E-pošta: jprajner@gmail.com

Facebook profil:

[Združenje borcev za vrednote NOB Ljutomer](#)

ZDRUŽENJE ZB NOB MURSKA SOBOTA

E-pošta: zveza.borcev@siol.net

DRUŠTVO VOJNIH INVALIDOV POMURJA

E-pošta: dvi.pomurja@zdvis.si

DOMOLJUBNO KRAJEVNO ZDRUŽENJE PUCANCI

E-pošta: casar.jozef@gmail.com

Facebook profil:

facebook.com/profile.php?id=100086536702312

USTANOVA DR. ŠIFTARJEVA FUNDACIJA

Spletna stran: <https://www.dr-siftar-fundacija.org/>

E-pošta: siftarjeva.fundacija@siol.net

marjan.siftar@gmail.com

X profil: <https://x.com/SiftarjevaF>

Facebook profil:

www.facebook.com/profile.php?id=100064468941019

7. LITERARNI NATEČAJ »SPOMINSKA OBELEŽJA PRIPOVEDUJEJO« DOMOLJUBNIH IN VETERANSKIH ORGANIZACIJ POMURJA V ŠOLSKEM LETU 2024/2025

I. IZHODIŠČA IZ RAZPISA

1. Osnovni namen razpisa je tudi za šolsko leto 2024/2025 bil, da mladi spoznajo spominska obeležja v svojem lokalnem okolju, jih raziskujejo in zberejo ter predstavijo njihovo zgodbo oziroma sporočilo ter dodajo svoja razmišljanja.
2. V posredovanih delih naj bodo v ospredju vrednote kot so ljubezen do domovine, svoboda in upornišvo proti zatiranju ter spoštljiv odnos do starejših generacij.
3. Osrednja tema 7. literarnega natečaja so vsa obdobja zgodovine slovenskega/pomurskega prostora in njenih osebnosti s poudarkom na 80. obletnici obeleževanja konca 2. svetovne vojne. Mladi ustvarjalci naj na ta način povezujejo svoj prispevek z domoljubjem in vsebinami ter obeležji, ki pričajo o nastajanju slovenske domovine.
4. Avtorji bi naj svoje prispevke usmerili zlasti v tista spominska obeležja v njihovem okolju in zgodbe, ki do sedaj še niso bile opisane.

5. V posredovanih izbranih delih avtorjev ni bilo podatkov o avtorju ter njihovem mentorju, ampak je bil prispevek označen s kodno oznako (določeno na ocenjevalnem listu).
6. Vsak avtor je lahko sodeloval samo z enim proznim in pesniškim prispevkom. Posamični prispevek je lahko imel tudi dva avtorja. Dolžina prispevka ni bila omejena. Število prispevkov na šolo pa je bilo omejeno z izborom skupaj 10 del.
7. Prispevki bi naj praviloma bili opremljeni tudi s fotografijo (fotografijami) spominskega obeležja ali fotografijo intervjuvane osebe oziroma osebe o kateri je zapis spomina. Za posredovane fotografije je bilo treba navesti tudi avtorja (vir) fotografije.
8. ZVRSTI PRISPEVKOV:
 - a) prozna dela
 1. intervju z udeležencem oziroma zapis spominov udeleženca,
 2. doživljajski spis, oziroma kratka zgodba povezana z razpisano temo,
 3. razpravljalni esej povezan z razpisano temo,
 - b) pesmi
 4. pesem, povezana z razpisano temo in domoljubjem.
9. KATEGORIJE SODELUJOČIH AVTORJEV:
 - I. učenci drugega vzgojno izobraževalnega obdobja OŠ – 4., 5. in 6. razred,
 - II. učenci tretjega vzgojno izobraževalnega obdobja OŠ – 7., 8., 9. razred,
 - III. dijaki vseh programov srednje šole.
10. Razpis je bil z vednostjo Območne enote Murska Sobota ter Zavoda za šolstvo Republike Slovenije v šole posredovan konec 14. novembra 2024, rok za posredovanje prispevkov za natečaj pa je bil 20. januar 2025. Skupaj s prispevki mladih avtorjev so se zbirale tudi ustrezne izjave mentorjev in staršev s katerimi se organizatorjem natečaja dovoljuje uporabo imen in priimkov avtorjev in njihovih izdelkov za javno obravnavo, publiciranje v skladu z določili literarnega natečaja ter ob tem uporabo imena in priimka, kakor tudi strokovnega naziva mentorja.

II. O EVALVACIJI IN NAGRADAH

V razpisu je bilo določeno, da bo zbrane prispevke (brez oznak avtorjev, mentorjev in šol) pregledala posebna natečajna skupina, ki so jo po sklepu koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja sestavljali:

1. Alojz Šteiner – vodja (upokojen doktor obramboslovja),
2. Ciril Magdič (predstavnik PVDS Pomurja, upokojeni inšpektor policije),
3. Štefan Ftičar (predstavnik ZZB, upokojeni ravnatelj šole),
4. Franc Čuš (predstavnik DGM, prof. zgodovine, ravnatelj na gimnaziji),
5. Alenka Kozar (profesorica slovenščine na OŠ),
6. Bernarda Roudi (mag. sodobne zgodovine, učiteljica na OŠ).

Postopek evalvacije je bil izveden v treh delih. V prvem delu (31. januarja 2025) so bili na podlagi razdelanih meril izbirani posredovani prispevki, zatem je v drugem delu (do 19. februarja 2025) potekalo posamično ocenjevanje prispevkov s strani članov natečajne skupine. Ocenjevanje je v drugem delu potekalo na ocenjevalnem listu po v naprej določenih elementih. Tretji, sklepni del, je po ureditvi zbranih statistik potekal 27. februarja 2025. Pri tem je na podlagi zbranih ocen ocenjevalcev in izračuna srednje vrednosti dodeljenih skupnih ocen pripravljen izbor najboljših prispevkov po kategorijah prispevkov in avtorjev.

Kot omejitev pri ocenjevanju je bilo določeno, da posamezni člani natečajne skupine, ki so učitelji oziroma mentorji pri prispevkih iz šol, ki sodelujejo v natečaju, ne ocenjujejo prispevkov iz teh šol. Natečajna skupina je od 50 prispevkov odločila, da bo pri ocenjevanju upoštevala 49 prispevkov.

Vsi avtorji prispevkov bodo nagrajeni s priznanjem in povabilom na strokovno ekskurzijo. Avtorji, s strani natečajne skupine, najboljših ovrednotenih prispevkov, bodo priznanja in medalje prejeli na posebni javni prireditvi. Mentorji bodo prejeli zahvale in bodo povabljeni na strokovno ekskurzijo. Posebne zahvale bodo podeljene tudi mladim avtorjem, ki so sodelovali že na treh in več javnih natečajih. Javna prireditev bo 6. maja 2025 v Dobrovniku pred tem pa bo 24. aprila izvedena strokovna ekskurzija. Po zaključenem natečaju bo natečajna skupina izvedla še celovito analizo natečaja. Organizatorji sodelujočim v natečaju zagotavljajo tudi e-publikacijo na USB kartici.

Dr. Alojz Šteiner, vodja natečajne skupine

PREGLED MENTORJEV PO ŠOLAH IN MENTORSTVIH AVTORJEV

Ime in priimek mentorice	Strokovni naziv	Šola	Avtorji in razred/letnik
Suzana RAUTER	prof. zgo. in geo.	Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer	Sara Kocuvan, 3. l.
Melita FRANKO	prof. zgo. in soc.	Gimnazija Murska Sobota	Jadranka Ikanović, 1. l. Vita Jelenovec, 2. l. Polona Klemenčič, 2. l. Klementina Segeri, 2. l. Tara Sobočan, 1. l. Pija Ukmar, 3. l.
Renata PUCKO in Franc KOŠA	prof. slo. in fil. prof. zgo. in madž.	DOŠ Dobrovnik	Alisa Torma in Taya Vöröš, 9.r.
Milena MOHORKO	prof. slo.	OŠ I Murska Sobota	Maša Kerec, 9. r.
Monika HAJDINJAK	prof. geo. in zgo.	OŠ Cankova	Ula Gutman, 9. r. Gal Horvat, 9. r. Iva Horvat, 9. r. Ajda Ornig, 6. r.
Tamara KRANJC ROŠKAR	prof. slo. in tehno. in teh.	OŠ Gornja Radgona	Gal Rakuša, 9. r. Irenej Roškar, 9. r.
Tatjana ŠEBJANIČ	prof. geo. in zgo.		Ava Rovšnik, 7. r.
Bojana PERGAR STOLNIK	prof. razred. pouka	OŠ Janeza Kuharja Razkrižje	Filip Ivezič, 5. r. Klara Kernjak, 5. r. Patrik Kunčič in Nik Cener, 5. r. Adam Makovec, 5. r. Asija Mulahasanović, 5. r. Marcel Podgorelec, 5. r. Matic Stolnik, 9. r. Meta Stolnik, 5. r.
Nataša PUŠENJAK	prof. razred. pouka	OŠ Janka Ribiča Cezanjevci	Julija Makoter, 5. r. Brina Pušenjak, 5. r. Ajda Rozman, 5. r.
Karla RAMŠAK	prof. razred. pouka		Valentina Cimerman, 4. r. Teja Senčar, 4. r.
Karmen RAUTER	prof. slo. in nem.		Neža Murkovič, 8. r. Živa Rauter, 6. r. Ana Trstenjak, 6. r.

Ime in priimek mentorja	Strokovni naziv	Šola	Avtorji in razred/letnik
Alenka KOZAR	prof. slo.	OŠ Kapela	Lev Aleksej FARKAŠ, 6. r. Živa MAUKO, 6. r. Julija PAR, 6. r. Zala SLAVIČ, 6. r. Anej SMOLKO, 6. r.
Bernarda ROUDI	mag.		Ivana Gorza, 9. r. Sofija Jurjovič, 9. r. Nadja Kapun, 9. r. Eva Kavaš, 9. r. Tijana Rožanc in Larisa Šafarič, 9. r.
Irena GRAŠIČ ARNUŠ	uni. prof. slo. in nem.	OŠ Kuzma	Neli Gorza, 8. r Sara Huber, 8. r. Vid Jeneš, 9. r. Tara Otopal, 8. r Eva Recek, 8. r.
Nino GUMILAR	prof. slo.	OŠ Odranci	Inja Jerebic, 9. r. Lina Majc, 9. r.
Nina VIDONJA	prof. soc. in zgo.	OŠ Puconci	Lana Ficko, 9. r. in Tijana Lovenjak, 8. r. Manuel Šebjanič, 8. r.

Dr. Alojz Šteiner, vodja natečajne skupine

PREGLED NAGRAJENIH PRISPEVKOV IN PREJEMNIKOV MEDALJ

Ime in priimek	Šola in razred	Naslov prispevka	Tip prispevka	Mentorica
Prozna dela učencev 4., 5. in 6. razreda osnovnih šol				
Ajda ORNIG	OŠ Cankova, 5. r.	Zgodbe, vklesane v kamen, nikoli ne zbledijo	esej o spominih in obeležjih na 2. svetovno vojno	Monika HAJDINJAK
Ana TRSTENJAK	OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 6. r.	O »žandorjih«, »skrivočih«, »opasnem« Janku Ribiču in ustreljenih talcih	esej o pradedkovih spominih na medvojna dogajanja v Cezanjevcih	Karmen RAUTER
Julija MAKOTER	OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 5. r.	Prababica partizanka	zgodba o partizanstvu prababice in dopisovanju z vojakom na fronti	Nataša PUŠENJAK
Pesmi učencev 4., 5. in 6. razreda osnovnih šol				
Julija PAR	OŠ Kapela, 6. r.	Zgodovina domovine	pesem o pomenu zgodovinskih spomenikov za domovino	Alenka KOZAR
Zala SLAVIČ		Srce Slovenije	pesem o spomenikih kot delu srca Slovenije	
Marcel PODGORELEC	OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, 5. r.	Domovina	pesem o vojnih grozotah, obrambi in obnovi domovine in domoljubju	Bojana Pergar STOLNIK
Prozna dela učencev 7., 8. in 9. razreda osnovnih šol				
Ivana GORZA	OŠ Kapela, 9. r.	Strajnsakova postojanka na Kapeli	esej o zgodovini spominskega obeležja	Bernarda ROUDI
Tijana ROŽANC in Larisa ŠAFARIČ		Nemčeva in Rihtaričeva postojanka	esej o zgodovini spominskega obeležja	
Eva KAVAŠ		Spominsko obeležje ob partizanski postojanki Tothov mlin, Očeslavci	esej o zgodovini spominskega obeležja	

Ime in priimek	Šola in razred	Naslov prispevka	Tip prispevka	Mentorica
Pesmi učencev 7., 8. in 9. razreda osnovnih šol				
Ula GUTMAN	OŠ Cankova, 9. r.	80 let spominov in upanja	pesem o osemdeseti obletnici in svobodi	Monika HAJDINJAK
Maša KEREK	OŠ I Murska Sobota, 9. r.	Spomini, ki žarijo vekomaj	pesem o okupaciji, upor in osvoboditvi Prekmurja	Milena MOHORKO
Iva HORVAT	OŠ Cankova, 9. r.	Spomin na vojno	pesem o spominih na vojno in pomenu miru	Monika HAJDINJAK
Prozna dela dijakov srednjih šol				
Sara KOCUVAN	Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer, 3. l.	Zvestoba narodu: 80 let od konca 2. svetovne vojne	esej o pričevanju doživljanja vojnega in povojnega časa	Suzana RAUTER
Polona KLEMENČIČ	Gimnazija Murska Sobota, 2. l.	Zgodovinski delček mene	esej o pričevanju o doživljanju dveh vojn	Melita FRANKO
Pija UKMAR	Gimnazija Murska Sobota, 3. l.	Spomini moje prababice	esej o pričanju prababice o spominih na vojna dogajanja	
Pesmi dijakov srednjih šol				
Klementina SEGERI	Gimnazija Murska Sobota, 2. l.	Sence jeklenega	pesem o sencah jeklene vojne pošasti	Melita FRANKO

**PREGLED ZAHVAL AVTORJEM
ZA TRI- ALI VEČKRATNO SODELOVANJE NA NATEČAJIH**

Ime in priimek	Šola	Zaključna leta sodelovanja v natečaju	Mentorica
Vid Jeneš	OŠ Kuzma	2022, 2023, 2024, 2025,	Irena Grašič ARNUŠ
Sofija Jurjovič	OŠ Kapela	2022, 2023, 2024, 2025,	Bernarda ROUDI in Alenka Kozar (2024)
Lana Ficko	OŠ Puconci	2023, 2024, 2025,	Nina VIDONJA
Tijana Lovenjak	OŠ Puconci	2023, 2024, 2025,	Nina VIDONJA
Irenej Roškar	OŠ Gornja Radgona	2023, 2024, 2025,	Tamara Kranjc ROŠKAR

Dr. Alojz Šteiner, vodja natečajne skupine

Sprednja stran medalje, ki jo izdeluje AureaArt Celje. (Foto: AureaArt)

Medalje za najboljše ocenjene prispevke literarnega natečaja po kategorijah čakajo na prejemnike. (Foto: Dani Mauko)

Sprednja in hrbtna stran USB kartice e-knjige (*Oblikovanje: Miha Vöröš*)

Zahvala za mentorje v škatlici z vgraviranimi podatki prejemnika (levo). Priznanje avtorjem za tri- ali večkratno sodelovanje na natečajih v obliki medalje (desno).
(Foto: Alojz Šteiner)

Natečajna skupina na delovnem sestanku 31. januarja 2025 (Foto: Janez Kološa)

Drugi delovni sestanek natečajne skupine 27. februarja 2025 (Foto: Janez Kološa)

Priznanje za avtorje prispevkov. (Oblikovanje: Miha Vöröš)

Zahvala za prispevek k literarnemu natečaju. (Oblikovanje: Miha Vöröš)

Vabilo

OBČINA DOBROVNIK
IN
DOMOLJUBNE TER VETERANSKE ORGANIZACIJE POMURJA

VABIJO

na javno prireditev ob
Dnevu Evrope in 80-letnici osvoboditve v
2. svetovni vojni
ter zaključku 7. literarnega natečaja
»Spominska obeležja pripovedujejo«
v torek, 06. maja 2025,
ob 16.30 uri
v Kulturnem domu Dobrovnik.
(Dobrovnik 297)

Slavnostni govornik bo
Generalmajor Ladislav Lipič, predsednik ZVVS
Nastopili bodo učenci Dvojezične osnovne šole Dobrovnik

Na prireditvi bodo podeljene nagrade,
priznanja in zahvale sodelujočim v natečaju in
interpretirana nagrajena dela.

Občina Dobrovnik
Dobronak Község

Mentorje in starše z učenci in dijaki naprošamo, da so na prireditvenem
prostoru do 15.30 ure, ostali obiskovalci pa do 16.10 ure.

** Prosimo da svojo prisotnost potrdite do srede dne, 23. april 2025 na
elektroski naslov: obcina@dobrovnik.si **

Vabilo na zaključno javno prireditev (*Oblikovanje Alojz Šteiner in Občina Dobrovnik*)

Sestanek za organizacijo zaključne prireditve pri dobrovniškem županu (Foto: Robert Lenarčič)

Organizatorji zaključne prireditve na sestanku na Dvojezični osnovni šoli v Dobrovniku (Foto: Alojz Šteiner)

**SPOMINSKA OBELEŽJA
PRIPOVEDUJEJO**

**PRISPEVKI LITERARNEGA NATEČAJA
2024/2025**

Foto: Dani Mauko

PROZNI PRISPEVKI SREDNJIH ŠOL

Foto: Dani Mauko

ZVESTOBA NARODU: 80 LET OD KONCA 2. SVETOVNE VOJNE

Vse dosedanje vojne so prinesle številne negativne posledice, težke preizkušnje in pri ljudeh pustile spomine in brazgotine, ki ji še do danes preganjajo. 2. svetovna vojna, ki je prišla tudi na Slovensko ozemlje, ni bila izjema. S prihodom Nemcev, Italijanov in Madžarov, so se usode naših prednikov močno spremenile in obrnile na glavo. Mnogi so bili primorani zapustiti svoje domače in se odpraviti na vojne pohode in fronte, ne vedoč, če jih bodo spet lahko videli. Žrtev se je kar vrstilo. Tisti, ki so se uspeli vrniti, pa zagotovo niso ostali enaki ter jih še do danes preganjajo more.

O 2. svetovni vojni na Slovenskem sem se pogovarjala z mojima dedkoma Brankom Kocuvanom in Francem Žižkom ter babico Ireno Kocuvan. Bili so priča povojnim posledicam in so slišali veliko zgodb od starih staršev in znancev, ki so vojno tudi doživeli. Pogovor mi je odprl nov ter bolj poglobljen pogled na dogodke, ki so jih ljudje morali pretrpeti. V nadaljevanju bom predstavila obdobje življenja, ki ga je moral moj pradedek Franc Elbl, vojak mobiliziran v nemško vojsko, preživeti ločen, daleč od družine in doma.

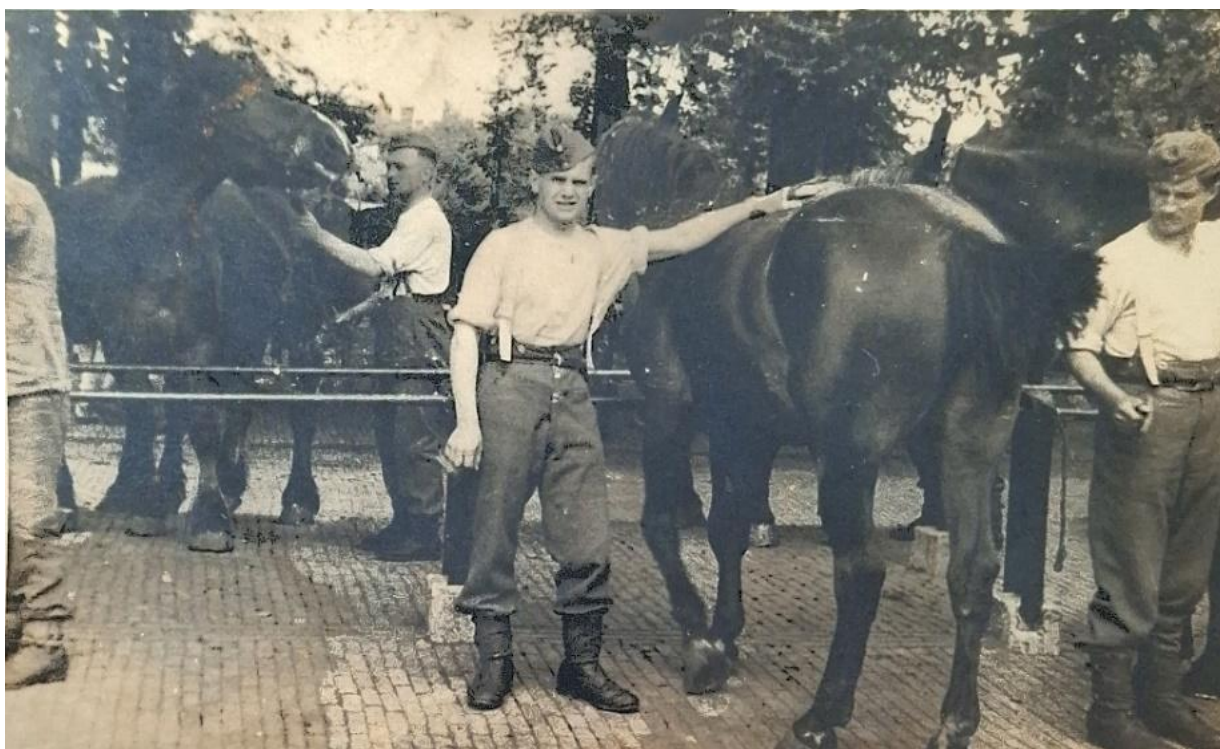
Moji sogovorniki: Irena in Branko Kocuvan (levo) ter Franc Žižek z ženo (desno) na poročnih fotografijah (*Foto: osebni arhiv*)

Vstop Slovenije v vojno in porazdelitev njenega ozemlja

Slovenija je bila v preteklosti precej manjša. Tretjina ozemlja je bilo pod Italijo, preostali del pa pod Jugoslavijo. V vojno je vstopila 6. aprila 1941. Okupatorji so si ozemlje Slovenije razdelili glede na svoje interese. Kljub majhnosti so si ga razdelili kar štirje okupatorji. Nacistična Nemčija si je prisvojila gospodarsko razvit del. Italija je dobila osrednje in južne predele, Madžari so si priključili Prekmurje, Hrvaška pa je okupirala pet obmejnih slovenskih vasi. Tako Slovencev ni preganjala le vojna, temveč tudi fašizem in nacizem.¹ S tem je precej trpela slovenska narodna zavest. Dokončen konec bojev na ozemljih Slovenije predstavlja 15. maj 1945, ko so se vdale zadnje sovražne enote na Koroškem.²

Dedkovi spomini

Dedek mi je zaupal, da so partizani, ko se je na Slovenskem začela vojna leta 1941, na vse moči zbirali moške, da bi jih izurili za vojake. Tako je tudi njegov oče Franc Elbl razmišljal o tem, da bi se priključil partizanom, vendar je bil istega leta vpoklican in odpeljan v nemško vojsko. Odpeljan je bil v Avstrijo, in sicer v Spielfeld in Graz. Tam je bil na dolžnosti vojaškega konjarja.

Franc Elbl kot vojaški konjar v Spielfeldu (*Foto: osebni arhiv*)

¹ Glej: <https://www.siclj.si/prispevki/slovensko-ozemlje-med-drugo-svetovno-vojno/>

² Glej: <https://www.muzej-nz.si/izobrazevanje/interaktivne-vsebine/naloge-za-ponovitev/druga-svetovna-vojna/>

Leta 1943 je prišel na dopust. Žena Avgušтина je pričakovala otroka, zato se ni želel vrniti v vojsko. Svojega tasta je prosil, da mu zlomi nogo, saj bi lahko le tako ostal doma. Kljub poskusom, se mu kost ni hotela vdati, tast pa tudi ni imel moči, da bi nadaljeval. V tistem času so si številni vojaki, ki so prihajali na dopust domov, poskušali na vse možne načine kaj poškodovati. Dedek mi je povedal za primer, da je soseda svojega sina hudo poparila, samo da se mu ne bi bilo treba vrniti. Spet drugi, ki si niso upali utrpeti poškodb, pa so se skrivali v skrivališčih in upali, da jih ne najdejo. Leta 1944 se je odpravil nazaj, dva tedna kasneje kot bi moral, saj je zaradi poškodovane noge ostal v bolnišnici v Bad Radkersburgu. Številne so skupaj z njim poslali na vzhodno fronto. Nihče ne ve, kako je umrl. Domači so dobili le pismo, da je na fronti padel. Pokopan je v skupnem grobu na meji med vzhodno Nemčijo in Poljsko. Čez čas se je dedkova mama poročila z Jožetom Kocuvanom, ki je posvojil mojega dedka. Tudi sam je bil vpoklican v vojsko, vendar se je srečno vrnil.

Franc Elbl in Avgušтина Pukšič ter Jože Kocuvan v nemških vojaških uniformah med 2. svetovno vojno (*Foto: osebni arhiv*)

Med pogovorom so dedka večkrat preplavila čustva, solze pa je komaj zadrževal. Kljub temu, da očeta ni nikoli spoznal in je očim zanj zelo lepo skrbel ter mu omogočil, da je odraščal z očetovsko figuro, v sebi še vedno čuti praznino. Želja, da bi vsaj enkrat ugledal svojega očeta, ni izpuhtela. Če je njemu to zadalo takšno bolečino, si lahko predstavljate, kaj so doživeli oz. še doživljajo ljudje, ki so trpeli ter izgubili še veliko več.

Čas med vojno

Tudi moj drugi dedek se je rodil med vojno, leta 1943. Čeprav je bil takrat še dojenček, je po pripovedovanju starejših slišal veliko vojnih zgodb. Živel je v Ižakovcih. Po prihodu ruskih vojakov so se morali izseliti iz domače hiše, zato so se odpravili v Gančane. Njegov dedek je ostal, saj je moral skrbeti za ruske vojake. Pri obrokih je vedno moral prvi poskusiti hrano, ker so se bali, da bi bila zastrupljena.

Čas po 2. svetovni vojni

Tudi čas po vojni ni bil rožnat. Ljudje so se povezovali in se skupaj pobirali na noge po dolгих letih trpljenja. Moja babica je svojo mladost preživela na Melincih. Po vojni so jih preselili v Srbijo. Tja jih je čakala dolga pot z vlakom. Ker je bila stara komaj štiri leta, se ne spominja veliko. V spominu ji je ostala le voda, ki jo je ugledala na poti ter velike peči v hiši. Hiša, kamor so jih odpeljali, je bila precej skromna, tako kot njihovo življenje. Oče je bil krojač in je tako občasno kaj zaslužil. Čez nekaj let so se vrnili v Slovenijo, vendar ne na svojo domačijo, temveč v Apaško dolino v Mahovce. Po vojni so tam izselili vse nemške družine in začeli naseljevati naše ljudi.

V obdobju, ko je človek najbolj ranljiv, je moja babica doživljala težke trenutke. Dogodke je sprejemala ter dojemala drugače kot njeni starši, saj je bila še otrok. Čeprav so njeni spomini megleni, se spominja, da jo je preplavljal strah ob poti in selitvi v neznano deželo. Spoznavati je morala novo kulturo in jezik, namreč ljudje tam niso znali slovensko. Prav tako je obiskovala tamkajšnji vrtec. Vključevanje v družbo ji je bilo težko. Komu ne bi bilo, ko pa je bila odrinjena od svoje domovine. Pogrešala je rojstni kraj.

Kljub temu, da se je vojna leta 1945 končala, se razmere po njej še nekaj časa niso izboljšale. Primanjkovalo je hrane in oblačil, ljudi pa so se začeli razseljevati. Tedanja komunistična oblast je bila ostro nastrojena proti posameznikom, ki so bili vključeni v nemško vojsko in tistim, ki so nasprotovali njihovemu režimu. Veliko ljudi je po vojni pristalo v zaporih in število žrtev je naraščalo. Po dedkovem pričevanju so celo sosode in prijatelji izdajali drug drugega, ker so se bali oblasti.

Pomembno je, da se ob 80. obletnici konca 2. svetovne vojne spominjamo in ohranjamo pretekle dogodke ter spoštujemo vse, ki so se pogumno borili in žrtvovali svoja življenja za slovenski narod. Številni boji, ki so potekali predvsem v Prekmurju in Prlekiji nas opominjajo, da se moramo zavzemati za našo državo, narod in posledično

narodno zavest. Vrednote kot so mir, svoboda, varnost, nam ne bi smele biti samoumevne. Da lahko danes živimo tako, je moralo umreti veliko nedolžnih ljudi. Čeprav smo zelo majhni in je 2. svetovna vojna pustila trajne ter globoke posledice, so se ljudje pobrali. Postali so močnejši in stabilnejši. Ključno je, da zgodovino predajamo na prihodnje generacije, da se bodo zavedali narodne enotnosti in povezanosti.

Viri:

80 let od napada na Jugoslavijo, ko so tudi slovensko ozemlje razkosali okupatorji
Dostopno 2. 1. 2025 na: <https://www.rtvlo.si/slovenija/80-let-od-napada-na-jugoslavijo-ko-so-tudi-slovensko-ozemlje-razkosali-okupatorji/575595>.

Černe, M., 2021. Slovensko ozemlje med drugo svetovno vojno. SIC Ljubljana: Strokovni izobraževalni center Ljubljana. Dostopno 2. 1. 2025 na: <https://www.siclj.si/prispevki/slovensko-ozemlje-med-drugo-svetovno-vojno/>.

Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije. Druga svetovna vojna. Dostopno 2. 1. 2025 na: <https://www.muzej-nz.si/izobrazevanje/interaktivne-vsebine/naloge-za-ponovitev/druga-svetovna-vojna/>.

Svenšek, A., 2021. 80 let od napada na Jugoslavijo, ko so tudi slovensko ozemlje razkosali okupatorji: Intervju z zgodovinarjem Damijanom Guštinom. RTV SLO.

Sara Kocuvan

Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer, 3. letnik

Mentorica: Suzana Rauter, prof. zgodovine in geografije

ZGODOVINSKI DELČEK MENE

Nam osnovna in temeljna pravica, pravica do življenja, včasih ni bila tako samoumevna. Marsikatero življenje je takrat in še danes, zaznamovala vojna. Prav tako tudi življenje mojega dedka Franca Klemenčiča, rojenega januarja 1941. Praktično rojenega v vojno ga kasneje kot človeka obogati še vojna za domovino leta 1991 in domači kraj Gornja Radgona.

Na območju Slovenije se je 2. svetovna vojna začela 6. aprila leta 1941, ko so v Gornjo Radgono pa tudi druga območja Slovenije zavzele kopenske sile nemške vojske. Ta dan je bil usoden za takratnega radgonskega župnika Martina Gaberca, saj so mu življenje odvzeli le nekaj metrov stran od meje. Takrat je bil Franci star le 65 dni in se je njegovo življenje še komaj začinjalo.

Njegovi prvi spomini na otroštvo in vojno segajo v leto 1944 in začetek leta 1945. Zaradi nadvlade nemira se je bila družina primorana večkrat odseliti k babici, oziroma mami moje prababice, ki je živela le nekaj kilometrov stran. V spominu na to obdobje, ko je pri babici preživel svoje otroštvo, ima dogodek, ko je iz babičine hiše gledal svoj dom in ob njem videl močno kajenje. Doma je kasneje izvedel, da so Nemci sežgali svoj tovarnjak, ki naj bi se jim sicer predhodno pokvaril. Iz avta so otroci ukradli manjši kovinski zabojček in ga uporabljali kot igračo.

Kovinski zabojček – vojaška škatla za municijo, ki so jo otroci po vojni uporabljali za igranje (*Foto: Franc Klemenčič*)

Dedkov oče oz. moj pradedek - prav tako z imenom Franc Klemenčič, - po poklicu čevljar, je moral popravljati čevlje nemškim vojakom, ki so takrat bivali v njihovi hiši. Tudi moj dedek je bil v stiku z njimi, včasih so mu ponujali bonbone, odnesel pa jim je

tudi veliko vrečo, ki so jo kasneje še vrsto let uporabljali za hrambo moke. V stiku z vojaki ni bil prav dosti, imel je pa strica Jožeta Hamlerja, rojenega okoli leta 1927, ki je bil pozvan v nemško vojsko in poslan na rusko fronto, s katere se je po dveh letih srečno vrnil. Vojak je bil tudi njegov dedek Jakob Hamler v 1. svetovni vojni, ki je svoje življenje - tako kot sin Jože - na ruski fronti uspel ohraniti.

Kljub svojim stikom z vojno in vojaki v otroštvu se Franci še ni povsem zavedal, kaj vojna v resnici je - star je bil le dobra štiri leta. V povojnem obdobju so s sorojenci našli marsikaj, s čimer so se kot nedolžni otroci igrali, saj so odraščali v revni družini in so za igrače uporabljali vse, kar jim je prišlo pod roke. Najzanimivejše so jim bile male okrogle bombe, ki so jih imeli za brcanje. Igro so poimenovali »ajerca«, izvor besede mu pa ni znan. Eno tako njihovo »igračo« jim je kasneje odnesel starejši sosed, na katerega so bili jezni, brez da bi se zavedali posledic ob brcanju granate. V bližini doma so naleteli tudi na vojaško municijo, otroci pa so našli tudi steklenico penine v potoku in jo spili. Čeprav revna družina, so v takratnem času imeli veliko sladkorja, ki ga pred vojno in nadvlado Nemčije še niso poznali. Takrat še štirje otroci v družini so se zato pogosto sladkali. Med odhajanjem nemške vojske leta 1945 so v Radgoni razstrelili železniški most, detonacija pa je bila tako močna, da so jim iz omare popadali krožniki. Drugih spominov na otroštvo v 2. svetovni vojni dedek nima, se pa njegov spomin vrača v leto 1948, ko je začel obiskovati šolo.

Leta 1948 je Franci v šoli še imel verouk, ki ga je učil duhovnik, od takrat pa vse do leta 1952 pa verouka ni bilo, niti v cerkvi. Istega leta bi moral iti k birmi, a takratne oblasti niso odobravale, da bi takratni škof dr. Maksimiljan Držičnik prišel v obmejno Gornjo Radgono, zato so otroci občin Apače, Radenci in Gornja Radgona k birmi šli v Križevce pri Ljutomeru, bogatejši otroci pa v Maribor.

V takratnem času je dedek obiskoval višjo osnovno šolo oziroma nižjo gimnazijo, tj. današnji peti do deveti razred, predtem pa nižjo šolo. Od spominov na šolo na radgonskem gradu pravi, da otroci na drugo stran Mure v Avstrijo niso smeli gledati, sploh takrat, ko so Rusi gradili most čez Muro leta 1952. Po končani nižji gimnaziji v Gornji Radgoni jih je po spominu dedka bilo pol manj kot na začetku. Otroci, ki pa so obiskovali nižjo šolo v Radencih ali Spodnji Ščavnici, pa so za vpis v višjo šolo potrebovali pet let nižje, v nasprotju z otroci s šole v Radgoni, ki so potrebovali le štiri.

Kot najstarejši preživel otrok v družini je imel privilegij, da se je lahko šolal. Opravil je sprejemni izpit iz slovenščine, matematike in nemščine ter se vpisal na

Gimnazijo Murska Sobota. Med letoma 1957 in 1961 se je šolal na gimnaziji in maturiral. Na maturi je takrat moral napisati spis, polo s slovenščine in matematike ter ustno zagovarjati ta dva predmeta, poleg tega pa je moral napisati še nalogo s področja zemljepisa. Pisal je na temo socialni in gospodarski razvoj v občini Gornja Radgona. V Murski Soboti je deloma živel, deloma pa je bival doma. Večkrat je domov pešačil, saj denarja za avtobus ni imel dovolj, kasneje se je prevažal tudi s kolesom. Ko je šel z avtobusom, je miličniku moral pokazati osebno izkaznico; ljudje, ki so bivali v obmejnem pasu, so imeli zelene, ostali pa vijolične izkaznice. Tako so točno vedeli, od kod kdo prihaja. V šesti gimnaziji oziroma drugem letniku so šolo želeli preimenovali v učiteljišče, kasneje so jih s šeste gimnazije preimenovali v drugi letnik.

Po maturi, jeseni leta 1961, je začel obiskovati višjo šolo za socialno delo v Ljubljani, ki jo je statistično gledano zaključil 168. po vrsti. Ko je diplomiral, se je zaposlil kot socialni delavec v občini Gornja Radgona. Med tem časom se je poročil z mojo babico in dobil otroke, večkrat obiskal morje in živel dostojno življenje brez pomanjkanja. To se spremeni leta 1991. Do takrat je 50-letni Franc, ki se ni nikoli za stalno izselil iz Gornje Radgone, živel v štirih različnih državah: v Kraljevini Jugoslaviji, med vojno v Nemškem Rajhu, po vojni v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji, kasneje preimenovani v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

Leta 1991, natančneje 28. junija, so v obmejno Radgono iz Ormoža začeli prihajati vojaki Jugoslovanske ljudske armade. Na poti so podirali in uničevali. Prihod je bil pričakovan, saj so po podatkih dedka, dva dneva prej poročali po vseh radiih. Moj dedek Franček je bil pozvan, da kot socialni delavec pomaga ranjencem. Ranjence je skupaj z medicinskimi sestrami oskrboval v radgonskem vrtcu, dovažal hrano in potrebščine, približno osem ur na dan po izmenah. Na to vojno ima Franci več spominov, saj je bil posredni udeleženec. Preventivno so se zaradi tankov in vojske, ki je bila po celi Gornji Radgoni, zatekli k moji prababici v Zbigovce. Spominja se, kako je pri podjetju Elrad videl zgoreti avto z jugoslovanskim vojakom, ki je bil požgan. Jugoslovanski vojaki so zavzeli območje carine, mejo, obstrelili cerkev, natančneje zvonik, nekaj hiš na grajskem griču, blok in stare hiše ob meji. V bližini cerkve pa so na asfaltu še vedno vidni odtisi tankovskih gosenic. Bojevanje je stalo tudi nekaj smrtnih žrtev, med drugim tudi Janeza Svetino z Bleda, svetovnega popotnika in psihologa, pred tem pa v Radencih Alojza Gaubeta, ki je kasneje umrl v bolnišnici v Murski Soboti. Dedek je povedal, da so bili vojaki JLA večinoma iz okolice Maribora, na slovenski strani pa teritorialci in miličniki,

ki so že odslužili vojaški rok, pa tudi prostovoljci. Vojna je trajala 10 dni, uradno od 26. 6. do 5. 7. 1991. Sicer pa so, po podatkih Franca, vojaki iz Gornje Radgone 3. julija začeli odhajati, takrat se je dedek z družino vrnil domov. Pravi, da so vojakom JLA, ki so pobegnili, omogočili, da so lahko s telefona poklicali domov in javili, da so še živi. Soseska pa je poskrbela, da se domov niso vrnili lačni. Dedek ima status veterana.

V svojem skoraj 84 let dolgem življenju je preživel dve vojni, veliko dosegel, name prenesel ljubezen do pisanja in zanimanja za zgodovino svoje družine, pa tudi vojnega in povojnega obdobja. Prejela sem veliko znanja, zgodovinskih virov in zavedanja, da je ohranjanje prav teh zelo pomembno. Pogovor z dedkom mi je dal vedeti, da sem lahko srečna, da živim v miru in izobilju, predvsem pa v varni državi.

S predhodnim mišljenjem, da je pravica do življenja samoumevna, se sedaj ne strinjam več, saj sem z odkrivanjem lastne in tuje preteklosti spoznala, kako v resnici velika in pomembna je.

Dedek in jaz (*Foto: Robert Klemenčič*)

Polona Klemenčič

Gimnazija Murska Sobota, 2. letnik

Mentorica: Melita FRANKO, prof. zgodovine in sociologije

SPOMINI MOJE PRABABICE

V letošnjem letu obeležujemo 80 let konca 2. svetovne vojne. Čeprav je preteklo mnogo let, so med nami še nekateri, ki so vojne grozote doživeli v svojih otroških ali mladostniških letih. Njihova pričevanja so dragocen dodatek k zgodovinskim dejstvom, ki jih najdemo v strokovni literaturi. Ker je takih preživelih le malo, sem še posebej hvaležna, da je med njimi tudi moja prababica, ki ob pripovedovanju zgodb iz svoje mladosti da jasno vedeti, kako dobro se spomni nekaterih dogodkov iz časa 2. svetovne vojne.

Številne zgodbe, ki sem jih slišala od nje, niso le zgodovinski podatki, temveč osebne izkušnje, ki odražajo človekovo življenje v obdobju, ki je zaznamovalo človeško zgodovino in preoblikovalo svet. S pomočjo njenega pričevanja želim poudariti tudi pomen ohranjanja spomina na drugo svetovno vojno, saj nas ta opozarja na vrednote, kot so mir, svoboda in človekove pravice, ter na neprecenljivo vlogo, ki jo imajo osebna pričevanja v razumevanju zgodovine.

Moja prababica Terezija Novak je bila stara 10 let, ko se je 2. svetovna vojna začela tudi na Slovenskem. Takrat je začela obiskovati šolo na Gornji Bistrici. Kljub začetku vojne so lahko ona in ostali otroci še vedno hodili v šolo. Življenje je v večini potekalo normalno, brez večjih omejitev. Šola ni bila »obremenjena« s tolikšnimi pravili in omejitvami, kot danes. Precej otrok je pogosto ostala doma in pomagala pri delu na kmetijah. Tudi sama je velikokrat namesto v šolo šla z očetom na delo, pasla krave in s tem družini prislužila dodaten denar. Rekla je, da v tistem času šola ni bila na prvem mestu, saj so morali otroci pomagati pri vsakodnevnem delu v hiši in na kmetijah. Ker je bila najstarejša od enajstih otrok, je morala paziti na mlajše. V času, ko je hodila v šolo, so v šoli poučevali madžarski učitelji. V šoli so se učili madžarsko, redno so tudi molili. Vendar pa so se stvari spremenile, ko so po vojni madžarski učitelji odšli. Zaradi pomanjkanja slovenskih učiteljev in učiteljic so otroke učila slovenska dekleta, ki so obiskovala višje razrede. Temu primerno je bilo potem tudi znanje otrok.

Spominja se dogodkov po vojni, ko so se morali prilagajati novim političnim razmeram. O tem, kaj se je dogajalo drugod po svetu, so vedeli zelo malo ali skoraj nič. Živel so v svojem svetu, brez novic in obvestil. O razmerah, ki so vladale drugje, jih ni obveščal nihče, saj takrat mediji in tehnologija še niso bili tako razviti, kot so danes.

Spomin se ji je ponovno vrnil nazaj v čas vojne, ko se je spomnila svojega starejšega polbrata Martina, ki se je z nekaj fanti dogovoril, da se bodo pridružili

partizanom. Tam je spoznal Miška Kranjca, Ferda Godino, Daneta Šumenjaka in ostale. A kmalu so Madžari preko izdajalcev oziroma ovaduhov izvedeli, da je Martin med partizani. Zato so prišli v njihovo hišo, pretepli mater in očeta, da bi izvedeli, kje se Martin skriva.

Na območju Srednje Bistrice samih bojev neposredno niso doživljali, včasih so le slišali, kako so mimo letela letala. Spomni se, kako so Nemci s topovi iz Razkrižja streljali v smeri proti Črenšovcem. Poznala je veliko ljudi, ki so bili v vojni oškodovani na tak ali drugačen način. V spominu ji je ostal dogodek, kako je na sina, lastnika gostilne, padla bomba oziroma granata. Po eksplozijah je njen oče takoj šel po njivah in iskal ostanke granat ali kakšne kose vojaške opreme, ki bi jih še lahko uporabil.

V spominu ji je ostal tudi prihod Rdeče armade (vojske Sovjetske zveze), kako so iz Jugoslavije pregnali Nemce in Madžare. Ko so šli skozi vasi, so kmetom vzeli vse, kar so rabili (npr. če so rabili konja, so si tega tudi vzeli in odšli, vzeli so hrano, vozove idr.). Ruska vojska v naših krajih ni ostala dolgo, naše ozemlje so le prečkali, vendar so kljub temu mnogim kmetom odnesli zaloge hrane in drugih stvari, ki so jih sami potrebovali naprej na poti.

Med 2. svetovno vojno so se morali ljudje pogosto skrivati pred vojaki in policisti, ki so pregledovali njihove vasi. Varnost so iskali na različnih mestih, kjer so se lahko skrili in ostali neopaženi. Pogosto je bila takšno mesto štala, kjer so se ljudje in partizani skrivali pred sovražniki. Skrivali so se tudi na obrobju vasi, kar jim je v primeru, da so morali bežati, omogočalo lažji beg na njive in v gozdove. Spomni se tudi, da so se brat in še nekaj partizanov skrivali v bunkerjih, ki so jih imeli pod slamo v hlevu. V teh bunkerjih so skrivali tudi orožje. Slama je delovala kot dodatna zaščita. Ko so izvedeli, da je racija (tj. nenadna policijska ali vojaška akcija, z namenom najti, ujeti določene ljudi), so se hitro skrili v te bunkerje. Ženske so slamo zbile v trdo podlago, saj ko so prišli vojaki, so z bajoneti suvali v slamo, z namenom, da bi našli skrivališča. Pri tem jih je zbita slama zavarovala. Včasih so morali ostati tam dalj časa, v zelo slabih pogojih. Enkrat so bili tako dolgo pod slamo, da so skoraj umrli zaradi pomanjkanja kisika. Včasih so se skrivali tudi v hlevih, kjer so si skopali jame. Ko so izvedeli, da prihajajo Madžari, so hitro odšli in se skrili v izkopane jame. Skrb, da jih bo kdo izdal, je bila vedno prisotna. Enkrat so znanci skrivali ranjenega partizana. Nekdo jih je izdal. Zaradi tega so jim Madžari zažgali hišo, v kateri so skrivali partizana in tako uničili vse, kar so imeli.

V pogovoru s svojo prababico sem opazila, da je veliko spominov ostalo, kljub temu, da je časovno prehajala iz obdobja vojne v čas po vojni, pa se pozneje spet vrnila v vojni čas. Vsekakor pa sem z njenimi zgodbicami pridobila dragocen vpogled v življenje ljudi med 2. svetovno vojno, predvsem v čas, ko so se borili za preživetje v težkih in negotovih razmerah. Zgodbe, ki mi jih je zaupala, niso le zgodovinski podatki, ampak resnične izkušnje, ki odražajo vsakdanje življenje, borbo za svobodo in preživetje, pa tudi moč upora proti okupatorju. Kljub temu, da so bili v Prekmurju boji manj intenzivni, so ljudje doživljali grozote vojne na svoj način. Strah pred izdajstvom, skrivanje v štalah, bunkerjih in jamah ter izguba lastnine, so bili del njihovega vsakdana.

Pija Ukmar

Gimnazija Murska Sobota, 3. letnik

Mentorica: Melita FRANKO, prof. zgodovine in sociologije

2. SVETOVNA VOJNA V OČEH PRABABICE IN PRADEDKA

Življenje v času 2. svetovne vojne ni bilo lahko. Ljudje so se skrivali pred svojimi sovražniki. Tudi moja prababica je doživela nekatere dogodke v tem obdobju, ki so bili zelo kritični. Madžari so še posebej ob meji s Slovenijo, kjer so imeli hitrejši pristop, moške poslali v vojsko in eden izmed njih je bil moj pradedek. Madžari so imeli največji vpliv na tistem območju, kjer sta živela prababica in pradedek, Nemci pa so se tistemu območju počasi približevali.

Preden je bil moj pradedek prisiljen pridružiti se vojski na Madžarskem, so mu okupatorji ukradli kobilu. Bil je ves žalosten in jezen, saj mu je ta kobila veliko pomenila. Iskal jo je po bregovih in travnikih, kjer bi jo morda lahko zapustili, a je nikakor ni mogel najti. Čas je mineval in nekega dne se je povzpел na hrib v bližini Varaždina. Med sprehodom je nenadoma zaslišal glasove več kobil. Prva, ki je pritekla k njemu, je bila njegova kobila, ki ga je takoj prepoznala. Kljub temu, da bi nekateri težko razumeli, je med mojim pradedkom in kobilu obstajala posebna povezanost, ki je presegala običajen odnos med človekom in živaljo.

Kmalu po tem je bil pradedek prisiljen zapustiti svojo družino. Vsi so molili zanj, da se bo vrnil in da naj ne obupa. Ko je pradedek prispel na Madžarsko in postal vojak, je večino časa preživel v vojaških kampih, medtem ko je čez dan hodil na vojaške pohode ter se prisilno učil širokega spektra vojaških veščin. V tem času je moja prababica postala osamljena, saj ji je njuna ljubezen pomenila vse. Imela je osem otrok in komaj je imela moko, da bi spekla kruh zanje. Odločila se je, da bo v zameno za moko mlinarju podarila najdragocenejše stvari. Te dragocene stvari so bile jakne, hlače in nakit, ki ji jih je njen oče pošiljal iz Amerike. Po moko je hodila na mlin na reki Muri.

Minevali so dnevi, tedni, a pradedek se še zmeraj ni vrnil domov. A nekega dne, ko je moj pradedek šel na sprehod z vojsko, se je odločil za drzno dejanje. Med vojaškim sprehodom si je zamislil taktiko pobega. Hitro se je skril v jamo in čakal, da vojska odide mimo. Ko so se vojaki odpravili naprej, je takoj vstal in se zatekel v gozd. Takrat je njegova mama sanjala o njem, kako se vrača domov in to je takoj povedala moji prababici. In tako se je tudi zgodilo: nenadoma se je pri vratih prikazal moj pradedek, ves utrujen in lačen. Prababica ga je takoj potolažila s toplim objemom in ob tem jokala od sreče. Na koncu so jih rešili partizani, za kar so jim še danes hvaležni.

Moj pradedek in prababica sta vojno doživela na drugačna načina. Babica je

morala skrbeti za otroke in poskrbeti, da so bili nahranjeni, medtem ko je pradedek doživel velik pritisk s strani Madžarov. V vojski je sprejemal težke odločitve, ki so vplivale na njegovo življenje in življenje njegovih bližnjih. Kljub vsem preizkušnjam sta oba ohranila svojo moč in odločnost, kar jima je omogočilo, da sta si po vojni ustvarila novo življenje, polno upanja in poguma.

Ena od družinskih fotografij moje prababice in pradedka. (*Foto: osebni arhiv*)

Jadranka Ikanović

Gimnazija Murska Sobota, 1. letnik

Mentorica: Melita FRANKO, prof. zgodovine in sociologije

SANJE DEVICE MARIJE

Prispevek je nastal po navdihu zgodbe, katero so mi pripovedovali moj oče in njuni sestri. Govori o mojem pradedku, očetu moje babice po očetu, Janezu Nežiču, ki se je med 2. svetovno vojno boril v Nemčiji, kje natančno, se ne ve. Stara mama, moja prababica Irma Nežič, naj bi imela pri sebi prepis nekega verskega teksta z naslovom Sanje Device Marije, ki so jih takrat prepisovala dekleta svojim fantom, kateri so odhajali na bojišča. Tako je tudi ona dala prepis svojemu ljubljenu, preden je šel na bojišče, da bi mu prinesel srečo in ga varoval, da se živ vrne nazaj domov. Pradedek se je res vrnil nazaj domov. Verjel je, da mu je pesem res prinesla srečo, saj se je edini čudežno rešil iz tovarnjaka, ki so ga bombardirali.

Moja babica Nežič Irma (levo) in dedek Nežič Janez (desno), ki sta ohranila zgodbo in dokument o pradedku. (*Foto: osebni arhiv*)

Našli smo le polovico izvoda teh Sanj Device Marije, tisto, ki jo je dal svoji hčerki, moji babici, ko je šla roditi svojo prvo hči. Takole pravi:

*Škrablja črnilo po papirju
Stara mama joče
Slovo je na obzorju
Od dragega se posloviti noče
Oča naš mora iti
Kakor vsi, na boj, v smrt
Da mogel bi ji le uiti*

Ni kredi še mrtvaški prt.

Naj srečo prinese ti sveti napis

Presvete Device sanj

Naj življenje ti reši tale prepis

Da prideš iz teh pogubnih klanj.

Cela družina je roke sklenila

V prošnji k najvišji Gospej

Cela vas je za borce molila

Medtem ko se oni borej.

Oj, dežela švabska lejko bo grob moj

Čemu svejti trebej prelit kri

Veliki tešijo si jeze roj

Ko druge družina skrbi.

S temi mislimi s vzpenjajo na tovornjak vojaki

Slišijo daljni se pokaenje, strele, granate

Slovenske dežele rojaki

Takrat on se spomnil je nate.

Bil je trenutek, sekundo, dve

V smrtni tišini zasliši se šumenje

Očetu vztrepeti srce

V roki stisne Device Senje.

Pognal iz tovornjaka se je v dir

Ni časa bilo vzeti druge s seboj

Kajti z razlogom mu v srcu je bil nemir

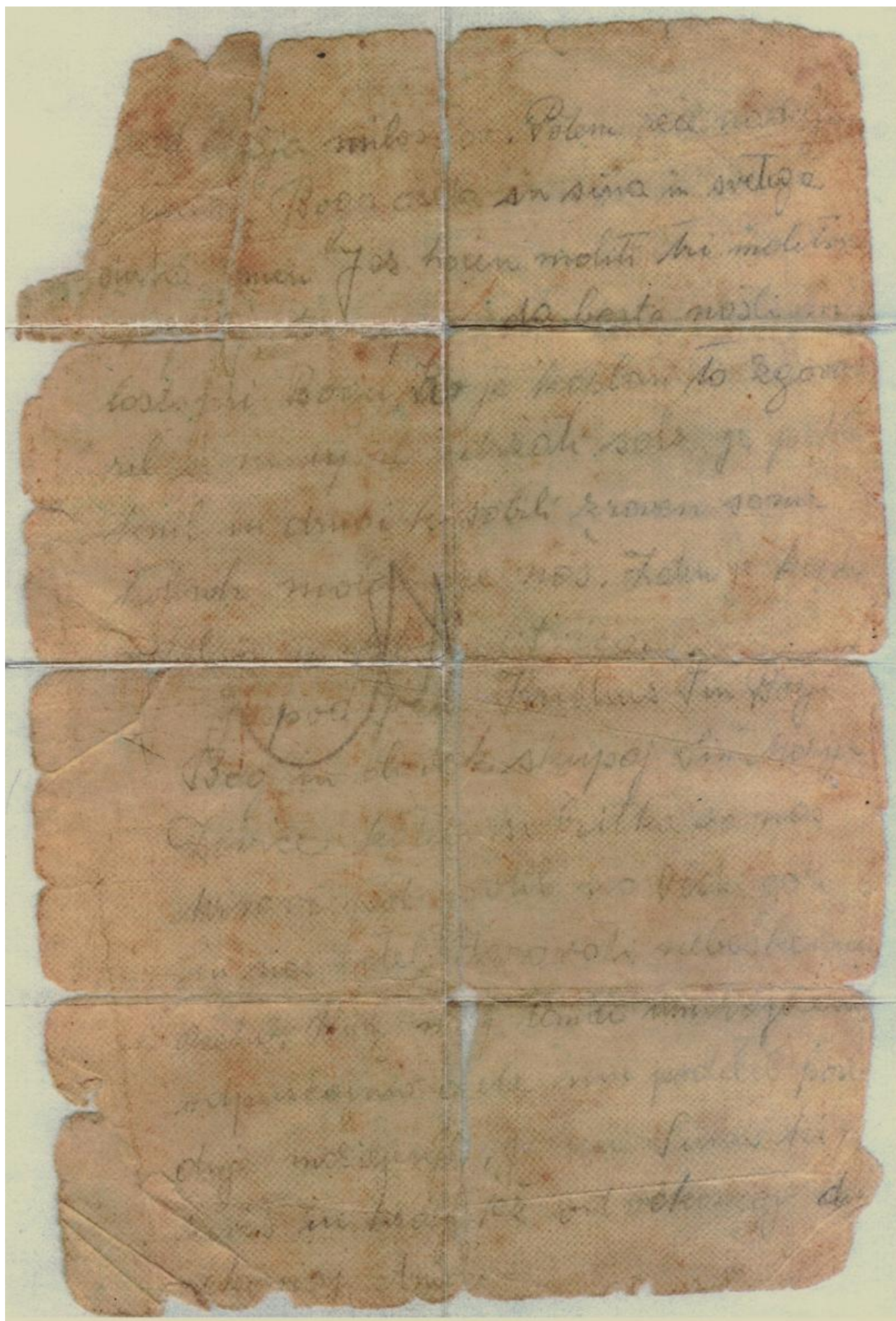
Razstrelil se je konvoj.

Kako je naš oča preživel, ne pozabijo

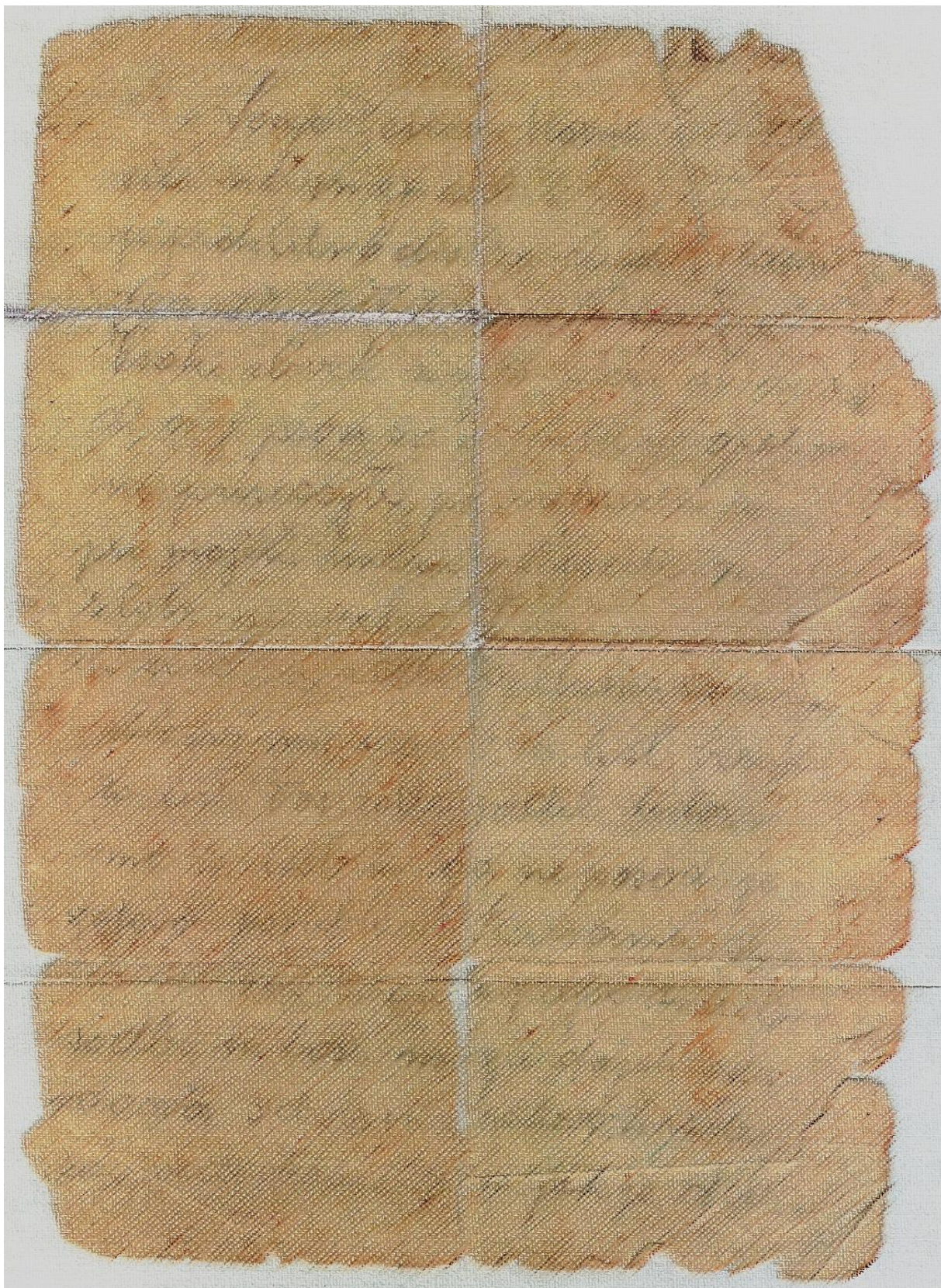
Zdaj knjiga gre iz roda v rod

Še vedno potomci zanj vedo

Tako kot tudi Senje, ki je Devici namenil Gospod.

Prvi del rokopisa Sanje Device Marije (Foto: Vita Jelenovec)

Drugi del rokopisa Sanje Device Marije (*Foto: Vita Jelenovec*)

Vita Jelenovec

Gimnazija Murska Sobota, 2. letnik

Mentorica: Melita FRANKO, prof. zgodovine in sociologije

DEDKOVA ZGODBA

Ko razmišljam o zgodovinskih dogodkih, ki so oblikovali našo regijo, se ne morem izogniti zgodbam svojega dedka. Njegove izkušnje iz domovinske vojne na Hrvaškem so bile nekaj posebnega. Kot rezervni podčastnik je bil seznanjen z dogajanjem, vendar nikoli ni bil neposredno del vojne. Kljub temu je vojno doživljal na svoj način – skozi oči vojaka, ki je bil blizu konfliktu, vendar je ostal v ozadju.

Moj dedek je čas osamosvojitve Hrvaške, ki se je odvijala med letoma 1990 in 1995, preživel v izjemno napetih razmerah, kljub temu da se sam v vojno ni vključil. Njegova hiša je stala na poti vojaških premikov, zato so mimo pogosto vozili tanki, letela vojaška letala in bile izstreljene rakete. Prizori vojske, ki so prehajali območje, so bili strašljivi, a dedek je bil odločen, da ostane doma in skrbi za družino ter svoje otroke, saj je bila njegova največja odgovornost preživljanje bližnjih.

V času teh dogodkov je dedek delal v podjetju Droga Portorož v Središču ob Dravi. Nekega dne, medtem ko je bil na delovnem mestu, so se na sosednjem Hrvaškem nenadoma oglasile sirene, ki so opozarjale na vojaški napad. Občutek je bil neizmerno strašen, saj so morali cel dan ostati v podjetju in zaradi nevarnosti, ki so se dogajale zunaj, niso smeli nikamor. Dedka je ves čas skrbelo za družino, ki je bila doma. Strah, da bi se njegovim najbližjim kaj zgodilo, je bil ogromen, vendar ni imel izbire, saj je moral ostati v zavetju podjetja.

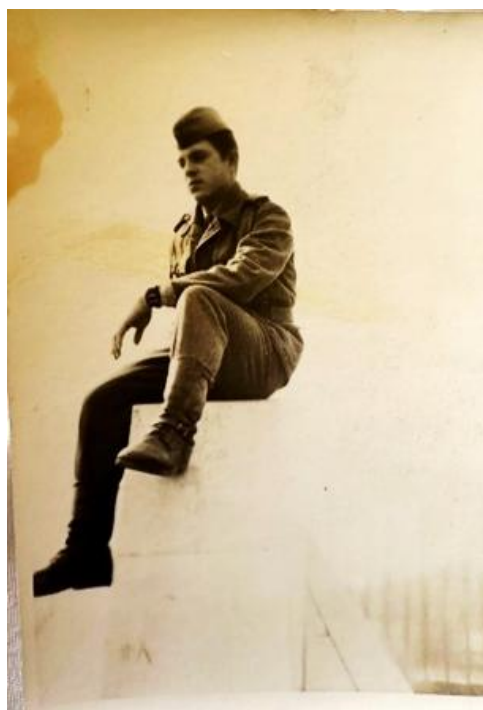
Napetost med ljudmi je bila izjemno velika, saj so srbski vojaki napadali hrvaške kraje. Jugovojska je napadla Hrvaško, ker je želela preprečiti njeno odcepitev. Če bi Hrvaška postala samostojna, bi namreč Srbi izgubili velik del kapitala, kar je bil eden izmed glavnih razlogov za vojno. Ob tem so agresorski vojaki pogosto verjeli, da branijo jugoslovansko mejo, saj so jim govorili, da branijo državo pred napadom iz Avstrije. V resnici pa to ni držalo. S propagando so jim »sprali možgane« in jih prepričali, da so na avstrijski meji, medtem ko so v resnici napadali Hrvaško in njen narod. Ta zmeda in napačna prepričanja so še dodatno poglobljala kaos in tragedijo, ki jo je vojna prinesla na teh območjih.

Osamosvojitve Hrvaške pa ni vplivala samo na Hrvaško, temveč tudi na Slovenijo. Obe državi sta takrat težili k neodvisnosti od Jugoslavije, kar je sprožilo podobne vojaške konflikte. Za Slovenijo, ki je svojo desetdnevno vojno doživela leta 1991, je bilo to obdobje osamosvajanja, čas velikih političnih, gospodarskih in družbenih sprememb. Konflikti v sosednji Hrvaški so dodatno zaostrovali razmere, saj sta si državi delili dolgo

mejo. Prebežniki iz vojnih območij so pogosto iskali zavetje v Sloveniji, kar je dodatno obremenjevalo lokalne skupnosti. Strah pred širitvijo vojne na slovensko ozemlje je bil vseprisoten, tudi pri mojem dedku in njegovi družini, saj je vojna segala skoraj neposredno do njihovega doma.

V teh težkih časih je dedkov življenjski prijatelj zaradi strahu pred vojno odrezal svoj ud na roki, da ne bi bil vpoklican v vojsko. Njegovo dejanje priča o grozi, ki jo je vojna prinesla med ljudi in o ekstremnih odločitvah, ki so jih nekateri sprejemali, da bi se izognili bojem.

Vse to je pustilo globok pečat na dedku, ki je vsak dan z zaskrbljenostjo spremljal, kako se dogodki odvijajo in hkrati molil, da vojna ne pride še bližje njegovemu domu. Čeprav ni bil vključen v vojno, je vsak dan bil boj za ohranitev miru v svoji družini.

Dve vojaški fotografiji mojega dedka iz časov pred vojno (*Foto: osebni arhiv*)

Vir:

Tomaž Kladnik, Vojna na Hrvaškem odmeva tudi v Sloveniji. Dostopno 13. 1. 2025 na: <https://www.gov.si/novice/2021-08-31-31-8-1991-vojna-na-hrvaskem-odmeva-tudi-v-sloveniji/>.

Tara Sobočan

Gimnazija Murska Sobota, 2. letnik

Mentorica: Melita FRANKO, prof. zgodovine in sociologije

A woodpecker with a red crest and black and white plumage is perched on a tree trunk. The bird is facing right, looking upwards. The background is a blurred green. The text is overlaid on the left side of the image.

PROZNI PRISPEVKI
UČENCEV 7., 8. IN 9. RAZREDA OSNOVNE ŠOLE

Foto: Dani Mauko

STRAJNŠAKOVA POSTOJANKA NA KAPELI

V letu 2025 mineva 80 let od konca druge svetovne vojne, ki je velik pečat pustila tudi na območju Kapelskih goric, ki so bile v času vojne del tim. Nemške Štajerske. Med okupatorji, ki so si hoteli razdeliti naše ozemlje, so bili Italijani, Madžari in na tem območju Nemci. S svojim zaničljivim odnosom do Slovencev so zatirali vsak upor in ga kruto maščevali.

O tem pričajo tudi zapisi, ki sva jih našli v šolskem arhivu Postojanke iz NOB za okrožje občine Gornja Radgona 1941 – 1945. Izbrala sem Strajnšakovo postojanko na Kapeli ter postojanko na državnem posestvu Kapela.

Iz zapisa sem ugotovila: »*Hiša stoji na križišču pod cerkvijo na Kapeli. Družina Strajnšak je bila politično napredna in narodnostno zelo zavedna. V hiši so se zbirali organizatorji narodnoosvobodilnega pokreta: Jurkovič Janko, Seršen Rudi, Talanyi Joško³, Grosičar Ciril in drugi. 13. avgusta 1941 se je Strajnšak udeležil sestanka pri Štajnbauerju, ki ga je sklical Kuhar Štefan - Bojan, 1. oktobra istega leta pa sestanka aktivistov v župnišču na Kapeli, ki ga je vodil ing. Iršič. Strajnšek Tonček je neumorno vodil politično propagando proti okupatorju, odvrčal od služenja v nemških vojaških edinicah slovenske fante kot na primer Franca Petka, Alojza Rižnerja in druge. Družina Strajnšak je zbirala material za Lackovo četo in druge vojaške enote. Avgusta 1942 se je udeležil sestanka z Milošem Holcem Vukom in Cirilom Miklom na Kapeli, 5. decembra tega leta pa je v Zadravčevi hiši na Rožičkem vrhu skupno z Alojzem Nemec in Ivan-Vojkom imenovan v Okrožni odbor OF Ljutomer, z ilegalnim imenom Milan. Tonček Strajnšak je bil tudi sekretar rajonskega odbora OF Radgona, v katerem so bili kot člani in obenem terenski poverjeniki: Korošec Maks, Jurkovič Janko in Seršen Rudi. Konec poletja 1943 pa ga je s Seršenom Rudijem in Jurkovičem Jankom sprejel v KP. Pri njem je bila tudi radio oddajna stanica, ki jo je od njega pred aretacijo odnesel Petek Franc. Strajnšakova družina je neumorno delovala. Skozi hišo je prihajal material, zbran na Landratu v G. Radgoni za potrebe borbenih edinic. Pri tem ima velike zasluge tudi Tončekova žena Serafina.*

Družino je izdal bivši član Okrožnega odbora Slavič Franc, ki ga je okupator zajel nekje v Prekmurju. Tako je bil 30. novembra 1943 Tonček aretiran. Nemci so ga vlačili po raznih zaporih. V Mariboru so ga imeli mesec in pol. Kot talca so ga 14. februarja

³ Joško Talanyi - Janez je kot borec Prekmurske čete na območju Bukovnice 28. 2. 1945, padel v zasedo in bil ustreljen.

1944 ustrelili v Vitanju. Zaradi konspiracije okupator ni imel dokazov za sodelovanje njegove družine. Tako Tončkova žena ni bila aretirana.»

Po pregledu zapisanega gradiva sem se odpravila na teren, kjer sem na stavbi opisane Stranjšakove postojanke fotografirala obeležje – spominsko ploščo. V nekoč Stranjšakovi postojanki, je po letu 1945 delovala Gostilna Dunaj, danes pa je stavba prazna. Še vedno pa je na prednji strani hiše ohranjen zapis.

Spominska plošča na Strajnsakovi postojanki na Kapeli danes. (Foto: Ivana Gorza)

Strajnsakova postojanka na Kapeli danes (Foto: Ivana Gorza)

Na območju kapelskih goric sem v že omenjenem gradivu zasledila zapis, o še eni postojanki v tem kraju. To je bila postojanka na Državnem posestvu Kapela, kjer je

delovala banovinska trsnica in drevesnica. Na tem posestvu je bil zaposlen tudi Rudi Seršen, član rajonskega odbora OF Gornja Radgona. Bil je aktiven udeleženec NOB in je kot aktivist na tem območju zelo aktivno deloval. Na spletu sem poiskala podatke o njem ter ugotovila naslednje.

»Rodil se je 16. 4. 1915 v Veržaju materi Kristini in očetu Francu, ki sta bila lastnika velike kmetije. Mladost je preživel v številčni družini v družbi s petimi brati in štirimi sestrami. Ko je imel 12 let, je mama umrla in življenje na kmetiji je postalo težje. Očetova sestra Lojzka je skrbela za otroke, vse dokler se oče ni ponovno poročil. Rudi je osnovno šolo obiskoval v Veržaju, meščansko v Ljutomeru in učiteljske v Mariboru. Bil je zelo delaven in pogumen, predvsem pa narodno zaveden učitelj. Proti krivicam se je boril že v Veržaju, kjer je začel poučevati. Njegova druga šola je bila na Kapeli pri Radencih in tudi tam se je takoj vključil v izvajanje raznih sabotažnih akcij. V juniju leta 1943 je bil s somišljeniki pobudnik ustanovitve odbora OF za Ljutomersko-radgonsko okrožje, kjer se je spoznal s Korošcem, Strajnsakom, Jurkovičem in drugimi. Rudolf Seršen je poskrbel za ponarejene dokumente, da so borce preko Črne na Koroškem popeljali na Pohorje. Septembra leta 1943 je ujeti sodelavec začel izdajati prijatelje in nekateri se niso uspeli pravočasno umakniti v ilegalo. 17. 9. 1943 je Seršen sodeloval pri požigu župnišča na Kapeli in 30. 10. 1943 je gestapo aretiral še preostale člane okrožja, ki so bili izdani. Seršena so 2. 12. 1943 prepeljali v ptujske zapore, nato 18. 2. 1944 v mariborske sodne zapore in tam je bil obsojen na streljanje. Ustreljen je 9. 3. 1944 kot talec v Zrečah, kjer je tudi pokopan.«

Kljub temu, da je od krvavih in krutih dogodkov iz časa druge svetovne vojne minilo že 80 let ali več, so še vedno ohranjena številna obeležja na te dogodke. Vsako leto se jih v sodelovanju z veteranskimi organizacijami iz občine Radenci spominjamo v času pred prvim novembrom, ko na pokopališču pripravimo spominsko slovesnost. Prav je, da ohranjamo spomin nanje in da cenimo svobodo, ki jo imamo.

Vir:

Muzejska zbirka NOB Gornja Radgona. Postojanke iz NOB za okrožje občine Gornja Radgona 1941–1945, mapa III.

Ivana Gorza

Osnovna šola Kapela, 9. razred

Mentorica: mag. Bernarda Roudi

NEMČEVA IN RIHTARIČEVA POSTOJANKA

Pri pouku zgodovine v 9. razredu spoznavamo zgodovino 20. stoletja in tako smo spoznali tudi obdobje druge svetovne vojne v Evropi in svetu v letih 1939 – 41 ter na Slovenskem v letih 1941 – 45. Spoznali smo okupatorske režime ter ugotovili, da je na Slovenskem bil najbolj krut nemški okupacijski sistem, s katerim so okupatorju nameravali uničiti slovenstvo ter kraje, ki so jih zasedli – okupirali ponemčiti. Med njimi so bili tudi najini domači kraji, Hrastje Mota in Boračeva. Prav zaradi tega sva se odločili, da raziščeva spominska obeležja iz časa druge svetovne vojne v najinih domačih vaseh, to sta Hrastje Mota ter Boračeva. V ohranjenem gradivu v šolskem arhivu o postojankah iz NOB za okrožje občine Gornja Radgona 1941 - 45 sva našli prvi zapis o Nemčevi in Rihtaričevi postojanki. O Rihtaričevi postojanki v Boračevi tako piše:

»Rihtaričeva hiša stoji na robu vasi Boračeva. Sin Jakob je kot politično napreden že zgodaj sodeloval s pristaši narodnoosvobodilnega gibanja. Posebej se je povezal z Jelenom Antonom, upravnikom slatinskega obrata v Boračevi in pozneje z Grosičarjem Cirilom in drugimi. Z zadnjim se je sestajal že 15. avgusta 1943. Zaradi odtegovanja mobilizirancev iz nemške vojske je tako skupaj z drugimi domačini kot Adamičem Alojzem ter Mauko Francem šel v ilegalo 9. oktobra 1944.

Jeseni 1944 je z desetimi novinci, ki so jih on, Katrinca in Petek Franc spravljali proti Pohorju, naletel na zasedo nemške policije ob nekem jarku v Očeslavcih. Takrat je bila precejšnja borba, v kateri so bili ranjeni Stanek Franc iz Hrašenskega Vrha v prsi, Vinci Jerebič iz Rihtarovc v nogo, ki mu je bila pozneje odrezana. Petek pa je bil ranjen v roko. Prva dva sta se zdravila v radgonski bolnici ter sta bila pozneje zaradi pravilnega zagovarjanja celo izpuščena. Izhodišče za to akcijo je bila javka v Žrnovi, etapni cilj pa Pihlerjeva kopica v Očeslavcih.

Jakob se je jeseni 1944 tudi udeležil mitinga na Janževem Vrhu, ki sta ga vodila Jurkovič in Miško-Gams. Jeseni 1944, ko je šel z aktivisti z mitinga na Rožičkem Vrhu, so zadeli v Dragotincih na Vlasovce, ki jih je bila vas polna ter se razdelili na dve skupini, ki sta potem ločeno delovali, ena na zgornjem terenu, druga pa okrog Janževega Vrha. Rihtarič Jakob je bil terenski aktivist do osvoboditve.

Sodeloval je tudi pri akciji na Dreflakovo trafiko v Petanjcih januarja 1945, ko so se na poti komaj izognili nemški patroli, s tem da so se pred njo skrili v nek jarek blizu železnih vrelcev. »

Drugi zapis o Nemčevi postojanki v Hrastje Moti pa pravi: »Nemčeva družina v Hrastje Moti je ena izmed prvih začela sodelovati z narodnoosvobodilnim pokretom v tem kraju. Nemec Alojz, ki je prišel iz nemškega ujetništva, 28. oktobra 1942, se je kmalu povezal z Jurkovičem Jankom-Jovom. Na Nemčev dom so hodili mnogi ilegalci med njimi tudi Rižnar Lojze, Talanyi Janez, Kurbus Franc in drugi. Že leta 1944 je bil ustanovljen pri Nemcu krajevni odbor OF. Pri njegovi ustanovitvi so sodelovali Rižnar, Katrinca in še neki učitelj. Prvi sekretar tega odbora je bil Nemec Alojz, kot člani pa Horvat Jože, Jovotov svak, Domanjko Rudi, Muršič Marija, pozneje pa so sodelovali v njem še Vrbnjak Martin, Vaupotič Alojz in Bratkovič Avgust.

Navedeni politični aktiv je bil zelo deloven, saj so bile v tem kraju izvršene tri akcije na železnico. Najprej sta Križanec Alojz in Nemec Stanko jeseni 1944 razmontirala železniško progo med Vučjo vasjo in Hrastje Moto. Zaradi tega je iztiril vlak. Nekoliko pozneje, 24. decembra 1944 je skupina Jurkoviča Janka razmontirala tračnice v Hrastju. Posledica je bila spet iztiritev vlaka. Naslednjega večera so Mijo, Rižnar in Močnik razbili naprave na tej iztirjeni lokomotivi in jo tako onemogočili za nadaljnjo vožnjo. Izhodišče za to akcijo je bilo pri Rauterju Francu v Turjanskem vrhu, zamisel zanj pa je dal Nemec Alojz.

20. marca 1945 je dobila nemška patrila pri Vaupotiču Alojzu aktiviste Križanec Alojza, Trajbarič Franca in Jurkoviča Janka. Vaupotič se je srečno izmuznil in mobiliziral Nemca, da je potem Muršič Jakob prišel do ključa hiše v svojem vinogradu v Zasadih, kjer je bilo spravljene mnogo municije, ki so jo potem spravili na varno. Navedeni aretiranci so bili nato predani Kozakom. Križanec Alojz je začel izdajati, posebej še, ko so Kozaki našli v bunkerju pri Misletu fotografijo Domanjka Franca. K poslabšanju položaja je še pripomogla služkinja Strniša Jakoba, Černjavič Terezija, ki je iz maščevanja nad bivšim fantom Križanecem, pomagala okupatorju do novih podatkov za aretacije.«

Fotografija Nemčeve postojanke Hrastje Mota, gradivo iz Muzejske zbirke NOB Gornja Radgona (*Foto: Tijana Rožanc*)

Hiša na območju Nemčeva postojanka Hrastje Mota, danes. (*Foto: Tijana Rožanc*)

Ker po 80-tih letih žal ni več prisotnih opisanih aktivistov, pa tudi drugih, ki bi se teh dogodkov še spominjali, sva za pomoč prosili babico Frančiško Sep, ki je prepoznala Nemčevo postojanko in nama svetovala, katera hiša stoji danes na tem območju.

Poiskali sva jo ter ugotovili, da *danes hiše v kateri je družina Nemec živela, žal ni več*. So pa na tem ozemlju postavili novo hišo v kateri zdaj živita hčerka in vnuk Alojza Nemca. Prav tako na hiši ni nobenega spominskega obeležja.

V zapisih iz časa NOB sva zasledili partizana Joška Talanyi – Janeza in odločili sva se, da poiščeva obeležje, ki mu je bilo postavljeno v spomin. Spominsko ploščo ima na poslopju stare pošte v Gornji Radgoni. Poleg tega sva ugotovili, da je Joško Talanyi s svojim aktivnim uporniškim delom nadaljeval v Prekmurju, ki pa so ga v času druge svetovne vojne okupirali Madžari. Prav tako sva ugotovili, da je kot borec Prekmurske čete padel v zasedo madžarskih vojakov na območju Bukovnice v današnji občini Dobrovnik in bil ubit nekaj tednov pred koncem vojne. S starši sva se odpravili do tega obeležja in ga fotografirali.

Spominsko obeležje Jošku Talanyi – Janezu v Bukovnici (*Foto: Larisa Šafarič*)

Po opravljeni raziskavi ter medsebojnem pogovoru o vojnah, ki žal tudi v letu 2025 še vedno divjajo v svetu, sva strnili svoj zapis o vojnah:

Larisa: Vojna je najslabša rešitev za konflikt. Ima grozne posledice: smrtne žrtve, ruševine, izgubo. Težave bi se morale reševati na drugačen način, s pogovori in ne z nepotrebnimi napadi na nedolžne ljudi, ki v nesoglasja niso vključeni. Zato jo obsojam.

Tijana: Vojna ni naravno stanje; je rezultat neodgovornega ravnanja, ki je pogosto posledica nesposobnosti za reševanje konfliktov na miren način. Vojna ne prinaša le

fizičnih poškodb in smrti, ampak tudi globoko čustveno, psihološko in socialno škodo, ki pogosto traja dolgo in zaznamuje več generacij. Pomembno je, da se konflikti rešujejo na miren način, s pogovorom in iskanjem rešitev, ki so v korist vseh. Vojn ne podpiram in upam, da se enkrat nehajo.

Vir:

Muzejska zbirka NOB Gornja Radgona. Postojanke iz NOB za okrožje občine Gornja Radgona 1941 – 1945, mapa III.

Tijana Rožanc in Larisa Šafarič

Osnovna šola Kapela, 9. razred

Mentorica: mag. Bernarda Roudi

SPOMINSKO OBELEŽJE OB PARTIZANSKI POSTOJANKI TOTHOV MLIN, OČESLAVCI

Leto 2025 se je med vsemi pomembnimi slovesnimi dogodki pričelo tudi s poslanico generalnega sekretarja OZN Antonia Guterresa: *"Skupaj lahko postavimo leto 2025 kot nov začetek. Ne bodimo razdeljen svet. Bodimo združeni narodi."* Ker tudi v letu 2025 v svetu še vedno divjajo nesmiselne vojne, katerih žrtve so zaradi interesov posameznikov nedolžni ljudje, med njimi tudi otroci, sem se odločila za opis enega izmed spominskih obeležij iz časa druge svetovne na območju občine Radenci. Podatke o spominskem obeležju v Očeslavcih sem dobila v šolskem arhivu, kjer sem naletela na izredno zanimiv vir za mojo raziskavo in sicer: Postojanke iz NOB za okrožje občine Gornja Radgona 1941 - 1945 III., iz Muzejske zbirke NOB Gornja Radgona. Izbrala sem Tothovo postojanko v Očeslavcih, kjer se še danes nahaja spominsko obeležje. Pregledala sem izvirni zapis in ga primerjala z zapisom v Registru spominskih obeležij Občine Radenci, ki je dostopen tudi na spletu.

V spominskem gradivu je zapisano: *»Toth v Očeslavcih je imel mlin in žago. Bil je zaveden Slovenec. Okupatorja je zelo sovražil. Z narodnoosvobodilnim gibanjem je Tothovo družino leta 1943 povezal Janko Močnik. Od tega časa je bila tu stalna postojanka ilegalcev NOB. Že septembra 1944 je bil v Očeslavcih organiziran velik sestanek. Glavni govor je imela članica okrožnega odbora Katja Lapajne - Atena. Na sestanku so bili tudi domači okoliški ilegalci kot Jurkovič, Močnik in drugi. V Očeslavcih so si ilegalci uredili več bunkerjev. Eden je bil v Veberičevem gozdu, nato v Sernečevem gozdu in v Strahovem gozdu. V Mlinaričevem gozdu v Očeslavskem Vrhju je bil bunker pripravljen za 6 oseb. Pri Tothu je bilo skrivališče in zavetje ilegalcem v celem poslopju. Tu so 11. marca 1945 presenetili Vlasovci tudi Jurkoviča in ga ustrelili. Totha so Vlasovci aretirali, zaprli v Ljutomeru. Pozneje so ga odgnali v Maribor ter 3. aprila 1945 na Radvanju pri Mariboru ustrelili.«*

V registru spominskih obeležij pa sem zasledila zapis: *»Pri domačiji Jožeta Totha, pri hišni št. 22 v Očeslavcih, so se že leta 1943 začeli zbirati partizani. Največ pa se je tu zadrževal Janko Jurkovič – Jovo, doma iz Turjancev, po poklicu odvetnik, ki se je že leta 1941 vključil v NOB. Okrog sebe je zbiral mlade fante, domoljube: Alojza Horvata, Cirila Grosičarja in Milana Streiharja ter jih vpeljal v partizanstvo. Skupaj so sodelovali pri sabotažnih akcijah. Jeseni 1944 so Vlasovci zajeli partizanko Miro. S prisilo je*

pristopila na njihovo stran ter pričela z izdajami posameznih aktivistov NOB. Ob tem je izdala tudi postojanko Tothov mlin. Na tem mestu se je 11. marca 1945 zbralo okrog 50 Vlasovcev ter obkolilo mlin, v katerem se je v tistem trenutku nahajal Janko Jurkovič - Jovo. Ugotovil je, da je obroč obkolitve sklenjen in se odločil za pobeg. Skočil je iz drugega nadstropja v reko Ščavnico. Po dogodku so gospodarja Jožeta odvedli v zapor v Ljutomeru ter ga odpeljali v Radvanje. Ustrelili so ga kot talca. Gospodinjo Lojzko so odpeljali v koncentracijsko taborišče in domačijo popolnoma izropali.

Fotografija Tothove postojanka v Očeslavcih v gradivu iz Muzejske zbirke NOB Gornja Radgona (Foto: Eva Kavaš)

Primerjala sem oba zapisa ter prišla do ugotovitve, da je bilo dejanje mladih upornikov v tistih časih izjemno pogumno in časti vredno. Razmišljala sem, koliko ljudi bi danes po 80-tih letih bilo pripravljeno narediti kaj podobnega. Ker me je zgodba zelo pritegnila, sem se odpravila v Očeslavce in fotografirala današnjo stavbo na tem območju. Na pročelju današnje stavbe je spominsko obeležje, ki je namenjeno padlemu partizanu Jurkovič Janku – Jovu.

Tothova domačija v Očeslavcih danes. (Foto: Eva Kavaš)

Spominsko obeležje na Tothovi domačiji v Očeslavcih danes. (Foto: Eva Kavaš)

Na kapelskem pokopališču sem zasledila ime Janka Jurkoviča – Jova tudi kot enega izmed 12 partizanov, ki so svoje življenje žrtvovali za svobodo.

Druga svetovna vojna na Slovenskem je bila zelo težka in travmatična. Slovenija je bila med vojno razdeljena med različne okupatorske sile – Nemčijo, Italijo in Madžarsko. Ljudje so trpeli zaradi nasilja, uničenja in pomanjkanja osnovnih potrebščin. Poleg tega so se med vojno zgodili tudi notranji konflikti med partizani, domobranci in civilisti, kar je še dodatno povečalo trpljenje. Mnogi so se borili proti okupatorju in pokazali izjemen pogum in požrtvovalnost. Kljub vsem tem tragedijam je vojna oblikovala slovensko identiteto.

Pomembno je, da se spominjamo vseh teh dogodkov, saj nas spominjajo, kako pomembno je ohraniti mir, enotnost in strpnost.

Eva Kavaš

Osnovna šola Kapela, 9. razred

Mentorica: mag. Bernarda Roudi

SPOMINSKA OBELEŽJA IN ŽRTVE IZ ČASA DRUGE SVETOVNE VOJNE NA OBMOČJU OBČINE RADENCI V OBDOBJU 1941–45

V letu 2025 mineva 80 let od konca druge svetovne vojne, zato smo se devetošolke pod mentorstvom učiteljice zgodovine mag. Bernarde Roudi odločile za raziskavo tega obdobja v občini Radenci, kjer se nahaja tudi naša šola. Ker tudi v letu 2025 v svetu še vedno divjajo nesmiselne vojne, katerih žrtve so zaradi interesov posameznikov nedolžni ljudje, med njimi tudi otroci, smo se odločile za obširno raziskavo spominskih obeležij, pregled seznama padlih, umrlih ali interniranih in predvsem v opomin mladim generacijam, da si vsi skupaj prizadevamo za ohranjanje največje vrednote v svetu – to je mir. Ker smo si delo raziskave razdelile, sem se sama odločila za zapis skupnih ugotovitev, primerjave ter fotografiranja osrednjega spominskega obeležja, ki se nahaja na kapelskem pokopališču.

Po podatkih Enciklopedije Slovenije, se občina Radenci nahaja na območju Slovenskih goric in Murskega polja ter obsega 22 naselij, kjer živi okoli 5.100 prebivalcev. Ta naselja so: Boračeva, Hrastje – Mota, Hrašenski Vrh, Janžev Vrh, Kapelski Vrh, Kobilščak, Kocjan, Melanjski Vrh, Murski Vrh, Murščak, Okoslavci, Paričjak, Radenci, Radenski Vrh, Rački Vrh, Rihtarovci, Spodnji Kocjan, Šratovci, Turjanci, Turjanski Vrh, Zgornji Kocjan in Žrnova.

Za raziskavo spominskih obeležij smo se odpravile v šolski arhiv, kjer smo naletete na izredno zanimiv vir za našo raziskavo in sicer: Postojanke iz NOB za okrožje občine Gornja Radgona 1941 - 1945 III. In IV., iz Muzejske zbirke NOB Gornja Radgona. Pri proučevanju tega zanimivega gradiva, smo ugotovile, da je bilo v času druge svetovne vojne v letih 1941 – 1945 na območju današnje občine Radenci 29 postojank, kjer so se srečevali aktivisti ter simpatizerji odpora proti nemškemu okupatorju. Odločile smo se, da nekatera pomembna obeležja posebej opišemo, jih poiščemo ter fotografiramo. Za primerjavo zapisanega gradiva iz leta 1955 smo pogledale tudi v Register spominskih obeležij Občine Radenci, ki je dostopen tudi na spletu.

Prav tako je bil naš namen, da raziščemo in poiščemo seznam aktivistov narodno osvobodilnega boja (v nadaljevanju NOB), seznam padlih, talcev ali pogrešanih ter drugih žrtev vojne. Vsako leto se jim poklonimo pred 1. novembrom na pokopališču na Kapeli. Pri pregledu pisnih virov smo ugotovile, da je na tem območju delovalo 79 pripadnikov NOB, dobljeno število pripadnikov pa smo nato primerjale s podatki na

spletnem omrežju (Seznam osebnosti iz Občine Radenci) ter z zapisi na obeležju na pokopališču na Kapelskem Vrh.

Spominsko obeležje na pokopališču Kapelski Vrh (Foto: Nadja Kapun)

Po pregledu spominskih obeležij smo se odločile za opis le nekaterih obeležij, saj bi bil zapis o vseh preobsežen. Tako smo si razdelile naloge, poiskale slikovni in pisni vir iz preteklosti, ga primerjale z današnjim stanjem ter poiskale pričevalce oziroma osebe, ki se teh dogodkov še spominjajo. Žal jih nismo veliko našle, smo pa dobile nekaj zapisov.

Tri spomska obeležja na območju Kapelskih goric

Med 29-timi popisanimi postojankami, je spominsko obeležje posvečeno eni postojanki, tj. **Strajnsakovi postojanki na Kapeli**, ki se nahaja na pročelju nekdanje gostilne Dunaj na Kapelskem Vrh. Posvečena je Antonu Strajnsaku – Milanu, ki je bil v času vojne učitelj na kapelski šoli ter sekretar OF Ljutomersko – Radgonskega okrožja. Po izdaji je bil zaprt ter nato ustreljen kot talec dne 14. 11. 1943 v Vitanju pri Celju.

Drugo obeležje predstavlja **spomska plošča na kapelskem pokopališču**, ki je posvečena 12 padlim partizanom iz tega območja ter 26 ustreljenim talcem iz teh krajev. Med talci jih je bilo največ iz krajev Hrastje – Mota ter Očeslavci, Kapelski Vrh,

Janžev Vrh, Paričjak in Murščak. Večinoma so bili kot talci ustreljeni v letih 1944 in 1945, ko je bilo okupatorjevo nasilje v teh krajih tudi najhujše.

Tretje spominsko obeležje je postavljeno v kraju Očeslavci, kjer je **spominska plošča na Tothovem mlinu**, kjer je v spopadu padel partizan Janko Jurkovič – Jovo, sekretar okrožnega odbora OF, 11. 3. 1945.

Žrtve iz časa NOB 1941 – 45 na območju občine Radenci

Po podatkih, ki sem jih pregledala in našla na spletu ter aktualnih podatkih s terena, iz spominskih obeležjih, sem ugotovila, da je iz občine Radenci življenje za svobodo žrtvovalo 33 partizanov, med katerimi je bila tudi partizanka Kristina Lapi z Murščaka.

Številni so padli v spopadu z okupatorjem na območju Štajerske, za nekatere pa kraj smrti ni znan. Dvanajstim padlim partizanom je postavljeno skupno obeležje na kapelskem pokopališču. Učenci Osnovne šole Kapela, ki je do leta 1990 nosila ime Osnovna šola 25. maja, vsako leto pripravijo v sodelovanju z veteranskimi organizacijami spominsko slovesnost. V tem šolskem letu sem v kulturnem programu sodelovala tudi sama in ponosna sem, da sem prispevala k ohranjanju spomina na čas druge svetovne vojne.

Viri:

Muzejska zbirka NOB Gornja Radgona. Postojanke iz NOB za okrožje občine Gornja Radgona 1941–1945, mapa III. in IV.

Register spominskih obeležij Občine Radenci. Dostopno 8. 1. 2025 na: <https://radenci.si/wp-content/uploads/2021/05/5.-REGISTER-spominskih-obelezij-Obcine-Radenci-2021.pdf>.

Seznam osebnosti iz Občine Radenci. Dostopno 8. 1. 2025 na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_osebnosti_iz_Ob%C4%8Dine_Radenci.

Nadja Kapun

Osnovna šola Kapela, 9. razred

Mentorica: mag. Bernarda Roudi

VOGLERJEVA KOČA PRIPOVEDUJE

Sredi čarobnega gozda, med vasmi Dobrovnik, Kobilje, Motvarjevci in Bukovnica, na najvišjem gozdnatem predelu, stojim – Voglerjeva koča. Lesena zgradba, nekoč lovska koča bogate družine Vogler, danes spominjam na čas, ko sem med drugo svetovno vojno nudila zatočišče borcem 1. prekmurske partizanske čete. O tem priča tudi spominska plošča, postavljena leta 1954.

Pozimi 1944 sem postala domovanje partizanov. Bila sem zapuščena in prazna, brez udobja in toplote, ki bi jim lahko nudila zavetje. Spali so kar na moji temeljni plošči, a so me kljub temu napolnili z življenjem, odločnostjo in bojevitostjo.

V dneh med 18. in 21. decembrom 1944 so se v Strehovskih goricah zbrali na konferenci, na kateri so se pogovarjali o ustanovitvi prekmurske partizanske enote. Sklenili so, da se bodo nastanili in urili prav v mojem zavetju. Partizani so 1. prekmursko partizansko četo ustanovili mesec dni pozneje. Komandir čete je postal Filip Korošec - Bor, doma iz Loke pri Zidanem Mostu, politični komisar pa Jože Zadravec - Marjan, ki ga je po smrti nasledil Franček Mirtič. Četa je štela največ 32 borcev. Življenje v taboru je bilo strogo konspirativno, prežeto s tovarištvom in borbenim duhom. Vojaško urjenje, priprava na boje in zbiranje informacij z radijskim sprejemnikom so bili njihov vsakdan.

A prišel je usoden 6. marec 1945. Madžarski okupatorski vojaki in žandarji so odkrili skrivališče partizanov in obkolili gozd. Partizani so se spopadli z nasprotnikom, a brez izgube prebili tri obročje in se po peturni naporni poti umaknili na Prosenjakovski hrib. Madžarska vojska jih na srečo ni zasledovala, kar jim je omogočilo načrtovanje nadaljnjega delovanja. Nekateri so se podali v ravninske vasi, jedro čete pa je nadaljevalo pot proti Goričkemu, kjer so borbeni duh in upornišvo ponesli celo v Porabje.

Med ljudmi v Porabju so sprva naleteli na hladne sprejeme. Toda, ko so tamkajšnji prebivalci spoznali pomen partizanske borbe, so odprli svoja srca. V vasi Sakalovci so se nastanili na samotnem posestvu, kjer jih je mlajši gospodar skrivaj izdal. Vojaki so obkolili kmetijo, kjer je prišlo do spopada. Alojz Škrjanc - Mirko je bil hudo ranjen in si je, da ne bi padel v roke sovražnika, z bombo vzel življenje. Ostali so se prebili skozi obroč in se vrnili v Strehovske gorice. Kasneje so nekateri v začetku aprila odšli naproti sovjetski Rdeči armadi, drugi so se pripravljali na srečanje z osvobodilno vojsko.

Voglerjeva koča v Motvarjevskem gozdu s spominsko ploščo 1. prekmurski partizanski četi (Foto: Nika Antolin)

Od takrat je minilo skoraj osemdeset let. Vojna, ki je terjala šestdeset milijonov življenj, mi še vedno zastavlja vprašanje: Zakaj ljudje vedno znova ponavljajo iste napake? Ali se iz zgodovine res ne morejo ničesar naučiti?

Na koncu bi si želela le nekaj skromnega, da se obnovi spominska plošča na Voglerjevi koči, saj so črke na njej že skoraj izbrisane. Občasno me obiščejo turisti, namenjeni k Bukovniškemu jezeru. Vesela sem njihovih obiskov, čeprav le redkokdo pozna mojo zgodbo. Razveseli me tudi gobarjenje v moji bližini ali preprosti trenutki, ko se ljudje posedejo na lesene klopi in uživajo v miru prečudovite narave, ki me obdaja.

Vir:

Novak, D., Orešnik, I.: *Pomniki NOB v Slovenskih goricah in Prekmurju*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1985.

Alisa Torma in **Taya Vöröš**,

Dvojezična osnovna šola Dobrovnik, 9. razred

Mentorica: Renata Pucko, prof. slovenščine in filozofije in

Franc Koša, učitelj zgodovine in madžarskega jezika

KREPIMO DOMOLJUBE

Republika Slovenija je dežela z izjemno lego med sredozemskim, alpskim, kraškim in panonskim svetom. Doživela je selitve mnogih ljudstev in menjave oblasti, tudi vojaške pohode in spopade. Postala je dom nam Slovencem, ki smo upravičeno ponosni, da imamo po dolgih letih kulturnega in političnega razvoja svojo samostojno državo. To me navdaja s hvaležnostjo in pogumom na bodoče izzive v življenju.

V letu 2025 obeležujemo osemdesetletnico konca druge svetovne vojne. V šoli smo se pri predmetu Zgodovina učili o drugi svetovni vojni. Razlogov za začetek vojne je bilo kar veliko. Z mirovnim sporazumom ob koncu prve svetovne vojne se ni strinjal zloglasni Adolf Hitler, ki je prišel v Nemčiji na oblast leta 1933. Na drugi strani je v Italiji oblast prevzel fašist Benito Mussolini in začel širiti italijansko ozemlje, saj je želel obnoviti rimski imperij. V Evropi je vojna trajala med letoma 1939 in 1945.

A mene je bolj zanimala slovenska osamosvojitvena vojna, vojna v Gornji Radgoni. Po razglasitvi slovenske samostojnosti 25. junija 1991 je, tako kot vse ostale mejne prehode v Sloveniji, tudi ta v Gornji Radgoni prevzela slovenska milica in zamenjala vse jugoslovanske državne simbole s simboli novo nastale države Slovenije. Le en dan po razglašeni novi državi, 27. junija 1991, je v prisiljeno vojno vstopilo tudi območje od hrvaške do avstrijske meje, torej do Gornje Radgone. Oklepna kolona Jugoslovanske ljudske armade (JLA) je iz Varaždina, pod vodstvom polkovnika Berislava Popova, v petek, 28. junija 1991, prodirala proti mejnemu prehodu v Gornji Radgoni. Na svoji poti je naletela na številne ovire, barikade in cestne zapore iz tovornjakov, delovnih strojev in železniških vagonov. S strelnim orožjem so v mestu Gornja Radgona naredili veliko razdejanje in škodo stavbam, najhujšo pa ljudem. V sredo, 3. julija 1991, je Radgono zapustila kolona JLA. V streljanju sta padli tudi dve civilni žrtvi. V Radencih Alojz Gaube in v Gornji Radgoni svetovni popotnik, predavatelj, psiholog z Bleda Janez Svetina. Slednji je skušal fotografirati oklepnik ter gorečo kolono vozil JLA, a ga je žal zadel strel.

V opomin na težke čase stojita tudi spominski obeležji. Prav je, da ohranjamo zgodovinski spomin o pomembnosti osamosvojitvene vojne 1991, čeprav z grenkim priokusom ter žalostnim spominom.

Spominsko obeležje na Partizanski cesti v Gornji Radgoni *(Foto: Robert Rožkar)*

Lansko leto smo s starši obiskali Park vojaške zgodovine v Pivki, kjer je ohranjene in predstavljene ogromno vojaško-zgodovinske dediščine. Tudi razstavni eksponat in prispevek vojne iz Gornje Radgone.

Slovence so skozi zgodovino v pravo smer, vse do samostojne države, vodili pogumni ljudje – domoljubi, ki se s svojo ljubeznijo do domovine niso bahali, temveč so jo živeli.

Moj dedek Milan je bil vojak. Ko sem bil nekega dne pri njem na obisku, sva šla skupaj na sprehod, kjer mi je na robu gozda v Črešnjevcih pokazal spomenik v spomin Mariji Rožman. Povedal je, da je letos že 80-letnica zverinsko mučene 23-letne mladinske sekretarke Marije Rožman s Polic, ki so jo ubili na robu gozda v Črešnjevcih, dne 20. februarja 1945. Pred leti je Osnovna šola Gornja Radgona, skupaj s Krajevno organizacijo Združenja borcev za vrednote NOB Gornja Radgona, organizirala spominski pohod »Mrtvim v spomin in živim v opomin« prav na ta kraj. Čeprav sva stala na tem mirnem mestu, kjer je bilo slišati le nekaj vran iz gozda, si nisem mogel predstavljati, kakšne grozote so se zgodile na tem mestu. Le gozd in tisto drevje tam je bilo priča temu krutemu krvavemu trenutku.

Sedaj že pokojna prababica in pradedek Jožefa in Alojz Žnidarič iz Črešnjevca sta preživela grozote druge svetovne vojne. Nikoli nista želela kaj veliko govoriti o tem, saj sta imela pretresljive ter moreče spomine tistih dni.

Spominsko obeležje ob robu gozda v Črešnjevcih (Foto: Robert Roškar)

Čas je tekel naprej in zgodovina je pisala nova obdobja. Hvaležnost, ljubezen in pripadnost domovini danes izražamo s slovenskimi simboli. Zato ob državnih praznikih izobešamo zastave. V šoli imamo tudi kulturni program ter proslavo ob državnih praznikih. Učenci vemo, da je državlјanska in domovinska vzgoja preplet domače vzgoje in vzgoje v šoli. Domovinska vzgoja se začne v družinskem okolju. Domoljubje pa se krepi z uresničevanjem vrednot, ki so te jih naučili starši.

Vsekakor se strinjam s pesnikom Tonetom Kuntnerjem, ki se je s predanostjo posvečal domovinski poeziji, v kateri je izražal pripadnost, vero in ljubezen samostojni Sloveniji. V eni izmed pesmi je zapisal: *»Če bi gledal le z očmi spomina, ne bi vedel, da si moja domovina. Vsak narod se dokazuje in utrjuje s svojo kulturo in jezikom.«* Pesnik Fritz pa je razmišljal o našem lepem slovenskem jeziku: *»Tu živimo Slovenci, tu govorimo mili arhaični jezik, znan po dvojini, dvojina je lepa, v njej pišemo pesmi o ljubezni. Naj ta jezik ljubezni živi v naši domači hiši, ki smo jo ponosno gradili in globoko utemeljili pred tremi desetletji – ne le zase, ampak za vse prihodnje rodove!«*

Ponosen sem, da živim v Sloveniji, krepim svoje znanje in obenem domoljubje.

Irenej Roškar

Osnovna šola Gornja Radgona, 9. razred

Mentor: Tamara Kranjc ROŠKAR, prof. slovenščine in TIT

INTERVJU S CIRILOM ZANJKOVIČEM, LASTNIKOM KURIRSKE POSTAJE – JAVKA S–15B

O dogajanju v času 2. svetovne vojne smo se pogovarjali s Cirilom Zanjkovičem, lastnikom potočnega mlina na Gibini v Občini Razkrižje. V času 2. svetovne vojne je na domačiji gibinskega mlinarja Matije Smolkoviča delovala relejna kurirska postaja z oznako TV S –15B in je služila za prehod reke Mure.

Od kdaj stoji potočni mlin?

Tega podatka nimamo. Sprva je bil mlin čisto ob Muri. Na trenutno lokacijo je mlin prestavil pradedek Franc, saj je ob vsaki narasli Muri voda bila čisto pod našim bregom. Zato je bil mlin večkrat poplavljen.

Kdo je zgradil mlin?

Mlin je zgradil pradedek Franc, dogradil ga je moj dedek Matija Smolkovič. Trenutno ga vzdržuje moj sin Samo Zanjkovič.

Ohranjena fotografija Smolkovičevega mlina in dveh mlinarjev. (Foto: Matic Stolnik)

Kako to, da je ravno ta mlin postal kurirska postojanka?

Zaradi obvodne lege. Mura je bila čisto pod hribom, torej je bil mlin v neposredni bližini s Prekmurjem. Mlinarji so bili zanesljivi ljudje, zato so jim zaupali nalogo prevažanja kurirjev čez Muro in vzdrževanje povezave s prekmursko stranjo. V Prekmurje drugače sploh ni bilo mogoče priti. Mostov še takrat ni bilo, brod je bil pod nadzorom.

Kdaj je potočni mlin postal kurirska postojanka?

Domačija Smolkovičevih je kot organizirana partizanska postojanka delovala od ustanovitve Okrajnega odbora Osvobodilne fronte (OF), 24. 4. 1943. Ljudje, ki so živeli ob Muri, so imeli svoje čolne. Tu je bila tudi prehodna točka, takoj po okupaciji Prekmurja, številnim ubežnikom pred madžarskimi aretacijami, jeseni 1941.

Kje v bližini so bile še kurirske postojanke?

Vem za domačijo Jožeta Škrleca v Šprincu, kjer je delovala postaja TV S —15A. Tam je bila radijska postaja z radiotelegrafistom.

Kje je potekala pot kurirjev?

To je bilo skrito, po teh peš poteh, gor-dol iz Šprinca. Tu so Madžari redno patroljirali in so se kurirji morali skrivati. Vse je potekalo skrivoma.

Kdo so bili kurirji tu pri vas in kdo je bil glavni med njimi?

To je bila skrivnost. Po mojem so domačini vedeli, jaz nisem. V Okrajnem odboru OF Štrigova – Razkrižje, ustanovljenem 24. 4. 1943, so bili Franc Alt-Milan, Valent Strah-Marjan, Ivan Horvatič-Slavko, Franc Smolkovič-Janko, Simon Kutnjak-Bogdan. Glavni je bil Ivan Horvatič-Slavko.

V časopisu Slovenska panorama je zapisano, da je leta 1944 štab operativne cone avgusta 1944 poslal borbeno enoto na območje Prekmurja, da domačim aktivistom pomaga. Vodenje enote so zaupali Ivanu Majniku-Džemsu, nekdanjemu borcu Cankarjeve brigade. Ko so prestopili nemško-madžarsko mejo, so se na postojanki Franc Alt-Milana, sekretarja Okrožnega odbora OF, odpočili. Do kurirske postaje na Gibini jih je vodil Elemir Rajnar-Vinci. Pričakovali so jih kurirji in člana okrajnega odbora OF Franc Smolkovič-Janko in Ivan Horvatič-Slavko. Onadva sta obenem opravljala tudi kurirske naloge na tej postaji. Horvatič je bil zadolžen za potopljeni čoln, hčeri mlinarja Barbara in Filomina sta pripravili malico za celotno četo.

Albert Mirkac, član Džemsove skupine, je v svoj dnevnik med NOB zapisal: »Noč je bila temna, deževalo je, mi pa smo krenili proti Muri. Imeli smo organiziran pohod preko Mure. Splavarji so nas že čakali, da nas prepeljejo na drugo stran. Neka kmetica, ki je bila ob Muri, nam je prinesla nekaj za pojest, tako da smo se malo okrepčali. Kapetan je dal nalog, da krenemo skupno s šestimi tovariši v izvidnico. Nato so še ostali prišli za nami. Pri srcu sem imel slutnje, da nikoli ne bom dočakal, da bi se vrnil nazaj.«
Kako vam je uspelo, da kurirske postojanke niso uničili?

Kurirske postojanke niso izdali, zato je Madžari niso uničili. Madžari, ki so bili na tem območju, so mlin redno kontrolirali, ampak ničesar niso mogli dokazati. Čoln, za prevoz čez Muro, je bil potopljen. Če je bilo nevarno, kurirja niso peljali čez. Takrat je kurir počakal.

So katerega kurirja ubili?

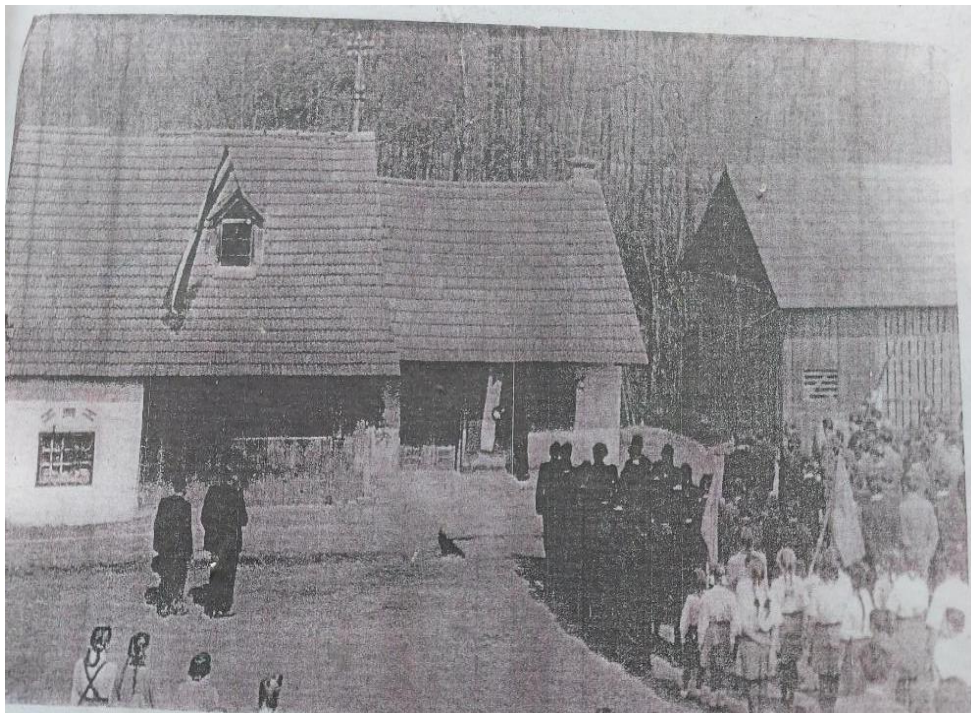
Ne. Tajnost prehodov je bila zagotovljena.

Kdo je bil sovražnik domačinom na tem območju?

Ob začetku vojne so te kraje najprej okupirali Nemci, potem so ta del prepustili Madžarom. Proti koncu vojne so te kraje zasedli tudi Bolgari, ki pa so kmalu odšli proti Mariboru. Na griču so še sedaj vidni strelski jarki pettedenskih bojev. Na tem območju so padale tudi bombe. Bilo je kar nekaj smrtnih žrtev. V razkriški šoli je bila bolnišnica. Vsa okolica šole je bila spremenjena v minsko polje, ki naj bi branilo ruskim tankom dostop do bolnišnice, kjer so operirali ranjene nemške vojake.

So bili blizu vas kakšni vojaški napadi?

Velikih napadov ni bilo, so pa bile vojaške racije. Lastnike domačije so zasliševali. A niso mogli nič dokazati. So pa jih šikanirali, domači so imeli probleme. Predvsem babica. Vojaki so izvedli »premetačine«, a niso nikoli nič našli. Domači so morali biti zelo previdni, nič ni bilo javno, vse je bilo tajno.

Ohranjena fotografija s slavnostnega odkritja Spominskega obeležja, leta 1963 (Foto: Matic Stolnik)

Kaj se je zgodilo s potočnim mlinom po vojni?

Leta 1962 so na Smolkovičevem mlinu slavnostno odkrili spominsko obeležje. Na slovesnosti so sodelovali tudi učenci osnovne šole. Zaradi različnih pogledov sodelavcev NOG na dogajanje okrog Smolkovičevega mlina med narodno-osvobodilnim gibanjem, je na območju Razkrižje – Štrigova, prišlo do sporov. Spominsko obeležje so odstranili. Na osnovi odkritih originalnih dokumentov in sodnih spisov, verodostojnih dokumentov, so vrnili spominsko obeležje na potočni mlin.

Kaj se je dogajalo na tem območju po vojni?

Naše kraje so osvobodili 7. maja 1945. Domačini so začeli obnavljati domove in šolo. Takrat je sedanje območje Občine Razkrižje in sosednje Štrigove pripadlo Sloveniji. Leta 1946 je takratno slovensko vodstvo območje Razkrižja in Štrigove, brez vednosti prebivalstva, priključilo k Hrvaški. Istega leta so v razkriško šolo prišli hrvaški učitelji in začeli poučevati v hrvaškem jeziku. Domačini so jeseni 1946 s protesti dosegli, da so se v razkriško šolo vrnili slovenski učitelji, leta 1947 pa je območje sedanje Občine Razkrižje pripadlo Sloveniji, Štrigova je ostala na Hrvaškem.

Ker je razkriška župnija spadala pod zagrebško nadškofijo, je takratni župnik maševal in poučeval verouk v hrvaščini. Vse od leta 1965 so farani prosili za uvedbo slovenščine v verske obrede, a zaman. Leta 1992 so domačini cerkev zaprli. Leta 1994 je Vatikan razkriško župnijo pripojil mariborski. Po večletnih bojih za slovenski jezik, je Razkrižje le dobilo slovenskega župnika, verski obredi so potekali v slovenskem jeziku.

Katere spremembe so ljudje občutili ob koncu vojne?

To je pa posebno poglavje. Po vojni se je začela obnova. Partija je po ruskem vzoru hotela socialistično državo. Zgodila se je nacionalizacija. Oče je bil takrat zadolžen pri vzpostavljanju delavskih zadrug. Takrat je bil zaposlen na matičnem uradu. To je bilo obdobje nacionalizacije kmetijskih zemljišč in kmetje so se temu upirali. Spomnim se ljudi, ki so prihajali k nam, na dom, z raznoraznimi problemi. Še zdaj jih vidim, te kmete, ki so prihajali nad očeta, bili so jezni. To je bila normalna reakcija, ampak oče ni mogel pomagati. Nalogo, ki jo je imel, je moral opraviti. Drugače bi ostal brez službe. Zaradi nacionalizacije je tudi med sorodniki prišlo do sporov.

Kako je vojna vplivala na življenje v vasi?

Veliko pomanjkanje. Zaradi nacionalizacije, dajatev. Veliko slabe volje.

Ali se vam zdi, da imamo Slovenci poseben odnos do svoje domovine?

To težko rečem. V času osamosvojitve Slovenije smo vsi »stopili skupaj«, vsi smo se razumeli, imeli smo skupni cilj. Želeli smo, da bi bili samostojni, ker smo imeli v preteklosti slabe izkušnje, tako v času pod Avstro-Ogrsko oblastjo, kot pozneje v Jugoslaviji. Slovenski narod si je želel, da bi bili samostojni. In ravno v času osamosvojitve je med Slovenci prišlo do soglasja, ki pa ga danes, žal, spet ni.

Raznorazne razprtije po 2. svetovni vojni bi morale biti razrešene. Moral bo priti čas, ko bomo spet stopili skupaj. V času osamosvojitve smo vsi spoznali, da je najboljša, če bomo imeli svojo državo. Da bomo to, kar bomo napravili, delali v svoje dobro. Za naše zanamce. To so bile tudi želje naših starih dedov. V Evropi so še vedno narodi, ki jih je več kot nas, Katalonci, Baski, pa nimajo svoje države. Kurdov je 20 milijonov, pa nimajo svoje države. Mi dva-milijonski narod pa jo imamo. V zadnjem času se vse premalo zavedamo, kakšna vrednota je to, da imamo svojo državo. Morali bi se bolj poslušati in to ceniti.

Zakaj moramo ohranjati spomin na pretekle dogodke?

To je ravno to, če tega ne bomo počeli, se lahko marsikaj zgodi. Če pogledam današnji čas, vidim kar nekaj novih vojnih območij. Trenutno so slabi časi. Nevarni časi. Če kot narod ne bomo složni, se nam lahko zgodi okupacija. Trenutno imamo srečo, ker smo del Evropske unije. Nato nam zagotavlja varnost. Če mi ne bomo složni, si znali urejati stvari sami, bomo v nenehni nevarnosti.

Ste ponosni, da vaš sin Samo skrbi za mlin in bo prihodnjim generacijam pripovedoval o zgodovini mlina?

Mlin smo s pomočjo evropskih sredstev in občine obnovili. Samo je učitelj fizike in se spozna na obnovitvena dela. Imam stare listine, ko so gradili mlin, on se pogloblja in to raziskuje. Mlin ne bo propadel in na to smo vsi zelo ponosni. Ob obisku tega kulturnozgodovinskega spomenika bodo obiskovalci lahko spoznavali predvojno, medvojno in povojno zgodovino tega kraja.

Imate občutek, da vam je pri vaših otrocih uspelo privzgojiti pozitiven odnos do domovine in domačih ljudi, kajti vsi vaši otroci so ostali v Sloveniji?

Moji otroci so živeli v času, ko smo v kraju imeli težave z uvedbo slovenskega jezika na verskem področju. Moji otroci vedo, kaj pomeni boriti se za svojo pravico, za lastno identiteto. Mislim, da znajo to ceniti.

Vi ste doživeli osamosvojitveno vojno leta 1991. Ali vas je bilo zaradi pričevanj vaših staršev o 2. svetovni vojni še česa posebej strah, ko ste dojeli, da se bo zgodila osamosvojitvena vojna za Slovenijo?

Strah je bil prisoten. Nikoli ne veš, kaj hudega se bo zgodilo. Brez zadržkov smo sodelovali z občino v postavljanju barikad. V naši hiši smo izpraznili prostor, klet, za 30 ljudi. Tu so bili ljudje iz izpostavljenih gibinskih hiš. Imeli smo telefonske povezave s teritorialci, ki so bili na tem območju. Kuhali smo. Pomagali smo, kolikor smo lahko.

Kakšen odnos do domovine imamo Slovenci, ki živimo ob meji? Ali smo večji domoljubi kot Slovenci iz osrednjega dela Slovenije?

Jaz bi rekel, da so ljudje v obmejnih krajih veliko bolj občutljivi na te zadeve. Včasih imamo ljudje, ki smo doma ob meji, občutek, da se odločevalci v Ljubljani za nas premalo zavzamejo. Obmejni kraji se ne bi smeli prazniti, če niso poseljeni, se lažje zavzamejo. Trenutno se mladi zaradi iskanja služb odseljujejo.

Kaj bi sporočili mladim rodovom ob 80. obletnici obeleževanja konca 2. svetovne vojne?

Sam sem se rodil junija 1945, po koncu 2. svetovne vojne. Torej bom letos star 80 let. Po pričevanju staršev, ki so vojno preživeli in ob zgodovinskih dejstvih vem, da je to bilo eno najtežjih obdobj našega časa. Slovenci smo se po tej vojni osvobodili okupatorjev, nismo pa se rešili komunizma in njegove diktature. Šele z osamosvojitveno vojno za Slovenijo smo se popolnoma osvobodili in demokratizirali. Tako osamosvojeni pa se bomo morali še vsi zelo truditi, da bomo v svoji domovini Sloveniji srečni in zadovoljni. Moje sporočilo vam mladim bi bilo, da se trudite spoznavati zgodovino svoje domovine, trudite se za medsebojno spoštovanje in mir med ljudmi, predvsem pa ljubite svojo domovino.

Pomembno je spoznanje, da življenje ni težko, nevarno in negotovo le v času vojne, ampak tudi po njej. Tudi na območju Razkrižja so ljudje doživeli marsikaj in pomagali graditi slovensko prihodnost. Zaradi pogumnih ljudi, ki so branili našo deželo, zdaj govoriva slovensko, živiva v miru in se bova svobodno odločala o najini prihodnosti. Zagotovo sva tudi midva domoljuba, saj rada spoznavava preteklost domačega kraja in zgodovino slovenskega naroda ter z veseljem sodelujeva na različnih kulturnih prireditvah. Zagotovo pa velja, če hočeš vedeti, kdo si, moraš poznati svojo preteklost.

Ciril Zanjkovič pred spominsko ploščo kurirske javke S-15B (*Foto: Matic Stolnik*)

Matic in Meta Stolnik

Osnovna šola Janeza Kuharja Razkrižje, 9. razred in 5. razred

Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, prof. razrednega pouka

SPOMINI HELENE IN VINCENCA VRBNJAKA O STRELJANJU TALCEV PRI RIBIČEVEM MLINU

Vzhodno od Ribičeve domačije v Cezanjevcih se nahaja grob talcev oziroma spomenik iz druge svetovne vojne. Sestavljen je iz kvadrov pohorskega granita. Granit je sive barve, na njem pa so pritrjene ploščice z vgraviranimi imeni talcev, ki so ustreljeni ob okrutnem maščevanju Nemcev za svoje izgube v boju s partizani. Grobišče je urejeno kot zvišen prostor pred spomenikom, ograjen s kamnom. Spomenik so odkrili leta 1956. Pri Ribičevem mlinu v Cezanjevcih je tako 25. aprila 1944 pod streli Nemcev ugasnilo življenje 25-ih talcev. Povod za vse aprilske dogodke tistega leta je bilo tudi junaštvo mladega Janka Ribiča, po katerem je danes poimenovana naša osnovna šola.

Kot talci so na spomeniku navedeni: Bogša Jožef, 1924, Stara Cesta; Ganza Franc, 1912, Koračice; Geček Alojz, 1914, Sv. Trojica; Jesenik Ivan, 1924, Stara Cesta; Klančec Ivan, 1902, Hajdina; Koren Franc, 1918, Skorba; Laptijev Peter, 1908, Mugodovka; Lesjak Alojz, 1901, Desnjak; Magdič Mihael, 1894, Desnjak; Marin Alojz, 1905, Hranjigovci; Marin Franc, 1902, Pršetinci; Miklošič Vinko, 1907, Hermanci; Novak Rudolf, 1910, Branoslavci; Ogorevc Maks, 1924, Bistra Vas; Petek Matija, 1894, Desnjak; Rodošek Jakob, 1905, Skorba; Rožman Franc, 1917, Hajdina; Senčar Janko, 1924, Stara Cesta; Slavinec Janko, 1892, Cezanjevci; Stankovič Božidar, 1916, Kruševac; Sevčenko Viktor, 1920, Kijev; Tič Alojz, 1919, Drtija; Vrbnjak Ludvik, 1887, Cezanjevci; Zorec Ivan, 1911, Dolge Njive. Med žrtvami sta bila med domačini iz bližnjih krajev Prlekije tudi dva ruska vojna ujetnika, ki sta pobegnili iz taborišč in so ju nacisti ujeli.

Spominsko obeležje ustreljenih talcev v Cezanjevcih (Foto: Neža Murkovič)

Starejši ljudje še danes vedo o dogodkih tistih dni veliko povedati. Zgodbe so jim pripovedovali njihovi starši, babice, dedki, sorodniki. Tako je z zgodbo o streljanju talcev povezana tudi družina Vrbnjak iz Branoslavcev. Tudi njihov sorodnik Novak Rudolf je takrat obležal v grozljivi mlaki krvi, medtem ko se je narava bohotila v prekrasnem spomladanskem belem cvetju. Lenčka in Vinc Vrbnjak, kot ju poznajo domačini, hitita s svojo pripovedjo, a beseda najprej nanese na Janka Ribiča. Janko Ribič je padel 6. april leta 1944. Pri Filipičevi domačiji je danes postavljen tudi spomenik oz. spominska plošča v spomin padlemu Janku.

»Janko Ribič je bil obveščevalni kurir v okolici. Leta 1944 je bila vojna in streljanje talcev pri Ribičevem mlinu. Nemške vojake je poznal in bil je dovolj prepričljiv, da so mu zaupali. Njegova družina je bila za tisti čas zelo premožna, saj so med drugim imeli tudi telefon. Njegova starša sta do svoje smrti uživala velik ugled v lokalnem okolju. Daleč naokoli je bila znana tudi Ribičeva domačija. Govorilo se je, da so dobili telegram, ki je pozival k temu, da naj talcev ne streljajo in jih pošljejo nazaj. Ženska, za katero nismo dobili imena, telegrama ni hotela poslati naprej in dejala je, da hoče, da jih ustrelijo. Po streljanju so partizani žensko poiskali in jo kmalu zatem tudi ubili. Govorilo se je, da naj bi bila še pred tem noseča, a so čakali, da rodi in šele nato so jo ubili. Nemci so vedeli, da imajo partizani nekje bunker. Odpravili so se iz Ljutomera do Cezanjevcev iskat bunkerje z našimi partizani. Na Kamenščaku so Nemci našli človeka, ki ga je prav tako

nekdo izdal, češ da je njegov sin partizan. Prepričali so ga, da je na njihov ukaz pristal. Obljubili so mu, da mu ne bodo ničesar storili. Vodil jih je do Jesenikovih v Mekotnjaku, kjer so bili fantje oz. partizani v bunkerju. Med njimi je bil tudi prijatelj od Janka. Na kraju, kjer so jih Nemci odkrili, so tudi vse partizane ustrelili.

Janko je tisti dan prišel z vlakom domov in v Mekotnjaku izstopil. Tam ga je nekdo, ki je dogajanje spremljal, počakal in mu povedal vse, kar se je takrat zgodilo. Janko, ki je bil prepričan v zaupanje Nemcev, se je v vežici v Cezanjevcih želel posloviti od ubitega prijatelja Janka Slavinca mlajšega. Vežica je v tistem času na pokopališču v Cezanjevcih stala nižje kot danes. A Nemci so ga zajeli in odpeljali v notranje prostore današnje šole, kjer je bil pod paznikovim očesom zaprt. Janko je izkoristil priložnost za pobeg, Nemcu ukradel puško ter ga ranil. Kasneje so tega ranjenega Nemca odpeljali v bolnišnico na Ptuj, kjer je kmalu tudi umrl. Takoj zatem je Janko zbežal domov. Videl je, da so na njihovi domačiji partizani, zato je nazadnje zbežal v Vogričevce k Filipičevim. Kako so ga takrat izsledili, še danes nihče ne ve. Zatekel se je v kletne prostore Filipičeve hiše. Tam je potekal boj. Medtem ko so po boju Nemci opravljali pregled hiše, je Janko skušal pobegniti, a so ga na koncu izdala škripajoča vrata, kar so Nemci slišali, zato so se zapodili proti njemu, kjer so ga na kraju tudi ubili.

Nemci so opravili tudi hišno preiskavo v njegovi hiši oz. hiši njegovih staršev, kjer so na podstrešju hleva skrivali partizane. Tam je prišlo do boja, ko je partizan ustrelil prvega Nemca in še tri druge v kuhinji. Partizani so ubili štiri nemške vojake, enega pa Janko, torej skupaj pet. Zato so Nemci iz maščevanja ustrelili 25 talcev, ki so bili pripeljanih iz zaporov.«

Z usodnimi dogodki tistega aprila pa je povezana tudi zgodba, ki je osebno pretresla družino Novak, torej družino Heleninega očeta, ki je takrat živel v Branoslavcih. Namreč tudi priimek Novak se je trajno vtisnil v ploščico pohorskega granita v Cezanjevcih: Rudolf Novak. Lenčka o smrti svojega strica, talca pri Ribičevem mlinu v Cezanjevcih, pripoveduje s težkim srcem, njeno pripoved dopolnjuje mož.

»Neki fantje – bili so iz nemške vojske - so prišli tudi k Novakovim v Branoslavce vprašat za informacijo, kje bi lahko šli za partizani. Mati Ivana, Lenčkina babica, jih je napotila k Rudolfu - sinu oz. v Jesenikov bunker v Mekotnjak, kjer danes stoji Jesenikova delavnica in spominska plošča. Njeni otroci so jo po odhodu fantov ošteli, zakaj je izdala, kje je Rudolf. Otroci so namreč videli, da so fantje imeli čevlje, ki so jih nosili le nemški vojaki. Mati je to spregledala. Nemci so Rudolfa našli in ga odpeljali v zapor. Kmalu

zatem so blizu njihove domačije na lipo pribili plakat. Sestro Lenčkinega očeta, ki je bila najmlajša, so napotili k plakatu. Pritekla je domov in povedala, da bodo Rudolfa ustrelili. Mater Ivano je ob informaciji, da bodo ustrelili Rudolfa, njenega sina, ki ga je sama nenamerno poslala v smrt, zadela kap. Takoj se je zgrudila in tudi umrla. Na plakatu je še pisalo, da bodo vseh 25 talcev pripeljali in jih ustrelili. Vaščani so bili zelo v strahu. Še duhovnik Ferk se je bal Nemcev in ni upal opraviti pokopa uboge mame Ivane. Rekel je, naj krsto iz Branoslavcev peljejo po Braneku do cezanjevskega pokopališča, samo da Nemci v Cezanjevcih ne bi videli, da jo bodo pokopali.

Lenčkin oče se je moral udeležiti streljanja pri Ribičevem mlinu. Prispel je na kraj, kjer je bilo predvideno streljanje. Svojega brata Rudolfa ni takoj opazil, saj so bili talci tako grdo pretepeni. Prepoznal ga je po kapi, ki jo je nosil. Ko ga je videl, je dejal, da je takrat bil še živ, a vendar tako pretepen, da se ni mogel premikati. Vsi talci so bili tako oslabei in pretepeni, da niso mogli samostojno stati, kjer jim je bilo rečeno. Vezali so jih h kolu. Eden od 25-ih talcev se je uprl ter ni pustil, da so ga zvezali. Dejal je, da noče imeti zvezanih oči, ker hoče videti človeka, ki ga bo ustrelil. Nemci so jih postavili v vrsto. Kasneje je bilo po streljanju grozljivo rdeče, vse polno krvi. V zaporu so talce izbrali tako, da so vse poklicali na dvorišče, ti so se postavili v vrsto, iz vrste pa so vzeli vsakega drugega. 25 talcev so pripeljali k Ribičevemu mlinu ter jih ustrelili. Jamo, v katero so ustreljene talce zakopali, so morali domačini kopati sami, prav tako tudi Lenčkin oče. V primeru, da se je kdo uprl, bi ga ustrelili. Po streljanju so Franca Novaka, Lenčkinega očeta, odpeljali v zapor na Kidričevo. Iz zapora je skupaj z drugimi pobegnil, a se mu ni uspelo do konca rešiti, saj ga je videl eden od nemških vojakov, zato so se vojaki zapodili proti njemu in ga do nezvesti pretepli. Glede na to kako so ga pretepli, so mislili, da je mrtev in so ga pustili kar tam ležati. Na njivi ga je našel kmet, ki ga je naposled tudi rešil. Po osvoboditvi je Franc imel zdravstvene težave na kosteh zaradi pretepanja. Po koncu vojne so 1. novembra jeseni pri Ribičevem mlinu izvedli prvo komemoracijo kot poklon padlim talcem.«

Med zapuščino so Vrbnjakovi našli tudi rokopis govora ob grobu talcev po 40-ih letih od streljanja. Leta 1984 je govor imel Helenin oče, Franc Vrbnjak.

Spominski

Tovariši in tovarišice mladinci, mladinke in pionirji ter še posebej naj velja naš pozdrav vsem svojcem in sorodnikom od ustreljenih talcev. 25. aprila tega leta je minilo 40 let, ko so dali svoja življenja domovini na oltar. Bili so očetje in sinovi nešteti družin, ki so odšli brez slovesa pod streli nemškega nacizma, ker so se uprli takratnemu režimu. Bilo je 6. aprila 1944. leta, nekako okrog 12. ure, ko so pridrveli gestapi in vermohti do zob oboroženi, obkolili Ribičevo domačijo ter so začeli s hišno preiskavo. V hiši niso našli nobenih sumljivih stvari, so začeli naprej iskati v gospodarskem poslopju, kjer so bile skladiščene oljarice. Gospodar Ribič Ivan starejši je moral iti naprej, gestapo pa za njim. Šla sta po stopnicah na štal, kjer sta bila aktivista Hojs Danijel in Belšak Franc. Na povelje gestapa je moral poklicati tovariš Ribič aktivista, da naj prideta dol, je padel strel, ki je smrtno zadel gestapa, ki je padel po stopnicah ter obležal negiben. Začel se je neizprosni boj.

Med potjo domov je Ribič Janko mlajši hotel izkazati zadnje slovo Slavinec Janku mlajšemu, kateri je padel v borbi pri Jesenik Francu na Stari Cesti. Ta obisk je bil za

franc je padel v borbi pri Jesenik Francu na Stari Cesti. Ta obisk je bil za njega poslednja, ker sta ga po padcu me te = hčur oboroženo sovražnik, tega so ga posilovali in mučili, da naj po to se sklenejo v leseni jarki obkroženi, karono po mu objugljati se po da ga toji krasitih. Po krajšem premoru je popavil da mora na strahovito, grozno sta ga dva strahovito, katerega je oboje pokopani spon obno, ter smrtu padel domovine padajo, ki ga je ptič.

Je v ishot potovanja na postopku Vojni in filipicim, da si naj malo udvoje, ker pa je bil sam usojem. Poti niso po obno ali filipicim domovino, ter prirali Janko Ribič naj se pride, kar je je udvoje s strelom. Tako sta padla na filipicim tudi dva. Ronda pa. v kletih prstovih tega tega so metali stoni opne poine tamke, ga pa cel obkrožili, je strel in kleti, ter se napotil v smeri proti Vojnicem, kjer je sel moremourt proti strelu prstov, kjer ga je p hrostrulho prstov padel. In jet padel po Janku ustrelil Jek 25. letu 25. aprila 1944.

Rokopis govora Franca Vrbnjaka iz leta 1984 (Foto: Neža Murkovič)

Navzočim je namenil sledeče besede.

»Tovariši in tovarišice, mladinci, mladinke in pionirji ter še posebej naj velja naš pozdrav vsem svojcem in sorodnikom od ustreljenih talcev. 25. aprila tega leta je minilo 40 let, ko so dali svoja življenja domovini na oltar. Bili so očetje in sinovi nešteti družin, ki so odšli brez slovesa pod streli nemškega nacizma, ker so se uprli takratnemu režimu. Bilo je 6. aprila 1944. leta, nekako okrog 12. ure, ko so pridrveli gestapi in vermohti do zob oboroženi, obkolili Ribičevo domačijo ter so začeli s hišno preiskavo. V hiši niso našli nobenih sumljivih stvari, so začeli naprej iskati v gospodarskem poslopju, kjer so bile skladiščene oljarice. Gospodar Ribič Ivan starejši je moral iti naprej, gestapo pa za njim. Šla sta po stopnicah na štal, kjer sta bila aktivista Hojs Danijel in Belšak Franc. Na povelje gestapa je moral poklicati tovariš Ribič aktivista, da naj prideta dol, je padel strel, ki je smrtno zadel gestapa, ki je padel po stopicah ter obležal negiben. Začel se je neizprosni boj.

Med potjo domov je Ribič Janko mlajši hotel izkazati zadnje slovo Slavinec Janku mlajšemu, kateri je padel v borbi pri Jesenik Francu na Stari Cesti. Ta obisk je bil za

Janka usoden, ujela sta ga žandarja ter sta ga gnala na takratno občino Cezanjevci, kjer so ga zasliševali in mučili, da naj pove, kje se skrivajo v Cezanjevcih aktivisti. Čeravno so mu obljubljali, če pove, da ga bojo izpustili. Po krajšem premoru je zaprosil, da mora na stranišče. Gnala sta ga dva stražarja, katerima je obema pobegnil skozi okno ter smrtno zadel domačina izdajalca, ki ga je stražil.

Šel je iskat zatočišče na postojanko Vogričevci k Filipičevim, da si vsaj malo odpočije, kar pa je bilo zanj usodno. Proti večeru so obkolili Filipičevo domačijo ter pozivali Janka Ribiča, naj se preda, na kar pa je odgovoril s strelom. Tako sta padla pri Filipičevi borbi dva žandarja. V kletnih prostorih, kjer so metali skozi okno ročne bombe, ga je začel dušiti dim, je skočil iz kleti ter se napotil v smeri proti Vogričevcem, kjer je šel naravnost proti skriti zasedi, kjer je z brzostrelko smrtno zadet. Za pet padlih so tako ustrelili teh 25 talcev 25. aprila 1944.

Vsako leto naša osnovna šola pripravi komemoracijo, kjer se vsi skupaj zberemo pri Ribičevem mlinu v poklon padlim. Med komemoracijo na grob talcev prav tako položimo poseben venec in prižgemo sveče.

Neža Murkovič

Osnovna šola Janka Ribiča Cezanjevci, 8. razred

Mentor: Karmen Rauter, prof. slovenščine in nemščine

ZGODBA O DOGAJANJU 2. SVETOVNE VOJNE V PREKMURJU

Druga svetovna vojna je za ljudi v Prekmurju prinesla velike spremembe, saj so nas takrat obravnavali kot del Madžarske. Kot Slovenci v Prekmurju so se znašli v zelo težki situaciji, ker so morali živeti pod madžarsko oblastjo. Zaradi tega so se nekateri znašli v tem, da so počasi morali pozabljati svojo kulturo. O tem sem se pogovarjala s svojo prababico, ki je stara prek 90 let. Dejala je takole:

Ljudje v Prekmurju smo živeli pod Madžarsko, kar je za nas pomenilo, da so bili slovenski običaji in jezik prepovedani. Dostikrat nas sploh niso upoštevali. Slovenci smo morali paziti, da nismo javno izražali svoje pripadnosti slovenski narodnosti. Kar se tiče šol in izobrazbe je bilo še posebej zelo težko, ker smo se morali učiti madžarsko, čeprav smo doma govorili slovensko. V šolah je pouk potekal v madžarskem jeziku, kar je za nekatere nastal še večji problem. Učiteljem smo se morali prilagajati, saj so z nami govorili samo madžarsko. Moja mati in oče se z madžarščino nista kaj preveč ukvarjala, saj sta vedela, da bom slovenščino bolj rabila. Zato sta ohranila slovensko kulturo v družini. Med vojno so se tudi zamenjali učbeniki v slovenščini, pogosto so učitelji v sklopu učnega procesa takrat začeli prinašati slovenske pripomočke kar na »črno«. Kar se tiče pesmic smo si največ prepevali slovenske ljudske pesmi. Ljudje so si pomagali z ljudskimi pesmimi, ki so izražale upanje, pogum in ljubezen do domovine. Ena od takih pesmi, ki smo jo prepevali v težkih časih, je bila tudi Zdravljica, ki je bila tudi pri nas zelo poznana pesem zaradi svoje pogumnosti in izražanja do Slovenije.

Pesem, ki se je najbolj spomnim iz svojega otroštva, je pesem »Na juriš«. In še danes si večkrat zapojem:

Na juriš, ohej, partizan,
pred tabo svobode je dan!
/.. / Skoz' glad in trpljenje
v lepše življenje!
Na juriš, ohej, partizan,
pred tabo svobode je dan!

Živeti v Prekmurju med drugo svetovno vojno je bilo izjemno težko. Ljudje smo se morali boriti za svojo kulturo, jezik in identiteto. Pesmi so bile pomemben način, kako smo ljudje ohranjali upanje v tem težkem času. Vse to je bilo za kasnejši boj za svobodo in narodno enotnost. Ko se je vojna začela, 1. 9. 1939, sem bila stara 6 let in še vedno se spominjam tiste sirene iz leta 1941, ko se je začela vojna v Prekmurju in smo se

mogli hitro skriti v našo klet. Vojna se je končala šele 8. 5. 1945. Danes sem stara 92 let.

Moja prababica, ki mi je pripovedovala o času 2. svetovne vojne v Prekmurju (*Foto: Lina Majc*)

Vojne so zelo žalostna in trpeča stvar za vse ljudi, najbolj pa zato, ker tudi v današnjem času še vedno potekajo številne vojne, ki povzročajo trpljenje, uničenje in smrt, podobno kot v času 2. svetovne vojne. Kljub vsem napredkom, vzponom in padcem se še vedno dogajajo iste stvari. Vojna ni samo neka bitka, ampak resničnost ljudi po svetu. Vojne danes še vedno rušijo življenja in zaradi spomina na to, kako sem trpela človečnost v preteklosti, moramo drug drugega spodbujati in gledati na svetlo plat. Molitve, ki smo jih verniki izrekli v cerkvah ali doma, so se pogosto uporabljale v madžarščini in tudi v slovenščini. Takšne molitve so vključevale prošnje za zdravje, blagoslov, mir in srečo ter so bile del vsakdanjega življenja.

Lina Majc

Osnovna šola Odranci, 9. razred

Mentor: Nino Gumilar, prof. slovenščine

MOJA DOMOVINA

Nekega dne sem šla na podstrešje in začela brskati po starih knjigah. Našla sem zapise svojega prednika, v katerih je opisal kakšno je bilo življenje v 2. svetovni vojni v Prekmurju in njegove občutke. Pisalo pa je takole:

»Vse se je začelo, ko so Madžari 16. aprila 1941 zasedli Prekmurje. Do večine prebivalcev so vodili strpno in prijazno politiko. Glavno merilo, ki so ga Madžari uporabljali v odnosu do prebivalstva je bilo, ali si bil staroselec ali pa priseljenec. Za priseljence so veljali zlasti tisti, ki so se priselili v Prekmurje po 1. svetovni vojni. Veliko njih je bilo predvsem slovenskih učiteljev in uradnikov ter tudi primorski priseljenci, ki so se po 1. svetovni vojni naselili ob madžarski meji. Zato so iz Prekmurja izgnali veliko slovenskih učiteljev in uradnikov. Naredili so spisek 900 oseb za izgon.

Večina duhovnikov je bila Madžarom lojalna, ni pa bila nad njimi navdušena. Od duhovnikov so se Madžarom odkrito uprli duhovnika Ivan Camplin, Danijel Halas in Mihael Jerič, ki so bili tudi ujeti in poslani v zapor v Budimpešto. Ob prihodu je okupator pobral iz javnih knjižnic vse slovenske knjige. Vse, kar je izhajalo v slovenščini, je bilo prepovedano. Dovoljevali so le verski tisk, ki je uporabljal prekmursko narečje in madžarski črkopis (npr. Kalendar Srca Jezušovoga). Odkrito se je madžarski okupaciji upiral mlajši rod intelektualcev, predvsem tisti levo usmerjeni in tudi katoliško vzgojeni intelektualci.

Tudi okrog KPS (Komunistične partije Slovenije) v Prekmurju, ki jo je vodil Štefan Kovač, se je zbralo nekaj izobražencev, med njimi tudi Miško Kranjec. Potem pa so se 24. 6. 1941 v Beltincih po stenah hiš pojavili napisi: »Slovenci smo!, Slovenci, bratje, svoboda je blizu!, Mi vstajamo!, Vogri nazaj v Azijo !« Akcijo so izvedli katoliški študentje, za kar so jih Madžari ujeli in zaprli. Uporno skupino so Madžari poimenovali Slovenska skupina. Nekateri med njimi so za upor plačali z življenjem.

Večina prebivalstva v Prekmurju se je razmeram prilagodila, ne zaradi navdušenja, ampak zaradi preživetja, torej eksistenčnih razlogov. Razlogi za to, da se v Prekmurju niso pretirano upirali okupaciji, izhaja iz več vzrokov: neugodne zemljepisne razmere za ilegalno delovanje, odsotnost množičnega odporiškega gibanja, odmaknjenost od krajev osrednje Slovenije. Osvobodilno gibanje se v Prekmurju ponovno obudi v drugi polovici leta 1944. Protestantski duhovniki osvobodilnega gibanja niso odobraval, katoliška duhovščina pa je bila narodnozavedna, zato so jo Madžari tudi preganjali. Kljub vsemu je madžarski okupator uporabljal različne oblike nasilja. V

koncentracijska taborišča (Komarno, Szarvar, Velika Kaniža ...) so pošiljali politično sumljive Slovence in izobražence. Med žrtvami je bilo veliko učiteljev. Ob madžarskem jeziku je bila dovoljena uporaba tudi prekmurskega narečja, slovenščina pa je bila prepovedana. Madžarska politika je bila usmerjena v propagando ter duhovno preusmeritev učiteljev in šolarjev, zato je potekalo veliko proslav, parad, izobešanja madžarskih zastav na drogove, šolarji so v uniformah paradirali po mestih.

Ljudje smo se takrat povsem prilagodili težkim razmeram. Veliko nas je iskalo zavetje v naravi, se povezovalo s sosedi in skupnostjo, da bi si pomagali. Organizirali smo se v skupine, da bi preživel, si delili hrano in informacije ter nudili podporo. Poleg tega so se mnogi zatekli k tradicijam in običajem, da bi ohranili upanje in duhovno moč v težkih časih. Pesmi, ki smo jih v tistem času velikokrat prepevali, so bile Na juriš, Hej Slovani ter še mnoge druge.»

Odranska cerkev in trg pred njo (Foto: Inja Jerebic)

Kljub temu, da se je Slovenija čez vsa ta leta tako zelo spremenila na področju politike, kulture, družbe ... so naši prastarši in stari starši uspešno ohranili enoten narod, slovenstvo ter lepe spomine na Slovenijo pred osamosvojitvijo. Hvaležnost je v božanski igri ljubezni obred, ki podaljšuje njen užitek. Usmerja ga v srce. Moja domovina – moje srce.

Inja Jerebic

Osnovna šola Odranci, 9. razred

Mentor: Nino Gumilar, prof. slovenščine

BABICA IN KRAVICA LIZIKA

Ta zgodba je napisana po resničnih dogodkih moje babice. Njeno življenje se je dogajalo med drugo svetovno vojno, bilo je zelo raznoliko in imelo je več različnih plati.

Babica je bila rojena leta 1932. Rodila se je v kmečki družini. Skupaj s svojo mamo in očetom je živela na Madžarskem, v Porabju. Živel so na kmetiji, ki jo je vodil njen oče. Že kot majhna deklica je delala na polju. V šolo je hodila zelo redko, saj je morala skozi celo leto delati na polju. Ko so zaslužili zadosti denarja, se je z očetom peš odpravila v Monošter. Tam sta kupila prvo kravo. Doma so imeli tudi kokoši. Spominja se, da je kravi bilo ime Lizika. Na njo se je v otroštvu zelo navezala, saj je bila njena največja prijateljica. Pri njenih desetih letih je bila njihova kmetija največja v vasi.

Komaj pri dvanajstih letih je začela bolj pogosto hoditi v šolo. Doma so govorili slovensko, saj je bil oče Slovenec, njena mama pa Madžarka. V šoli so govorili madžarsko in se v tem jeziku tudi učili. V času druge svetovne vojne sta jo starša bila prisiljena oddati v skrbništvo k njenemu stricu, saj so bile razmere zelo nevarne. Spomni se, da jo je oče dvignil na voz in ji obljubil, da prideta tudi onadva za njim, ko se konča vojna. Njen stric je živel v Sloveniji. Tudi on je imel kmetijo. Po dolgi vožnji z vozom, na katerem je večkrat tudi zaspala, sta se s stricem pripeljala na njegovo kmetijo, ki je bila manjša od njihove. Čez nekaj mesecev dela na polju jo je stric poslal v šolo.

Naenkrat sta se pred vrati pojavila njena starša. Stekla jima je v objem. S sabo sta pripeljala tudi njeno kravo Liziko. Spominja se setve, kako sta z mamo naredili zelo obilno kosilo. Miza je bila obložena z mesom, poticami in pecivom.

Ko je končala šolo, je začela skrbeti za stričevo kmetijo. Nato se je poročila, dobila dva sina in dve hčerki. Še vedno živi na stričevi kmetiji in obuja spomine na svojo mladost. Z njo živita tudi dva psa, ki ji delata družbo med dnevi. Včasih jo pridejo obiskat tudi njeni otroci in vnuki.

Manuel Šebjanič

OŠ Puconci, 8. razred

Mentorica: Nina Vidonja, prof. sociologije in zgodovine

PREKMURJE SKOZI ZGODOVINO

Pomurski prostor je skozi čas doživel številne zgodovinske in kulturne dogodke. V srednjem veku je bil del Kraljevine Madžarske, ki nas je izrabljala za delovno silo. Morda celo podcenjevala. Kasneje pa je bil to prostor mnogih prebivalcev. Pomurje je bilo priča vojn, spopadov, sporov, delovne sile skozi stoletja. Vse to je zaznamovalo številne ljudi, borce za svobodo, katerih dejanja so bila junaška.

Ob letošnji 80. obletnici konca 2. svetovne vojne se skušamo spomniti vseh, ki so pripomogli k zmagi za svobodo slovenskega naroda. Pomurske ravnice so bila bojišče, kjer je umrlo veliko ljudi, očetov, mater in tudi otrok. Danes pa so posejana z žiti in rumenimi cvetovi sončnic ter zelenih gozdov. Toda zgodba žalosti ostaja med ljudmi.

Obletnica konca vojne nas spodbuja k razmišljanju, da ohranimo spomin na vse, ki so se borili za svobodo in za čas, da lahko sedaj živimo v miru. V Prekmurju je mnogo hiš, ki so bile priča pokolom, stiskam in jokom nedolžnih ljudi. Cenimo priložnost, da ohranimo spomin na preteklost, obenem pa se ozremo tudi v prihodnost, ki jo bomo gradili na temeljih zgodovine in njene dediščine.

Gal Rakuša

Osnovna šola Gornja Radgona, 9. razred

Mentor: Tamara Kranjc Roškar, prof. slovenščine in TIT

PROZNI PRISPEVKI
UČENCEV 4., 5. IN 6. RAZREDA OSNOVNE ŠOLE

Foto: Dani Mauko

ZGODBE, VKLESANE V KAMEN, NIKOLI NE ZBLEDIJO

Poznam starejšo gospo po imenu Brigita. Vedno, ko jo obiščem, se z mano rada pogovarja. Nekega dne je bila sobota in meni je bilo dolgčas, zato sem se odločila, da jo obiščem. Ko sem prispela k njej, se me je zelo razveselila.

Začela mi je pripovedovati o svojem otroštvu v času, ko se je odvijala 2. svetovna vojna. Takrat je bila še majhna deklica. Pripovedovala je o letu 1945, ko so bili vsi prestrašeni in so cele dneve z malo hrane in pijače posedali v majhni kleti. Tam jo je zelo zeblo in bila je lačna. Bili so velika družina, zato so si morali med seboj deliti majhne zaloge hrane. V njeni družini so bili trije otroci; poleg nje še dva brata. Povedala je tudi, da takrat doma niso imeli televizije in so bile novice skromne. Zato niso vedeli, kaj se dogaja, kdaj in če jih bodo sovražniki napadli. Pripovedovala je, da naj bi v zadnjih dneh vojne eno od bližnjih stavb na Cankovi razstrelili ruski vojaki. Dodala je tudi, da so imeli srečo, da v njenem domačem kraju vojna ni bila tako intenzivna in je trajala le tri dni. Njena zgodba me je navdušila. O njej sem povedala učiteljici, ki pa mi je pokazala zgodovinske vire, kjer so opisani dogodki, o katerih mi je pripovedovala gospa Brigita. Tam sem prebrala še, da so takrat na Cankovi uničili tudi cerkveni zvonik ter Voglerjevo in šolsko poslopje. Sežgane so bile štiri domačije in več kopic slame, saj so streljali s fosfornimi granatami. Zgorela so tudi gospodarska poslopja skupaj z domačimi živalmi. Dve osebi sta izgubili življenje. Vojaki so oropali tudi gasilsko opremo. Sicer so v šoli poučevali madžarski učitelji in so na Cankovi zgradili tudi vrtec. Vsa ta nova dejstva so mi bila zelo zanimiva.

Naslednji dan sem se z mamo in sestro odpravila na drsanje v Mursko Soboto. Ko smo se sprehajali po bližnjem Trgu zmage, sem tam opazila velik spomenik, o katerem sem se pogovarjala z učiteljico v šoli. Na njem je pisalo: "Večna slava junakom, padlim v boju za svobodo in neodvisnost." Med drsanjem sem razmišljala o pomenu tega spomenika in ga povezala z zgodbo, ki sem jo odkrivala v domačem kraju. Ko smo prišli domov, sem želela vedeti več o pomenu spomenika, zato sem začela raziskovati s pomočjo virov. Prebrala sem, da ga je oblikoval ruski arhitekt, in sicer iz belega marmorja. Zasnovan je bil kot grobnica vsem padlim v boju za svobodo. Tu naj bi bili pokopani sovjetski vojaki, ki so umrli v Pomurju v času 2. svetovne vojne, a so njihove ostanke kasneje prenesli na pokopališče. Topova na obeh stranskih ploščah sta del takratne vojaške opreme. Ta spomenik so začeli postavljati že maja 1945, uradno pa so ga odkrili 12. avgusta istega leta. Visok naj bi bil 17 metrov. Med brskanjem sem

ugotovila, da je letos 80. obletnica konca 2. svetovne vojne. Zato se mi zdi pomembno, da se spominjamo dogodkov in da se ne bi več nikoli ponovili. Ta spomenik je uveljavljen kot simbol Murske Sobote in priča o dogodkih iz njene medvojne zgodovine. Spomenik naj bo spomin na vse, ki so umrli v krvavem boju za našo domovino.

Lahko smo zadovoljni, da po 80. letih na slovenskem ozemlju še vedno živimo v miru. Ko bom naslednjič obiskala gospo Brigito, ji bom povedala še več o spomeniku v Murški Soboti. Tako bova lahko spet poklepetali in verjamem, da mi bo vedela povedati še kaj več o svojem otroštvu. Starejši so neprecenljiv vir informacij za mlajše generacije. S svojimi izkušnjami in spomini o vojnih razmerah ohranjajo pomembne zgodbe iz preteklosti, ki nas opominjajo in učijo, kako dragocene vrednote so mir, svoboda in dobri medsebojni odnosi.

Viri:

Trg zmage. Dostopno 10. 1. 2025 na:

<https://www.visitmurskasobota.si/znamenitost/trg-zmage/>.

PGD Cankova, 1992. Bilten ob 100. obletnici PGD Cankova, str. 25.

Ajda Ornig

Osnovna šola Cankova, 6. razred

Monika Hajdinjak, prof. geografije in zgodovine

O »ŽANDORJIH«, »SKRIVOČIH«, »OPASNEM« JANKU RIBIČU IN USTRELJENIH TALCIH

Lani smo obeležili 80. obletnico streljanja talcev pri Ribičevem mlinu v Cezanjevcih. Žalosten dogodek se je zgodil 25. aprila 1944, ko je umrlo 25 talcev.

O vojnih časih sem vprašala mojega pradedka Draga Poštraka, ki je v času streljanja talcev imel 9 let. Še vedno živi na kmetiji svojih prednikov v Cezanjevcih, njegovo domačijo od mlina ločuje reka Ščavnica in polja. Presenetilo me je, da se o teh časih veliko spominja in da so bili moji predniki na prizoriščih glavnih dogajanj, povezanih z odpornim gibanjem v teh krajih. Z mano je delil spomine na čas, ko se je 2. svetovna vojna zaključevala.

Pradedek se spominja, kako je bilo v tistih časih. Nemški žandarji so stražili po vasi. Omenja kozake, ki so večkrat prijahali na dvorišče njihove domačije. Pove, da so nemški vojaki bili nastanjeni v Ljutomeru. Spominja se cezanjevske šole z nemškima učiteljicama iz Gradca. Vsako soboto je v šolo v košari nosil meso učiteljici. Ko so otroci kaj ušpičili, so na šolo poslali žandarje. Spominja se treh domačinov in znancev, imenuje jih »skrivoči« (tisti, ki se skrivajo). Prišli so s fronte na dopust, v vojsko pa se nato niso več vrnili. Podnevi so spali po hlevih, ponoči so razgrajali. Pove, da so bili žandarji pogosto na strani domačinov in niso vsega izdali. Opiše dogodek, ko je sovaščanka pritekla k njim v hišo z zadnje strani, s prednje, cestne strani, pa je vstopil žandar, ki je preverjal streljanje pri pradedkovi domačiji. Sovlašanka Micika je zaklicala: »Drago, Karlek! Pri nas sta dva partizana v omori!« Žandar se je začel smejati. Dedek je rekel, da če bi bil žandar zagrizen, bi lahko zaradi tega Nemci požgali celo vas, partizana, ki sta se skrivala, pa bi izsledili.

Spominja se tudi Janka Ribiča. Pove, da je bil »opasen«, malo večji in močnejši od njega. Skupaj sta na mlinu večkrat skakala po vrečah. Dedek mi opiše dogodke iz časa, ko je Janko umrl. Pri pobegu z zaslišanja, ki je potekalo v občini Cezanjevci, je ubil žandarja. Žandarja je prelisičil tako, da mu je rekel, da mora na stranišče. Takrat je žandarju iztrgal orožje in enega ubil. Ko je tekel v Vogričevce ob Ščavnici, mu je sledil lastni pes. V Vogričevce je tekel k znanki, dedek je rekel, da je bila njena družina povezana z Ribičevimi. Janka so izsledili. Preden so ga ubili, je bil tam tudi prapradedek Karel, še en domačin in dva žandarja. Dva žandarja, ki sta bila tam, nista upala k njemu, saj niso vedeli, kdo se vse skriva v hiši. Janko je bil oborožen. Pradedek mi pove, da so

Janka želeli rešiti, vendar jih ni slišal. Kmalu zatem so prišle okrepitve in kot vemo, so tistega dne Janka ubili.

Mladi Janko je bil povod za streljanje talcev pri Ribičevem mlinu. Kmalu po uboju Ribiča je do domačije mojega dedka, ki je stala na koncu vasi, pripeljal tovorni avto, ki je na prikolici vozil talce. Prepoznal je enega izmed njih, Vrbnjak Ludvika. Rekel je, da je to bil njegov sosed. Tovorni avto je zašel. Povedal mi je, da takrat ni vedel, da bo potekalo streljanje in bodo vsi ti, ki jih je videl na tovarnjaku, kmalu umrli. Njegov oče Karel je moral isti dan, ko je potekalo streljanje, k mlinu. Domači niso vedeli, kaj se bo tam z njim zgodilo. V skrbah zanj so mojega pradedka z listkom, kjer je bilo nujno sporočilo, poslali za njim. To je bila pretveza, da bi preveril, če je z njegovim očetom vse v redu. Pri mlinu sta se z očetom srečala. Oče ga je videl in rekel, da je vse v redu in naj se vrne domov. Njegov oče Karel in še štirje z vasi so bili k mlinu poklicani zato, da skopljejo jame. Pri iskanju očeta je dedek pri mlinu videl pet talcev, ki so privezani na »stope« (stebre zabite v zemljo) čakali na streljanje, poleg njih so ležali že ubiti talci. Videl je precej krvi okoli stupov. »To je strašno bilo. Drevje, ograda, to blo vse v enem cveti. Pet rund je bilo. Pet krat po pet. Vsi smo na ogradi vuni bli pa gledali.« Tako povzame spomin na dan, ko so bili talci ubiti. Če se ne bi tovarnjak obrnil, ne bi vedeli, kaj se bo zgodilo. Na žagi so se talci morali sleči v spodnje perilo. Slavinec si ni pustil zvezati oči pred streljanjem. Pove, da so govorili, da bi dogodek lahko preprečila pravočasna dostava telegrama, kjer je pisalo, da naj streljanja ne izvedejo. Telegram ni bil pravočasno dostavljen. Ne ve, če je to res ali so si izmislili.

Na koncu sem ugotovila, da je še en moj prednik, Rado Pušenjak, bil eden izmed vodij odporniškega gibanja. Pradedek mi je rekel, da je bil šef, Japec. Rado Pušenjak je bil stric mojega drugega, že pokojnega pradedka, ki je prav tako iz Cezanjevcev. Je tudi eden izmed častnih občanov občine Ljutomer.

Presenetilo me je, kako so bili moji predniki povezani z dogodki in osebami, o katerih sem doslej poslušala le na obeleževanjih v šoli. Zanimivo je, kako se moj pradedek spominja dogodkov izpred 80 let, vendar o njih pripoveduje zelo previdno. Pretrese me ugotovitev, da je v času, ko je bil star toliko kot jaz, že doživel grozote vojne.

Ana Trstenjak

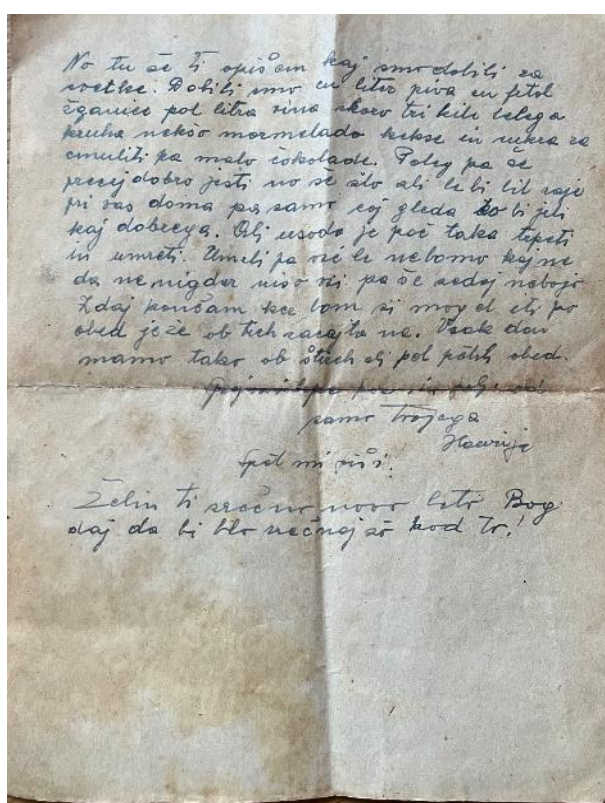
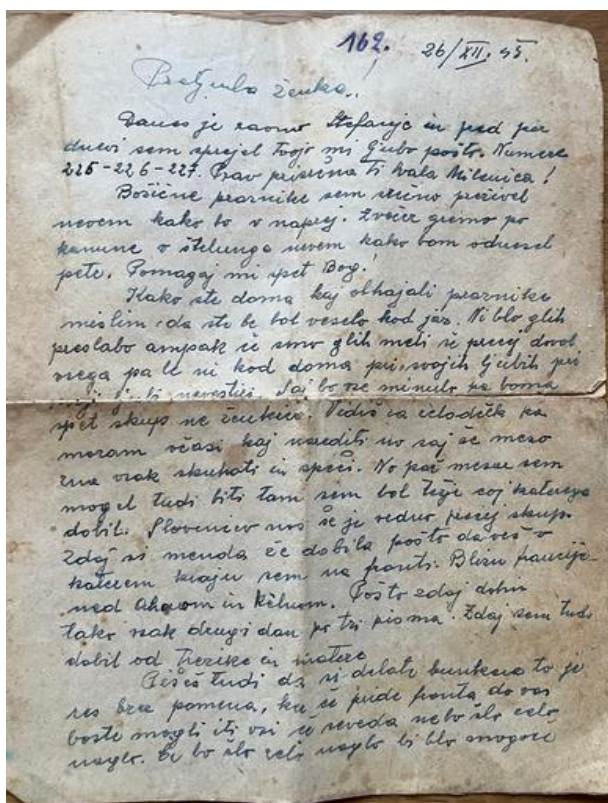
Osnovna šola Janka Ribiča Cezanjevci, 6. razred

Mentor: Karmen RAUTER, prof. slovenščine in nemščine

PRABABICA PARTIZANKA

Moja zgodba govori o dogodkih iz 2. svetovne vojne na območju Prlekije. V tem času se je dogajalo veliko žalostnih zgodb. Ena izmed njih je tudi zgodba moje prababice Milenke iz Krištancev, ki jo pripoveduje moja babica Jelka, njena hči.

Mama Milenka je v letu 1944, v vojnem času, imela prijatelja Hansa, ki bi moral nujno oditi v nemško vojsko, vendar si od začetka tega ni želel, saj se ni hotel iti boriti nekam v tujino. Zato se je skrival doma in pri sosedovih, ker pa je okupator zagrozil njegovim staršem, da jih bodo odpeljali, se je ustrašil in se aprila 1944 javil v nemškem štabu. Od takrat sta si z mamo Milenko ves čas pisala pisma o tem, kaj se dogaja doma in kaj v vojski. Mama Milenka je od Hansa dobila 162, on pa od nje 227 pisem. Zadnje pismo je mama Milenka dobila z datumom 26. 12. 1944. Za tem so bile prekinjene vse vezi med njima, saj od njega ni dobila več nobenega pisma. Nikoli ni izvedela kje in kdaj je padel. Ostala so ji samo pisma, ki jih je hranila do svoje smrti, leta 2017. Njegova smrt je Milenki strla srce.

Zadnje pismo vojaka Hansa prababici Milenki (Foto: Julija Makoter)

Spomladi leta 1945 se je Milenka udeleževala partizanskih sestankov, ki so se odvijali tudi na našem domu. Njihova organizatorica, partizanka Vida, je vodila sestanke in beležila prisotnost in kraj sestanka. Tiste pomladi so nemški vojaki aretirali partizanko

Vido in ji zasegli sezname sestankov. Skoraj vse ljudi s seznama, med njimi je bila tudi mama Milenka, so aretirali in odpeljali v ljutomerske zapore. Tam so jih zasliševali in mučili. Mama Milenka ni mogla zanikati, da so bili sestanki organizirani tudi pri nas doma, zato je bila odpeljana v mariborske zapore. Po nekaj dneh so bili obveščeni, da jih bodo z vlakom odpeljali v taborišče v Nemčijo, zato so si v Mariboru shranjevali koščke kruha za na pot, saj so slišali, da na vlaku ne bodo dobili hrane. Tri dni pred odhodom pa so zavezniki iz Amerike in Anglije bombardirali železniški most čez reko Dravo v Mariboru in tudi mariborski zapor, tako da so lahko iz njega pobegnili.

To se je dogajalo ob koncu vojne, ko je nemška vojska kapitulirala in se začela umikati. Med potjo domov so pobegli zaporniki bili ponovno bombardirani, zato so se morali večkrat skriti. Po treh dneh je Milenka peš prišla srečno domov.

Mama Milenka se je rodila leta 1920 in je bila med vojno stara 24 let. Veliko pisem, ki jih je dobila Milenka so se ohranila vse do danes. Za pisma, ki pa jih je Hans dobil od Milenke, pa nihče ne ve, kaj se je z njimi zgodilo.

Vir:

Kuhar Jelka, 2024 - pričevanje avtorici prispevka.

Julija Makoter

Osnovna šola Janka Ribiča Cezanjevci, 5. razred

Mentor: Nataša Pušenjak, prof. razrednega pouka

MOJ PRADEDEK IN PRABABICA V ČASU 2. SVETOVNE VOJNE

Dedek mi je povedal, da so se v času 2. svetovne vojne domači organizirali in stopili med partizane. Pri Jesenikovi domačiji na Stari Cesti so si naredili bunker. Ker jih je nekdo izdal, so jih obkolili Nemci. Pri tem so enega partizana ustrelili. Lastnika domačije so odpeljali, ga v zaporu mučili in tudi njega ubili. Celo Jesenikovo družino, mamu in tri otroke, pa so odpeljali v taborišče, vendar so se od tam vsi vrnili živi.

V začetku vojne so Nemci celo družino mojih prednikov preselili v Kragujevac. Tam je bila tovarna orožja, kjer je moral delati moj pradedek. Moja prababica je bila v Kragujevcu ravno takrat, ko so tam Nemci v šoli vse učence vzeli za talce. Po treh letih so lahko prišli domov v Kamnik.

Med vojno je bila tudi moja prababica kurirka. Ko je bila stara približno 12 let, je morala prenašati pošto partizanov iz enega mesta do drugega. Pošto je prenašala zato, ker so bili njen oče in vsi njeni strici v partizanih.

Prav tako so proti koncu vojne prišli po mojega pradedka in ga hoteli odpeljati na zaslišanje. Ker je vedel, da se iz zaslišanja ni še nobeden vrnil živ, si je, preden je odšel, zaželel še kozarec hladne vode iz svojega studenca. V tistem trenutku je skočil v 45 m globok vodnjak in sam končal svoje življenje.

Ajda Rozman

OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 5. razred

Mentor: Nataša Pušenjak, prof. razrednega pouka

MED ZAPRAŠENIMI LISTI ...

Moj pradedek Ignac Kovačič je bil rojen 26. 7. 1938, umrl pa je 14. 7. 2024. Bil je zelo prijazen in vedno dobre volje. Po poklicu je bil policist. Zaključil je tudi študij na Višji pravni šoli v Mariboru. Med drugim je bil kar 12 let, do svoje upokojitve leta 1988, komandir postaje milice, danes policije Ljutomer. Leta 1991 je v milici sodeloval pri osamosvojitveni vojni. Imel je status vojnega veterana Policijskega veteranskega društva SEVER Pomurje.

Rad je igral na trobento. Dolga leta je bil član pihalnega orkestra Ljutomer. Velikokrat je igral na pogrebih. Vedno so me zanimale njegove pohvale, značke, čini, saj jih je imel ogromno. Z veseljem mi je povedal, kaj to pomeni, ampak nisem kaj dosti razumela, ker sem bila premajhna, a zdaj ko sem večja, že razumem, kako aktiven je bil.

Ko sem prihajala k njemu na obisk, me je najbolj pritegnil njegov zemljevid sveta, saj so me vedno zanimale države. Imel ga je v dnevni sobi na pisalni mizi. Ta zemljevid mi je babica podarila kot spomin nanj. Vedno mi bo ostalo v spominu, kako je bil dober, pameten, skrben, saj je imel vse podatke natančno in zelo lepo zapisane.

Tako se je med njegovo zapuščino našlo tudi to besedilo, v katerem se spominja osamosvojitvene vojne za Slovenijo. Dedek Ignac ga je zapisal že pred leti. Prepisala sem ga prav tako, kot ga je zapisal on, brez popravkov.

Tudi jaz bi želel prispevati nekaj vidikov ob pogledu na desetdnevno vojno v letu 1991. Po 28 letih aktivnega službovanja v takratni milici, kot so takrat imenovali policiste, sem se konec meseca julija 1988 upokojil. Ker sem bil zadnjih 12 let na postaji v Ljutomeru na vodilnem mestu, sem imel precej izkušenj o delu in ukrepih, ki jih je vsakodnevno opravljala policija, sem bil takoj vključen v rezervni sestav policije, ki je bil formiran na policijski postaji že nekaj let prej. Aktivni in rezervni policisti so se redno usposabljali za terenska in druga dela, zato se ob upokojitvi nisem razdolžil z uniformo in drugo manjšo opremo, saj se je že nakazovalo, da bo s političnimi vodstvi posameznih republik in zveznimi organi začelo prihajati do nesoglasij. Zvezna vlada se je bala razpada Jugoslavije. Med politiki je postalo neko nezaupanje in trenja. To se je pokazalo najbolj v letu 1991, ko je zvezna vlada poskušala z izgovorom zavarovati severno mejo v Sloveniji. V Slovenijo je poslala jugoslovanske vojake in zvezne policiste s tanki.

odredilo za dežurno službo, kjer sem opravljal sprejemanje strank in kontaktiranje z osebami, ki so prišli po določenih opravkih na policijsko postajo.

Najbolj me je prizadel dogodek, ko smo se morali po nekaj dneh s policijske postaje umakniti na rezervno mesto na terenu, ki je bilo že prej določeno. Prvo noč smo prečuli pod jablanami v sadovnjaku. Do mesta, kjer smo bili, smo slišali hrumenje tankov, ki so se premikali po bližnji cesti proti Radencem in Gornji Radgoni, kjer so opravili svoj masaker.

Po nekaj dneh se je stanje nekoliko umirilo in smo se zopet lahko vrnili nazaj na policijsko postajo. Sedaj je prišlo tudi do sprememb na meji z Republiko Hrvaško. Na Razkrižju in Gibini sta bila na novo ustanovljena Mednarodna mejna prehoda, kjer se je začela redna kontrola prehoda vozil in osebja.

Po končani vojni sem kot rezervist ostal na delu na policijski postaji Ljutomer, kjer sem bil pogodbeno določen za delo in naloge kontrole prometa na teh dveh mejnih prehodih. Kontrola na meji je bila zelo poostrena. Delo sem opravljal v turnusu izmenično na obeh prehodih skupaj z aktivnimi policisti in cariniki. Od začetka je bila kontrola za potnike precej dvomljiva, saj se je tako za njih ustvarila ovira za nemoten prehod na Hrvaško, predvsem za osebe iz Prekmurja in občane Ljutomera iz vzhodnega dela občine, ki so tam imeli na hrvaški strani vikende in vinograde ter nekatere druge nepremičnine. Moje delo na mejnih prehodih se je končalo 12. 7. 1992, ko so bile razmere že normalne.

V taki situaciji sem uvidel, da je politično vodstvo Slovenije ubralo pravo pot za osamosvojitve Slovenije, za kar smo jim lahko državljani hvaležni.

Pradedek hvala ti, tvoja ponosna pravnukinja.

Živa Rauter

OŠ Janka Ribiča Cezanjevci, 6. razred

Mentor: Karmen Rauter, prof. slovenščine in nemščine

INTERVJU Z DEDKOM O 2. SVETOVNI VOJNI

Pogovarjala sem se z dedkom Stankom Filipičem, kateremu je njegova mama pripovedovala o dogajanju v času 2. svetovne vojne.

Koliko si bil star, ko ti je tvoja mama pripovedovala o dogajanju med 2. svetovno vojno?

Takrat sem bil star 12 let.

Kje je v času vojne živela tvoja mama?

Med vojno je mama živela v Bučkovcih, na domačiji. Dočkala je tudi konec vojne. Ta domačija je obsegala kmečko hišo, ki še sedaj stoji in je obnovljena. Na domačiji so imeli živino (krave, konje, svinje, kokoši). Vso hrano so pridelali sami, doma.

S kakšnimi strahovi se je tvoja mama takrat soočala?

Najbolj jo je bilo strah leta 1945, ko so nemški vojaki v bližini pokopališča v Bučkovcih pobijali talce, da bi se maščevali, ker so partizani ubili domačina s priimkom Lipša.

Kakšni so bili tvoji občutki ob pripovedovanju tvoje mame?

Ob pripovedovanju sem postal radoveden. Z velikim zanimanjem sem poslušal njeno pripovedovanje.

Ali so med vojno ljudje občutili pomanjkanje?

Ja, veliko pomanjkanje, saj ni bilo blaga in denarnih sredstev. Imeli so le hrano, živila, ki so jih pridelali sami, na domačiji.

Kateri dogodek se ti je najbolj vtisnil v spomin?

Najbolj se mi je vtisnilo v spomin, ko je pripovedovala o ugrabitvi talcev. Talce so pripeljali iz ljutomerskih zaporov. Med potjo je eden od talcev ušel. Talce so pripeljali pod pokopališče. Tam so si morali sami izkopati grob. Domačini, ki so bili sprva hrabri, jih niso upali rešiti.

Ali meniš, da je bilo življenje po vojno težko?

Ja, življenje po vojni je bilo zelo težko, saj so bile uvedene obvezne dajatve, kot živina in pridelki. Dajatve so odpeljali v skladišče, ki je bilo v Ljutomeru. V skladišču se je marsikaj tudi pokvarilo. Dajatve so dali takratni vladi, komunistom.

Ali meniš, da so ljudje rabili veliko časa, da so si opomogli po 2. svetovni vojni?

Ljudje so si opomogli v naslednjih šestih letih. Marsikdo je začel znova. Začeli so s pridelovanjem pridelkov, menjavo blaga in kupovanjem živine. Nekateri ljudje so si opomogli, drugi pa ne in so ostali reveži.

Kaj bi sporočil mladim rodovom ob 80. obletnici obeleževanja konca 2. svetovne vojne?

Sporočil bi, da naj se spoštujejo, delajo in so strpni. Kadar si ljudje med seboj pomagajo in niso nevoščljivi, lahko živijo v sožitju. Sovraštvo ne prinese nič dobrega. Mladim rodovom želim, da bi bili veseli in uživali v življenju.

Ob pogovoru z mojim dedkom sem spoznala, da je bilo življenje ljudi med vojno zelo težko, živeli so v pomanjkanju, strahu in različnih stiskah, saj je bila njihova prihodnost negotova.

Stanko Filipič in jaz (Foto: Klara Kernjak)

Klara Kernjak

Osnovna šola Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred

Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, prof. razrednega pouka

**PESEM
SREDNJEŠOLKE**

Foto: Dani Mauko

SENCE JEKLENEGA

V kupoli stiskajoči,
kjer sence drhtijo v mraku,
tankovski poveljnik z dušo svojo
zdaj v hudičevi roki.
Gleda skoz periskop razbiti,
po pokopališču jarkov.
Njegovo srce zavito v črnino je,
v hipu vse izgubljeno je.

V tanku, duša kot temna reka teče,
skrita globoko, kjer spomin trepeče.
Zmagoslavje nežno boža njega srce,
a v kotih duša, preteklosti rane razkriva.

Na poljih bojišča, kjer slava je cvetela,
duša tankova nosi bremena nezapisanih zgodb.
Vzporedno s streli, srce odločno bilo je,
a v tišini, sence preteklosti rogove.

Gosenice po peščenih stezah si sledijo,
tanka duša prepleta se s prahom poti.
V senci slavja, kjer bile so vzdignjene zastave,
bojni ponos, zdaj v tišini hrepeni.

Čas, neskončen krivec dogodkov, teče,
tanka duša, v utripu časa skriva se.
Zmagoslavje nežno stresa se kot sneg kopni.
A v ozadju jekla
odmeva melanholija nekdanj slavne igre.

Žgi, žgi, bes nebes,
bruhaj mi žareče krogle,
spremeni reko v krvavo rdeče.
Ko poslednji strel utihne
in sovražnik je umrl,
pozabljen prijatelj je postal.

Naj bo zgodba slišana,
naj strese vas v srce,
prestopi naj bregove vašega telesa,
da duša željna velikega,
ne bo več razlivala krvi.

Klementina Segeri

Gimnazija Murska Sobota, 2. letnik

Mentorica: Melita FRANKO, prof. zgodovine in sociologije

PESMI
UČENCEV 7., 8. IN 9. RAZREDA OSNOVNE ŠOLE

Foto: Dani Mauko

80 LET SPOMINOV IN UPANJA

Osem desetletij je minilo,
a spomini na doživeto vojno ne zbledijo.
V ognju so goreli dnevi in noči,
brat proti bratu lil je kri,
da so trpeli vsi.

Bitka za bitko,
v mestih, vaseh in gozdovih,
tam ljudje so padali in žrtve postajali.
Njim v spomin so spomeniki nastali,
saj so takrat za svobodo svoja življenja darovali.

V bobnečem ognju je gorela zemlja,
v takem svetu ni bilo prostora za srečo.
Bombniki nebo so preletavali,
strah v srcih naznanjali.
Svet je bil v temi, tema v svetu,
v krvi in solzah je na poti zrla v svobodo.

Danes, 80 let pozneje, še živimo v svobodi,
spomini na grozote pa žal ne zbledijo.
Vsak dan naj nam bo opomnik, da mir naj bo za vse,
naj bo svet brez vojn, brez solza in bolečin.

Zdaj svoboda ni le beseda, je dar, ki živi
in v njej je moč, da življenje ponovno oživi.
V upanju, da takšnih grozot svet več ne doživi,
bodimo si prijatelji, nikoli sovražniki.

Ula Gutman

Osnovna šola Cankova, 9. razred

Mentorica: Monika Hajdinjak, prof. geografije in zgodovine

SPOMINI, KI ŽARIJO VEKOMAJ

Na šestega aprila dan nebo zagrmí,
nemška letala preletijo Mure breg,
Gederovci so vojske že doseg,
Murska Sobota dopoldne onemi.

Švabom se Ogri pridružijo,
ko okupatorji jim oblast,
v roke čast,
nad Prekmurjem prepustijo.

Ogri ne stiskajo takoj s pestjo,
Prekmurcev ne vidi kot reč strašno.
Učitelje in šolarje ostudno
raje okrog prsta vrtijo.

Misel o uporu je že vsem v želji,
vodja Kovač se v ilegalo skrije,
ko kmet z bombo v cekarjeu
potuje po krajih z željo po vstaji.

Narodnoosvobodilni odbor se šele začne ogrevati,
ko Ogri Kardoša v ječo zapre.
Ta izda Kovača ter Meglo, ko ju k sebi pritegne,
usodo jima s tem zapečati.

Štefan Kovač še danes pred Gledališčem Park stoji,
desnico v znak upora ponosno drži.
Kot narodni heroj živi in leži,
prišla sta pa Šumenjak in Kramar s svojimi cilji.

Z nalogo obveščevalca Šumenjak partizane zdaj vodi,
poziva komando mestno k vdaji.
Prvi vojaški prekmurski spopad se udejanji,
ki s krvjo zaznamovan bo v njegovi usodi.

Padec Kramarja in Šumenjaka nov val sproži,
čas Prekmurske čete nastopi.
Komandir ranjen odstopi,
a pot naprej v Porabje zakroži.

Pade še Škrjanc, čigar grob
je v Monoštru vsako leto obiskan.
Četa brez vodstva se v domače kraje vrne,
posveti ji sonce, ko Rdeča armada v Prekmurju se znajde.

Armada rdeča s četo Prekmursko okupatorje odžene,
svobodo v Soboto razlije ondan,
se pravi na tretjega aprila dan,
ta prvo osvobojeno mesto postane.

Mura ta čas krvava vila je
junakom rdečim,
ki odrešenje so prignali Prekmurcem mnogim,
spomenik v čast postavil je se.

Kot grobnica namenjen stati,
s častno stražo in obeliskom podobe Lenina,
spomenik zmage stoji kot vojna zapuščina,
vsako leto ga devetega maja slovestnost časti.

Osemdeset let je že minilo,
ko svet je bil v ognju in trpljenju,
v spominih še živi v življenju,
da ne pozabimo, kar je bilo.

Maša Kerec

Osnovna šola I Murska Sobota, 9. razred

Mentorica; Milena Mohorko, prof. Slovenščine

SPOMIN NA VOJNO

Vojna je prišla, strah med ljudmi je sejala,
z ognjem in dimom zasenčila je svetle dni.

Ljudje so trpeli, izgubljali vse,
v ruševinah sanj je vladala tišina.

V srcih bil je jok, v očeh temna noč,
a upanje je vedno iskalo svojo pot.

Preveč je bilo bolečin in solza,
pot v svobodo pa edina želja srca.

Misel na svobodo je tlela,
kot plamen, ki ne ugasne – žarela je.
Danes spomin na žrtve v nas še živi,
daje nam upanje v svetlejše dni.

Ko mine čas, svet za hip zastoji,
a nikoli ne pozabi, kaj vse v spominih še živi.

Vojna je odnesla mnoga življenja,
povzročila veliko trpljenja.

Naj mir bo in svoboda
vedno tista edina prava pot življenja.

Iva Horvat

Osnovna šola Cankova, 9. razred

Mentorica: Monika Hajdinjak, prof. geografije in zgodovine

BRANILEC TUJE DOMOVINE – IZPOVED NASILNO MOBILIZIRANEGA SLOVENCA

Branilec tuje domovine ni eden ali dva, jih je več,
mi ne poznamo jih preveč,
saj veliko jih na vojno polje je odšlo,
žal pa malo jih nazaj prišlo.

Borili so se za tujo domovino,
pa tudi za družino in da v miru zdaj živimo.

Okupatorji so prišli,
so vzeli mamam, sestram, ženam in otrokom
sinove, brate, očete in može,
zase in za svoje interese.

Eden izmed njih je bil mož,
mlad in vesel,
pred zidanico je sedel,
hrepenel in si svobode je želel.

S skupino fantov so ga odpeljali
in nihče ni vprašal, kaj bi radi mladi fantje.
V Sovjetsko zvezo so jih odpeljali,
krvavo so se z njimi poigrali
in jih za svoje interese žrtvovali.

Pa prišla je svoboda,
takrat leta 1945 vrnil se je,
a nikoli ni povedal kaj delali so z njim.
Grožnje, muke in pranje možganov,
da trpeli so do konca svojih dni.

En dan s skupino na pot se je odpravil,
pot pobega, kot dedek mi je pravil.
Vzhodno fronto je prehodil,
k ženi in otrokom se podil.

A ko je prišel domov, ni bil enak,
zamorjen in suh kot branilec tuje domovine bil je vsak.
Od borbe do pobega, od vojne do miru,
to bil je borec, ki doživel je srečen konec.

Sofija Jurjovič

Osnovna šola Kapela, 9. razred

Mentorica: mag. Bernarda Roudi

POMURJE – SPOMIN NA PRETEKLOST

Pomurje v miru danes tiho spi,
a spomin na vojno v srcu živi.
Polja in reke tiho šepetajo,
spomini na junake, vedno ostajajo.

Štefan Kovač v bojih ni klonil,
svobodo je iskal, nikoli ni omahnil.
Zaljubljen se je v svobodo in čast,
v Pomurju je ostala njegova rast.

Ivan Camplin, duhovnik in borec,
za narod je delal, ko je bila temna ura.
Za svobodo se je boril brez premora
in vsakemu bojevniku dal vero in upanja gora.

Ivan Jerič v bojih ni počival,
boril se je, da Pomurje bi preživel.
Z zmago je prišel, da se je razsvetil svet,
svoboda je bila kot srečen sončen let.

Danes ob 80-letnici zmage,
spomnimo se vseh, ki so padli v boju.
Njihova imena v zgodovini žarijo
in v naših srcih večno odmevajo in stojijo.

Pomurje danes mirno v svobodi diha,
spomini na junake v srcu žarijo,
njihov pogum nas vodi v svetlo prihodnost,
v tej deželi bo vedno zmagala pravičnost.

Neli Gorza

Osnovna šola Kuzma, 8. razred

Mentorica: Irena Grašič ARNUŠ, univerz. prof. slovenščine in nemščine

NAJ BIJEJO SRCA NAŠIM JUNAKOM

V temni noči in sencah vojne,
skriti v gozdovih so njihovi partizani.

V slabi moči in težke volje,
na mrazu pred njimi so vandali.

Okupatorji zasegli so nam vse,
tudi našo Slovenijo,
to deželo imeli so le zase,
zdaj ubogajo le kar oni nam velijo.

Pretakali so kri za našo svobodo,
streljali so njih in njihovo dušo,
žene so jokale, da ubili jih ne bodo,
čakali so na mir in le na mir.

Tudi Prekmurci bili so korajžni,
Madžarom hoteli smo se upreti,
drugi so se skrivali v kajži,
a mi smo spet hoteli svojo pokrajino imeti.

Prišli so naši rojaki,
hotelili so nazaj državo,
bili so nam veliki junaki,
zdaj spet ljudje pravico imajo.

Okupatorje so pregnali in jim krutost odvzeli,
objeli so spet svoje otroke.
Vse, kar jim je bilo vzeto, so spet imeli,
zdaj ne trpijo več tiste vojne muke.

Zahvala gre vsem, ki ste se borili,
vsem padlim in vsem, ki še za našo državo živite.

V svetu ni stalnega miru
in naj bo ta beseda za vse spodbudna:
»Ljudje, zdaj in jutri, radi se imejmo!«

Eva Recek

Osnovna šola Kuzma, 8. razred

Mentorica: Irena Grašič ARNUŠ, univerz. prof. slovenščine in nemščine

OSEMDESET LET

Osemdeset let minilo je,
odkar smo vsi borili se.
Odkar je hrup preglasil glas,
ljubezni prave naše.

Ko so padale snežinke,
ko so padali vojaki.
V prahu so odšli,
a v srcu spomini nikoli ne bodo zašli.

Poti so polne žalosti,
na cestah borci ranjeni so vsi.
Otroci spet objokani,
v ženah le spomin na smrtno noč tli.

Danes spominjamo se teh dni,
ko ranjeni smo vsi bili,
eni v srcu, kjer se rana ne zaceli,
drugi v duši, kjer spomini naprej bodo živeli.

Za tiste, ki so padli, plamen še gori,
spomin v naših srcih se nikoli ne izgubi.
V vetru šepeta njihov tihi glas,
v naših srcih vedno bo ostal njihov žalostni obraz.

Tijana Lovenjak in Lana Ficko

Osnovna šola Puconci, 8. in 9. razred

Mentorica: Nina Vidonja, prof. sociologije in zgodovine

V SPOMIN NAŠE DOMOVINE

Že 80 let je minilo,
odkar se je zgodilo.

Štiriletno trpljenje ljudi,
vsepovsod orožje in kri.

Druga svetovna vojna se je tudi pri nas končala
in vse okupatorje odgnala.

Ne smemo pa pozabiti na vsa nedolžna telesa,
ki so brez razloga bila poslana v nebesa.

Madžarizacija in germanizacija nista uspeli,
sta nam pa veliko nedolžnih ljudi vzeli.

Uničenje življenj, cest, hiš in mest,
okupatorje bi morala peči vest.

Nekaj časa smo rabili,
da smo se pobrali
in kljub temu močni ostali.

Partizani so okupatorje premagali,
saj se jih niso bali,
tako so našo domovino zavarovali.

Prav je, da partizanom smo hvaležni,
saj smo videli, česa so bili deležni.

Ava Rovšnik

Osnovna šola Gornja Radgona, 7. razred

Mentorica: Tatjana Šebjanič, prof. geografije in zgodovine

SENCA NAD MURO

Ko Mura je v tišini tekla,
vojna nad Prekmurjem temno je zapela.
Madžarska vojska čez polja je prišla,
svoboda je v srcih zastala.

Partizanski šepet v noči je zvenel,
v gozdovih odpor je v tajnosti tlel.
Vsak talec, vsak plamen, vsaka solza,
bila je priča pretežkega bremena.

A leto 1945 je svobodo prineslo.
Jugoslovanska vojska je sovražnika pregnala.
Prekmurje je spet zadihalo svobodno,
a spomin na vojno ostaja večno.

Sara Huber

Osnovna šola Kuzma, 8. razred

Mentorica: Irena Grašič ARNUŠ, univerz. prof. slovenščine in nemščine

JUNAKI NAŠE POKRAJINE

Kjer ravnice se bleščijo in grički postavljajo meje,
temni časi so prišli in vojna bližala se je.
Pogumni so junaki borili se za nas
da rešili bi nam, sicer pogubljeno vas.

Orožje Ferda Godine je bilo pero,
z nami delil je črno in belo.
Mitja Hribovšek, pogumen brigadir,
v bojih za domovino iskal je mir.

Ne pozabimo junakov, ki za mir dali so vse,
njihova dejanja naj v naših spominih živijo še.
Naj temni časi ne vrnejo se več,
naj boji in skrbi za vedno so preč.

Tara Otopal

Osnovna šola Kuzma, 8. razred

Mentorica: Irena Grašič ARNUŠ, univerz. prof. slovenščine in nemščine

NAŠA DOMOVINA

Majhna država na stičišču štirih enot,
že po reliefni raznolikosti marsikateri državi je kos.
Njeni prebivalci Slovenci imenovani so,
vendar nekoč spadali so pod Avstro-Ogrsko.

A 80 let že od tega je minilo,
v tem času v današnji Sloveniji veliko stvari se je spremenilo.
Postali smo država samostojna in enakopravna,
bela, modra in rdeča naša je zastava.

Marko Pogačnik oblikoval naš prekrasni je grb,
na njem lepo je ponazorjeno,
kaj vse zaznamuje krasno našo deželo.

Grb nosi obliko ščita,
ki ga dve valoviti reki krasita.
Nad rekama gore tri stojijo,
nad gorami pa tri šest krake zvezde lebdijo.

Lahko smo ponosni na svojo domovino
in na Slovence, ki so se borili zanjo,
z veliko voljo in zvestobo vsako.

Vid Jeneš

Osnovna šola Kuzma, 9. razred

Mentorica: Irena Grašič ARNUŠ, univerz. prof. slovenščine in nemščine

SVOBODA

Strašne stvari v času 2. svetovne vojne so se zgodile.

Veliko žrtev, beguncev, uničenja, strahu – vse to je vojna povzročila.

Okupacija slovenskega ozemlja nam je pravice vzela.

Boji na slovenski zemlji so divjali, pričevanja živa ostajajo v spominih.

Obdobje sreče je prišlo, ko sovražnika smo pregnali pred 80 leti.

Dogodki o svobodi so odmevali, ljudje zmago so slavili.

A za tistimi, ki so padli, neskončni spomini - pogum v kamen vklesan - so ostali.

Gal Horvat

Osnovna šola Cankova, 9. razred

Mentorica: Monika Hajdinjak, prof. geografije in zgodovine

PESMI
UČENCEV 4., 5. IN 6. RAZREDA
OSNOVNE ŠOLE

Foto: Dani Mauko

ZGODOVINA DOMOVINE

Domovina kraj je spominov.
Čeprav včasih solzo potočimo,
je to le znak, da vemo,
zakaj so naši rojaki
se žrtvovali.

Spomeniki, ki v teh krajih stojijo,
vsem generacijam govorijo,
zakaj tako lepo živijo.
Opominjajo nas,
kdo za našo domovino
je življenje žrtvoval.

Danes večkrat spomine obudimo,
praznike častimo in
našo osamosvojitve slavimo.

Julija Par

Osnovna šola Kapela, 6. razred

Mentorica: Alenka Kozar, prof. slovenščine

SRCE SLOVENIJE

Slovenija, res prelepa si,
tukaj živimo, te občudujemo
in zate se borimo.

Spomeniki so del tvojega srca,
zato zgodovina
nikoli ne bo pozabljena.

Kri in solze so se pretakale,
zato vojne se res bojimo.
Za domovino naredili bomo vse,
ker Slovenija res lepa je.

Zala Slavič

Osnovna šola Kapela, 6. razred

Mentorica: Alenka Kozar, prof. slovenščine

DOMOVINA

Vojna pomeni strah in trepet,
je trpljenje in umiranje.
Ljudje v negotovosti živijo,
se za dom in sočloveka bojijo.

Vojaki so domovino ubranili,
ljudje domove obnovili,
porušene stavbe ponovno zgradili,
se za blaginjo naroda trudili.

Slovenci slovenske pesmi so zapeli,
saj svobodno so zaživali.
Spominska obeležja dokazujejo,
da Slovenci domoljubni narod smo.

Marcel Podgorelec

Osnovna šola Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred

Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, prof. razrednega pouka

VOJAK

Vojak se za domovino bori,
varuje ljudi,
svobodo želi,
po miru hrepeni.

Vojak za domovino naredil bo vse,
zapustil bo dom,
šel bo v boj,
da svoboden njegov bo rod.

Vojak domovini ostaja zvest,
četudi se s strahovi sooča
je v duši močan,
narodni postane junak.

Patrik Kunčič in **Nik Cener**

Osnovna šola Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred

Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, prof. razrednega pouka

LJUBEZEN DOMOVINE

Naša domovina je moj ponos,
ki bo trajal za večno.
Tvoje lepote se v očeh Slovencev svetlikajo
in vse ljudi vabijo v tvoj svet.

Ta pogum in ta ljubezen
sta v Sloveniji nepremagljiva.
In nepremagljiva bosta tudi ostala,
saj smo vsi Slovenci
ponosni na svojo domovino.

Ko zazremo se v preteklost
pa občutimo žalostne trenutke,
ki bodo za večno ostali
v naših spominih.

Živa Mauko

Osnovna šola Kapela, 6. razred

Mentorica: Alenka Kozar, prof. slovenščine

JANKO RIBIČ

Janko Ribič
je junak
bil je velik
poštenjak.

Z okupatorji
boril se v hiši,
kjer so bivale le miši.

Deščico odstranil je
in tako izdal se je.

Res umrl je
mladih let,
vendar spremenil
je naš svet.

Brina Pušenjak

Osnovna šola Janka Ribiča Cezanjevci, 5. razred

Mentor: Nataša Pušenjak, prof. razrednega pouka

NAŠA DOMOVINA SLOVENIJA

V Sloveniji živimo,
bodimo ponosni na našo domovino.

Glavno mesto je Ljubljana,
res je prava dama.
Ko pomislim na Triglav,
kar zvrti se mi v glav!

Brez Primoža Trubarja
našega jezika ne bi imeli,
ptički v drugem jeziku bi peli.
Napisal je slovenske knjige,
brez kakršnekoli verige.

Za državne praznike naše zastave plapolajo,
v vetru se igrajo.
Prešeren je himno napisal,
zraven še zastavo narisal.

Vojna vzela je veliko življenj,
joj koliko trpljenj!
Vse je ropotalo,
na srečo se je vse končalo.

Ponosni smo na naše borce,
malo pa tudi na Primorce.
Borili so se za vse nas,
ne samo za svojo vas.

Zapomnimo si le eno stvar,
ne obupajmo nikdar!

Teja Senčar

Osnovna šola Janka Ribiča Cezanjevci, 4. razred

Mentor: Karla Ramšak, prof. razrednega pouka

SLOVENIJA, MOJA DOMOVINA

Slovenija je moja domovina,
Tu so živeli naši predniki,
Tu živim jaz, starši, moja brata ...

O Slovenija,
kjer so bistri potočki,
hribčki zeleni,
gore visoke.
Naša Slovenija
raznolika je,
a ravno zato
tako prečudovita.

In ko dvigne se slovenska zastava,
zasliši se vzklik:
»Naj živi slovenska država.«

Lev Aleksej Farkaš

Osnovna šola Kapela, 6. razred

Mentorica: Alenka Kozar, prof. slovenščine

NAŠA DEŽELA – DOMOVINA

Ljubezen in veselje
v tebi dehti,
slišim tvoj dih.

Ti si moja domovina,
radi opevamo te
in tvojih lepot zavedamo se.

V moji deželi čutim mir,
ob tvojih lepotah najdem srečo.
Naj moja domovina vedno uživa mir,
v njej nikoli naj ne prebuja se strah.

Anej Smolko

Osnovna šola Kapela, 6. razred

Mentorica: Alenka Kozar, prof. slovenščine

MOJA SLOVENIJA

Tukaj smo Slovenci mi,
skupaj pojemo mi vsi.
V Ljutomeru je Kasač,
kjer drvi, drvi skakač.

Hvala ti za domovino,
kjer v miru zdaj živimo.
V gozdu drevesa cvetijo,
plašne srne se brezskrbno lovijo.

Tukaj harmonika je doma,
slavno Golico prav vsak že pozna.
Prešeren napisal je himno za nas,
sliši odmev se Zdravljice prav v vsako vas.

Reka Mura gre pod mostiček,
kjer sprehaja se konjiček.
Prlekija zdaj tu kraljuje,
vsak Prlek jo obožuje.

Mlin na Muri tam že stoji,
po moko hitimo že prav vsi.
Hvala za njive, ki bodo obrodile,
naše lokalne pridelke spodbudile.

Vse letne čase imamo,
državnih praznikov pa ne damo.

Sneg naj pada vsako zimo,
saj snežaka lahko naredimo.

Trte spet bodo obrodile,
vinske kraljice k nam prebudile.

Naj ostane vse zeleno,
brez smeti še sonce bo bolj rumeno.

Valentina Cimerman

Osnovna šola Janka Ribiča Cezanjevci, 4. razred

Mentor: Karla Ramšak, prof. razrednega pouka

SLOVENIJA

Slovenija, moja dežela!
V Sloveniji mirno živim.
Tu je moj dom,
tu sem doma.

Zaradi vojne ljudje bežijo,
zavetje in varnosti si želijo.
Družine so razbite.
Možje so vojaki.

Vojna je dolgo trajala,
veliko žrtev je bilo,
ljudem se je zdelo,
da se nikoli končala ne bo!

Asija Mulahasanović

Osnovna šola Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred

Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, prof. razrednega pouka

MOJ KRAJ JE RAJ!

Slovenija, dežela,
kjer sem se rodil.
Tu je moj dom,
tu so moji sorodniki, starši in prijatelji.
Tu me poznajo in radi imajo.

Vojaki so se borili,
se za nas žrtvovali.
Moj kraj,
moj raj,
so obvarovali.

Filip Ivezić

Osnovna šola Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred

Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, prof. razrednega pouka

DODATKI

Foto: Dani Mauko

O POMURSKEM PRISTOPU DOMOLJUBNIH IN VETERANSKIH ORGANIZACIJ PRI DELU Z MLADIMI

Pomurje kot regijo ob Muri v administrativno-upravnem pogledu sestavljajo štiri upravne enote (Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer in Murska Sobota), kar je toliko kot je bilo pred tremi desetletji občin. V pogledu ohranjanja zgodovinskega spomina je ta regija, ki ima sedaj 27 občin, v slovenskih razmerah prav posebna, kar s svojimi prispevki priča tudi vseh dosedanjih sedem publikacij Spominska obeležja pripovedujejo. V nadaljevanju predstavljam prizadevanja pomurskih domoljubnih in veteranskih organizacij (DVO) pri delu z mladimi z nekaterimi primeri dobre prakse. Po letu 2018, ko je bil podpisan dogovor o sodelovanju DVO v Koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja (KoDVOP), veliko teh aktivnosti poteka povezano. Zajema pa celoten zgodovinski lok: od konca 1. svetovne vojne, preko obdobja 2. svetovne vojne do obdobja osamosvojitve in demokratizacije in vojne za samostojno Slovenijo.

Prvi strokovni in javni posvet o osamosvojitvenih procesih in vojni za samostojno Slovenijo smo pripravili jeseni 2014, na tej podlagi pa leto kasneje izdali zbornik – Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja. V Zborniku so opisane dejavnosti tako obrambnih sil (Teritorialne obrambe in Milice) kot tudi oblastnih organov in struktur, v današnjem izrazju civilne obrambe ter medijev. Že pred tem je leta 2011 policist T. Habulin na podlagi dostopnih dokumentov policije napisal diplomsko nalogo - Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo, Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje pa je 2014 izdalo Zgodovino pomurske policije in orožništva.

Zatem so skupna prizadevanja in nadaljnje aktivnosti potekale z imperativom, kako ta dogajanja in zgodovinski spomin v sodelovanju z izobraževalnimi institucijami prenašati tudi na mlade generacije, zlasti z vključevanjem v šolske in obšolske dejavnosti v osnovnih in srednjih šolah v pokrajini ob Muri. V bistvu pa je takšen **celostni pristop** prva značilnost, ki jo je treba izpostaviti.

V nadaljevanju izpostavljam **posvete z učitelji** zgodovine in učitelje domovinske vzgoje in etike v osnovnih in srednjih šolah v Pomurju. Prvi takšen posvet je bil leta 2016 v Puconcih in je strokovno zajel celotni t. i. zgodovinski lok novejše slovenske zgodovine. Na drugem posvetu leta 2018 smo v pripravi na praznovanje stoletnice združitve Prekmurcev z matičnim narodom in priključitve Prekmurja (2019) v Murski Soboti

strokovno obdelali predvsem to obdobje. Na posvetu leta 2023, na sejmu SOBRA v Gornji Radgoni, pa smo se lotili metodoloških in organizacijskih vprašanj in izmenjave izkušenj, na eni strani pedagoških delavcev iz izobraževalnih institucij in na drugi strani predstavnikov DVO. Na tem posvetu smo opredelili tudi predloge pristopov za izboljšanje sodelovanja DVO s šolami. Leta 2024 je, v povezavi z obeleževanjem Maistrovega leta, v Vrtu spominov in tovarštva na Petanjcih, potekal posvet o tovrstnih priložnostih za poživitev izvajanja osnovnošolskih in srednješolskih programov zgodovine, domovinske vzgoje in etike. Izpostavljam, da so vsi dosednji posveti z učitelji potekali ob sodelovanju in podpori murskosoboške Območne enote zavoda za šolstvo Republike Slovenije. Na tem mestu je treba omeniti še lanskoletni posvet na področju upravne enote Gornja Radgona, kjer so se predstavniki DVO in šol (ravnatelji in profesorji zgodovine in etike) dogovorili o spremembi pristopa. Njegova osrednja značilnost pa je, da se izvajanje tematik iz osamosvajanja preseli v prvo polovico aktualnega šolskega leta devetošolcev.

Pomurje ima 37 osnovnih in 8 srednjih šol, vseh učiteljev (zgodovine in domovinske vzgoje ter etike) pa je nekaj čez šestdeset. To je pomembno vedeti zaradi **mreženja oziroma boljšega povezovanja z učitelji** in vzpostavljanja tesnejšega sodelovanja pri vključevanju veteranov in njihovih organizacij. Ideja, da bi vključili vse šole in učitelje, je lahko iluzija zaradi raznolike strukture in znanj pedagoških delavcev, pa tudi odnosa do posamezne zgodovinske tematike. Sklenem lahko, da so v Pomurju vzpostavljeni dobri pogoji za sodelovanje v skoraj vseh občinah.

Posebej je treba omeniti **razstave po šolah s spremljevalnimi aktivnostmi**, ki so dogodki ali slovesnosti ob njihovih otvoritvah oziroma postavitvah. Pri tem je pomembno, da se je število razstav povečalo in s tem tudi možnosti za gostovanja po šolah. Obe osrednji veteranski organizaciji iz obdobja osamosvajanja (ZVVS in Sever) sta namreč prvotni zvezni oziroma centralni razstavi nadgradili s panoji z lokalnimi osamosvojitvenimi dogajanjem. Poleg tega so oblikovani tudi posebni panoji za ulične razstave, kar povečuje možnosti za predstavljanje in popestritev učnih in obšolskih dejavnosti. Zadnja tri leta so se k temu pridružile še razstave o generalu Rudolfu Maistru, kjer so v letu 2024 potekale številne aktivnosti ob že omenjenem Maistrovem letu. Povečanje možnosti za gostovanje razstav v šolah zahteva bolj usklajeno povezovanje s šolami in koordinacijo nastopov v njih ter povezovanje med različnimi DVO. Upoštevati je treba, da je postavitve in predstavitve razstav po šolah zahtevna in odgovorna oblika

sodelovanja. Tudi zato, ker šole eno ali dve šolski (učni) uri lahko namenijo predstavitvi posamezne tematike iz slovenskega zgodovinskega loka (dogajanja povezana s prizadevanji za slovenske meje po koncu 1. svetovne vojne, obdobju narodnoosvobodilnega boja in obdobju osamosvojitve in vojne za samostojno Slovenijo). Če pri postavitvi razstave in spremljevalnega dogodka tega nimamo v vidu in pred tem ni izvedena uvodna ali vsaj informativna učna ura, potem se lahko zgodi, da smo vsebine po domače povedano odključali, nismo pa dosegli potrebnih izobraževalnih ciljev v pogledu širjenja vedenj o tej tematiki.

Pomembne so žive **učne ure o osamosvojitvi in osamosvojitveni vojni**, ki jih izvajajo ali na njih sodelujejo nekdanji akterji in še živi pričevalci dogajanj. Da ne bo pomote, v to kategorijo spadajo tudi ostale učne ure, kjer predstavniki DVO govorijo o narodno-osvobodilnem boju in okupaciji v času 2. svetovne vojne ali o prizadevanjih za slovenske meje in Maistrovi vlogi po koncu 1. svetovne vojne. Te oblike so lahko v učilnicah, še bolje pa če so neposredno ob spominskih obeležjih. V primerih, ko smo predstavniki DVO izvajalci nastopov, je treba povedati, da gre za zahtevno obliko, še posebej, če jo izvajajo nekdanji vojaki in miličniki. Doseganje razumevanja in popestritve takšnih učnih ur je, zlasti v primerih brez predhodne ali uvodne seznaitve učencev s tematiko, zelo zahtevno.

Kot primer dobre prakse s prej navedenim naj dodam, da so se v Območnem združenju ZVVS Gornja Radgona odločili, da pripravijo multimedijško predstavitev s ppt drsnicami, fotografijami in video posnetki in to ponudijo kot učno gradivo učiteljem zgodovine v šolah. Ta dogodek je povezan tudi s postavitvijo razstavnih panojev v tednu pred nastopom pred učenci. V primerih, ko šola dogodku nameni eno šolsko uro, izvedejo pripravljeno predstavitev. V primerih, ko pa sta na razpolago dve šolski uri, dodajo svečano veteransko dejanje, ogled posebne skrajšane verzije filma Vojna brez sovraštva in zatem izvedejo pripravljeno predstavitev, ki jo zaključijo z razgovorom. Razumljivo je, da je na takšni učni uri prisotnih več, še živih udeležencev. Podobne pristope živih učnih ur lahko zasledimo tudi pri ostalih pomurskih DVO.

Postavljanje razstav in predavanj o osamosvojitvi v šolah v mesecu juniju je velikokrat lahko zelo vprašljivo. Šolsko leto se zaključi okrog 24. junija, ocenjevalno obdobje pa najmanj teden dni prej, za devetošolce pa še vsaj dva tedna prej. To pa tudi lahko pomeni, da so učne vsebine o osamosvojitvi, ki so v učnih načrtih zgodovine devetošolcev umeščene proti koncu osnovnošolskega obdobja in velikokrat postavljene

v razmere, ko jih sicer izvedejo, ne morejo pa biti več predmet ocenjevanja tovrstnega znanja učencev.

Od leta 2017 v Pomurju potekajo literarni natečaji **Spominska obeležja pripovedujejo**. Ta osrednji pomurski projekt pri delu z mladimi in ohranjanju zgodovinskega spomina iz celotnega zgodovinskega loka je na začetku imel namen, da si posamezne šole v svojem šolskem okolišu ustvarijo nabor spominskih obeležij in zapisov mladih avtorjev o dogajanjih, povezanih z njimi in to vključujejo v poučevanje in domoznanstvo. Kmalu se je to razširilo še na ustvarjanje in zbiranje pesmi povezanih z zgodovinskimi dogodki in domoljubjem.

Tako je v dosedanjih sedmih natečajih sodelovalo 265 avtoric in 111 avtorjev. Skupni fond proznih in pesniških del je sedaj na številu 352, od tega je 195 proznih zapisov. To skupaj s sedmimi bilteni natečajev znese preko 1250 strani. V izdanih publikacijah so do sedaj bili objavljeni tudi strokovni prispevki, ki omogočajo profesorjem in šolajočim lažje razumevanje in nadaljnje raziskovanje zgodovinskih dogodkov v neposredni okolici. Ob tem se pregledi spominskih obeležij po občinah, ne-le osamosvojitvenih ampak vseh treh zgodovinskih obdobj, pojavljajo kot vodniki oziroma iztočnice za prihodnje raziskovanje mladih. Projekt se je do sedaj toliko uveljavil, da šole uporabljajo ustvarjena dela učencev na šolskih proslavah in drugih prireditvah. Poleg tega so publikacije Spominska obeležja pripovedujejo z zapisi o ostalih aktivnostih dela z mladimi, postale neke vrste almanahi domoljubnih in veteranskih organizacij v Pomurju, ki se nanašajo na prenos zgodovinskega spomina na mlade, pa tudi na osnovnošolske in srednješolske učitelje zgodovine, domoljubja in etike. Mladi avtorji nam skozi svoja dela vedno znova nastavljajo ogledalo razumevanju zgodovine in njihovimi pogledi nanjo ter odnosu do vojne.

Na območju upravne enote Ljutomer so OZVVS in pododbor Severa ter OZSČ že drugo leto pripravili **kviz za učence devetih razredov osnovnih šol** na temo: Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije. Ker je v tem prostoru razpoložljiva literatura zelo obsežna, so pripravili krajše izvlečke vsebin. To gradivo je bilo poslano v vseh sedem osnovnih šol skupaj z razpisom kviza, šole pa so lahko prijavile tričlanske ekipe z mentorjem. Prvi kviz je bil na Osnovni šoli Stročja vas, lanskoletni pa na Osnovni šoli Mala Nedelja. Oba kviza so spremljali učenci višjih razredov na šoli gostiteljici in dogodka sta lepo uspela. Ob koncu so vsi tekmovalci prejeli priznanja in darila, mentorji pa zahvale.

V Pomurju so uresničili tudi idejo o organizaciji dogodkov, ki so jih poimenovali **odprta scena za domoznansko in poklicno promocijo** obrambno varnostnih in zaščitno-reševalnih poklicev. Septembra 2023 so v Gornjo Radgono na 9. mednarodni sejem obrambe, varnosti, zaščite in reševanja – SOBRA, iz pomurskih osnovnih šol prepeljali 660 devetošolcev in jim tam vodeno predstavili uniformirane poklice, dejavnost in sredstva vojske, policije in zaščite ter reševanja, poleg tega pa še dejavnost domoljubnih in veteranskih organizacij. Maja 2024 sta Uprava za obrambo Maribor in Slovenska vojska ob vpisu v vojaško evidenco organizirali podoben dogodek, na katerega so bili vabljeni tudi pomurski osnovnošolci in dijaki iz Pomurja in Podravja. Prireditelj je potekala na stadionu v Beltincih, kjer so prav tako sodelovale pomurske DVO, bodisi s svojo predstavitvijo ali spremljanjem obiskovalcev iz osnovnih šol. Beltinski dogodek ima sicer zelo dolgo tradicijo, vendar je tako obsežen pristop izveden prvič, gotovo tudi zaradi prisotnosti predsednice republike. Oba omenjena dogodka sta v podobnem obsegu predvidena tudi za leto 2025.

Na tem mestu je treba omeniti še **spominske pohode** DVO v Pomurju. Največ trije takšni (osamosvojitveni, borčevski in ob meji na Dan suverenosti), so na območju upravne enote Lendava. V občini Gornja Radgona in Radenci je to veteranski pohod ob meji, pa tudi poseben spominski pohod ob obeležjih v mestu, ki ga pripravlja pododbor Severa. Podobno pohod ob mejnikih braniteljev meje organizirajo ljutomerske veteranske organizacije. Soboška organizacija pripravi pohod vsako leto na severu Prekmurja. Vsi pohodi so združeni s priložnostno slovesnostjo, kjer nastopajo tudi učenci in dijaki. Mladi na teh pohodih in aktivnostih seveda sodelujejo, šole pa so praktično izključene, ker dogodki potekajo v času šolskih počitnic ali državnih praznikov. Izjema je poseben pohod učencev in dijakov ob spominskih obeležjih v mestu Murska Sobota, kjer bo letos potekal že petič po vrsti in katerega se udeležijo najmanj po en razred osnovnošolcev iz petih soboških osnovnih in petih srednjih šol. Okrog 300 mladih z mentorji tako spoznava zgodovino in obeležja v mestu skozi šest spominskih točk in ob koncu obišejo še vojašnico Slovenske vojske, kjer so deležni njihove predstavitve.

Ker bodo v nadaljevanju predstavljeni tudi zborniki in ostala knjižna dela, ki so jih pomurske DVO publicirale in njihovo število presega dvajset, je na tem mestu treba izpostaviti, da so vsa tudi v elektronski obliki in dostopna preko digitalnih knjižnic ali spletnih portalov. Nasploh je **digitalizacija knjižnih virov** o osamosvojitvi v pokrajini ob Muri, ena od pomembnih točk dejavnosti DVO. Veliko natisnjenih virov je lahko tudi

ovira za hitro in čimbolj enostavno pot do neke informacije, kar je danes še kako priljubljeno ali željeno. Elektronski viri, pa tudi umetna inteligenca to pot izjemno skrajšujejo. S tem pa se nudi tudi več možnosti za potrjevanje resničnosti posameznih navedb. Kljub odprtosti svetovnega spleta, ko gre za elektronske vire, je pomembno ozaveščanje tako učiteljev kot učencev in dijakov o dostopnosti lokalnih virov in seveda povabilo za njihovo spoznavanje in proučevanje. V nadaljevanju je njihov seznam.

Preglednica 1: KRONOLOŠKI PREGLED SPLETNIH VIROV O OSAMOSVOJITVI IN OSAMOSVOJITVENI VOJNI V POMURJU

Naslov, leto izdaje, avtor ali urednik in spletni naslov
1. Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo : diplomsko delo Habulin, Tomislav, 2011. Dostopno na: https://dk.um.si/Dokument.php?id=27686&lang=eng
2. Zgodovina pomurske policije in orožništva , 2014, ur. E. Bedek. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-67SWM1GH/8b82aeab-f782-4c4a-b247-c874f530f397/PDF
3. Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja , 2015, ur. A. Šteiner. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-7FH8XAGP/64c87a80-ca45-4ad0-9cf7-c39f322007f5/PDF
4. Teritorialna obramba Vzhodnoštajerske pokrajine (7. PŠTO) v vojni za Slovenijo 1991 : magistrsko delo Mladen Horvat, 2015, Dostopno na: https://dk.mors.si/Dokument.php?id=1084
5. Spomini ne zbledijo , 2016, ur. J. Durič in B. Roudi. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-M1EM6Y8W/0a5b9bdf-f0fa-4dda-8c1f-49d7a676299d/PDF
6. Spominska obeležja pripovedujejo 2017/18-1 , 2018, ur. A. Šteiner. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-9H3N981D/4cdba6ea-aaa7-458a-980a-0513ba61992d/PDF
7. Pomurje je gorelo modro , 2018, ur. D. Ribaš. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-43KIQWRC/9516ba5b-ad3f-4089-b328-3e7a828c49a8/PDF
8. Gradivo za študijo primera oboroženega spopada na terenu : potek vojne za Slovenijo 1991 na smeri Ormož-Gornja Radgona, 2018, Mladen Horvat. Dostopno na: https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-ZT7FJBX9
9. Spominska obeležja pripovedujejo 2018/19-2 , 2019, ur. A. Šteiner. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-WUKSIKCH/ffba70f8-b208-43f3-8b06-ee8b7a3ca0bb/PDF
10. Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne 1991 , 2020, ur. D. Ribaš. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-8X1Q3SUY/79c22281-ae87-44aa-bc3f-b3cba4f20443/PDF

11. Spominska obeležja pripovedujejo 2019/20-3 , 2020, ur. A. Šteiner. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ONA9FWJX/e55ad2ea-3780-4343-a4b8-bd0f1b828e58/PDF
12. Občina Lendava v soju osamosvojitvene vojne 1991 , 2021, ur. D. Ribaš in M. Osterc. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-7M6XF4K7/edbcdf18-d427-4fe6-b4ae-321bc2353657/PDF
13. Dobrovniški orožniki, miličniki, policisti skozi zgodovino , 2021, ur. D. Ribaš in M. Osterc. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DE1NGT96/18608498-9a39-4c50-b25c-71b772292687/PDF
14. Gornja Radgona v soju osamosvojitvene vojne 1991 , 2022, ur. D. Ribaš in M. Osterc. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-MDCWCQI5/dbd64a5d-bc43-45a4-a333-18e883d9b876/PDF
15. Spominska obeležja pripovedujejo 2021/22-4 , 2022, ur. A. Šteiner. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-97XW6GD2/0f586bc6-a638-4608-99c5-7c3923910d84/PDF
16. Kako smo branili osamosvojitvene procese Republike Slovenije , 2022, ur. A. Kosi. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-WDPUM9ZX/730c356a-dfe2-45aa-832a-a97d5c2013c2/PDF
17. Spominska obeležja pripovedujejo 2022/23-5 , 2023, ur. A. Šteiner. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QO24W8Z6/7ebdb9af-a20e-4837-ad33-b1c7e377213c/PDF
18. Ravnanje s prebeglimi in ujetimi pripadniki ter zbirni centri med osamosvojitveno vojno v Pomurju , 2023, ur. D. Ribaš in M. Osterc. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-W9YW7502/a2428e52-a97a-4aa4-ab0c-1c75d9f4ca8b/PDF
19. Prehojena pot Posebne enote milice Uprave za notranje zadeve Murska Sobota 1975 - Posebne policijske enote Policijske uprave Murska Sobota 2023 , 2023, ur. D. Ribaš in M. Osterc. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-XPOO5SRK/cfa726bc-e768-4640-818f-0a8368ef1de9/PDF
20. Spominska obeležja pripovedujejo 2023/24-6 , 2024, ur. A. Šteiner. Dostopno na: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-1YPUP8VD/e1d686d8-8a75-408b-a5b9-a4a2d7828359/PDF
21. Spominska obeležja pripovedujejo 2024/25-7 , 2025, ur. A. Šteiner.

Kot sklepna spoznanja naj navedem, da šolski učbeniki praviloma ne omenjajo dogodkov iz lokalne zgodovine. Učitelji so sicer zavezani k povezovanju zgodovinskih dogodkov z lokalnim okoljem, če to seveda vedo in želijo izvesti. Tu je odprta velika niša za sodelovanje, ki tudi med DVO zahteva precej naporov in prilagajanja potrebam šol. K temu je treba dodati, da čakanje DVO na povabilo iz šol ali celo njihove prošnje za nastope pred mladimi, ni najboljši pristop. Temu v prid ni niti stališče v DVO, da če nas

niso vabili, tudi ne bomo šli. Šolam je treba ponuditi možnosti našega sodelovanja in to tudi uskladiti s potrebami vzgojno-izobraževalnega procesa in šolskega urnika ter dogodki obšolskih dejavnosti.

Tudi prihajanje v šolo za predstavitev osamosvojitve ob koncu šolskega koledarja, je bolj kot ne dogodek v sili. Sodelovanje je treba dogovoriti v času oblikovanja šolskega koledarja oziroma na začetku šolskega leta. Menim, da je izvajanje posameznih tem potrebno še bolj povezati z državnimi prazniki; v oktobru Dnevom suverenosti, v novembru Dnevom Rudolfa Maistra, v decembru Dnevom samostojnosti in enotnosti ter aprilu Dnevom upora proti okupatorju. Učitelji lahko tematiko o osamosvojitvi in obrambi samostojne Slovenije premaknejo iz konca učnega načrta v 9. razredu na primer v mesec oktober ali december in na nek način »rešijo« to pomembno učno tematiko pred tem, da zaradi časovne stiske proti koncu šolanja odpade. To sem predstavljal na primeru iz Gornje Radgone.

In še, pri načrtovanju delovanja in dela z mladimi bi DVO morale strmeti k omenjenemu celostnem pristopu in prilagajanju dogodkov, potrebam ali pričakovanjem šol in zlasti mlade generacije. Celostni pristop pomeni tudi, da različni predstavniki DVO gredo v šole predstavljat osamosvojitve skupaj, čeprav je to ponekod še najtežje doseči. V nekaterih DVO imajo že tudi zadolženega člana upravnega odbora za delo z mladimi in povezovanje s šolami. Od tu do še bolj načrtnega pristopa v DVO pa je le še korak. Čeprav se bo treba prilagoditi tudi novostim, ki se uveljavljajo v šolah v povezavi z organizacijo in izvajanjem različnih oblik obšolskih dejavnosti (RAP). Z navedenim pa je dosedanje dobro sodelovanje vseh domoljubnih in veteranskih organizacij pri delu z mladimi lahko še bolj kvalitetno in učinkovito.

Priloge: 39 fotografij

Pomurski strokovni posveti z učitelji zgodovine, domovinske vzgoje in etike.

Foto arhiv: Alojz Šteiner

OŠ Puconci,
26. 8. 2016

Foto arhiv: Alojz Šteiner

OŠ Puconci,
25. 8. 2017

Foto arhiv: Alojz Šteiner

Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota,
16. 11. 2018

Foto arhiv: Alojz Šteiner

Vrt spominov
in tovarštva
na Petanjcih,
24. 10. 2024

Povezovanje z učitelji zgodovine, domovinske vzgoje in etike je zelo pomembno.

Javne razstave in razstave na šolah, ki so posebej namenjene mladim.

Ulična razstava
v Murski Soboti,
junija 2021

Foto: Dani Mauko

Lokalna osamosvojitvena
razstava na sejmu v Gornji
Radgoni, septembra 2023

Foto: Dani Mauko

Foto: Janez Vencelj

Razstava Uporniki z razlogom
v Ljutomeru, oktobra 2020

Razstava o generalu Maistru na
OŠ III Murska Sobota, 2023

Foto arhiv: PDGM MS

Zgodovinske predstavitve na terenu in žive učne ure.

Srečanje s poznavalcem NOB v soboškem parku, maja 2023

Učna ura zgodovine o bojih za Radgono 1918-1919 pri Svetilniku miru, novembra 2023 (fotografija spodaj)

Foto: Dani Mauko

Foto: Dani Mauko

Fotografija osnovnošolk pri informacijski tabli ob osamosvojitvenem obeležju v Radencih

Spoznavanje zgodovine je tudi ob nastopih učencev in dijakov na slovesnostih ob spominskih obeležjih.
Fotografija je iz Hotize 2021

Foto arhiv: OZVVS Lendava

Gornjeradgonski model predstavitev osamosvojitve v šolah na njihovem območju.

- Priprava multimedijske predstavitve za šole
- Postavitev razstave v tednu pred nastopom na šoli
- Izvedba predstavitve
- Prikaz svečanega veteranskega dejanja
- Ogled skrajšane verzije filma Vojna brez sovraštva
- Razgovor

Naslovnice dosedanjih publikacij Spominska obeležja pripovedujejo. (Foto: Alojz Šteiner)

Projekt Spominska obeležja sestavljajo raziskovalno pisanje mladih, mentorstvo, evalvacijo in publiciranje zapisanega, pa tudi medalje, priznanja in zahvale. Temu sledi zaključna javna prireditev in strokovna ekskurzija za avtorje in mentorje.

Foto: Dani Mauko

Dva kviza o osamosvojitvi za devetošolce na območju UE Ljutomer 2023 in 2024.

Organizatorji kviza so OZVVS, OZSČ Ljutomer in PVDS Pomurja, pododbor Ljutomer ter gostujoča šola. Posnetka sta iz OŠ Janka Ribiča v Cezanjevcih, 2023.

Štirje pohodi učencev in dijakov soboških šol ob spominskih obeležjih v mestu.

Organizatorji pohoda so domoljubne in veteranske organizacije Občine Murska Sobota. Na posameznih točkah DVO izvedejo zgodovinske predstavitve, šole pa izvedejo priložnostne kulturne točke.

Sodelovanje na odprtih scenah za domoznansko in poklicno promocijo v Pomurju.

Foto: Dani Mauko

Foto: Dani Mauko

660 pomurskim devetošolcem smo septembra 2023 pomagali pri obisku sejma SOBRA in seznanitvi s promocijo uniformiranih obrambnih, varnostnih in zaščitno-reševalnih poklicev v Republiki Sloveniji.

Foto: Dani Mauko

Sodelovanje pomurskih DVO na odprti sceni za poklicno promocijo na dogodku »Regrutacija Beltinci«, 10. maja 2024.

Foto arhiv: OZVVS MS

Pomembno je zavedanje, da je ohranjanje pozitivnega zgodovinskega spomina pri mladih, kot ohranjanje gibanja.

Foto arhiv: OZVVS MS

Foto arhiv: OZVVS MS

Foto: Dani Mauko

Foto: Dani Mauko

80 LET OD KONCA DRUGE SVETOVNE VOJNE V PRLEKIJI

Prlekija je že zelo zgodaj stopila v tokove slovenske zgodovine. Uporno je kljubovala madžarskim in turškim vdorom. Več stoletij je stala na braniku slovenstva na severovzhodu etničnega ozemlja in preprečevala vdor Nemcev v notranjost Slovenskih goric. Tu so prebivalci, kljub neposredni bližini nemške meje, ostali zavedni Slovenci. Zgodaj se je v teh krajih pričelo tudi narodno gibanje. Ljutomerski rodoljubi so že leta 1863 organizirali prvo slovensko besedo na prostem. V Ljutomeru je leta 1868 organiziran tudi prvi slovenski tabor, prav tako pa je bil 1905 v Ljutomeru posnet prvi slovenski film.

O Prlekiji in njenih prebivalcih med letom 1941–1945

Čeprav je okupator iz Prlekije izgnal številne rodoljube, je ostalo dovolj narodno zavednih ljudi, ki so v času 2. svetovne vojne zanetili upor tudi na tem območju. V Prlekiji so že maja 1941 delovale posamezne odporne skupine, ki med seboj niso bile povezane. Kljub temu so, v prvih mesecih okupacije, dvigale med ljudmi narodno zavest in opravljale manjše sabotažne akcije ter odvrčale prebivalstvo od izvajanja okupatorjevih ukazov. Tako so se začele prve sabotažne akcije v Prlekiji sorazmerno zelo zgodaj, čeprav so bile manjše, pa se je čutilo, da Prlekija ni tako ubogljiva, kot si je predstavljal okupator.

Na ljutomerskem območju je bila prva pomembnejša akcija v Ljutomeru, 6. maja 1941, ko je skupina aktivistov na glavni železniški postaji sežgala več vagonov slame, namenjene nemški vojski. Akcije so potekale tudi v času, ko je okupator s plakati pozival ljudi, naj se vpišejo v Štajersko domovinsko zvezo. V Cezanjevcih so tako raztrgali plakate, ki so pozivali domačine k vpisu. Junija so v Ljutomeru nekaterim obrtnikom (nemčurjem) zamenjali napisne table in jim povzročili zmedo. Ljutomerski aktivisti so nameravali razstreliti mostova na Ščavnici in Globetki, preko katerih je tekla železniška proga. Zato sta Franček Šonaja iz Veržaja in Janez Kupljen iz Ljutomera pri Kupljenu zakopala razstrelivo, ki ga je ob umiku odvrгла jugoslovanska vojska. Prve dni julija sta Franček Šonaja, uslužbenec na železnici in Janez Topolovec, krojaški pomočnik, oba iz Veržaja, v Ljutomeru in okolici premazala krajevne table z barvo in narisala srp s kladivom. Na ljutomerskem območju so večkrat prerezali tudi telefonske žice in podirali drogoe, ki so povezovali vojaško enoto v Veržaju in orožniško postajo v Križevcih pri

Ljutomeru ter oddelek graničarjev v Veržetu z orožniško postajo v Ljutomeru. Pomembnejša akcija je bila na ljutomerskem območju izpeljana 30. avgusta 1941, ko so aktivisti iztirili vlak nedaleč od postajališča v Ljutomeru in povzročili materialno škodo ter za nekaj ur ustavili promet.

Leta 1944 je prišlo do pomembnejših spopadov med nacisti in prleškimi partizani. Partizani so se tako spopadli z nacisti 23. marca 1944 pri Alojzu Lesjaku v Desnjaku. Gestapovska patrolja je odkrila bunker, v boju, ki je sledil, pa so padli štirje partizani in trije gestapovci. Iz obročja sta se prebila le partizana Vinko Mikložič in Ignac Zmazek. 5. aprila 1944 so gestapovci pri Jeseniku na Stari Cesti odkrili še en bunker in pri tem zajeli štiri partizane, Janko Slavinec mlajši je pri tem padel. 6. aprila 1944 je Ribičev sin Janko, ki je bil na kurirski poti, domov grede izvedel, da je na njegovem domu v Cezanjevcih prišlo do spopada med partizani in okupatorji. Odločil se je, da se ne vrne domov, pač pa se je šel poslovit od svojega padlega tovariša Janka Slavinca, ki so ga prejšnji dan ubili okupatorji na Stari Cesti, njegovo truplo pa pripeljali v mrtvašnico v Cezanjevce. Njegova odločitev ni bila dobra, saj so ga aretirali gestapovci in zaprli v prostore občine Cezanjevci in ga pričeli zasliševati in pretepati. Stražila sta ga znana ljutomerska nacisti, Jože Milavec in dr. Adam Moor. Janko je Milavcu iztrgal orožje in ga težko ranil, prav tako je težko ranil Moora. Nato je pobegnil na partizansko postojanko Franca Filipiča v Vogričevcih. Izsledili so ga s psi in obkolili z okrog 30 orožniki. Janko se je zatekel v kletne prostore iz katerih se je branil, dokler v klet niso pričeli metati plinskih bomb. Odločil se je, da se prebije, vendar je padel. Nacisti so se čudili njegovemu junaštvu. S svojim dejanjem je postal simbol prleške mladine.

Zatem so se stopnjevali okupatorjevi zločini. Tako so v Cezanjevcih, 25. aprila 1944, ustrelili 25 talcev zaradi izgub, ki so jih utrpeli v boju pri mlinu Ivana Ribiča v Cezanjevcih. Talce so pripeljali iz ptujskih zaporov, v katerih je bilo zaprtih tudi več domačinov. Okupator je svoje zločine še stopnjeval, z ustrelitvami v Ljutomeru, Ivanjkovcih in pri Mali Nedelji, kjer je okupator, 8. marca 1945, spet zbral 20 talcev iz ptujskih zaporov. Talce so pripeljali v Malo Nedeljo, kjer so že bile postavljene vojaške enote in sam kraj ustrelitve so dobro zastražili. Odgnali so jih proti pokopališču v sadovnjak Franca Senčarja, kjer so jih ustrelili.

V začetku aprila 1945 se je vojna fronta naglo bližala Muri. Zato so nacisti pred umikom izpraznili zapore v Ljutomeru, ki so bili polni aktivistov osvobodilne fronte. 2. aprila 1945 so iz Ljutomerskih zaporov odbrali 20 talcev. Na dvorišču so jih povezali z

verigo in jim govorili, da bodo šli peš v Maribor, v resnici pa so jih peljali na morišče. Bili so slabo oblečeni, nekateri tudi bosí. Ko so prispeli na Moto, so jih pri Smodiševem mlinu že čakali gestapovci, ki so pričeli s streljanjem, tako da so padali v reko Muro in zabrisali sledi zločina.

Eden izmed hujših zločinov v Prlekiji se je zgodil v opuščnem rudniškem jašku v Ilovcih. Okupator je ob ustalitvi vojne fronte ukazal, da se mora prebivalstvo Huma, Krčevin, Koga, Hermancev ter Ilovec umakniti. Mnogo ljudi se je umaknilo s tega območja, nekateri so se zatekli v kleti in druga naravna zavetišča. Tako se je tudi skupina 19 ljudi predvsem mater, starčkov in otrok zatekla v opuščnem rudniški rov v Ilovcih. Ob hajki, ki jo je izvedel okupator, so jih nacisti s pomočjo psov odkrili 17. aprila 1945. V rov so vrgli ročne granate in plinske bombe in zatem vhod v rov zakrili z vejevjem. Zločin je po vojni odkril Nikolaj Habjanič, ko je iskal svojo ženo in otroke. Komisija, ki je po vojni ugotavljala in razpoznavala trupla, je ugotovila, da vse žrtve niso bile takoj mrtve, saj so si nekateri hoteli obvezati rane, vendar so se na krut način zadušili v rovu. Otroci, ki so bili žrtve, so bili stari od 1 do 16 let.

Mnogo ljudi iz Prlekije je tako izgubilo življenje na domačih tleh ali taboriščih, veliko pa jih je bilo mučenih v zaporih. Naša dolžnost je, da ne pozabimo, kaj so nam priborili naši predniki, ker vse to je zgodovina slovenskega naroda.

Jani Prajner je predsednik Zveze združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Ljutomer in predsedujoč pokrajinskega sveta ZZB za Pomurje.

VOJNE V RAZKRIŽJU SKOZI OČI VLADA ŽABOTA

Pripis urednika: Natečajna skupina literarnega natečaja se je pred začetkom evalvacije prejetih prispevkov osnovnošolcev odločila, da prispevka z zgornjim naslovom ne bo ocenjevala, zaradi dileme v katero kategorijo uvrstiti prispevek petošolca in kako ocenjevati zapisno z vidika avtorstva. To ni bil prvi takšen primer v dosedanjih sedmih natečajih. Kot urednik publikacije sem se odločil, da ga vendarle objavimo (brez spletnih zemljevidov, ki so bili v prejeti verziji prispevka) v posebnem delu publikacije, ker je poučen iz več gledišč.

O 2. svetovni vojni in času po njej najprej nisem našel sogovornikov. Obe babici sta premladi, nista pa se spomnili pripovedovanj o tem času. Zato sem obiskal maminega strica, Vlada Žabota. Kot jaz, je tudi Vlado Žabot odraščal v Razkrižju. Zaradi študija ga je pot zanesla v Ljubljano, kjer si je ustvaril družino. Deloval je kot pisatelj, novinar, pesnik in urednik. Zadnjih nekaj let živi spet v svojem domačem kraju. Mi ga kličemo stric Vlado. Ker pa je strica Vlada vedno zanimalo vse povezano z obmejnimi območjem, kjer je kot otrok odraščal, sem ga prosil za pogovor o 2. svetovni vojni, o povojnem času in pripovedovanjih, ki jih je slišal o tem. Spominja se, da je bil star 12 let, ko je slišal veliko zgodb, kako so ljudje doživljali vojno in kako so živeli po njej. V vasi se je veliko govorilo o 2. svetovni vojni. Veliko informacij je dobil od svoje mame Danice Žabot (roj. Zadravec, 1932–2023), od svoje babice Angele Zadravec (1913–2003), od prababice Marije Jug (roj. Mesarič, 1889–1983) in strica Ivana Zadravca (1933–2019).

Ker jaz zaenkrat še ne vem veliko o tem obdobju naše zgodovine, mi je stric Vlado najprej opisal čas pred 2. svetovno vojno. Tako bom lažje razumel, kaj se je v tem času dogajalo na našem ozemlju.

Zgodovinski pregled dogajanja

Jugoslavija je z Nemčijo podpisala pakt. Ker pa so se jugoslovanski ljudje temu uprli, je leta 1941 Nemčija napadla Jugoslavijo. Kraljevina Jugoslavija je tako bila napadena in je razpadla. Takratna vlada in kralj Peter so pobegnili v Anglijo.

Nemci so v naše kraje prodirali čez Gornjo Radgono in Ljutomer ter na drugi strani čez Mursko Središče. Na naše ozemlje so šli kot na paradi - eni so korakali, drugi pa so bili motorizirani. Na vseh pomembnejših ustanovah (raznih uradih, občinah, poštah) so namestili svoje zastave in na tak način označili svoje ozemlje. Tudi sosednji

hrvaški kraj Štrigova je na podoben način postal del Nemčije. Trije nemški vojaki so se z motorjem zapeljali do Štrigove in tam razobesili nemško zastavo.

Čez slab mesec so nato Nemci celotno naše območje predali Madžarom. Sledil je prihod Madžarov v naše kraje. Pripeljali so se s kolesi in to neoboroženi. Madžari so se obnašali kot da so z domačini stari znanci, saj so naše območje zapustili pred 23. leti. Nekateri domačini so se še spominjali časov cesarja Franca Jožefa in Avstro-Ogrske države, ko sta vladala red in urejene socialne razmere, zato so upali, da bo tudi sedaj tako. Ljudje so lažje in bolje živeli v času Avstro-Ogrske, kot pa v času Kraljevine SHS. In začel se je razkol med domačini, saj so bili eni naklonjeni Madžarom, drugi pa ne.

Nemci so se ob prihodu Madžarov umaknili na Hrvaško in sicer do reke Drave, do mesta Varaždin. To je bilo večinoma ozemlje t. i. Dravske banovine. V hrvaškem mestu Čakovec se je zgodil prvi sestanek odbora NDHja (Neodvisne države Hrvaške), na katerem so območje do Varaždina razglasili za del NDH. Po ustanovitvi NDHja v Zagrebu, so potem tam odločili, da za mesto Čakovec razveljavijo NDH in ga prepustijo Madžarom. Ljudem na območju Dravske banovine to ni bilo sprejemljivo in zato so pisali v Hitlerjev štab ter izrazili željo, da v kolikor ne morejo biti pod NDH, da so potem raje podrejeni Nemcem kot pa Madžarom. V odgovor so dobili, da se bodo ta vprašanja reševala po vojni in sicer po zmagi Hitlerja.

In tako so se med ljudmi na tem območju začeli nemiri in razkol. Izoblikovale so se različne struje: eni so bili za Madžare, drugi za Nemce, tretji še za Kraljevino Jugoslavijo, četrti za osvoboditev Jugoslavije kot socialistične države. Vse te struje so imele tudi svoje vojaške organizacije in sicer so to bili t. i. madžaroni in kulturbundovci, ustaši (NDH), plava garda (privrženci kralja in Kraljevine Jugoslavije), belogardisti (privrženci cerkve) in partizani. In vse to se je stikalo in prepletalo na območju Dravske banovine, torej tudi v naših krajih. Sprva so vse te struje delovale precej mirno. Imeli so sestanke ter lepili svoje plakate in na tak način širili svoja prepričanja. Postopoma pa je prišlo do zaostrovanja, saj so Madžari in Nemci, kot okupatorji tega ozemlja, vpoklicali vse 18-letne mlade fante v svojo vojsko. In tisti fantje, ki se niso odzvali pozivu, so se začeli skrivati. Ker bi pridružitve struji NDH bila za njih prav tako pogubna, so se umaknili bolj proti notranjosti Slovenije in se povezali s partizanskim enotami.

Zares težki boji med samo vojno so bili pri nas leta 1945. Takrat je tukaj trajala šest tednov huda fronta. Boji so potekali med Rdečo armado, ki so jo sredi aprila zamenjali Bolgari in Nemci. Nemci so po okoliških gričih (Šafarščak, Gibinščak, Vušivščak

itd.) ščitili umik glavnin z Balkana – vse nemške in izdajalske enote so se umikale (pot je šla čez Ptuj proti Slovenj Gradcu in naprej na sever).

Na kmetiji mojega pradedka Teodorja in prababice Danice je bila zaposlena prva hišna pomočnica kasnejše Jugoslavije, teta Sabina (piše se Rajner, rojena 1929). Njen dom je bil na sosednjem hribu v kraju Vušivščak. Pripovedovala je, da so bežali domov, da bi se skrili v klet. Ko so prišli do doma, je na mestu, kjer je nekoč stala njihova hiša, bil nemški tank. Ob vznožju hriba pa so bili ruski vojaki, ki so s Katjušami metali rakete na hrib. Tam je umrlo tudi veliko otrok, ki so jih zadele te rakete. Ljudje so bili prestrašeni in so se skrivali po grapah in na tak način želeli preživeti.

Boji so bili res siloviti, bilo je veliko žrtev in kasneje veliko povojnih ostankov (človeških kosti, min, orožja, granat).

Med Ciganjščakom in Vušivčakom je kapelica, kjer je v enem dnevu umrlo kar 70 Rusov. Po pripovedovanjih so popivali in sicer tako, da so streljali v vinske sode in nato iz njih pili. Ker so bili precej opiti, so postali pogumni in nerazumni. Opiti so jurišali na okoliške griče, kjer so jih pričakali nemški vojaki in jih pokončali.

Na Gibini je mlin (imenovali so ga Smolkovičev mlin), kjer je bila partizanska postojanka ali javka. Kurirji so se čez reko spuščali po vrvi in tako povezovali prekmurske partizane s partizanskimi na tej strani Mure. Neko noč se je kurir s pasom spuščal po vrvi čez reko. Vrv je bila premalo napeta, zato ga je v sredini struge zajela voda. Kurir je kričal: »Pridite po mene, sem samo fant iz Savinjske doline, vaš kurir.« Partizani ga niso uslišali in so ga pustili viseti nad reko. Zjutraj so prišli madžarski vojaki in kurirja ustrelili.

Leta 1943 so tukajšnji partizani prvič dobili radio, ki je bil priklopljen na akumulator. Morali so poslušati Glas svobodne Jugoslavije. In ob prvem poslušanju radia so doživeli presenečenje. Iz radia se je slišala napoved, da bo spregovoril Josip Broz Tito, slišali so tudi vse njegove vojaške nazive. Nato so se začeli spraševati, zakaj bo govoril Tito in kje je potem kralj. Pomeni, da niso bili na tekočem z aktualnim političnim dogajanjem in niso bili seznanjeni niti s tem, da kralja že lep čas ni bilo več na oblasti.

Iz vseh pripovedovanj lahko povzamemo, da je na našem območju bilo najhuje proti koncu vojne in po njej. Po vojni so krepili varnostno-obveščevalno službo, ki se je od leta 1944 do 1946 imenovala OZNA, zatem pa UDBA. Ta organizacija, je prvih pet let po 2. svetovni vojni »čistila« vse in vsakogar, ki je nasprotoval novi reformi.

Po vojni so morali ljudje najprej odstraniti mine z njiv, da so jih potem lahko začeli obdelovati. Moj prapradedek Franc Zadavec (1907–1945) je umrl med čiščenjem njiv. Našel je mino in jo dvignil. Na to prvo mino je bila navezana še ena, ki pa se je ob premiku prve sprožila in bila usodna za mojega prapradedka. Leta 1945 je bilo takih primerov veliko.

Zgodbe moje družine

Družina moje prababice Danice Žabot je bila po 2. svetovni vojni močno stigmatizirana. Prababičin stric Jug (imena se stric Vlado ne spomni) je bil župan v Štrigovi. Od njega so zahtevali odstop. Ker pa ni želel odstopiti s položaja župana, so ga obtožili sodelovanja z Madžari, čeprav temu ni bilo tako.

Edini privrženec Madžarov v družini je bil svak praprababice Angele. Pisal se je Srša. Bil je trgovec in kot tak v veliki meri orientiran na madžarski trg v Budimpešti. Prodajal je predvsem vino, sadje in zelenjavo. Nekoč (neposredno po 2. svetovni vojni) se je mudil v eni od gostiln v kraju Jalšovec. Zvečer je bil že precej pijan in je v Titovo fotografijo na steni gostilne vrgel kozarec s špricarjem. To je storil zato, ker je bil nasprotnik nove reforme, ki je prinašala socializem. Socializem ni odgovarjal tistim, ki so imeli svojo zemljo, saj so jo želeli obdržati. Tisti, ki niso imeli svoje zemlje, pa so bili privrženci reforme in socializma. In ko je Srša v jezi zalučal kozarec v Titovo podobo, je vedel, da ga bo začela preganjati služba OZNA. Še isti večer so pripadniki OZNA obiskali praprababičinega svaka na njegovem domu. Živel je v hiši ob robu gozda, v bližini kapelice, med Trebežem in Jalšovcem. Srša se je ustrašil in pričel streljati. Enega člana OZNA je ubil, drugega pa ranil, vendar na koncu vseeno tudi sam podlegel strelom. Njegovo ženo (praprababičino sestro) so v kraju Štrigovi pretepli do smrti.

Vse, ki so bili istega mnenja kot Srša in niso podpirali socializma, so označili za kontrarevolucionarje. Kot taki so bili preganjani. V neposredni bližini štrigovskega pokopališča je gozd, ki se imenuje Repova šuma. V tem gozdu je bilo usmrčenih 42 domnevnih kontrarevolucionarjev. V spomin tem žrtvam stoji tam spominsko obeležje.

Zaradi nastale situacije s Sršom so partizani, v mlinu na Gibini, obsodili na smrt mojo prababico Danico (takrat 15 let staro deklico), njenega bratca Iveka in vse ostale člane te družine. S tem se je začel nekajdnevni odprti lov na vse ožje in širše člane družine moje prababice Danice. Če bi jih našli, bi vse ubili, zato so moja prababica Danica, njen brat Ivek, njena mama Angela (moja praprababica), njena babica Marija

(moja praprababica), njen stric Jug (štrigovski župan) in njegova žena pobegnili ter se skrili v kraju Praporčan. Tam so se skrivali dober mesec.

Nato so partizani iz vasi odpeljali vse odrasle. Rečeno je bilo, da jih peljejo v Sibirijo in da se ne bodo več vrnili. Moja prababica in njen brat sta bila še mladoletna in zato sta lahko ostala doma na pogoreli domačiji. Domačijo so jim namreč porušili in požgali ruski vojaki, saj so njihove tarče bile predvsem večje kmetije in domačije. Ker sta ostala dva otroka sama na porušeni domačiji, so ju nameravali namestiti v prevzgojni dom. A to se ni zgodilo, ker se je zanju zavzela domačinka Lizika Lukman, ki je prav tako živela v t. i. gibinski grabi (del kraja Gibina). Ona je prepričala partizane, da so ji pustili mojo prababico in njenega brata v varstvu. Zatrdila jim je, da bo poskrbela za oba otroka. In to je tudi storila. Moja prababica Danica je bila Liziki do konca življenja hvaležna, da je v povojnem času skrbela za njo in njenega mlajšega bratca.

Nato se je izvedelo, da odpeljani odrasli niso v Sibiriji, ampak so bili zaprti v zavodu Hrastovec pri Mariboru. Za takratni režim je bilo namreč značilno, da so svoje »nasprotnike« (tiste, ki niso isto razmišljali) zaprli v zavode oz. podobne ustanove in jih tam postopoma in neopazno zastrupljali. Ljudje so postopoma zbolevali in zaradi uničenega imunskega sistema umrli. Nihče ni iskal pravega vzroka za njihove smrti. Tako je bilo tudi v Hrastovcu, kjer so bili vsi odrasli člani prababičine družine.

Člani naše družine so preživeli to bivanje v Hrastovcu. Rešila jih je moja praprababica Angela. Spoznala je sojetnico, ki je imela poznanstva z glavnim kuharjem v domu. On ji je naročil, da naj si hrano vzame preden on vmeša v hrano beli prah (arzenik). In ta sojetnica je to povedala tudi moji praprababici ter s tem rešila življenje vsem članom te družine. Da so pa vseeno lahko preživeli, so jedli prežganje zalito z vodo.

V današnjem času so to stvari, ki si jih ne moremo predstavljati. Izginjale so celotne rodbine. Če niso pobegnili, so bili umorjeni (ustreljeni ali pa zastrupljeni). In zato je bilo na našem območju po vojni težje preživeti kot med samo 2. svetovno vojno.

Kako je bilo na našem območju z jezikom?

Pred vojno je bilo to ozemlje razdeljeno v banovine. V Dravski banovini se je govorilo slovensko (ozemlje današnje Slovenije in del Hrvaške). Tako se je govorila slovenščina tudi v današnjih hrvaških krajih kot so Štrigova, Orehovčak, Jurovčak,

Železna gora in vse do Čakovca. Ko so se Madžari leta 1941 vrnili na naše ozemlje, so se obnašali, kot da so oni tu že od nekdaj doma. Namestili so svoje učitelje, uradnike, vojsko, policijo. In tako je leta 1942 na tem ozemlju uradni jezik postala madžarščina. Madžarski učitelji so bili zelo strogi in so pretepli vsakega otroka, ki je spregovoril slovensko besedo. Poudarjali so: »Vi niste Slovenci, vi niste Slovani, vi ste Vendi.« Menili so, da mi nismo Slovenci, da so sicer Slovani precej manj vrednejši od nas, vseeno pa nismo dovolj dobri, da bi bili na ravni madžarskega naroda. Zato so rekli, da smo mi Vendi. In če se bomo dovolj potrudili, bomo tako dobri kot Madžari. Leta 1942 so Madžari pri nas ustanovili tudi faro. Prej smo spadali pod štrigovsko faro, pri nas pa je bila samo podružniška romarska cerkev. Faro pa smo dobili, ker so s tem Madžari razdelili večjo štrigovsko faro v dve manjši, ki ju je bilo lažje nadzirati. Madžarščina je bila pri nas uradni jezik do leta 1945.

Tako sta se moja praprababica Angela in prababica Danica učili madžarsko. Prva v času Avstro-Ogrske monarhije, druga pa 23 let kasneje v času SHS.

Po vojni je bilo potrebno določiti republiško mejo med Slovenijo in Hrvaško. V jugoslovanskem duhu je bilo, da meje niso pomembne in da smo vsi med sabo bratje. Zato se je najprej zgodilo, da so na nekem sestanku odločili, da naj bo Razkrižje pod Hrvaško, saj je fara tudi že bila štrigovska, kasneje sicer razkriška, ampak še vedno pod zagrebško nadškofijo. Zato ne rabimo preveč komplicirati in naj bo še kraj potem tudi hrvaški. Zato so po vojni madžarske učitelje zamenjali hrvaški. Ljudje so se temu, da naj bi bilo Razkrižje Hrvaško, uprli. Naložili so hrvaške učitelje na voz in jih v povorki odpeljali v Gibini do mesta, ki mu danes rečemo Roke. Slišali so se vzkliki, da je tu Slovenija. Zaradi prepirov in nemirov glede tega, ali je Razkrižje hrvaško ali slovensko, so v Štrigovi in v Razkrižju izvedli plebiscit, na katerem naj bi ljudje sami odločili, kaj so oz. kam želijo spadati. Izid tega plebiscita na Razkrižju ni bil sporen, saj naj bi bili ljudje 100-odstotno za Slovenijo. Štrigova pa je bila uradno dodeljena Hrvaški. Po pripovedovanjih naj bi v Štrigovi prišlo do goljufije. Ljudje so v volilne skrinjice metali kroglice. Če si bil za Slovenijo, si vrgel kroglico v skrinjico za Slovenijo in obratno. Na volišču je bil eden udbovec (takrat še pripadnik OZNA). On naj bi ukradel nekaj kroglic iz hrvaške skrinjice in nato obtožil uradnika, ki je bil na volišču zadolžen za pravilno glasovanje, da naj bi goljufal z rezultatom, ker je iz evidence razvidno, da je bilo na volišču določeno število ljudi, a če preštejemo vse kroglice (v obeh skrinjicah), jih nekaj manjka. To pomeni, da so se zgodile nepravilnosti in goljufija. In iz strahu pred volilno

komisijo in vsemi pritiski, naj bi ta uradnik presipal vse kroglice iz skrinjice za Slovenijo v skrinjico za Hrvaško. In tako naj bi Štrigova postala del Hrvaške. To nikoli ni bilo dokazano, je pa bilo v tistem obdobju na tem ozemlju zelo nemirno. Prihajali so številni politični veljaki (npr. Lidiya Šentjunc), da bi pomirili strasti med domačini.

Med domačine se je naselil razkol in sicer med tiste, ki so bili za Hrvaško in zavedne Slovence. Ta razkol je trajal od leta 1947 vse do 1993.

Do leta 1963 so bili vsi cerkveni obredi v latinščini. Po letu 1963 se v cerkvah uporablja nacionalni jezik, materni jezik ljudi na določenem območju. In takrat je na območju Razkrižja nastal problem, saj je bil župnik Hrvat. Imel je nekaj svojih privržencev, na drugi strani pa so bili domačini, ki so bili zavedni Slovenci. Zato se je na Razkrižju v cerkvi govorilo v hrvaščini, v vseh ostalih ustanovah (v šoli, krajevnem uradu, trgovini) pa se je govorilo slovensko. Narodnostno vprašanje se je na tem območju razrešilo šele po osamosvojitveni vojni, ko so se uskladile škofijske meje z državnimi. Razkriška fara je bila priključena mariborski škofiji in hrvaški župnik Slaviček je zapustil razkriško župnijo.

Čas osamosvojitvene vojne

Stric Vlado je bil v času osamosvojitvene vojne star 32 let, živel je v Ljubljani in bil zaposlen kot novinar pri časopisu Delo. Deloval je tudi kot pisatelj. V krogih, kjer se je gibal stric Vlado, se je že slutilo, da bo prišlo do nekakšne odcepitve Slovenije od Jugoslavije. Slovenija ni podpirala skupnih jugoslovanskih jeder, ampak je zagovarjala avtonomijo posameznih narodov. Na primer nismo želeli, da bi se vsi, po celotni Jugoslaviji, v šolah enako učili. Eden prvih korakov je bil izstop Društva pisateljev Slovenije iz takratne Zveze pisateljev Jugoslavije. In ko se je zgodil ta izstop, so srbski predstavniki te zveze za brado vlekli predsednika Društva pisateljev Slovenije Cirila Zlobca in na tak način nasprotovali izstopu slovenskih pisateljev. V tistem času je nastajalo tudi združenje Književna omladina Jugoslavije, ki naj bi združevalo mlade pisatelje. Stric Vlado je bil v Beogradu na srečanju ustanoviteljev kot predstavnik slovenskih pisateljev. Zagovarjal je nastanek tega združenja, ampak samo pod pogojem, da se bo njihovo delovanje zgledovalo po Zahodni Evropi (da bi knjižna dela jugoslovanskih pisateljev bila dostopna tudi bralcem v zahodni Evropi). Za to ni bilo posluha in ker si niso bili enotni, ni prišlo do ustanovitve te zveze.

Stric Vlado je ustanovitelj prireditve Kresnik, kjer se še danes podeljuje nagrada za najboljši roman leta. Prvi Kresnik je potekal na Razkrižju in to tri dni pred osamosvojitveno vojno. Prireditev je potekala na več lokacijah, pomagalo je veliko ljudi (domačini, gasilci ...). Po Muri so spuščali sončeve ladjice, zagorel je kres, pele so se kresne pesmi, odvijali so se razni literarni dogodki. Na prireditev naj bi prišli tudi udeleženci prvega svetovnega kongresa Slovencev po svetu. Strica Vlada so obvestili, da se bo 500 udeležencev tega kongresa udeležilo tudi prireditve Kresnik v Razkrižju. Za njih je stric Vlado organiziral prevoz z vlakom, namestitve in prehrano. Ker pa so se začela namigovanja o zaostrovanju političnih razmer, je velika večina teh ljudi odpovedala udeležbo na kongresu. Tako je v Razkrižje pripotovalo samo 16 udeležencev tega kongresa. Na jutro po Kresniku pa je v Razkrižju že bilo prisotnih več policistov in pripadnikov slovenske vojske.

Izvedba prvega Kresnika je bila stricu Vladu pomembna tudi zato, ker če bi v osamosvojitveni vojni prišlo do okupacije Slovenije, bi bila ta prireditev priča temu, da na našem ozemlju obstaja in je obstajala slovenska literarna ustvarjalnost. Torej je bil Kresnik kot neko spominsko obeležje slovenski ustvarjalnosti.

Ko se je stric vrnil v Ljubljano, so imeli v hiši zaklonišče v kleti, kamor so se z družino zatekli samo enkrat, ko je vojaško letalo prebilo zvočni zid nad Ljubljano.

Tudi osamosvojitvena vojna je pustila svoj pečat in tako vplivala na povojni čas. Za Razkrižje je bila pomembna, ker se je po njej rešilo vprašanje hrvaškega jezika in župnika v cerkvi. Razkriška župnija je postala del mariborske škofije. Izkazalo se je, da je čez 80 odstotkov ljudi tukaj Slovencev.

Izjemno pomembno pa je, da so kmetije po vojni prenehale biti samooskrbne. Postopoma so kmetje opuščali krave, svinje in vso ostalo živino. Če bi zdaj prišlo do vojne, ljudje na tem območju niso več samooskrbni in bi težko preživeli. Nastajati so začeli veliki trgovinski centri. Velika podjetja v naši okolici so začela propadati (npr. Tehnostroj, MTT, Imgrad, Mura). Ljudje so ostali brez služb in nastopila je kriza.

Primerjava med 2. svetovno vojno in osamosvojitveno vojno

Pripovedovanja o 2. svetovni vojni in času po njej ter doživljanje osamosvojitvene vojne so močno vplivali na ljudi. Strica Vlada ta obdobja naše zgodovine zanimajo in so vplivala na njegovo dožemanje vojne.

Če primerjamo dolžino obeh vojn ugotovimo, da je prva trajala štiri leta, osamosvojitvena pa deset dni. Kljub temu sta obe pustili posledice. Stric Vlado meni, da dolžina vojne zelo vpliva na občutek pripadnosti določenemu narodu, na samo domoljubje. V času 2. svetovne vojne se je slovenski narod zelo povezal in s skupnimi močmi ubranil svoj košček zemlje.

Vlado Žabot o domoljubju

Če besedo razčlenimo, to pomeni ljubiti dom. Za strica Vlada pa domoljubje pomeni mnogo več. Sem spada jezik, kultura, prepoznavnost, pripadnost narodu, istovetnost narodu, da veš kdo si, da poznaš svoje korenine. Domoljubje je za narod zelo pomembno, ne sme pa postati ideologija. To pomeni, da ne smemo razmišljati na način, da smo Slovenci več od Hrvatov, več od Ciganov ali od beguncev. To potem imenujemo ideološki nacionalizem. Stric Vlado ne podpira nacionalizma, je pa velik podpornik domoljubja.

Trdi, da smo ljudje duhovna bitja in kot taki smo doma v svojem materinskem jeziku. Materinščina je jezik srca, naučeni jezik pa je jezik razuma. Četudi se odlično naučimo tuji jezik, ga ne čutimo v duši.

Najbolj domoljubni so ljudje, ki živijo ob meji. In ko je potekal na območju Razkrižja boj za slovenski jezik, so ljudje radi rekli, da se Ljubljano brani na Razkrižju, na sami meji.

Stric Vlado meni, da to, če si preživel vojno, ne pomeni, da si večji domoljub od tistih, ki niso bili v vojni. Domoljubje imamo vsi v duši v obliki materinščine. Tisti, ki preživijo vojno se tega samo bolj zavedajo. Zanj padli v vojni enostavno niso imeli sreče. Vsak se boji vojne in odločitve, ko moraš nekoga ubiti. Zato v vojni domoljubje postane ideologija: npr. mi smo Slovenci, napadajo nas Madžari, zato se moramo braniti in obraniti našo domovino. Zato trdi, da domoljubje ne sme biti ideologija, ampak to, da veš kdo si, kdo so tvoji predniki, kam segajo tvoje korenine.

Slovenija leži na stičišču vseh večjih evropskih kulturnih skupin: germanska (Avstrijci), romanska (Italijani), ugrofinska (Madžari) in slovanska kulturna skupina (Hrvati). In vsi ti narodi so nas že poskušali okupirati. Pomeni, da so nas želeli uničiti, razseliti, asimilirati, potujčiti. Vendar smo vse to preživeli in smo kot dva milijonski narod obstali in zdržali vse te preizkušnje. Slovenstvo je trdno in močno ukoreninjeno v ljudeh. Niti za hip nismo postali kdo drug, ampak smo vedno bili Slovenci. To ne uspeva velikim

narodom, jezikovnim skupinam, zato se čudijo Slovencem, kako smo kot majhen narod to lahko prestali. Zdržali smo vse te pritiske ter obstali. To nam je uspelo predvsem zaradi domoljubja.

Današnji mladi ne kažejo pretiranega domoljubja. To je prinesla digitalizacija, globalizacija, občutek, da smo vsi državljani sveta. Stric Vlado meni, da bi se mladi morali vprašati, kaj pomeni domoljubje tistim, ki morajo iz različnih vzrokov oditi iz Slovenije. Dokler nimaš dejanske izkušnje, kako je, ko moraš zapustiti domovino, ne občutiš, kaj ti ona pomeni. Ljudje, ki so bili prisiljeni zapustiti domovino in se niso smeli več vrniti, so svoje sorodnike prosili, da so jim prinesli v vrečki domačo zemljo, slovensko zemljo. To kaže na to, kako močno postane to domoljubje takrat, ko moraš od doma. Takrat se začneš zavedati, kako močen slovenski element nosimo v sebi. Sonce teh ljudi ne greje isto kot jih je grelo sonce v Sloveniji. Ko zapustiš domovino, si v tujini za vedno tujec. Tudi če preteče veliko let in tudi če se odlično naučiš tujega jezika, si tam še vedno tujec.

Človek je tudi duhovno bitje. In naše slovensko duhovno bitje je doma v slovenskem jeziku. Imamo pa tudi zgodbe (mite), ki govorijo o tem, da po slovensko gledamo vodo, po slovensko gledamo sonce, po slovensko gledamo gozd, po slovensko se imamo radi. In Slovence nas ne dela Slovence samo naš jezik, ampak tudi te zgodbe iz davnih preteklosti.

Na nas gledajo kot na čudež. Čudež je, da je majhen narod preživel vse vojne, osvajanja, nemire. Dvajsetkrat večji narodi nas niso uspeli izbrisati z zemljevida sveta. Zato smo čudež. In na to je treba biti ponosen. Ponosni moramo biti tudi na slovenščino. Je pa res, da trenutno doživljamo precej sprememb (npr. digitalizacija, umetna inteligenca), za katere ne vemo natančno, kam nas kot narod vodijo.

Stric Vlado me je prepričal, da smo Slovenci čudež in da moramo biti ponosni na to, kar smo. Najbolj sem si zapomnil, da čeprav smo tako majhni, saj nas je samo dva milijona, smo vseeno premagali vse, ki so nas poskušali izbrisati. Tudi petkrat ali desetkrat večje narode. In na to sem zelo ponosen. Razmišljal sem tudi, kaj meni pomeni beseda domoljubje. Za mene je to občutek, da sem vedno sprejet in da nekam spadam. Vesel sem, da sem slišal vse te zgodbe, ki jih je stric Vlado slišal od mojih prednikov. Po svojih močeh bom poskrbel, da se tega časa, ki je bil zares pomemben za našo družino in za naš kraj, ne bo pozabilo.

Stric Vlado in jaz, januarja 2025.

Adam Makovec

Osnovna šola Janeza Kuharja Razkrižje, 5. razred

Mentorica: Bojana Pergar Stolnik, prof. razrednega pouka

SLOVENSKE VOJAŠKE ENOTE V PREKMURJU V 2. SVETOVNI VOJNI

Uvod

V letu 2025 obeležujemo 80- obletnico konca 2. svetovne vojne in s tem tudi dokončne osvoboditve slovenskih pokrajin izpod okupatorskih oblasti. Vojaško-zgodovinski viri partizanstvo v Prekmurju prikazujejo kot posebno. Razlogov je več, od geografskih in topografskih, do političnih, ker je bilo Prekmurje od decembra 1941 priključeno Kraljevini Madžarski in tako v posebnem okupacijskem režimu in razmerah. To pa velja tudi za zaključek vojne, saj je bilo Prekmurje prva osvobojena slovenska pokrajina.

V prispevku predstavljam slovenske vojaške enote v Prekmurju v času 2. svetovne vojne, večina teh pa je povezana z letom 1945. Prva partizanska enota je t. i. Džemsova četa, ki so jo jeseni 1944 poslali v Prekmurje. Največ zapisov je o Prekmurski četi, ki je kot prva prekmurska partizanska enota delovala od januarja do aprila 1945. Na tretjem mestu omenjam tudi vaško oboroženo zaščito – straže, čeprav so te vzpostavljene po osvoboditvi Prekmurja in vsaj formalno niso nosile naziva partizanske enote. V Prekmurju je po osvoboditvi deloval tudi bataljon KNOJ (kratica za Korpus narodne Obrambe Jugoslavije), obenem pa je oblikovana edina večja prekmurska vojaška enota – Prekmurska brigada. Ta je bila ustanovljena na dan (prvega) podpisa kapitulacije Nacistične Nemčije – 7. 5. 1945 in delovala v Sloveniji na štajerskem in koroškem do 30. 5., zatem pa bila še deset dni razporejena na širšem območju Ivnika (Eibiswalda) v Avstriji, nakar so jo demobilizirali oziroma razpustili. Opis vojaških enot v Prekmurju, vse so povezane s partizanstvom, lahko prispeva k boljšemu razumevanju vojne zgodovine pred osmimi desetletji.

Prispevek temelji na podlagi proučitve virov o partizanstvu in vojaških enotah v Prekmurju. Ti so: Ferdo Godina (1980) z drugo monografijo Prekmurje 1941–1945 in Mitja Hribovšek (1975) z monografijo Prekmurska brigada ter Franček Majcen (1994) z delom Prekmurska četa med Muro in Rabo - prispevek k zgodovini NOB v Prekmurju. K temu je treba dodati še edini uradni vojaško-zgodovinski dokument o 1. slovenski prekomurski brigadi v Zborniku Vojnoistorijskega instituta Beograd in Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani iz leta 1975 (vol. VI, knjiga 19).

1. Posebnosti odpora proti okupatorju v Prekmurju v 2. svetovni vojni

Začetki organiziranja upora v Prekmurju segajo, tako kot v ostalih slovenskih krajinah, v leto 1941. Potem, ko so 15. 8. 1941 Madžari v Prekmurju uvedli civilno okupacijsko upravo, je bilo treba tudi v praksi dokazati, da nove oblasti obvladujejo položaj. Pri tem so se madžarske okupacijske oblasti, po prvih sabotажnih in propagandnih akcijah prekmurskih aktivistov, lotile učinkovitih protiukrepov (Hribovšek, 1975, str. 19–21 in Dubaja, 2024, str. 490–491). 21. 9. so v taborišče odpeljali fante iz Pinc, 27. 9. so aretirali 60 aktivistov in simpatizerjev OF. 10. 10. so aretirali Evgena Kardoša in po izdaji, 18. 10., v zasedi v Križančevem hrastju v Gančanih ubili vodjo upora, Štefana Kovača-Marka. 31. 10. so od treh zajetih aktivistov v soboškem gradu obesili še Evgena Kardoša in Štefana Cvetka. Temu je sledila priključitev 16. 12. 1941, ko je madžarski parlament s posebnim zakonom vključil Prekmurje (skupaj z Bačko, Baranjo in Medmurjem) nazaj v ogrsko kraljestvo. V tem letu je madžarski okupator v Prekmurju aretiral okoli 160 oseb (Dubaja, 2024, str. 493). Po neuspeh pogajanjih z Italijo, glede izročitve prekmurskih kolonistov, so madžarske oblasti 23. 6. 1942 nasilno odgnale v taborišče Sarvar 121 družin s Primorske pregnanih Slovencev s 668 družinskimi člani (Hribovšek, 1975, str.14). Lotili so se tudi Judov, vendar se je najhujši pogrom nad njimi zgodil 26. 4. 1944 in še v oktobru in novembru istega leta.

Posebnost odpora proti okupatorju v Prekmurju je v tem, da je bil z omenjenim že v samem začetku praktično zatrt oziroma omrtvičen. Najprej z razbitjem vodstva odpora oktobra 1941 in s tremi smrtmi žrtvami (Kovač, Kardoš in Cvetko), ki so jih madžarske okupacijske oblasti tudi kot opozorila, javno razglašale kot njihov uspeh in opomin ostalim, pa tudi z aretacijami podpornikov odporniškega gibanja, ki so končali bodisi v zaporih, bodisi v koncentracijskih taboriščih in se mnogi med njimi niso vrnil. To mrtvilo je trajalo tri leta, saj partizanskih enot v Prekmurju, do oktobra 1944, ni bilo. Praksa intenzivnega madžarskega policijskega ukrepanja ni prenehala do konca vojne oziroma do marca 1945. Tako je več udarcev zadanih še v maju in oktobru 1944, ko so aretirali in sodno procesirali še več ljudi zaradi sodelovanja v odporništvu in jih zaprli ali poslali v taborišča. Proti koncu leta so začeli loviti in streljati še vojake, ki so dezertirali iz madžarske vojske. Dubaja (2024. str. 504) navaja, da je Prekmurje v času vojne od 1941 pa do januarja 1946 utrpelo 1843 žrtev, kar znaša 1,9 % takratnega prebivalstva. V koncentracijskih taboriščih, pa je življenje izgubilo 681 Prekmurcev, od tega jih je bilo

v taboriščih umorjenih 424, 245 jih je umrlo tam, osem jih je umrlo zaradi posledic, štirje pa so umrli na poti domov iz taborišča.

Pri razmerah, ki niso omogočale razvoja in delovanja partizanskih enot v Prekmurju, se je največkrat omenjalo geografske in topografske danosti. Vendar ne samo to, Dubaja (2024, str. 504) iz proučevanih virov in kritik navaja tudi oportunistično naravnost prebivalcev in problem skrivačev, ki bi jih bilo treba vključiti v partizanske enote in možnosti političnega dela. Slednje v razmerah, ko je madžarska stran sproti odstranjevala in onemogočala vključevanje v odpor. O problemu skrivačev so tudi člani borčevskih organizacij po vojni poskušali kar nekajkrat razpravljati in razčiščevati zadeve. O vprašanjih, zakaj se bolj akcijsko ni pristopilo k aktiviranju odpora, piše več avtorjev, med njimi Godina (1980) in Hribovšek (1975), Majcen (1994) idr.

Kakorkoli, poizkusov za ponovno aktiviranje odporništva v Prekmurju je bilo zlasti v letu 1944 več. Npori so potekali v smeri pošiljanja političnega kadra in aktivistov, ki bi pospešili aktiviranje odporniškega gibanja in organov Osvobodilne fronte (OF), vojaških obveščevalcev in nenazadnje partizanskih enot. Leta 1944 so k temu pomembno prispevale okoliščine, med njimi tudi mednarodno zaprosilo Madžarske za mir, vojna in politična dogajanja na Madžarskem, vključno z zamenjavo vlade 18. 3. in nemško okupacijo 19. 3. ter dogajanja 15. 10., ko Mikloš Horthy naznani odhod Madžarske iz vojne, vendar 16. 10. nemške čete zasedejo budimski grad, Horthy abdicira in oblast prevzame pro-nacistični predsednik Szálasi. Ta napove nadaljevanje vojne v pogojih, ko na madžarskem ozemlju intenzivno napredujejo formacije Rdeče armade in pridruženih vojska (romunske in bolgarske).

Kot poskus preobrata in vzpostavitve vojaštva v Prekmurju je treba omeniti še oktobrska dogajanja 1944 v Murski Soboti, kot odziv na dogajanja na madžarskem in predvsem v Budimpešti. Takratni aktivisti so 15. 10., ko je v Prekmurje prodrla vest o kapitulaciji Horthyjevega madžarskega režima, v soboško vojašnico poslali pismo, v katerem so madžarski vojski predlagali, da bi skupaj nastopili proti Nemcem, s čimer bi se vojaki v vojašnici praktično predali oziroma prestopili na slovensko stran. Dne 16. 10. zjutraj so madžarska vojska, policija in žandarmerija prevzeli energične ukrepe. Močno so zastražili Mursko Soboto in na podlagi ovadb, drugi dan 17. 10., obkolili Brumnovo hišo, kjer so pripadniki narodnoosvobodilnega gibanja čakali na odgovor na omenjeno pismo. Madžari so zajeli Brumnovo družino in pet aktivistov, v spopadu ranjeni Kramar se je ustrelil. Šumenjak, Kosi in Černjavič so se uspeli umakniti proti Vaneči. Tam je, po

izdaji domačina, 20. 10. prišlo do spopada z madžarskimi orožniki, kjer je bil smrtno zadet Kosi, hudo ranjen pa Šumenjak in tudi Červič (Hribovšek, 1975, str. 46–48).

Poleg tega je opisanemu dogajanju v Murski Soboti in na Vaneči sledil nov val aretacij s preko 80 z aktivisti povezanimi ljudmi (Godina, 1900, str. 147–150). Dubaja (2024, str. 499) navaja poročilo, da je bilo v oktobrskih dneh interniranih okrog 140 oseb, v novembru pa zaprtih še okoli 20 oseb. Poleg tega pa je do konca leta okupator ustrelil več kot 35 Prekmurcev, ki so dezertirali iz madžarske vojske. Tako je po oktobrskih dogodkih, ko so Madžari uspeli likvidirati aktivistično jedro (Majcen 1994, str. 45), v Prekmurju ponovno nastala vrzel, ki jo je bilo treba zapolniti z novimi aktivisti. Ti so bili povezani z ustanovitvijo in delovanjem Prekmurske čete. Nato pa so Madžari, tako Godina (1980, str. 174–175) kot Majcen (1995, str. 73–74), januarja 1945 začeli tudi z aretacijami znanih naprednih ljudi in tistih, ki so pomagali partizanski četi in tako zaprli in kasneje v Čakovcu sodno procesirali še preko 20 oseb.

2. Džemsova četa, prva partizanska enota v Prekmurju

Prva partizanska enota v Prekmurju je bila t. i. Džemsova četa, ki so jo sem poslali iz Štajerske in je tukaj vzdržala od 1. do 9. 10. 1944. Hribovšek navaja (1975, str. 32), da so jo imenovali Džemsova četa, čeprav je za komandirja bil postavljen Rudi Maglica-Danilo. Po odločitvi 4. operativne cone Narodno osvobodilne vojske Slovenije so na Kozjaku obveščevalnemu oficirju, kapetanu Ivan Majnik-Džemsu naročili, da iz prostovoljcev Lackovega odreda oblikuje enoto prostovoljcev, ki je 22. 9. 1944 krenila proti Prekmurju (Hribovšek, 1975, str. 30). Ta enota naj bi vzpostavila stike s terenskimi političnimi aktivisti, ljudem v Prekmurju pa pokazala navzočnost organizirane oborožene partizanske čete, pridobila zaupanje ljudi in jih privabila k sodelovanju. Četa naj bi dosegla Goričko in tam, s pomočjo domačinov, ustvarila in organizirala partizansko enoto (četo). Cilj in namen pohoda v Prekmurje naj bi bil tudi ugotavljanje razpoloženja prebivalstva, naklonjenost do osvobodilnega boja in pripravljenost za sodelovanje, predvsem pa preizkusiti oboroženo moč sovražnika, njegovo bojno taktiko in namere (Hribovšek, 1975, str. 30–32). Četa je poleg Džemsa ob odhodu štela 22 borcev. Pot jo je vodila iz taborišča pod Sv. Duhom na Kozjaku proti Kungoti, nadaljevala proti Pesnici in prek Jareninskega dola do Sv. Jurija (Vidma ob Ščavnici). Od tam pa na sever proti Lutvercem pri Radgoni z namenom, da prečkajo Muro in preko Dedoncev v Avstriji vstopijo v Prekmurje. Vendar ta poskus prečkanja Mure ni uspel in zatem so bili tri dni na Goričkem vrhu pri Radgoni, 30. 9. pa so krenili proti Cvenu, prečkali madžarsko mejo,

zatem pa pri Gibini še Muro. Četa je 1. 10. 1944, ko je stopila na prekmurska tla, štela 21 borcev (prav tam, str. 33–37).

V Prekmurju je bila četa devet dni - do 9. 10. 1944. Njena pot pa je potekala skozi Dolnjo Bistrico in gozd Orlovšček proti Veliki Polani, Črnem lesu v Mali Polani, kjer je prišlo do prvega streljanja z madžarskimi orožniki pri mostu čez Ledavo. Pot so nadaljevali proti Turnišču in Bogojini, zatem manevrirali proti Vučji Gomili, Črenšovcem in Dobrovniku, od tam pa proti Fokovcem. 4. in 5. 10. so izvedli politična zborovanja z vaščani v Turnišču in Bogojini, pa tudi v Vučji Gomili, Črenšovcih in Dobrovniku. V Fokovcih so nameravali oblikovati četni tabor, vendar so jih 6. 10. obkolili Madžari in vnelo se je triurno obstreljevanje, nakar se je četa umaknila proti Bistrici in prebila do Mure. To so po treh dneh prečkali s splavom in nadaljevali do Gibine, kamor so prišli 9. 10. 1944. Džems je odšel poročat v štab 4. operativne cone, četa pa se je vrnila na Kozjak (prav tam, str. 38–42). Ta izrazito izvidniška enota je tako v Prekmurju vzdržala teden dni (od 1. do 6. 10. 1944). Še vedno pa ni v celoti pojasnjeno, ali je prišlo do kontakta s terenskimi delavci v Prekmurju, oziroma če so takratni aktivisti Dane Šumenjak-Miran, Jože Kramar-Juš, Stane Červič-Bojan, Franc Kosi, Miško Kranjec in drugi, sploh bili obveščeni o prihodu tako pomembne partizanske čete v Prekmurje (Hribovšek, 1975, str. 42–43).

3. Prekmurska četa

Prekmurska četa, ki jo nekateri avtorji označujejo tudi kot prva prekmurska četa, je bila ustanovljena januarja 1945 na podlagi posebne brzojavke slovenskega partizanskega vodstva, ki so jo preko radijske postaje 13. 1. 1945 poslali prekmurским aktivistom. V njej so bile navedene usmeritve za ustanavljanje vojaških enot, ki se bodo izogibale večjim spopadom in posvetile diverzantskim akcijam ter napadale manjše sovražnikove enote, pridobivale orožje, uničevale vlake in avtomobile, pa tudi preganjale in odstranjevale kvizlinge in izdajalce ter posebno pozornost namenile političnemu delovanju na terenu. Posebej je bilo izpostavljeno zbiranje in pošiljanje novincev za vojsko preko kanalov na Hrvaško in na Pohorje. Dejstvo je, da je nekaj usmeritev in napotil bilo v Prekmurje poslanih že prej. Na podlagi teh je bila v Strehovskih goricah od 18. do 21. 12. 1944 tudi posebna konferenca, kjer so prav tako sprejeli sklep o ustanovitvi Prekmurske čete (Majcen, 1994, str. 57–60).

Četo so sestavljali v Prekmurje poslani aktivisti in domačini in na njenem seznamu je 42 imen (Majcen, 1994, str. 205). Njena sestava se je nenehno spreminjala, tako da

ni prerasla nad trideset borcev, čeprav jih skupaj v četi praktično nikoli ni bilo toliko. Komandir čete je bil Filip Korošec-Bor, politični komisar pa Franček Mirtič. Četa je bila zelo pomanjkljivo oborožena in oskrbljena s strelivom (Majcen, 1994, str. 76–77 in Hribovšek, 1975, str. 57).

Četa je delovala tako, da so najpogosteje iz Voglarjeve koče v Motvarjevskem gozdu pošiljali po tri do pet ljudi, ki so razen oboroženih akcij, izvajali tudi politično propagandne aktivnosti na območju Strehovskih goric, Bogojine, Dobrovnika, Motvarjevcev, Bukovnice, Polane in Turnišča. Prvo vojaško akcijo so izvedli 27. 1. 1945 na območju Gančanov. Hkrati s partizanskimi akcijami se je pojavil plaz madžarskih protiukrepov, ko so vse pogosteje začeli postavljati zasede četi, zasliševali ljudi in izvajali aretacije. Izstopajoče vojaške akcije čete so bile 22. 2. v Brezovici, 28. 2. v Bukovnici, 29. 2. pri Nedelici in 3. 3. v Strehovskih Goricah, ko sta bila ubita dva borca, še eden pa je utonil v Ledavi, trije pa so bili ranjeni. Do obsežnega napada na četo v Voglerjevi koči je prišlo 4. 3., ko jo je približno 2000 madžarskih vojakov in žandarjev poskušalo obkoluti in uničiti. En del čete se je umaknil na sever na območje Goriškega, drugi pa na jug v ravninske predele. Iz južne skupine, ki se je poskušala prebiti preko Mure, so Madžari 7. 3. enega borca ubili in dva zajeli. Južna skupina je za tem na območju Dolinskega in Ravenskega nadaljevala zlasti s političnim delom in pripravami za prihod rdečearmejcev in prevzem oblasti. Del čete, ki se je premaknil na Goričko, je 16. 3. v Bodoncih v gostilni Maršik izgubil svojega komandirja (Filip Korošec-Bor), ki je bil hudo ranjen, 17. 3. pa je bil hudo ranjen tudi komisar čete (Franček Mirtič). Sestava se je razdvojila, en del je nadaljeval pot v Porabje pod vodstvom Mirka Škrjanca, kjer je ta 21. 3. tudi padel. V Porabju so bili od 19. do 23. 3. in kot najsevernejši kraj dosegli Sakalovce. Zatem so se vrnili v Prekmurje, v gozdove med Bogojino in Filovci, od koder je 9 borcev čete šlo Sovjetom nasproti in so se 1. 4. med Šalovci in Hodošem srečali z Rdečo armado (Majcen, 1994, str. 163–172 in Godina, 1980, str. 206). Večina borcev Prekmurske čete se je v dneh med 3. in 5. 4. zbrala v Murski Soboti in se takoj lotila nalog (Žnidarič, 2005, str. 340–341 in Godina, 1980, str. 207–208) v vojaški komandi in novih prekmurskih oblastnih strukturah.

Prekmurska četa je kot prva prekmurska partizanska enota v dveh mesecih delovanja v Prekmurju imela 6 mrtvih borcev, 6 pa jih je bilo tudi ranjenih. Izpostaviti je treba še, da se je s slabšanjem položaja sil osi na Madžarskem, februarja in marca 1945, zelo povečala gostota vojaških sil v Prekmurju, poleg tega pa je bilo Prekmurje

razglašeno za operativno vojno območje s posebnim režimom in kontrolo, kar pomeni, da so da so s civilnim prebivalstvom upravljale vojaške oblasti.

4. Osvoboditev Prekmurja in vzpostavljanje oblastnih in vojaških organov

Rdeča armada 3. ukrajinske fronte je 29. 3. 1945 začela prodor na avstrijska tla in se konec marca pojavila tudi na severu Prekmurja. Lorenčič (2022, str. 45), sklicujoč se na ruske vojaške vire navaja, da je bila Kuzma na Goričkem osvobojena že 30. 3., Grad in Križevci 1. 4, Puconci in Prosenjakovci pa 2. 4. Nemci in Madžari niso branili Murske Sobotne in vojaki Rdeče armade so vanjo vkorakali 3. 4., po srditih spopadih pa 4. 4. tudi v Lendavo. Rdečearmejci so 5. 4. poskušali še s prebojem preko pontonskega mostišča na Muri med Bakovci in Veržejem, vendar niso uspeli. Na zahodnem delu Prekmurja se je, po osvoboditvi Cankove 7. 4., frontna črta 11. 4. med Gederovci in Sotino, pa tudi na južnem delu vzdolž reke Mure, ustalila skoraj za mesec dni. V vojaških operacijah v Prekmurju je zaradi intenzivnosti spopadov in artilerijskega obstreljevanja bilo med Prekmurci okrog 150 civilnih žrtev (Hribovšek, 1975, str. 72). Godina (1980, str. 279–289) v posebnem seznamu navaja 123 civilnih žrtev v letu 1945. Od skupno 518 padlih rdečearmejcev v Prekmurju, v času njenega osvobajanja in zasedbe prekmurskega ozemlja, jih je pri poskusu forsiranja Mure domnevno padlo 418 (Fujs , 2023, str. 247 in 250).

V Murski Soboti so 5. 4. ustanovili začasni okrožni odbor OF, poleg tega pa tudi okrajni odbor OF v Lendavi in Murski Soboti ter več vaških odborov. Okrožni, okrajni in vaški odbori OF so imeli nalogo skrbeti za gospodarske razmere, trgovino in preskrbo, propagando in tisk, šolstvo, pošto, železnico, urejanje bolnišnic in mobilizacijo zdravstvenega in sanitetnega kadra idr. Posebej intenzivna je bila mobilizacija prebivalstva za obnovo dežele in popravila cest in mostov, pa tudi preseljevanje prebivalcev zaradi bližine fronte in kopanja jarkov ob Muri in notranjosti (Hribovšek, 1975, str. 72–75). 6. 4. 1945 je v osvobojeno Prekmurje prispela posebna delegacija slovenskih političnih in vojaških delavcev, članov Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, ki so jo sestavili v Beogradu in je zastopala novo slovensko oblast. Njeni člani so bili: Jože Rus, generalmajor Lado Ambrožič-Novljan, Franc Svetek, polkovnik Jože Brilej in Vlado Krivic (Hribovšek, 1975, str. 77).

Vzpostavljeno je bilo tudi slovensko vojaško področje s sedežem v Murski Soboti. Komandant področja je postal Filip Korošec-Bor, prejšnji poveljnik Prekmurske čete,

medtem ko je njen politični komisar Franček Mirtič, prevzel dolžnost komisarja v vojaškem področju. Sovjetski komandant mesta Murske Sobote je bil major Fedor Barsukov (prav tam, str. 75). Komanda vojnega področja je obsegala komande mest v Murski Soboti, Lendavi, Beltincih, Šalovcih, Rogaševcih in sedmih drugih krajih. Osrednja naloga komande področja in komand mest je bila mobilizacija moških, sposobnih za vojsko, ki so jo začeli izvajati 14. 4. 1945 preko vaških odborov OF. Komande mest so se lotile vojaške organizacije tako, da so iz obstoječih vaških čet in mobilizirancev zbrali mlade fante in moške v vojaške enote in obmejne bataljone pri komandah mest v jakosti po 150 mož, po vaseh pa so pustili potrebno vaško oboroženo zaščito - straže (prav tam, str. 75 in 79). Naloga komand mest pa je bila tudi mobilizacija motornih vozil in goriva, zbiranje orožja in vojnega materiala, ureditev sodišč in oblikovanje komisije za ugotovitev zločinov okupatorjev.

Prekmursko vojno področje je s svojimi komandami mest v obdobju od 14. 4. do 7. 5. mobiliziralo prek 4000 mož (prav tam str. 85).

Na osvobojenih ozemljih so takrat ustanavljali enote KNOJa (kratica izhaja iz Korpus narodne obrambe Jugoslavije), ki so bile vojaške formacije za opravljanje varnostno-zaščitnih (policijskih) nalog na osvobojenih ozemljih. Oblikovali so jih iz že obstoječih enot, ki so opravljale iste oz. podobne naloge (npr. v Sloveniji iz VDV – Vojske državne varnosti). Ali so v Prekmurju, prej omenjene vojaške enote in obmejni bataljoni takoj dobili tudi oznako enote KNOJ, je težko ugotoviti, ker je ta tematika pomanjkljivo raziskana. Dejstvo je, da so to bile vojaške formacije, v katerih je bilo v Prekmurju vključenih okoli 2000 oseb. Posebnost Prekmurja so bile vaške čete (Hribovšek, 1975, str. 64 in 73), ki jih Majcen (1994, str. 165) imenuje narodno stražo. V drugih predelih Slovenije so se podobne enote imenovala Narodna zaščita, medtem ko so v Prekmurju ohranile naziv iz obdobja po koncu 1. svetovne vojne leta 1918 in 1919, ko so skrbele za varovanje premoženja in pomembnih objektov. Vojaške enote in obmejni bataljoni komand mest in vaške čete/straže so predstavljale vojaške strukture osvobojenega Prekmurja, čeprav jih v virih ne prikazujejo kot partizanske strukture. Jih pa je vseeno treba šteti med slovenske vojaške enote v Prekmurju v času 2. svetovne vojne.

Angažiranje struktur vaških čet ni bilo nepomembno, saj so 9. 5. 1945 skupaj s Prekmursko brigado v Maribor lahko napotili tudi en bataljon KNOJ (Hribovšek, 1975, str. 131).

Ko omenjamo vojaške enote v Prekmurju, je treba dodati še, da se je večina enot sovjetske vojske (Rdeče armade) po 9. 5. iz Prekmurja premaknila v sovjetsko zasedbeno cono v notranjosti Avstrije, tiste sile, ki pa so ostale v Prekmurju, pa so se umaknile do sredine julija 1945 (Lorenčič, str. 95).

5. Prekmurska brigada ali 1. Slovenska prekomurska brigada

1. slovenska prekmurska brigada⁴ je bila najmlajša slovenska brigada v 2. svetovni vojni. Obenem pa je bila največja med vsemi slovenskimi brigadami tistega časa. Njena vojna pot je praktično trajala en teden, vojaška pot pa od 7. 5. do 10. 6. 1945.

Oblikovanje 1. slovenske prekmurske brigade Jugoslovanske armade (JA) se je v Prekmurju začelo na povelje generala Ambrožiča s formiranjem poveljstva brigade 7. 5. 1945, temu je naslednji dan sledilo oblikovanje bataljonskih poveljstev, postroj brigade in podelitev orožja mobiliziranim borcem pa je izvedena 9. 5. pred pohodom proti Mariboru. V bistvu je s Prekmursko brigado poveljeval general Ambrožič, ki je ukaze in naloge prenašal na brigadno poveljstvo.

Jedro brigade so tvorili Prekmurci iz, po osvoboditvi Prekmurja, oblikovanih vaških čet in enot komand mest (cca 1300) in okoli 400 na novo mobiliziranih v brigado. Pomemben del brigadne sestave so predstavljale starešine in borci enot, ki so prispeli v Prekmurje. Pri tem je treba najprej navesti Slovenski bataljon, ki je 25. 4. iz Pakraca na Hrvaškem preko Madžarske z okoli 80 osebami prišel v osvobojeno Prekmurje. 5. 5. se jim je pridružil še del borcev Kozjanskega odreda, ki so iz Kozjanskega prišli preko Hrvaškega Zagorja (Hribovšek, 1975, str. 97). Omeniti je treba še s skupino starešinskega oficirskega kadra iz baze glavnega štaba narodno osvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije v Biogradu na moru (Hrvaška) ter politične delavce iz Kozjanskega in Dolenjske, ki so v drugi polovici aprila in začetku maja prav tako poslani v Prekmurje.

Glede **strukture in številčne sestave** Prekmurske brigade je ta imela poveljstvo brigade s štabom in zalednimi organi ter štabnim (zaščitnim) oddelkom. Bojni del brigade so tvorili trije bataljoni in artilerijski divizion. Prištabne enote brigade so bile:

⁴ V (edinem) uradnem viru se namesto izraza prekmurska uporabljen izraz prekomurska, skrajšano 1. S.P.B. (glej: dokument 153, VIZ, 1975, VI/19, str. 792–797: Izveštaj Štaba 1. slovenačke prekomurske brigade od 27. maja 1945 štabu 14. udarne divizije JA o formiranju brigade i aktivnosti njenih jedinica do kraja rata).

avtomobilska četa, četa avtomatičarjev (jurišna), protioklepna četa in vod za zveze. Zaledne enote brigade so bile mehanična četa in zaledni vod z delavnicami (Hribovšek, 1975, str. 98–99 in Poročilo I. S.P.B, str. 4). Struktura brigade je bila podobna sestavi brigad Jugoslovanske armade in je bistveno odstopala od takratne številčne sestave slovenskih partizanskih brigad.

Vodstvena struktura brigade je bila popolnjena iz starešin, ki so prišli iz Biograda na morju, Slovenskega bataljona in Kozjanskega odreda ter je bila naslednja:

- Komandant brigade: major Vovk Avgustin-Jurče,
- Namestnik komandanta: kapetan Janez Janežič,
- Politični komisar: major Mirko Lipuš-Mišo, v Mariboru ga je zamenjal Viktor Umek,
- Načelnik štaba: poročnik Franc Godler-Blisk.

Avgust Vovk-Jurče, komandant 1. slovenske prekmurske brigade JA (Hribovšek, 1975, str.102).

Številčno je Prekmurska brigada, pred odhodom iz Murske Sobote, imela 1899 oseb (Hribovšek, 1975, str. 97). Kasneje se je številčno stanje gibalo od 1400 do 1800 oseb, v 3. bataljonu v Mariboru pa je iz prvotnih 656 doseglo celo do 800 oseb (prav tam, str. 134).

V brigadi je bilo ob formiranju okoli 1600 pušk, 19 lahkih strojnic, medtem ko je artilerijski divizion imel skupaj 14 topov različnih kalibrov (prav tam, str. 105). Tako kot se je spreminjala številčna sestava, se je izboljševala tudi popolnitev z oborožitvijo.

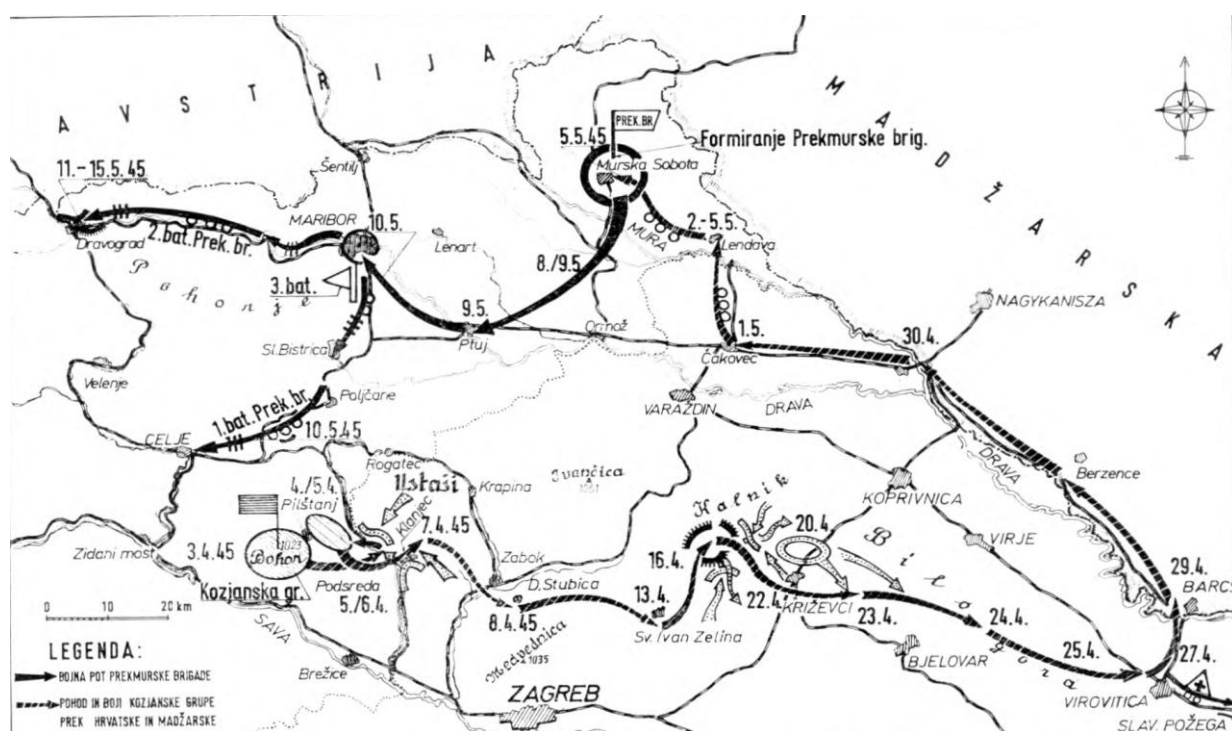
Vojna in vojaška pot Prekmurske brigade se je začela še isti dan, ko je bila dokončno oblikovana in 9. 5. 1945 napotena v Maribor. Prvotni namen premika brigade iz območja Prekmurja je bil, da na Štajerskem pomaga vzpostaviti red in očistiti prostor od sovražnika ter zaščititi državno in privatno premoženje. S tem bi izvajala predvsem varnostno-zaščitne naloge. Smer premika brigade je bil Murska Sobota – Hotiza – Ljutomer – Ptuj – Maribor. V Mariboru pa se je prvotna naloga brigade spremenila, saj je poleg tega, da je bila vojaška enota komande mesta Maribor, dobivala še dodatne

zadolžitve kot enota tamkajšnjega vojnega področja. Pri tem je prišlo tudi do razdelitve brigade na tri dele in dodatnih nalog v zvezi s sprejemom vojnih ujetnikov ter zbiranjem, popisovanjem in skladiščenjem zaplenjenih materialnih sredstev. Poleg tega pa Poročilo I. S.P.B. navaja, da brigada ni imela mrtvih v kontaktu s sovražnikom, medtem ko je skupno število zajetih (vojnih ujetnikov) preseglo 7.000 oseb (Hribovšek, 1975, str. 221 in Poročilo I. S.P.B., str. 4).

Poveljstvo brigade in 3. bataljon sta po zahtevi vojnega področja ostala v Mariboru. Hribovšek navaja, da so za oblikovanje komande mesta Maribor, po Ambrožičevem povelju, iz Prekmurja poslali večje število starešinskega kadra. Ostalo poslano osebje je skupaj z mariborskimi političnimi kadri in odbori OF oblikovalo ustrezne organe, komando mesta Maribor in komando vojnega področja (Hribovšek, 1975, str. 127–128). Tja pa je iz Murske Sobote prišel še bataljon KNOJ, sestavljen iz borcev Kozjanskega odreda in kozjanskega vojnega področja in prekmurskih prostovoljcev. Vzpostavljanje vojaških oblasti in izvajanje vojaških nalog v Mariboru ter vzpostavljanje slovenskih organov oblasti je bil najpomembnejši del nalog. So se pa takrat v mestu nahajale tudi bolgarske vojaške enote, ki pa so bile zasedene s pridobivanjem vojnega plena tako vojaškega kot tudi civilnega, kar je bilo potrebno omejevati oziroma preprečevati.

1. bataljon je na podlagi zahteve komande vojnega področja po železnici 10. 5. napoten v Celje, njegova 3. četa pa je ostala na Ptuj. Na poti proti Celju se je bataljon prebijal skozi nemške in ustaške kolone in se v Grobelnem celo spopadel z ustaši ter v Celje prispel šele 12. 5. popoldne (Hribovšek, 1975, str. 156). V Celju je moštvo bataljona opravljalo nalogo zasedbe ključnih točk v mestu, izvajanje straže na teh točkah in patroliranja v mestu. Sodelovali so pri razoroževanju nasprotnikove vojske in lovljenju v civile preoblečenih vojakov v mestu ter izvajali druge ukaze komande mesta Celje. Pomembna naloga bataljona je bila varovanje ujetniških taborišč. Po navodilih komande mesta Celje je 1. bataljon spremenil celjsko športno igrišče v ujetniško taborišče, okoli igrišča zgradil kontrolne stražarske stolpe in ogradil taborišče z bodečo žico. Vanj so pripeljali okoli 5000 ujetnikov, predvsem iz ustaške vojske. Ko je nadzor nad njimi prevzela 5. divizija 1. JA je 1. bataljon prevzel stražo bivšega nemškega ujetniškega taborišča v Bukovžlaku pri Celju. (Hribovšek, 1975, str. 159). Ali je bataljon sodeloval tudi pri vzpostavljanju in varovanju taborišča za vojne ujetnike v bližnjem Teharju, nisem ugotovil.

2. bataljon je 10. 5. odšel v Dravograd. Takoj po prihodu v Dravograd so zasedli položaje na desni obali Drave. Pri tem je treba upoštevati, da je 2. bataljon, ki je od 10. 5. zvečer v kočljivi situaciji pred premočnim sovražnikom, pogumno zaprl dostop do dravograjskega lesenega mostu. Na levem bregu dravograjskega mostišča sta bila takrat 12. in 16. polk Bolgarske armade z artilerijskim divizionom (Žnidarič, 2005 str. 344 in Hribovšek, 1975, str. 170 in 179). Dva dni je bil bataljon zelo izpostavljen in na zahtevni preizkušnji. Ko so prišle okrepitve iz sestave 3. armade JA (brigade iz 36. in 51. divizije) ter slovenske 1. Tomšičeve brigade je 2. bataljon v Dravogradu razoroževal vojake (skupaj okoli 3000) ter zbiral vojni plen.

Na zgornji shemi, ki je vzeta iz zbornika Prekmurska brigada (Hribovšek, 1975, str. 223) je prikazana njena celotna vojna pot. V spodnjem delu je dodana pot Kozjanskega odreda preko Hrvaškega Zagorja in Madžarske v Prekmurje, ki je zagotavljal pomemben del starešin za brigado.

Zaključek vojaške poti Prekmurske brigade je bil prav poseben. Po dvajsetih dneh samostojnega delovanja so se brigadno poveljstvo in vsi trije bataljoni (iz Maribora, Dravograda in Celja) na ukaz štaba 4. operativne cone zopet združili 30. 5. 1945 v Marenbergu (Radljah ob Dravi). Brigado so namreč poslali (Hribovšek, 1975, str. 225–227) v avstrijski prostor zasedbene cone, ki je bila pod poveljstvom 3. ukrajinske fronte Rdeče armade. Ta prostor so predhodno zasedale bolgarske enote, ki pa so jih pred tem umaknili na Madžarsko. Iz Radelj se je celotna brigada čez dva dni premaknila prek državne meje v Avstrijo v Eibiswald (Ivnik). Tam pa so bile nameščene

tudi še druge enote 3. JA vključno s 14. divizijo JA (prav tam, str. 226). Brigada, ki je bila takrat že v sestavi 14. divizije JA, sicer ni dobila posebne naloge, je pa bila v vlogi zasedbenih vojaških sil v Avstriji. Dnevno so izvajali vojaško urjenje in politično vzgojo ter propagandno in kulturno delovanje znotraj brigadnih enot. Po desetih dneh je sledilo razformiranje brigade. Najprej so razformirali čete in bataljone in nato še štab Prekmurske brigade, s čimer je ta 10. 6. 1945 po nekaj več kot mesecu dni prenehala obstajati. Vojaško starešinski in politični kader ter del moštva so po povelju štaba 14. divizije JA razporedili v njene brigade in ostale njene enote, potem pa so divizijo junija 1945 poslali v Vojvodino (Hribovšek, 1975, str. 226). Prekmurski brigadi sta leta 1968 takratni prekmurski občini Lendava in Murska Sobota dodelili domicil, pri čemer so prišli tudi do seznama borcev v brigadi (Hribovšek 1975, str. 5-6). Med njimi je bil, v Prekmurju še živeči, zadnji borec Prekmurske brigade - 97. letni Franček Gomboc (Eöry, 2021).

Sklep

Vojaško-zgodovinski viri partizanstvo v Prekmurju prikazujejo kot posebno. Razlogov je več, od vojaško geografskih in topografskih, do političnih, ker je bilo Prekmurje od decembra 1941 priključeno Kraljevini Madžarski in tako v posebnem režimu in razmerah. To pa velja tudi za zaključek vojne, saj je bilo Prekmurje prva osvobojena slovenska pokrajina in to mesec dni pred koncem druge svetovne vojne.

Svojevrsten paradoks je, da so ravno iz Prekmurja, kjer do januarja 1945 ni bilo vidnejših partizanskih enot, ob koncu 2. svetovne vojne oblikovali Prekmursko brigado in jo poslali v Maribor in tamkajšnjemu vojaškemu poveljstvu, da bi na Štajerskem sodelovala pri osvobajanju tega območja in preprečevanju izmika sovražnih sil. Poleg tega pa je tudi večina slovenskega vojaškega kadra za komando mesta Maribor prišla iz Murske Sobote, kamor so, kot že omenjeno, prišli iz različnih območij.

Tisto kar ob 80- obletnici ustanovitve in delovanja Prekmurske brigade daje misliti je, da nekateri uradni ali poluradni pregledi slovenskih brigad v 2. svetovni vojni 1. slovensko prekmursko brigado JA izpuščajo ali pozabljajo.

Skozi poskuse vzpostavljanja vojaških enot v Prekmurju, oblikovanje in vojno ter vojaško pot Prekmurske brigade, se kaže posebnost NOB v tej slovenski krajini, pa tudi izginjanje in ugašanje slovenskih partizanskih enot maja leta 1945.

V primerjavi s 43. brigado Teritorialne obrambe Slovenije, ki so jo v Pomurju oblikovali, opremljali in usposabljali ter pripravljali za obrambo domovine od leta 1975

do 1986, je treba navesti, da je bila Prekmurska brigada številčnejša, v kvaliteti oborožitve pa primerjalno gledano slabše oborožena, čeprav so tudi brigado TO v začetku opremljali s t. i. trofejnim orožjem. Je pa brigada TO, ki je od leta 1978 nosila ime po narodnem heroju Štefanu Kovaču-Marku, imela do njenega razformiranja leta 1986 za sabo 12 letno vojaško pot. V njej so se vojaško kalili in za obrambo ožje domovine leta 1991 usposabljali številni Prekmurci in ostali Pomurci.

Viri:

1. Dubaja, Dunja, 2024, Prekmurje v viharju druge svetovne vojne. V: Prispevki za novejšo zgodovino LXIV–1/2024, str. 489–505. Dostopno (4. 1. 2025) na: <https://ojs.inz.si/pnz/article/download/4310/4887/11735?inline=1> .
2. Eöry, Silva. 2021. Franc Gomboc: "Gasilci smo neutrudna vrsta samarijanov" Dostopno (4. 1. 2025) na: <https://vestnik.svet24.si/clanek/aktualno/gasilci-so-neutrudna-vrsta-samarijanov-870635> .
3. Fujs, Metka, 2023. Seznam leta 1945 padlih vojakov Rdeče armade na območju Pomurja, pokopanih na soboškem pokopališču. Zbornik soboškega muzeja, str. 247–296.
4. Godina, Ferdo, 1980. Prekmurje 1941–1945. Murska Sobota: Pomurska založba.
5. Hribovšek, Mitja. 1975. Prekmurska brigada, Ljubljana: Tiskarna Tone Tomšič.
6. Izveštaj Štaba 1. slovenačke Prekomurske brigade od 27. maja 1945 štabu 14. udarne divizije JA o formiranju brigade i aktivnosti njenih jedinica do kraja rata. V: Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, vol. VI, knjiga 19, Vojnoistorijski institut Beograd in Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, 1975, dokument št. 153, str. 792–797.
7. Lorenčič, Darjan, 2022. Rdeča armada in osvoboditev Prekmurja leta 1945: kolektivna memorija lokalnega prebivalstva: magistrsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta.
8. Majcen, Franček, 1994. Prekmurska četa med Muro in Rabo - prispevek k zgodovini NOB v Prekmurju. Murska Sobota: Solidarnost.
9. Novak, Drago, Ivan Orešnik in Herman Šticl. Pomniki NOB v Slovenskih goricah in Prekmurju. Murska Sobota: Pomurska založba, 1985.
10. Žnidarič, Marjan, 2005. Partizanske enote in zavezniki v severovzhodni Sloveniji v zadnjih mesecih vojne. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor, let. 76, 3–4 zvez., str. 331–346.

FRANC - FRANČEK GOMBOC **PRIPADNIK 1. PREKMURSKE BRIGADE**

V raziskovanju ob 80- obletnici ustanovitve in delovanja 1. slovenske prekmurske brigade smo imeli priložnost spoznati še edinega živečega pripadnika te vojaške enote, ki je nastala in delovala ob koncu 2. svetovne vojne. V Murskih Črncih prebiva 98 letni Franc - Franček Gomboc, udeleženec narodno osvobodilne vojne in veteran slovenske osamosvojitvene vojne. In krivični bi bili, če ob tem ne bi zapisali vsaj še gasilec z dušo in srcem po profesiji ter etiki. Nenazadnje nadimek Franček izhaja prav iz gasilstva, ki mu je zvest že polnih sedeminsedemdeset let.

Franc – Franček Gomboc
(Foto: Alojz Šteiner)

V resnici je bila sreča, da smo se lahko srečali z njim in pogovarjali o življenjskih izkušnjah, obeh vojnah in pogledu na družbeno življenje v njegovem času. Zanimivo je, kako njegova zgodba povezuje slovenski zgodovinski lok, saj je član Zveze borcev NOB ter veteran vojne za Slovenijo in tako v Pomurju najstarejši slovenski veteran. Pogovoru z njim je prisostvoval tudi Ivan Smodiš, predsednik OZVVS Murska Sobota, ki je bil obenem s Frančekom vrsto let sopotnik v gasilskih vrstah.

Iz Gombočevega življenjepisa

Franc Gomboc je bil rojen dne 10. 10. 1927 v Murskih Črncih v kmečki družini. Osnovno šolo je obiskoval v Tropovcih, na Tišini in v Krogu, gimnazijo pa v Murski Soboti. To je lahko zaključil šele po koncu vojne in vojaščine, ki se je končala 30. 9. 1947.

Po vrnitvi iz vojske je najprej delal kot tajnik krajevnega ljudskega odbora do avgusta 1949, nato do maja 1951 v Ministrstvu za državne nabave, področje kmetijske proizvodnje v Mariboru in zatem do avgusta 1953 na državnem posestvu Rakičan. V gasilstvu je poklicno delal od 1. septembra 1953, ko se je zaposlil na okrajni gasilski zvezi v Murski Soboti vse do upokojitve leta 1991. Študij prava na Višji pravni šoli v Mariboru je zaključil 1971 in pridobil naziva pravnik.

Franc Gomboc je bil tudi zelo aktiven družbeno politični delavec, saj je bil pobudnik številnih akcij v kraju Murski Črnci in krajevni skupnosti Tišina, v bivši občini Murska Sobota pa je bil član komisije za razvoj krajevne samouprave ter dva mandata predsednik zbora KS skupščine občine. En mandat je bil okrajni odbornik, en mandat pa delegat v Republiški skupščini. Ob njegovi 80-letnici je razglašen za častnega občana Občine Tišina, kar je najvišje priznanje v skupnosti v kateri živi.

Večji del življenjske in delovne poti Frančka Gomboca je povezan z gasilstvom, v katero je vstopil takoj po zaključeni vojaščini 1. 10. 1947 v Murskih Črncih. Gasilstvo je kmalu postalo njegovo poslanstvo in polnih 38 let (1953 do 1991) tudi profesija ter zavezanost etiki glede pomoči in reševanja. Potem, ko je 1988 predal funkcijo občinskega gasilskega poveljnika nasledniku Pintariču, je bil regijski gasilski poveljnik do 1993. V gasilski organizaciji si je pridobil najvišji možni gasilski čin - visoki gasilski častnik II. stopnje. Bil je eden izmed najpomembnejših soustvarjalcev pri utiranju poti na področju mednarodnega sodelovanja z gasilci iz sosednjih držav Avstrije, Madžarske ter Hrvaške. Franček Gomboc je pri svojih 98-ih letih predan gasilstvu polnih sedeminsedemdeset let. Gasilstvo je zaznamovalo njegov življenjski slog, odkrito povedano pa tudi on gasilstvo.

Izpostaviti je treba Gombočevo ustvarjalnost pri raziskovanju in zapisovanju zgodovine, ohranjanju kulturne dediščine, še posebej pa gasilstva. Pri tem je plodno prispeval predvsem k slovenskemu gasilskemu zgodovinopisju. Svoje raziskovalno delo je zapisal v več zbornikih in knjigah, od katerih je več kot polovica povezana z gasilstvom, med njimi tudi iz leta 2009 najobsežnejši zbornik Gasilstvo v Prekmurju – 1873 do 2003.

Za svoje ustvarjalno delo na področju gasilstva in družbeno političnega dela je g. Franc Gomboc prejel številna odlikovanja in priznanja: med njimi tri državna odlikovanja in priznanje za razvoj komunalne samouprave bivše skupne države, tri odlikovanja Gasilske zveze Jugoslavije in še pet tujih gasilskih odlikovanj Avstrije, Češke, Hrvaške in Madžarske. Je nosilec Plakete Civilne zaščite Slovenije in najvišjega odlikovanja Gasilske zveze Slovenije – kipec Matevža Haceta ter še desetih drugih odlikovanj Gasilske zveze Slovenije in drugih zvez. K že omenjenemu najvišjemu priznanju Občine Tišina je treba dodati še Priznanje občine Murska Sobota in Častno priznanje Državnega sveta Republike Slovenije za uveljavljanje ustavne vloge državnega zbora ter Zlato plaketo ZZB Slovenije (2018), pa tudi priznanje kot veteran vojne za Slovenijo (2022).

Stanuje v Murskih Črncih, kjer sta z ženo Olgo, ki šteje 93 let, imela že pokojno hči Metko in sina Jožeta ter je dedek enemu vnuku.

Franček Gomboc v uniformi visokega gasilskega častnika II. stopnje. (*osebni foto arhiv*)

Spomini na 1. slovensko prekmursko brigado JA in vojaščino

Gombočeva vojaška doba je trajala od 6. 4. 1945 do 30. 9. 1947, od tega vojno obdobje s 1. slovensko prekmursko brigado JA (Jugoslovanske armade) do 10. 6. 1945.

Nenavadno je bilo srečanje sedemnajst in pol letnega mladeniča z vojnim dogajanjem v Prekmurju. Ko so 31. 3. 1945 v Črnskih mejah madžarski okupatorji prvič in edinkrat ustrelili talce v Prekmurju, so ga naslednji dan poklicali preko vaškega notarja, da so na kraju streljanja pokopali osem ljudi. Skupaj osmim ljudem iz Murskih Črncev in Gradišča so naročili, da se zglasijo z lopatami. Osem ustreljenih v Črnskih mejah je bilo takrat že brez oblačil in obutve. Pokopali so jih v skupni grob. Od tod so jih po vojni prekopali in ostanke preselili na domača pokopališča. Truplo še enega talca, ki se je ranjen izvlekel, so našli čez mesec dni na okoliških njivah.

3. 4. 1945 so vojaki Rdeče armade zasedli Mursko Soboto in začela se je vzpostavljati slovenska oblast in vojaške strukture. V vaseh so klicali ljudi in vzpostavljali vaške straže, ki so ščitile premoženje in ljudi ter varovale pomembne objekte. Nekateri so bili oboroženi z vojaškim, spet drugi z lovskim orožjem. Franček Gomboc je 6. 4. 1945 doma vzel skrito staro vojaško puško in se skupaj s Černjavič Janezom kot prostovoljec javil oblastem v vaško stražo v Murski Soboti. Spali so v Deškovičevi hiši v Murski Soboti in varovali objekte, kasneje so bili nameščeni v prostorih dijaškega doma in vrtca.

Ko so slovenske komande mest 14. 4. 1945 razglasile mobilizacijo, se je odzvalo približno 4000 Prekmurcev. Med njimi tisti, ki niso imeli nobenih vojaških znanj, pa tudi tisti Prekmurci, ki so te imeli bodisi iz bivše jugoslovanske kraljeve vojske ali kot mobiliziranci v madžarski vojski, med njimi veliko tistih, ki so od tam pobegnili in se doma skrivali. Iz vpoklicanih so oblikovali različne enote in izvajali vojaško urjenje ter tudi vojaške naloge, povezane z varnostjo pri komandah mest in zaščito meje.

Zgodovinski viri navajajo, da se za datum ustanovitve 1. slovenske prekmurske brigade šteje 7. 5. 1945. Kakao so izbirali ljudi za sestavo brigade, Frančku ni znano. So pa izbrane poklicali na trg v Mursko Soboto in jih razporedili v bataljone ter jim podelili vojaške kape s petokrakami. Sam je bil razporejen v 1. bataljon, ki ga je vodil Tlakar Ivan. Nekateri so bili v vojaških uniformah, nekateri pa še vedno v civilnih oblačilih. 9. maja so jim pred odhodom na Štajersko podelili orožje. Bilo jih je preko 1.600 in Muro so prečkali pri Hotizi in se na kratko ustavili v že osvobojenem Ljutomeru. Na poti do Maribora so se ustavili na Ptuj, kjer so nekateri dobili vojaško opremo ali zamenjali orožje. Bili so med prvimi vojaškimi enotami, ki so 10. maja prispele v Maribor.

Prekmurski brigadi so v Mariboru naložili, da s 1. bataljonom odide v Celje, z 2. bataljonom v Dravograd, 3. bataljon in prištabne enote pa so ostale v Mariboru. Njegov 1. bataljon gre z vlakom proti Celju, vendar se pot zaustavi v Grobelnem zaradi srečanja z umikajočimi se ustaši. Pride do umika bataljona in v Celje prispejo šele 12. maja. Varujejo objekte in vzpostavljajo prostor za razorožitev in zbirališče za ujetnike na športnem igrišču pri takratni celjski gimnaziji. Zbirajo orožje in ostala sredstva od ujetnikov, ki se hranijo v prostorih gimnazije. Razoroževanje ustašev je bilo po njegovem bolj zapleteno kot razoroževanje nemških vojakov. Varovanje nekdanjega nemškega taborišča v Bukovžlaku mu ni znano, prav tako ne aktivnosti v Teharjah. Proti koncu maja jih peš napotijo proti Radljam. Od tam gre brigada v začetku junija na avstrijsko območje med Eibiswaldom (Ivnik) Weisom in Sobothom. Na avstrijskem ozemlju

patruljirajo in izvajajo vadbene aktivnosti. Stikov z Rusi se ne spomni, spomni pa se, da so jim angleški vojaki dajali čokolado. Z zaplenjenim nemškim denarjem so pri avstrijskih kmetih lahko kupovali meso in drugo hrano.

V Avstriji so že del 14. divizije JA, ki se je tja umaknila iz avstrijske Koroške. Divizija se reorganizira in Prekmursko brigado razformirajo, večino borcev pa razporedijo v Tomšičevo brigado divizije. V vojski ostanejo zlasti tisti, ki niso imeli odslužene vojaščine in še nekateri borci ter starešine, nekatere prekmurske kmete pa odpustijo, da lahko gredo delat na svoja posestva. Ti so vojaščino služili kasneje.

Večino 14. divizije sredi junija napotijo iz Avstrije peš preko Slovenj Gradca do Koprivnice. Od tam pa z vlakom v Vojvodino v Zrenjanin. Tam Franček zaključi vojaško usposabljanje. Nameščeni so bili v kulturnem domu. V Tomšičevi brigadi je delal kot evidentičar. Ker je znal pisati na pisalni stroj, je skrbel za administracijo in pošto. Z orožjem je imel bolj malo stika, tudi takrat, ko so ga pošiljali v mesto po pošto. Februarja 1946 so jih premestili v Sobmobar in zatem leta 1947 marširajo z enoto v Čakovec. Konec septembra 1947 se mu zaključi vojaška obveznost, ki je v tistih časih trajala 2,5 leti. Sam je zaradi sodelovanja v vojni in v Prekmurski brigadi odslužil 2 leti in 3,5 mesece.

Status borca NOB si uredi po vrnitvi v Slovenijo. Takrat so zbirali podatke in delali evidence o sodelujočih v brigadi. Večina pripadnikov brigade, ki so bili v njej angažirani več kot mesec dni, je dobila status udeleženca NOB. To se je poznalo pri pokojnini in zagotovitvi zdraviliškega zdravljenja. Meni, da je Prekmurska brigada ob koncu vojne uspešno opravila postavljene naloge, tudi tiste najzahtevnejše. Prekmurska brigada leta 1968 najprej dobi domicil občine Lendava in zatem še občine Murska Sobota. Soboške proslave se še spomni, kasnejših pa ne več, če so sploh bile. Meni, da je Hribovškova monografija o Prekmurski brigadi pomemben pričevalec prekmurskega prispevka k osvobajanju domovine.

V partijo je vstopil v začetku sedemdesetih, ko je že poklicno delal v gasilski organizaciji. V gasilstvu niso gledali preveč na partijske izkaznice, ampak na množičnost in stroko. Temu je bil v celoti predan.

Osamosvojitvena vojna in prispevek kot veteran vojne za Slovenijo

Franček Gomboc pravi, da gasilci pred osamosvojitvijo 1991 in vedno bolj verjetno vojno za samostojno Slovenijo niso stali križem rok. Skupaj z republiškim

gasilskim poveljnikom, Prekmurcem Ernestom Eöryem, so pred osamosvojitvijo obiskali vse občinske gasilske zveze in njihove poveljnike, ter se pogovarjali o pripravljenosti za delovanje v primeru vojnih delovanj.

Veliko gasilcev je bilo angažiranih v vojaških enotah teritorialne obrambe ali v krajevnih enotah narodne zaščite, kjer je bila ta angažirana, kot na primer na Cankovi, Puconcih, Bogojini in drugod ter v gasilsko tehničnih enotah civilne zaščite.

Spomni se akcije, kako so preko avstrijskih gasilskih kolegov v času vojne urejali nabavo 300 zaščitnih mask, ki so jih prevzeli v Jenesdorfu in jih seveda tudi plačali.

Status veterana vojne za Slovenijo ima od leta 2003 in ne ve natančno, zakaj si je to urejal tako pozno.

Dva veterana (tudi gasilska) Franček Gomboc, najstarejši osamosvojitveni in Ivan Smodiš, predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Murska Sobota, konec januarja 2025. (Foto: Alojz Šteiner)

Sporočilo Sloveniji in mladim

Franc Franček Gomboc je v Prekmurju najstarejši še živeči veteran narodnoosvobodilne vojne, pa tudi najstarejši veteran osamosvojitvene vojne. Pravi, da je v svojem času opravil to, kar je bilo potrebno. Opozarja, da ne bi smeli izgubiti stika s terenom in potenciala, zlasti na podeželju pri prostovoljstvu in humanitarni pomoči, ki jo opravljajo gasilci.

Viri:

1. Eöry, Ernest, 2002. Obrazložitev za priznanje Državnega sveta za leto 2002. Kopijo hrani avtor.
2. Eöry, Silva, 2021. Franc Gomboc: "Gasilci smo neutrudna vrsta samarijanov" Dostopno na: <https://vestnik.svet24.si/clanek/aktualno/gasilci-so-neutrudna-vrsta-samarijanov-870635>
3. Gomboc Franc, 2018. Zapis o Prekmurski brigadi. Kopijo hrani avtor.
4. Knavs, Franc, 2006. Obrazložitev za častnega občana Občine Tišina. Kopijo hrani avtor.
5. Kosi, Lidija 2023. Franc Gomboc: Gasilsko tovarištvo ne pozna meja. Dostopno na: <https://prvi.rtvsllo.si/podkast/intervju-radio/3633109/174999502>
6. Občinska gasilska zveza Murska Sobota, 1984. Obrazložitev za kipec Matevža Haceta. Kopijo hrani avtor.
7. Smodiš, Ivan, 2017. Franc Gomboc, 90 letnik.
8. Šteiner, Alojz 2025. Intervju z Francom Frančekom Gombocem, 28. 1. 2025. Avdio zapis hrani avtor.

SEZNAMI SPOMINSKIH OBELEŽIJ V POMURJU, POVEZANI Z 2. SVETOVNO VOJNO

Vsi dosedanja literarni natečaji in izdane publikacije Spominska obeležja pripovedujejo so bili povezani z naborom obeležij v pokrajini ob Muri in njihovim raziskovanjem. Pri tem smo sledili tudi okrogle obletnice in tako ob 30-letnici slovenske osamosvojitve 2021 objavili pomurski pregled spominskih obeležij. V Maistrovem letu 2024 je oblikovan in objavljen pregled obeležij, povezanih z generalom Maistrom in dogodki po koncu prve svetovne vojne. Letošnja 80-letnica konca druge svetovne vojne je priložnost oziroma tretji korak, da objavimo še pomurska spominska obeležja, povezana z drugo svetovno vojno. S tem nekako zaključujemo raziskovanje in nabor obeležij, povezanih s t. i. slovenskim zgodovinskim lokom od Maistra do osamosvojitve.

Namen tokratnega prispevka je predstaviti oblikovan popis oziroma preglednice obstoječih spominskih obeležij po občinah znotraj posamezne upravne enote in jih tako približati zlasti osnovnošolskim okolišem za bodoče spoznavanje in raziskovanje. Mogoče je to tudi pot, ko bodo lokalne skupnosti (občine) te informacije še širše vključile v svojo etnološko-zgodovinsko ponudbo in jo povezale s turistično dejavnostjo, kar v nekaterih, od 27 pomurskih občin, že obstaja.

Za oblikovanje pričujočih seznamov so uporabljeni trije viri. Najprej so organizacije zveze borcev NOB v regiji zaprosene za njihove preglede, ki v času oblikovanja teh seznamov še niso bili celovito oblikovani. Te organizacije se namreč bolj sklicujejo in nanašajo na spletni portal Geopedia (<https://www.geopedia.world>), kar je tudi za našo raziskavo predstavljalo primarni vir. Ta spletna zbirka partizanskih obeležij vsebuje spomenike, plošče, nagrobnike, info table, muzejske prostore ipd. na temo partizanstva, internacije, talcev in revolucije. Zapisi skupaj s fotografijami so prosto uporabni. Zbirka se za posamezne spomenike sproti popravlja in dopolnjuje preko slovenskega spletnega skrbnika in je v začetku marca 2025 imela 8685 enot. Med temi so tudi tiste, povezane z osamosvojitvijo (tudi 35 pomurskih) in še nekatere, ki se nanašajo na konec prve svetovne vojne. Tretji vir za pripravo tega prispevka predstavlja skoraj pol stoletja star, sicer digitalizirani, Vodnik po partizanskih poteh.

Pot do pričujočega pregleda pa ni bila preprosta. Prvotno smo mislili, da bo na podlagi razpoložljivosti virov šlo za oblikovanje zelo enostavnih, bolj kot ne statističnih preglednic. Vendar se je to kmalu spremenilo v primerjalno analizo med tem, kar je

evidentirano v borčevskih organizacijah, navedeno v Geopediji in Vodniku po partizanskih poteh ter o čemer so pisali mladi avtorji v preteklosti za literarne natečaje Spominska obeležja pripovedujejo. Odločiti pa se je bilo treba tudi glede vprašanj ali kar metodologije o tem, kaj vse, iz omenjenega nabora, zajeti v naših preglednicah. V pregledih, ki so urejeni po upravnih enotah in občinah znotraj njih, predstavljamo obstoječe spomenike in spominske plošče, povezane z NOB. Nagrobnikov (posameznih ali družinskih) v te preglede nismo zajeli, ker bi lahko bili izključevalni, saj vsi niso popisani ali jih sploh ni več. Prav tako v preglede ne vključimo predvojnih revolucionarnih ali sindikalnih obeležij. Tudi judovske spotikovce predstavljamo v posebnem prispevku. Spominske sobe pa omenjamo le, ko so povezane s spomeniki ali obeležji.

Spletni portal na Geopediji je zelo uporaben, vendar ima žal tudi še vedno veliko tipkopijskih napak in podvajanj opisov zgodovinskega ozadja dogodka, kateremu je obeležje posvečeno. V našem primeru smo našli celo obeležje, ki iz neznanih razlogov še ni našlo poti do Geopedije. Če evidence v Geopediji predstavljajo horizontalne preglede s širokim naborom fotografij do ravni občine, so naši zapisi bolj vertikalni pregledi obeležij po občinah in krajih znotraj njih ter združeni po upravnih enotah, kar omogoča hitrejšo statistično obdelavo. V pomurskem primeru se upravne enote pokrivajo tudi z obstoječo strukturo organizacij ZB NOV. S tem pa smo prišli do ažuriranih pregledov obeležij v teh (borčevskih) organizacijah in istočasno pregledov, uporabnih za šolske okoliše, da na ta način lažje povežejo poučevanje polpretekle zgodovine in ohranjanje spomina nanj z lokalnim okoljem.

V pregledih posebej ne zajemamo spominkov ali obeležij, ki izginjajo oziroma so jih odstranili, kar predstavlja njihovo posebno dimenzijo. Vendar je s tem v zvezi, kot primer, treba vsaj omeniti odstranjeno obeležje pri Krajnčevi zidnici v Lendavskih goricah ali spominsko ploščo Aliju Kardošu na soboški ulici Arhitekta Novaka, ki je odstranjena ob obnovi fasade. V obeh primerih gre za zgovorno izginjanje t. i. obeležij, povezanih s partijsko dejavnostjo.

Pričujoči pregled za Pomurju obsega 133 enot obstoječih spominskih obeležij in plošč. Iz pregleda je tudi razvidno kolikor občin nima (več) nobenega tovrstnega obeležja. V naših pregledih prikazujemo tudi na obeležjih navedeno število borcev ali žrtev fašizma, katerim je obeležje namenjeno. Naj izpostavim, da je konec 2. svetovne vojne v Pomurju, zlasti ob frontnih bojih ob Muri, v mesecu aprilu in začetku maja 1945

zahteval izjemen krvni davek med civilnim prebivalstvom, večina teh žrtev sicer ni navedena na obstoječih obeležjih. Ob tem pa je treba omeniti kot žrtve tudi tiste, ki so jih pobili, ker so se izogibali okupatorskim vojskam ali se skrivali pred njimi in se niso priključili partizanskemu odporu. O tem v Prekmurju obstajajo obeležja, ki so sicer redka, pa vendarle zgovoren pomnik.

Evidence v Geopediji vključujejo tudi širok nabor fotografij za posamezna obeležja. Za lažjo prepoznavnost so tudi naši pregledi opremljeni z najmanj po eno fotografijo. Tam, kjer nismo uspeli zagotoviti lastnih fotografij, kot nam je to uspelo za območje UE Gornja Radgona in delno UE Ljutomer, smo uporabili fotografijo iz Geopedije. Avtor fotografij obeležij za območju UE Gornja Radgona je Boris Edšid, za ljutomersko območje pa Jani Prajner. Obema se zahvaljujem za to dodatno pomoč. Poleg omenjenih sta mi pri preverjanju podatkov in posredovanju podatkov borčevskih organizacij pomagala še Bojka Veren za območje UE Murska Sobota in Štefan Ftičar za UE Lendava. Pa tudi številni drugi, kot na primer iz občine in osnovne šole Sv. Jurij ob Ščavnici, občine Velika Polana idr.

Nastalo delo ni konkuriranje temu, kar predstavlja spletni portal Geopedija, prej nabor obeležij in pripomoček za borčevske organizacije ob obeleževanju osemdesete obletnice. Seveda tudi evidence, iz katerih bodo posamezne občine in njihove pristojne institucije, ki skrbijo za varovanje zgodovinske dediščine in turizem, lahko razširile svojo ponudbo. Pa tudi šolam in učiteljem, da bodo lažje usmerjali učence in dijake v spoznavanje in raziskovanje. Veseli me, da smo to skupaj uredili, da ne bo pozabljeno.

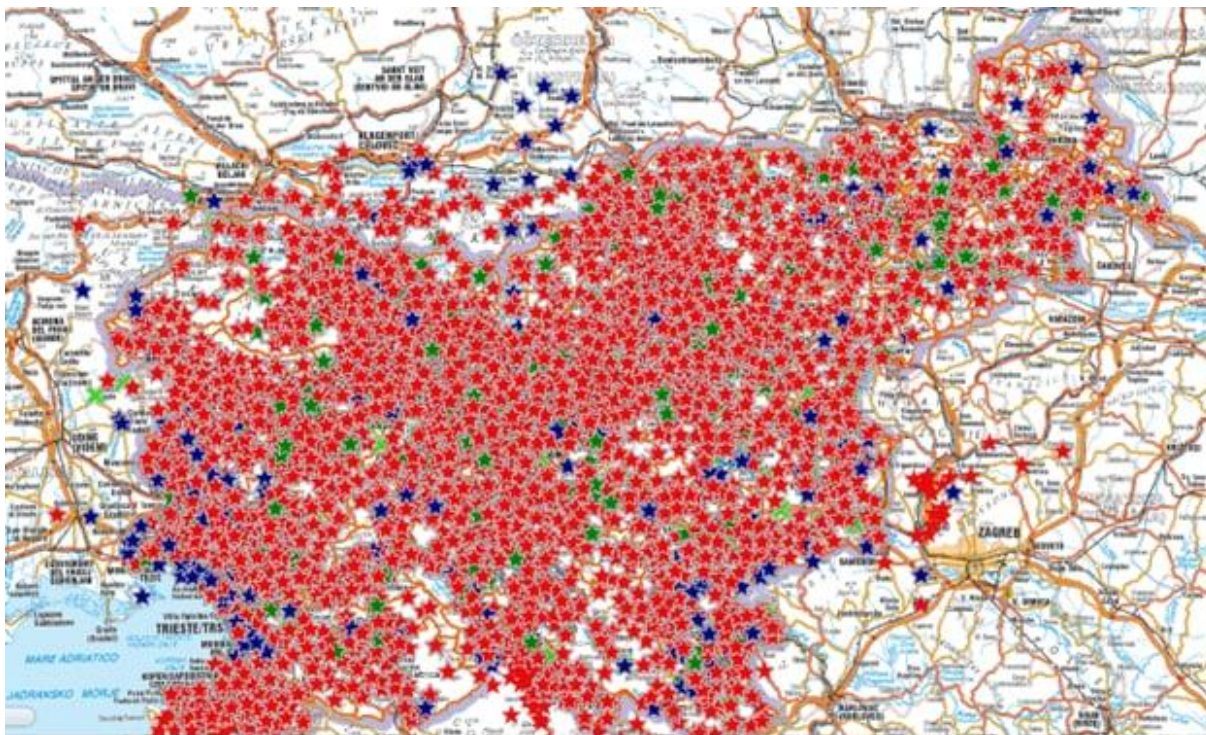
Viri:

Albert Jakopič (ur.), 1978. Vodnik po partizanskih poteh. Ljubljana: Založba borec, Dostopno 12. 3. 2025 na: <https://znaci.org/00003/7xx.php?bk=837>

Bojka, Veren, 2025. Seznam spominskih obeležij na območju UE Murska Sobota – hrani avtor.

Jani, Prajner, 2025. Seznam spominskih obeležij na območju UE Ljutomer – hrani avtor. Partizanski spomeniki na Geopediji World. Dostopno 2. 3. 2025 na: www.geopedia.world/?locale=sl#T281_L2518_x1709131.9524565407_y5766409.4_13833694_s9_b362

Štefan Ftičar, 2025. Seznam spominskih obeležij na območju UE Lendava – hrani avtor.

Naslovna fotografija portala Geopedija, spomeniki NOB s tremi kategorijami evidenčnih podatkov. Z rdečo zvezdo so prikazani obstoječi spomeniki, z modro zvezdo neobiskani spomeniki in z zeleno barvo premaknjeni ali odstranjeni spomeniki. Zeleni križci predstavljajo spomenike, povezane s slovensko osamosvojitvijo. (*Foto: spletni zajem*)

I. PREDLED OBLELEŽIJ NA OBMOČJU UPRAVNE ENOTE GORNJA RADGONA

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
1.	Gornja Radgona	Gornja Radgona	Ploščad med Partizansko cesto (pri št. 15) in Panonsko ulico	Obelisk kot spomenik padlim borcem in žrtvam fašizma	1961/ 16. 10. 1961	Arhitekt Milan Črnigoj/Občina in ZB Gornja Radgona	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
2.		Gornja Radgona	Maistrov trg 1 (Muzej Špital)	10 spominskih plošč z 154 imeni padlih v 1. in 2. svetovni vojni ter osamosvojitveni vojni 1991	n. n.	n. n./ Muzej Špital	DA 11 X	DA/ www.geopedia.world
3.		Gornja Radgona	Maistrov trg 2 (stavba nekdanje posebne osnovne šole)	Spominska plošča Jakobu Vreči - Tomiksu, ki je 15. 10. 1941 odšel v partizane in bil kot talec ustreljen 15. 11. 1945	1958/ 22. 6. 1958.	n. n./ ZB Gornja Radgona	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
4.		Gornja Radgona	Maistrov trg 5 (Spominski park - aleja sv. Petra)	Doprski kip z marmorno ploščo župniku Martinu Gabercu, ki je ustreljen 6. 4. 1941	2021/ 3. 10. 2021	n. n./ Župnija Gornja Radgona	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
5.		Gornja Radgona	Partizanska cesta 26 (stavba nekdanje stare pošte)	Spominska plošča Jožetu Talanyi - Janezu, ki je 1. 3. 1945 padel kot borec prekmurske čete	n. n.	n. n./ ZB Gornja Radgona	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
6.		Gornja Radgona	Gasilska cesta 2 (gasilski dom)	Spominska plošča 3 padlim borcem gasilcem	1958/ 22. 7. 1958	n. n./ gasilci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
7.		Gornja Radgona	Trate 17 (poslopje bivše Murske regulacije)	Spominska plošča o ustanovnem sestanku OF, 14. 8. 1941 in spominska plošča talcu Otonu Jemcu, ustreljenem 6. 3. 1942	1954/ 14. 8. 1954	n. n./ ZB Gornja Radgona	DA 1X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
8.	Gornja Radgona	Črešnjevc	Gozd izza industrijske cone (za podjetjem Elrad International)	Spomenik Mariji Rožman, prvi sekretarki LMS iz Polic, na tem kraju ubita 20. 2. 1945	1957/ 29. 11. 1957	n. n./ ZB Gornja Radgona	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
9.		Negova	Negova 20 (Osnovna šola dr. Antona Trstenjaka)	Spominska plošča 14 padlim borcem in 3 civilnim žrtvam	1959, dopol. 2006/ 28. 6. 1959	Franc Babosek/ ZB Gornja Radgona	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
10.		Očeslavci	Očeslavci 22 (hiša in mlin družine Toth)	Spominska plošča Janku Jurkovič - Jovu, sekretarju okrožja OF, ubitega 11. 3. 1945	1947/ 22. 7. 1947	n. n./ ZB Gornja Radgona	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
11.		Police	Ob robu gozda ob cesti Police (št. 183) - Lastomerci	Spomenik Francu Horvatu- Berlanu, kurirju in obveščevalcu, na tem kraju ubit 10. 3. 1945	1957/ 29. 11. 1957	n. n./ ZB Gornja Radgona	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
12.		Spodnji Ivanjci	Spodnji Ivanjci 10a (stavba podjetja Izba lepote)	Spominska plošča Marici Satler, aktivistki, ki je umrla v zaporih v Radkersburgu	1988/ 16. 10. 1988	n. n./ domačini	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
13.		Spodnja Ščavnica	Spodnja Ščavnica 38 (po poružitvi šole postavljeno ob igrišču pod slavnostno lipo)	Spominsko obeležje s spominsko ploščo 8 padlim v NOV in žrtvam fašizma ter spominsko ploščo prvoborcu Frančku Pintariču - Švabi, ki je zastrupljen 23. 6. 1942	1958/ 22. 7. 1958, prestavljeno 9. 10. 2020	n. n./ ZB Gornja Radgona	DA 3 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
14.	Radenci	Kapelski Vrh	Pokopališče na Kapelskem Vrh	Spomenik 13 padlim borcem in 26 talcem iz radenske občine 1941–1945	1954/n. n., prestavljen decembra 2020	Mercin Dušan/ Občina in ZB Radenci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
15.		Kapelski Vrh	Kapelski Vrh 88 (nekdanja gostilna Dunaj)	Spominska plošča Antonu Strajnsaku - Milanu, sekretarju okrožja OF, ustreljen kot talec 14. 11. 1944	1952/ n. n.	n. n./ ZB Radenci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
16.		Murščak	Murščak 61 (stavba nekdanje šole)	Spominska plošča 3 partizanom in 2 talcema iz Murščaka in posebno reliefno ploščo	1956/ 7. 10. 1956	n. n./ ZB Radenci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
17.		Radenci	Finžgarjeva ulica (na koncu ulice ob gozdu)	Spomenik 3 talcem, tu ustreljenim aprila 1945	2008/ n. n.	Alojz Verzel/ ZB Radenci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world

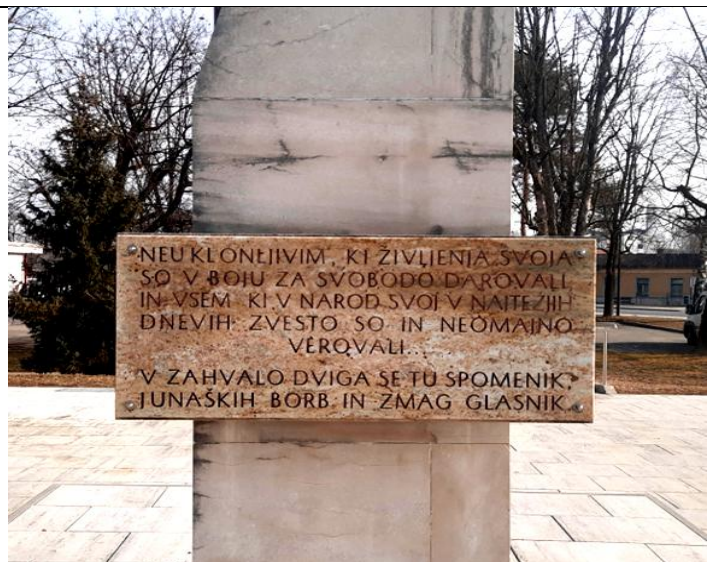
18.	Sveti Jurij ob Ščavnici	Sv. Jurij ob Ščavnici	Videm 14 (pred stavbo kulturnega in upravnega središča)	Spomenik borcem in žrtvam 1941–1945 z vklesanimi 17 imeni	1957/ 17. 7. 1957	arhitekt Branko Kocmut/ Občina in ZB Videm	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
19.		Sv. Jurij ob Ščavnici	Ulica dr. Antona Korošca 1	Spomenik padlim v 1. in 2. svetovni vojni z 99 vklesanimi imeni na 3 straneh	1992/ n. n.	n. n./ Občina Sv. Jurij ob Ščavnici	DA 4 X	DA/ www.geopedia.world
20.		Sv. Jurij ob Ščavnici	Videm 2 (v parku nasproti cerkve)	Doprsni kip na kamnitem podstavku Edvarda Kocbeka, literata in politika	1994/ n. n.	Drago Tršar/ Občina Sv. Jurij ob Ščavnici	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
21.	Sveti Jurij ob Ščavnici	Sveti Jurij ob Ščavnici	Pokopališče Sveti Jurij ob Ščavnici	Nagrobni spomenik talcem ustreljenih v Blagušu z 11 imeni	1953/ n. n.	n. n./ Občina in ZB Videm	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
22.		Sveti Jurij ob Ščavnici	Ulica Edvarda Kocbeka 4 (v stavbi osnovne šole)	Spominska plošča 3 padlim učiteljem	1967/ n. n. leto zamenjave	n. n./ šola	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
23.		Sveti Jurij ob Ščavnici	Ulica Bratka Krefta 15	Kip narodnemu heroju Jožetu Lacku, kovinska konstrukcija, s katero so nadomestili leseni kip	1973/ n. n. leto zamenjave	n. n./ Občina Sv. Jurij ob Ščavnici	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
24.		Biserjane	Biserjane 21b	Spomenik železničarjem španskim borcem	1982/ n. n.	študenti akademskega kiparja Borisa Prokofjeva/ Občina	DA 3 X	DA/ www.geopedia.world
25.		Blaguš	Blaguški gozd (ob učni poti ob jezeru)	Spomenik na kraju, kjer je bilo 3. 4. 1945 ustreljenih 12 talcev	1953/ n. n.	n. n./ Občina in ZB Videm	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
26.		Blaguš	Blaguško jezero (ob jezu)	Obelisk talcem ustreljenim v Blagušu 3. 4. 1945	1961/ n. n.	n. n./ Občina in ZB Videm	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
27.		Dragotinci	Dragotinci 29a (pri hiši Pelclovih)	Spomenik Lojzetu Verzelu, ustreljenemu na tem mestu 28. 12. 1944	n. n./ n. n.	n. n./ domačini	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
28.		Selišči	Selišči 8 (na levi strani ceste)	Spomenik neznanim borcem za svobodo	1982/ 17. 9. 1982	Miloš Vastič/ domačini	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
29.		Selišči	Selišči 10 (domačija Veberič)	Spomenik Veberičevi materi	1982/ 19. 9. 1982	Lojze Veberič/ domačini	DA 2X	DA/ www.geopedia.world

FOTOGRAFIJE

(Foto: Boris Edšid, 22-OŠ Sveti Jurij ob Ščavnici, 28-Geopedija)

1. Gornja Radgona, ploščad (1)

1. Gornja Radgona, ploščad (2)

2. Gornja Radgona, Muzej Špital (1)

2. Gornja Radgona, Muzej Špital (2)

2. Gornja Radgona, Muzej Špital (3)

2. Gornja Radgona, Muzej Špital (4)

4. G. Radgona, Maistrov trg 5

5. G. Radgona, Partizanska c. 26

7. Gornja Radgona, Trate 17

6. G. Radgona, Gasilska cesta 2

8. Črešnjevc

9. Negova 20

10. Očeslavci 22

11. Police 183

12. Spodnji Ivanjci 10a

13. Spodnja Ščavnica 38 (1)

13. Spodnja Ščavnica 38 (2)

13. Spodnja Ščavnica 38 (3)

14. Kapelski Vrh, pokopališče

15. Kapelski Vrh 88

16. Murščak 61 (1)	16. Murščak 61 (2)	17. Radenci, Finžgarjeva ulica (1)	17. Radenci, Finžgarjeva ulica (2)
			
18. Videm 14 (1)	18. Videm 14 (2)	20. Videm 2	
			

19. Sveti Jurij ob Ščavnici, Ulica dr. Antona Korošca 1 (1, 2, 3, 4)

21. Sveti Jurij ob Ščavnici, Ulica dr. Antona Korošca 14, pokopališče (1, 2)

22. Ulica dr. Antona Korošca 4, OŠ

Foto: OŠ Sveti Jurij ob Ščavnici

23. Ulica Bratka Krefta 15

25. Biserjane 21b (1)

24. Biserjane 21b (2)

24. Biserjane 21b (3)

25. Blaguš, blaguški gozd

26. Blaguško jezero (1)

26. Blaguško jezero (2)

27. Dragotinci 29a

28. Selišči 8 (1)

28. Selišči 8 (2)

29. Selišči 10 (1)

29. Selišči 10 (2)

II. PREGLED OBELEŽIJ NA OBMOČJU UPRAVNE ENOTE LENDA VA

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obelezja	Foto	Spletni dostop/vir
1.	Črenšovci	Črenšovci	Ulica Prekmurske čete 23	Spominska plošča 11 žrtvam fašizma 1941 - 1945	1957/ 22. 7. 1957	n. n./ Občina in KO ZB Črenšovci- Odranci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
2.		Črenšovci	Center, zelena ploščad med ulico Prekmurske čete in Juša Kramarja	Spomenik prekmurski ženi in materi	1965/ 28. 11. 1965	n. n./ Občina in KO ZB Črenšovci- Odranci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
3.		Črenšovci	Spominski park pri gramoznici (Prve Jame)	Spomenik zbora aktivistov in simpatizerjev OF Prekmurja, 30. 8. 1941	1981, obnovljen 2016/ 7. 9. 2016	n. n./ Občina in KO ZB Črenšovci- Odranci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
4.		Dolnja Bistrica	Dolnja Bistrica 76 (vaško gasilski dom)	Spominska 3 plošča žrtvam fašizma 1941– 1945	1957/ 22. 7. 1957	n. n./KO ZB Črenšovci- Odranci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
5.		Gornja Bistrica	Gornja Bistrica 116 (vaški dom)	Spominska plošča 6 žrtvam fašizma 1941– 1945	1958/ 22. 7. 1958	n. n./KO ZB Črenšovci- Odranci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
6.		Srednja Bistrica	Srednja Bistrica 57	Spominska plošča 2 padlima borcema in eni žrtvi fašizma 1941–1945	1957/ 22. 7. 1957	n. n./KO ZB Črenšovci- Odranci	DA, 1 X	DA/ www.geopedia.world
7.		Srednja Bistrica	Srednja Bistrica 64	Spominska plošča narodnemu heroju Jakobu Molku-Mohorju, padel na tem mestu 7. 3. 1945	1975/ 31. 3. 1975	n. n./KO ZB Črenšovci- Odranci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
8.	Črenšovci	Trnje	Trnje 46 (vaško gasilski dom)	Spominska plošča 5 žrtvam fašističnega nasilja 1941–1945	n. n./ n. n.	n. n./KO ZB Črenšovci- Odranci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
9.		Trnje	Trnje 109	Spominska plošča ciklostilni tehniki in zatočišču partizanov	1977/ 27. 9. 1977	n. n./KO ZB Črenšovci- Odranci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
10.		Žižki	Žižki 51 (stari gasilski dom)	Spominska plošča Ivanu Čuriču, na tem mestu ustreljen 4. 2. 1945	1957/ 10. 10. 1957	n. n./ PGD Žižki	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

11.	Dobrovnik	Strehovci	Strehovci 110	Spominska plošča Konference prekmurskih aktivistov 18.–21. 12. 1944	n. n./ n. n.	n. n./ lastnik vinotoča in KO ZB Dobrovnik	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
12.		Strehovci	Strehovci 86	Spomenik Vinku Puklavcu- Srečku, borcu prekmurske čete, padlemu na tem mestu 5. 3. 1945	n. n./ n. n.	n. n./KO ZB Dobrovnik	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

13.	Lendava	Lendava	Spodnja ulica 5 (lendavska sinagoga)	Spominska plošča deportacije lendavskih Židov, 26. 4. 1944	2004/ 26. 4. 2004	n. n./ Muzej Lendava in JS Slovenije	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
14.		Lendava	Pokopališče Lendava (nad Kranjčevo ulico)	Spomenik 7 padlim borcem Rdeče armade	1945/ n. n.	n. n./ KO ZB Lendava	DA 3 X	DA/ www.geopedia.world
15.		Dolga vas	Judovsko pokopališče v Dolgi vasi	Spomenik judovskim žrtvam fašizma 1941–1945	1947/ n. n.	n. n./ Občina in JS Slovenije ter KO ZB Lendava	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
16.	Lendava	Kapca	Gornja ulica 29 (gasilski dom)	Spominska plošča 4 padlim in umrlim udeležencem NOV	1982/ 29. 11. 1982	n. n./ KO ZB Lendava	DA 3 X	DA/ www.geopedia.world
17.		Pince-Marof	Pince-Marof 30 (vaški dom)	Spominska plošča 31 umrlim internirancem v Sarvaru, 7 padlim borcem, talcem in žrtvam fašističnega nasilja iz vasi Benica, Pince Marof in Petišovci od 1941–1945	n. n./ n. n.	n. n./ DIS Petišovci- Benica-Pince Marof	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
18.		Pince-Marof	Pince-Marof 30 (vaški dom)	Spominska plošča vojnega nasilja nad kolonijo priseljencev Pince Marof - Benica – Petišovci - Dolga Vas – Kamovci, izgnanim v taborišče Sarvar 1942– 1945 in spominska soba izgnancem	2007/ 23. 6. 2007	n. n./ DIS Petišovci- Benica-Pince Marof	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
19	Odranci	Odranci	Pokopališče Odranci (mrliška vežica)	Spominska plošča 4 žrtvam fašizma 1941–1945	1957/ 22. 7. 1957	n. n./KO ZB Črenšovci- Odranci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
20.	Turnišče	Turnišče	Prešernova ulica 2 (pred osnovno šolo)	Kip narodnega heroja Štefana Kovača-Marka, ustreljenega 18. 10. 1941	1972 / 22. 10. 1972	n. n./ KO ZB Turnišče	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
21.		Turnišče	Ulica Štefana Kovača 31	Spominska plošča na rojstni hiši Jožeta Zadravca – Marjana, borca 1. prekmurske čete, padel 22. 2. 1945	1957/ 1. 11. 1957	n. n./ KO ZB Turnišče	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
22		Nedelica	Nedelice 118	Spominska plošča na rojstni hiša Štefana Kovača - Marka	1954/ 16. 9. 1954	n. n./ KO ZB Turnišče	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

23.	Velika Polana	Velika Polana	Velika Polana 111 (pred stavbo občine)	Spomenik 8 žrtvam iz obdobja NOB	1948, obnovljen 1957 / 27. 4. 1957	n. n./ KO ZB Velika Polana	DA 2 X	DA / www.geopedia.world
24.		Velika Polana	Velika Polana 217	Spominski plošči na rojstni hiši pisatelja Miška Kranjca, kjer so 1934-1935 urejali Ljudsko pravico in je stalna razstava naprednega tiska ter Kranjčevih del	1954 plošča Ljudske pravice, 1964 stalna zbirka/ 4. 10. 1964	n. n./ Občina in KO ZB Velika Polana	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
25.		Mala Polana	Mala Polana 118 (tematski park ob Copekovem mlinu)	Spominska plošča na mlinu, kjer je 26. 12. 1944 ustanovljen odbor OF za Polano	1952/2. 7. 1952	n. n./ Občina in KO ZB Velika Polana	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world

FOTOGRAFIJE

(Foto: Geopedija, 25-Občina Velika Polana)

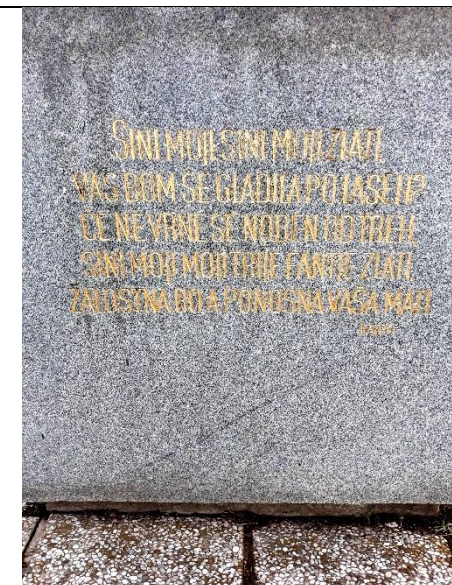
1. Črenšovci, Ulica Prekmurske čete 23

2. Črenšovci, center (1)

2. Črenšovci, center (2)

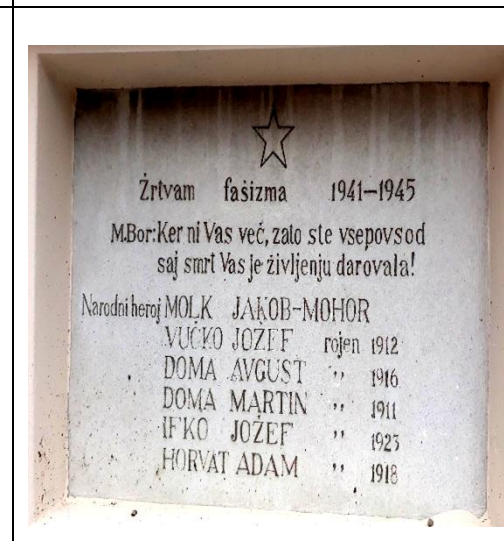
3. Črenšovci, Spominski park pri gramoznici (Prve Jame)

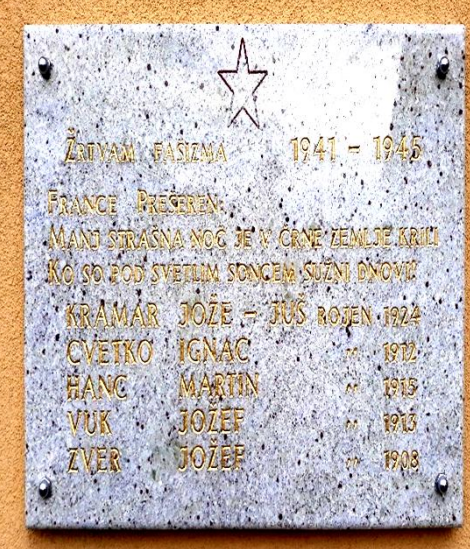

4. Dolnja Bistrica 76

5. Gornja Bistrica 116

6. Srednja Bistrica 57	7. Srednja Bistrica 64	8. Trnje 46	9. Trnje 109
 Žrtvam fasizma 1941-1945 J.Rob: Kdor umre za domovino, je živel dovolj! ZAVEC JAKOB rojen 1920 ZAVEC EVA " 1923 MAUČEC IVAN " 1921	 NA TEM MESTU JE ŽRTVOVAL SVOJE MLADO ŽIVLJENJE ZA NAŠO SVOBODO V BORBI Z MADŽARSKIMI OKUPATORJI 7. MARCA 1945 NARODNI HEROJ JAKOB MOLK-MOHOR VEČNA MU SLAVA POSTAVIL: Obč. odbor ZZB. NOV. LENDAVA	 ŽRTVAM FASIZMA 1941 - 1945 FRANCE PREČEREN MAJMI STRAŠNA NOČ JE V CRNE ZEMLJE KRIL KO SO POD SVETLIM SONCEM SUŽNI DNOM KRAMAR JOŽE - JUŠ ROJEN 1924 CVETKO IGNAC " 1912 HANC MARTIN " 1915 VUK JOŽEF " 1913 ZVER JOŽEF " 1908	 V TEJ HIŠI SO SE V LETIH 1944-1945 DRUGAČNOSTI AKTIVISTI OSVOBODILNE BOJE ZA LENDAVSKI NARODA. TU SO POD VODSTVAŠTVA LENDAVSKIH SNOVALI NAČRTE ZA AKCIJE PROTI OKUPATORJI IN V EDINI PREKMURSKI TEHNIKI RAZMINOŽEVALI LETAKE. V LETIH 1944 IN 1945 JE TA HIŠA SPET POSTALA ZATOČIŠČE PARTIZANOV. ZB IN KRAJEVNA KONFERENCA SZDL ČRENŠOVCI. 27. SEPTEMBER 1977
10. Žižki 51	11. Strehovci 110	12. Strehovci 86	13. Lendava, Spodnja ulica 5
 Na tem mestu je žrtvoval svoje življenje za svobodo in domovino ČURIČ IVAN dne 4. februarja 1945.	 V TEJ HIŠI JE BILA PRVA KONFERENCA OF AKTIVISTOV PREKMURJA V DNEH 18-21. XII. 1944	 NA TEM MESTU JE PADEL LETA 1945 PUKLAVEC VINKO "SREČKO" BOREK I PREKMURSKO ČETE OO-ZB NOV. LENDAVA	 V SPOMIN LENDAVSKIM ŽIDOM 26. APRIL 1944 - 26. APRIL 2004 OBČINA LENDAVA A LENDVAI ZSIDÓK EMLÉKÉRE 1944 ÁPRILIS 26. 2004 ÁPRILIS 26. LENDVA KÖZSÉG

14. Lendava, pokopališče (1)

14. Lendava, pokopališče (2)

14. Lendava, pokopališče (3)

16. Kapca, Gornja ulica 29

15. Dolga Vas, Judovsko pokopališče (1, 2)

17. Pince Marof 30

18. Pince Marof 30

19. Odranci, pokopališče	20. Turnišče, Prešernova ulica 2 (1, 2)	21. Turnišče, Štefana Kovača 31
		
22. Nedelica 118	23. Velika Polana 111 (1)	23. Velika Polana 111 (2)
		
		

24. Velika Polana 217 (2)

25. Mala Polana 118, tematski park (1)

25. Mala Polana 118 (2)

III. PREGLED OBELEŽIJ NA OBMOČJU UPRAVNE ENOTE LJUTOMER

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obelezja	Foto	Spletni dostop/vir
1.	Ljutomer	Ljutomer	Glavni trg	Spomenik 24 padlim borcem in žrtvam nacizma KS Ljutomer in na tem mestu 4. 2. 1945 usmrčenemu Cirilu Jurešu - Maksu	1957 prvotni spomenik/ 1. 6. 1957, 2008 prenovljen/ 9. 5. 2008	n. n./ Občina in ZB Ljutomer	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
2.		Ljutomer	Park ob Prešernovi ulici (št. 18)	Spomenik padlim borcem NOB in žrtvam fašizma 1941–1945	1950/ 1. 11. 1950	arhitekt Stanko Kristl/Občina in ZB Ljutomer	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
3.		Ljutomer	Spominski park I. slovenskega tabora	Spomenik aktivistom OF Ljutomer	1968/ 9. 8. 1968, plošča odkrita 6. 6. 1976	n. n./ Občina in ZB Ljutomer	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
4.		Ljutomer	Spominski park I. slovenskega tabora	Spomenik 9 padlim borcem V. prekomorske brigade iz Občine Ljutomer	n. n./ n. n.	n. n./ Občina in ZB Ljutomer	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
5.		Ljutomer	Razlagova ulica 53	Kip 4 talcem, ustreljenim 15. 1. 1945	1978/ n. n.	kipar Janez Vidic/Občina in ZB Ljutomer	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
6.		Ljutomer	Pokopališče Ljutomer (ob Jeruzalemski cesti)	Spomenik 24 padlim borcem in ustreljenim talcem	1961/ 22. 11. 1961	kipar Jule Renko/Občina in ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
7.		Ljutomer	Podhod med Miklošičevim trgom 4 in Jureša Cirila ulica 2	Spominska plošča 19 padlim borcem in žrtvam NOB, Ljutomer	1983/ 8. 5. 1983	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
8.	Ljutomer	Ljutomer	Trg Jakoba Babiča 1a	Spominska plošča Jakobu Babiču, sekretarju OF in prvi žrtvi, ustreljeni 16. 10. 1941	1962/ 16. 10. 1962	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
9.		Babinci	Babinci 35	Spominska plošča Jošku Berdenu, padlem v Logarovcih, 3. 2. 1945	1960/ 15. 5. 1960	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
10.		Cezanjevci	Cezanjevci 64 (spominski park JV za Ribičevim mlinom)	Spomenik 25 talcem, ustreljenim 25. 4. 1944 pri Ribičevem mlinu z informacijsko tablo	1956/ 22. 7. 1956	Projektant Rebernik / ZB Ljutomer	DA 2X	DA/ www.geopedia.world
11.		Cezanjevci	Cezanjevci 63	Spominska plošča na rojstni hiši Janka Ribiča, padel v boju v Vogričevcih 6. 4. 1944	1952/ 4. 7. 1952	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
12.		Cezanjevci	Cezanjevci 46a, Gasilski dom	Spominska plošča 22 žrtvam v času NOB 1941- 1945	1960/ 7. 10. 1960	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
13.		Cven	Cven 3/c (Podružnična osnovna šola Cven)	Spominska plošča 11 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja iz Cvena, Krapja in Mote	1960/ 8. 5. 1960 na GD, prestavljena n. n.	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1	DA/ www.geopedia.world
13.		Desnjak	Desnjak 29	Spominska plošča narodnega heroja Janeza Kaučiča 13. 12. 1913 - 30. 7. 1943	1953/ n. n.	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
15.		Grlava	Grlava 16	Spominska plošča 5 žrtvam v spopad z Vlasovci, 5. 1. 1945	1960/ 7. 8. 1960	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
16.	Ljutomer	Ilovci	Ob stičišču cest Ilovci – Slamnjak – Ričetova Graba	Spomenik žrtvam - 1941–1945, posvečen 7 borcem in 29 žrtvam ter 19 pobitim v rud. rovu	1950/ 4. 5. 1950	n. n./ ZB Ljutomer	DA 3 X	DA/ www.geopedia.world
17.		Ilovci	Ilovci 6 (v bližini nekdanjega rudniškega rova)	Spomenik 19 žrtvam pobitim 27. 4. 1945 v rudniškem rovu	1976/ n. n.	n. n./ ZB Ljutomer	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
18.		Ilovci	Ilovci 10	Spominska plošča pomožni kurirski postaji TV 15 P, 1944–1945	1983/ 3. 7. 1983	n. n./ n. n.	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
19.		Mala Nedelja	Mala Nedelja (spominski park pri št. 29)	Spomenik 39 borcem in žrtvam v NOB z območja Male Nedelje.	1952/ 29. 11. 1952	Avgust Gajzer/ Občina in ZB Bučkovci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
20.		Mala Nedelja	Mala Nedelja 42 (v gozdu zahodno od pokopališča)	Spomenik 19 talcem ustreljenim 8. 3. 1945	1959/ 22. 7. 1959	Avgust Gajzer/ Občina in ZB Bučkovci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
21.		Mekotnjak	Stara cesta 14 (podjetje Jesenik)	Spominska plošča aktivistu OF Slavinec Janku ml. in 2 padlim domačinoma, 5. 4. 1944	1977/ 3. 7. 1977	n. n./ občani	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
22.		Moravci v Slovenskih goricah	Moravci v Slovenskih goricah 3	Spominska plošča o sestanku organizatorjev NOB v Pomurju	n. n./ n. n.	n. n./ n. n.	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
23.		Mota	Mota, ob cesti do broda na Muri	Spomenik in plošči 21 talcem, ustreljenim 2. 4. 1945	1955/ 8. 5. 1955	n. n./ ZB Ljutomer	DA 3 X	DA/ www.geopedia.world
24.		Mota	Mota 30	Spominska plošča na hiši, kjer je živela Nada Rajh, aktivistka, umrla v Auschwitzu 1943	1965/ 1. 5. 1965	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
25.	Ljutomer	Podgradje	Podgradje 25	Spominska plošča 3 padlim v boju z Vlasovci 9. 12. 1944, s fresko na fasadi	1946/ 22. 7. 1946	slikar in kipar Nace Lipovec/ ZB Ljutomer	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
26.		Radomerje	Radomerje 2	Spominska plošča 11 padlim borcem in žrtvam 1941–1945	1955/ 15. 5. 1955	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
27.		Vogričevci	Vogričevci 5	Spominska plošča postojanke OF, kjer je Janko Ribič padel 6. 4. 1944	1975/ 4. 7. 1955	n. n./ ZB Ljutomer	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

28.	Križevci	Križevci pri Ljutomeru	Križevci 11 (trg pred zgradbo občine)	Spomenik 13 padlim borcem in 14 žrtvam fašističnega terorja NOB 1941–1945 v Križevcih pri Ljutomeru	1954/ 10. 10. 1954	Mravlje Aleksander/ Občina in ZB Križevci pri Ljutomeru	DA 4 X	DA/ www.geopedia.world
29.		Križevci pri Ljutomeru	Pokopališče Križevci pri Ljutomeru	Spomenik 9 padlim v NOV in žrtvam fašizma iz krajevne skupnosti Križevci	1991/ 9. 5. 1991	Janez Rebernjak/ Občina in ZB Križevci pri Ljutomeru	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
30.		Logarovci	Logarovci 66 (Žalikova domačija)	Spominska plošča o borbi partizanov in aktivistov s Kozaki 3. 2. 1945 in 4 padlih ter 2 ubitih	1958/ 1. 6. 1958	n. n./ ZB Križevci pri Ljutomeru	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
31.	Razkrižje	Razkrižje	Pokopališče Razkrižje (ob vhodu)	Spomenik 16 žrtvam NOV in fašističnega terorja 1941–1945	1957/ 1. 11. 1957	n. n./ Občina in ZB Razkrižje	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
32.		Razkrižje	Razkrižje 41 in 43 (prenesena s hrvaške na slovensko stran)	Spominska plošča prvega sestanka nosilcev upora NOB, 22. 5. 1941	n. n./ n. n.	n. n./ Občina in ZB Razkrižje	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
33.		Gibina	Gibina 8 (potočni mlin Samo Zanjkovič)	Spominska plošča relejni kurirski postaji TV S 15B	1963/ odstranjena in ponovno postavljena	n. n./ občani	DA 1 X	DA/ https://www.razkrižje.si/objava/666574
34.		Šprinc	Šprinc 15	Spominska plošča Francu Altu - Milanu, padlem 18. 2. 1945 in Francu Žibku - Janku, ubitem 10. 4. 1945 na Ptuj	1955/ 27. 4. 1955	n. n./ ZB Razkrižje	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
35.	Veržej	Veržej	Pušenjakova ulica 7 (stavba Osnovne šole Veržej)	Spominska plošča padlim 26 borcem in žrtvam fašističnega terorja iz Veržeja in okolice	1969/ 5. 10. 1969	n. n./ šola	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
36.		Veržej	Ulica bratstva in enotnosti 8 (nasproti Doma kulture)	Spomenik bratstva in enotnosti - ob obletnici oborožene vstaje	1981/ 17. 5. 1981	Lojze Veberič/ Občina Veržej	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world

FOTOGRAFIJE

(Foto: Geopedija in Jani Prajner 1, 5, 7, 8, 12-13, 15-23, 25, 27, 31-33)

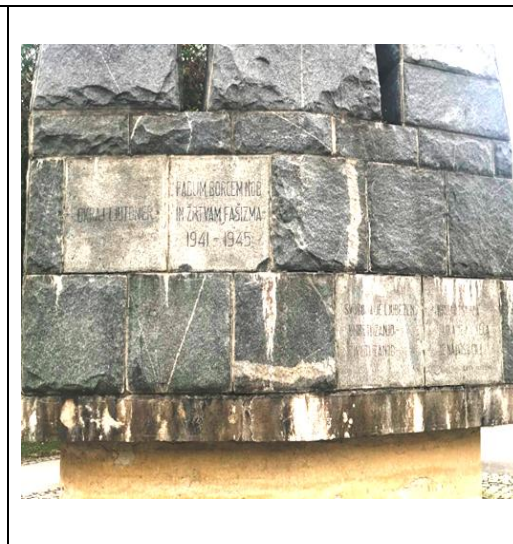
1. Ljutomer, Glavni trg (1)

1. Ljutomer, Glavni trg (1)

2. Ljutomer, Park ob Prešernovi ulici (1)

3. Ljutomer, Spominski park I. slovenskega tabora (1, 2)

4. Ljutomer, Spominski park I. slovenskega tabora (1, 2)

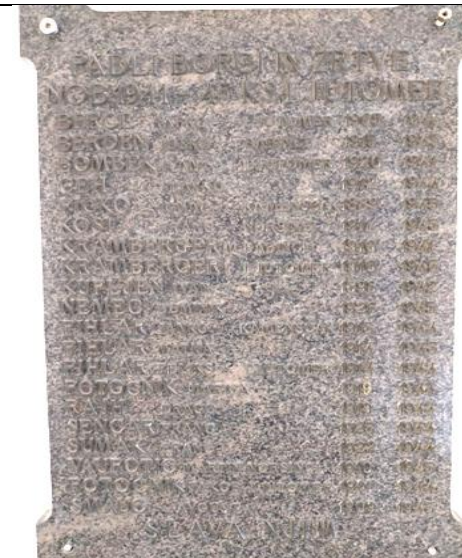
5. Ljutomer, Razlagova ulica 53 (1, 2)

6. Ljutomer, pokopališče

7. Ljutomer, podhod

8. Ljutomer, Trg Jakoba Babiča 1a

9. Babinci 35

10. Cezanjevci 64 (1)

10. Cezanjevci 64 (2)

11. Cezanjevci 63

12. Cezanjevci 46a

13. Cven 3c

14. Desnjak 29

15. Grlava 16

16. Ilovci, stičišče cest Ilovci – Slamnjak – Rinčetova Graba (1, 2, 3)

17. Ilovci 6 (1)

17. Ilovci 6 (2)

17. Ilovci 6 (3)

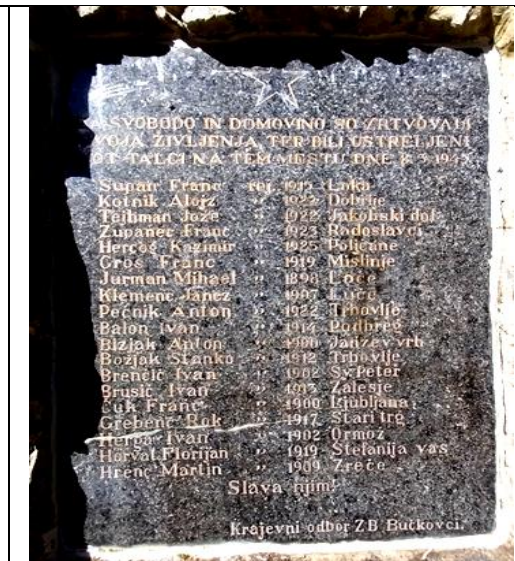
18. Ilovci 10

19. Mala Nedelja, spominski park pri št. 29 (1, 2)

20. Mala Nedelja 42, zahodno od pokopališča

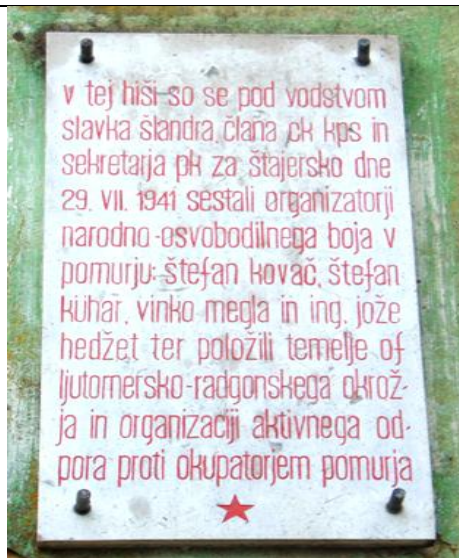
21. Mekotnjak, Stara cesta 14

23. Mota, ob cesti do broda na Muri (1, 2, 3)

22. Moravci v Slovenskih goricah 3

24. Mota 30

25. Podgradje 25 (1)

25. Podgradje 25 (2)

30. Logarovci 66 (1)	30. Logarovci 66 (2)	31. Razkrižje, pokopališče (1)	31. Razkrižje, pokopališče (2)																																				
	 Na tem mestu so dne 3.febr.1945 v zmagoviti bitki z okupatorjevimi hlapci padli: BERNOT Branko-Aljaž iz Ljubljane BERDEN Jožko-Rastko iz Babinec ZALIK Ivan - lastnik te hiše ZALIK Katarina - njegova žena Hudo ranjena so fašisti ujeli in pozneje zverinski ubili. JUREŠA Cirila-Maksa iz Bunčan PETJE MARIJO Vido iz Litije Slava jim!		 V SPOMIN ŽRTVAM NOVI IN FASISTIČNEGA TERORJA V LETIH OD 1941 DO 1945 IZ ILGA KRAJA IN KI SO PADLI NA TEM TERENU! <table><tr><td>ALT FRANC</td><td>ro. 30. 9. 1910. GLOBOKA</td></tr><tr><td>EDHEDJET JOZE</td><td>ro. 20. 4. 1915. RAZKRIŽJE</td></tr><tr><td>DUMA MARTIN</td><td>ro. 6. 4. 1911. RAZKRIŽJE</td></tr><tr><td>KRZNAK VIKTOR</td><td>ro. 12. 6. 1920. GLOBOKA</td></tr><tr><td>ZIBEK FRANC</td><td>ro. 10. 12. 1922. SPRINC</td></tr><tr><td>DOLENC MIRKO</td><td>BRANČANI</td></tr><tr><td>LUSKOVIC STEFAN</td><td>ro. 19. 12. 1910. GLOBOKA</td></tr><tr><td>IVANČIČ FRANC</td><td>ro. 23. 8. 1905. GLOBOKA</td></tr><tr><td>SMOLKOVIČ ALBERT</td><td>ro. 2. 5. 1913. RAZKRIŽJE</td></tr><tr><td>KLUGLER HUBERT</td><td>ro. 19. 10. 1918. GRAD</td></tr><tr><td>VOZIL R. JOZEF</td><td>ro. 26. 2. 1897. GLOBOKA</td></tr><tr><td>MAVRIC FRIDRIK</td><td>ro. 17. 2. 1883. GLOBOKA</td></tr><tr><td>JUD. IVAN</td><td>ro. 18. 8. 1916. GLOBOKA</td></tr><tr><td>BERGER PETER</td><td>ro. 15. 7. 1905. RAZKRIŽJE</td></tr><tr><td>BERŠAK DANIJEL</td><td>ro. 1. 7. 1906. RAZKRIŽJE</td></tr><tr><td>KNIFLIČ JOZEF</td><td>ro. 6. 3. 1901. LITJE</td></tr></table>	ALT FRANC	ro. 30. 9. 1910. GLOBOKA	EDHEDJET JOZE	ro. 20. 4. 1915. RAZKRIŽJE	DUMA MARTIN	ro. 6. 4. 1911. RAZKRIŽJE	KRZNAK VIKTOR	ro. 12. 6. 1920. GLOBOKA	ZIBEK FRANC	ro. 10. 12. 1922. SPRINC	DOLENC MIRKO	BRANČANI	LUSKOVIC STEFAN	ro. 19. 12. 1910. GLOBOKA	IVANČIČ FRANC	ro. 23. 8. 1905. GLOBOKA	SMOLKOVIČ ALBERT	ro. 2. 5. 1913. RAZKRIŽJE	KLUGLER HUBERT	ro. 19. 10. 1918. GRAD	VOZIL R. JOZEF	ro. 26. 2. 1897. GLOBOKA	MAVRIC FRIDRIK	ro. 17. 2. 1883. GLOBOKA	JUD. IVAN	ro. 18. 8. 1916. GLOBOKA	BERGER PETER	ro. 15. 7. 1905. RAZKRIŽJE	BERŠAK DANIJEL	ro. 1. 7. 1906. RAZKRIŽJE	KNIFLIČ JOZEF	ro. 6. 3. 1901. LITJE				
ALT FRANC	ro. 30. 9. 1910. GLOBOKA																																						
EDHEDJET JOZE	ro. 20. 4. 1915. RAZKRIŽJE																																						
DUMA MARTIN	ro. 6. 4. 1911. RAZKRIŽJE																																						
KRZNAK VIKTOR	ro. 12. 6. 1920. GLOBOKA																																						
ZIBEK FRANC	ro. 10. 12. 1922. SPRINC																																						
DOLENC MIRKO	BRANČANI																																						
LUSKOVIC STEFAN	ro. 19. 12. 1910. GLOBOKA																																						
IVANČIČ FRANC	ro. 23. 8. 1905. GLOBOKA																																						
SMOLKOVIČ ALBERT	ro. 2. 5. 1913. RAZKRIŽJE																																						
KLUGLER HUBERT	ro. 19. 10. 1918. GRAD																																						
VOZIL R. JOZEF	ro. 26. 2. 1897. GLOBOKA																																						
MAVRIC FRIDRIK	ro. 17. 2. 1883. GLOBOKA																																						
JUD. IVAN	ro. 18. 8. 1916. GLOBOKA																																						
BERGER PETER	ro. 15. 7. 1905. RAZKRIŽJE																																						
BERŠAK DANIJEL	ro. 1. 7. 1906. RAZKRIŽJE																																						
KNIFLIČ JOZEF	ro. 6. 3. 1901. LITJE																																						
32. Razkrižje 41 in 43	33. Gibina 8	34. Šprinc 15	35. Veržej, Puščenjakova ulica 7																																				
 NA TEJ DOMAČIJI SO SE V ZAČETKU NEMŠKE IN MADŽARSKE OKUPACIJE SESTAJALI NOSILCI NARODNO OSVOBODILNEGA BOJA ZA POMURJE. PRVI SEŠTANJE JE BIL 22. 5. 1941	 V TEM MLINU MATIJE SMOLKOVIČA JE V ČASU NARODNO OSVOBODILNEGA BOJA DELOVALA KURIRSKA POSTAJA - JAVKA - S - 15 B	 NA TEM MESTU JE DNE 18. II. 1945 PADEL PARTIZAN ALT FRANC-MILAN. V TEJ HIŠI JE BILA PARTIZANŠKA POSTOJANKA KJER JE ŽIVEL PARTIZAN ŽIBEK FRANC-JANKO KI JE PADEL KOT ŽRTEV FAŠIZMA DNE 10. IV. 1945 V PTUJU. SLAVA PADLIM BORCEM !	 V SPOMIN PADLIM ŽRTVAM ZA NAŠO SVOBODO V LETIH 1941-1945 <table><tr><td>VERŽEJ</td><td>BUNČANI</td></tr><tr><td>GABERC ALOJZ - IZTOK</td><td>JUREŠ CIRIL</td></tr><tr><td>PEČIČ JANKO</td><td>STRAKL FRANC</td></tr><tr><td>HEDŽET VILI</td><td>ANTOLIČ FRANC</td></tr><tr><td>SERŠEN MILAN</td><td>GRLAVA</td></tr><tr><td>SERŠEN RUDOLF</td><td>PEČNIK GEZA</td></tr><tr><td>ŠOSTARIČ FRANC</td><td>HAUPTMAN DANILO</td></tr><tr><td>SPUR CIRIL</td><td>PRELOG JANEZ</td></tr><tr><td>DEŠKOVIC MARIJA</td><td>PRELOG ENILJA</td></tr><tr><td>PEČIČ IGNAC</td><td>KRIŠTANCI</td></tr><tr><td>SNEDEC VINKO</td><td>MLINARIČ IGNAČ</td></tr><tr><td>GABERC FERDINAND</td><td>DOLAMIC AVGUST</td></tr><tr><td>SONAIA IVAN</td><td>ŠALINCI</td></tr><tr><td>BANOVI</td><td>ALEKSIČ MAKŠ</td></tr><tr><td>TOPOLNIK MIRKO</td><td></td></tr><tr><td>TOPOLNIK STANKO</td><td></td></tr><tr><td>RADUHA STEFAN</td><td></td></tr><tr><td>HERIC ANDREJ</td><td>KRAJEVNA ORGANIZACIJA ZE VERŽEJ</td></tr></table>	VERŽEJ	BUNČANI	GABERC ALOJZ - IZTOK	JUREŠ CIRIL	PEČIČ JANKO	STRAKL FRANC	HEDŽET VILI	ANTOLIČ FRANC	SERŠEN MILAN	GRLAVA	SERŠEN RUDOLF	PEČNIK GEZA	ŠOSTARIČ FRANC	HAUPTMAN DANILO	SPUR CIRIL	PRELOG JANEZ	DEŠKOVIC MARIJA	PRELOG ENILJA	PEČIČ IGNAC	KRIŠTANCI	SNEDEC VINKO	MLINARIČ IGNAČ	GABERC FERDINAND	DOLAMIC AVGUST	SONAIA IVAN	ŠALINCI	BANOVI	ALEKSIČ MAKŠ	TOPOLNIK MIRKO		TOPOLNIK STANKO		RADUHA STEFAN		HERIC ANDREJ	KRAJEVNA ORGANIZACIJA ZE VERŽEJ
VERŽEJ	BUNČANI																																						
GABERC ALOJZ - IZTOK	JUREŠ CIRIL																																						
PEČIČ JANKO	STRAKL FRANC																																						
HEDŽET VILI	ANTOLIČ FRANC																																						
SERŠEN MILAN	GRLAVA																																						
SERŠEN RUDOLF	PEČNIK GEZA																																						
ŠOSTARIČ FRANC	HAUPTMAN DANILO																																						
SPUR CIRIL	PRELOG JANEZ																																						
DEŠKOVIC MARIJA	PRELOG ENILJA																																						
PEČIČ IGNAC	KRIŠTANCI																																						
SNEDEC VINKO	MLINARIČ IGNAČ																																						
GABERC FERDINAND	DOLAMIC AVGUST																																						
SONAIA IVAN	ŠALINCI																																						
BANOVI	ALEKSIČ MAKŠ																																						
TOPOLNIK MIRKO																																							
TOPOLNIK STANKO																																							
RADUHA STEFAN																																							
HERIC ANDREJ	KRAJEVNA ORGANIZACIJA ZE VERŽEJ																																						

36. Veržej, Ulica bratstva in enotnosti 8, nasproti Doma kulture

IV. PREGLED OBELEŽIJ NA OBMOČJU UPRAVNE ENOTE MURSKA SOBOTA

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obelezja	Foto	Spletni dostop/vir
1	Murska Sobota	Murska Sobota	Trg zmage (spomeniško urejen park med Slovensko ulico in Trgom zmage)	Spomenik zmage	1945/ 12. 8. 1945	Oficir RA Arončik in arhitekt Feri Novak, kipa Boris in Zdenko Kalin/Občina Murska Sobota	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
2.		Murska Sobota	Pokopališče Murska Sobota	Spomenik 78 padlim NOV in žrtvam fašizma	1954	n. n./ Občina in ZB Murska Sobota	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
3.		Murska Sobota	Pokopališče Murska Sobota	Piramida - spomenik padlim za svobodo z 8 memorialnimi ploščami Štefanu Cvetku, Jošku Krambergerju - Jocu, Jožetu Rajhu, Danetu Šumenjaku - Miranu, Jožetu Talanyi - Janezu, Francu Talanyi, Milanu Deškoviču, Jožetu Pavšek – Zvonku, Kalamarju Kučanu	17. 10. 1956	n. n./ Občina in ZB Murska Sobota	DA 3 X	DA/ www.geopedia.world
4.		Murska Sobota	Pokopališče Murska Sobota (pri vhodu s Panonske ulice)	Spomenik padlim borcem in oficirjem Rdeče armade	1962/ 1. 11. 1962	arhitekt Štefan Ficko/Občina in ZB Murska Sobota	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
5.		Murska Sobota	Trubarjev drevored (Soboški park)	Spomenik 45 padlim učiteljem in profesorjem	1959/ 10. 5. 1959	arhitekt Franc Novak/ Občina in ZB Murska Sobota	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
6.	Murska Sobota	Murska Sobota	Ulica Štefana Kovača 30 (pred kinom Park)	Kip narodnega heroja Štefana Kovača - Marka	1953	Nikolaj Muster- Miki/Občina in ZB Murska Sobota	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
7.		Murska Sobota	Trstenjakova ulica 73 (Osnovna šola III)	Spomenik Jožetu Kramarju - Jušu	1978/ 17. 10. 1978	Učenci šole ob mentorstvu likovnega pedagoga Ivana Hircija/ ZB Murska Sobota in šola	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
8.		Murska Sobota	Mala Nova ulica 1 (židovsko pokopališče)	Spomenik, posvečenem žrtvam holokavsta v spominskem parku	n. n., obnovljen 2015/ 27. 1. 2015	n. n./ Občina in Judovska skupnost Slovenije	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
9.		Murska Sobota	Kopališka ulica (pri mostu čez Ledavo)	Spomenik 6 sestreljenim zavezniškim letalcem z informacijsko tablo	2005, info tabla 2021/ 22. 6. 2021	Vladimir Goldinski/ Občina in ZB Murska Sobota	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
10.		Murska Sobota	Trubarjev drevored1 (murskosoboški grad, severni vhod)	Spominska plošča mučenim in 31. 10. 1941 v gradu obešenima Evgenu Kardošu in Štefanu Cvetku	1986/ 17.10. 1986	n. n./ ZB Murska Sobota	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
11.		Murska Sobota	Slovenska ulica 11	Spominska plošča romskim žrtvam holokavsta 1941–1945	2016/ 2. 8. 2016	n. n./ Zveza Romov Slovenije in Ustanova dr. Šiftarjeva Fundacija	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
12.	Murska Sobota	Murska Sobota	Slovenska ulica 41	Spominska plošča na hiši v kateri je živel družina dr. Slavka Šumenjaka in narodni heroj Slobodan Šumenjak-Miran	1962/ 17. 10. 1962	n. n./ ZB Murska Sobota	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
13.		Murska Sobota	Ulica Štefana Kovača 32 (osnovna šola I.)	Spominska plošča 78 padlim, umrlim in usmrčenim nekdanjim dijakom gimnazije	1955/ 22. 7. 1955.	n. n./ ZB Murska Sobota in šola	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
14.		Murska Sobota	Slomškova ulica 17 (Brumnova hiša)	Spominska plošča sestanka vodstva NOG oktobra 1944	17. 10. 1950	n. n./ ZB Murska Sobota	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
15.		Murska Sobota	Cankarjeva ulica 91 (Osnovna šola II.)	Spominska plošča Štefana Kovača, ki je tukaj obiskoval gimnazijo	1958/ 17. 10. 1958	n. n./ ZB Murska Sobota in šola	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
16.		Murska Sobota	Ulica arhitekta Novaka 23 (železniška postaja)	Pozabljeni kovček - klop s kovčkom v spomin na izgnane in umorjene jude Prekmurja, april–november 1944	2010/ 29. 1. 2010	Sandi Červek in Mirko Bratuša /Judovska skupnost Slovenije in Slovenske Železnice	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world

17.	Beltinci	Beltinci	Ob cesti Beltinci - Murska Sobota, na desni strani ob kolesarski stezi v bližini krajevne table Beltinci	Spomenik Jožetu Čehu-Poldetu, borcu 1. prekmurske čete, padlemu na tem mestu 13. 1. 1945	1964/ 17. 10. 1964	n. n./ KO ZB Beltinci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
-----	----------	----------	--	--	-----------------------	--------------------------	-----------	---

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
18.	Beltinci	Beltinci	Panonska ulica 11	Spominska plošča na rojstni hiši Martina Brumna, prekmurskega partizana in organizatorja NOB, umrl 7. 6. 1945 po vrnitvi iz taborišča Mathausen	1963/ 4. 7. 1963	n. n./ KO ZB Beltinci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
19.		Bratonci	Bratonci 74a (Vaški dom)	Spominska plošča 4 padlim borcem NOV in žrtvam fašizma iz Bratoncev	1964/ 17. 10. 1964	n. n./ KO ZB Beltinci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
20.		Gančani	Ob krajevni cesti Beltinci - Gančani	Spomenik Štefanu Kovaču-Marku, ustreljenemu na tem mestu 18. 10. 1941	1951/ 18. 10. 1951	n. n./ KO ZB Beltinci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
21.		Lipa	Lipa 78 (vaško gasilski dom)	Spominska plošča dvema žrtvama fašizma 1941–1945	1958/ 4. 7. 1958.	n. n./ KO ZB Beltinci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
22.	Cankova	Skakovci	Skakovci 20	Doprni kip z marmorno ploščo prvemu prekmurskemu akademskemu slikarju Ludviku Vrečiču, ustreljen 4. 6. 1945 s strani ruskega vojaka v Monorju blizu Budimpešte	n. n./ n. n.	n. n./ n. n.	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
23.	Gornji Petrovci	Gornji Petrovci	Gornji Petrovci 2 (osnovna šola)	Spominska plošča 8 padlim in žrtvam fašizma	1976/ 17. 10. 1965	n. n./ ZB Občine Murska Sobota in šola	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
24.		Križevci v Prekmurju	Vrej 135 (nekdanji obrat tekstilne tovarne)	Spominska plošča učitelju Kolomanu Kučanu, padel kot borec 2. 10. 1944 v Srbiji	n. n./ n. n.	n. n./ ZB Občine Murska Sobota	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
25.		Stanjevci	Stanjevci 6	Spominska plošča na rojstni hiši Aleksandra Perša, padel 1943 na ruski fronti	n. n./ n. n.	n. n./ ZB Občine Murska Sobota	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

26.	Grad	Grad	Grad 172e (osnovna šola)	Spominska plošča 5 domačinom, žrtvam umrlih v uničevalnih taboriščih 1943–1945	1965/ 4. 7. 1965	n. n./ ZB Občine Murska Sobota in šola	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
-----	------	------	--------------------------	--	---------------------	---	-----------	---

27.	Moravske Toplice	Bukovnica	Ob cesti Dobrovnik - Bukovnica južno od vasi Bukovnica, ob cesti proti Bukovniškemu jezeru	Spomenik padlemu Jošku Talanyi - Janezu, borcu 1. prekmurske čete, padlem na tem mestu 28. 2. 1945	1980/ 4. 7. 1980	n. n./ Občina in ZB Murska Sobota in Lendava	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
28.		Motvarjevski gozd	Motvarjevski gozd (nekdanja lovsko koča Janeza Voglerja)	Spominska plošča 1. prekmurski partizanski četi, ustanovljena na tem mestu, januarja 1945	1954/ 19. 12. 1954, obnovljena 2005	1934/ Občina in ZB Lendava	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
29.	Puconci	Pečarovci	Pečarovci 31 (nekdanja osnovna šola)	Spominska plošča 3 padlim v NOV in žrtvam fašizma	n. n./ n. n.	n. n./ vaščani	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
30.		Puconci	Puconci 178 (osnovna šola)	Spominska plošča Štefanu Kuharju-Bojanu, organizator NOG, ustreljen 15. 11. 1941	n. n./ 17. 10. 1958	n. n./ ZB Občine Murska Sobota in šola	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
31.		Moščanci	Moščanci 28 (nekdanja osnovna šola)	Spominska plošča Bernardu Klanjščku- Žarku, šolskemu upravitelju, ki je umrl v taborišču Dachau, februarja 1945	n. n./ 4. 7. 1965	n. n./ ZB Občine Murska Sobota in vaščani	DA 1X	DA/ www.geopedia.world
32.		Vaneča	Vaneča 17c (Hostel Vaneča v nekdanjem domu spominov na NOV)	Spomenik NOB s spominsko sobo v domu	1984/ 20. 10. 1984	prof. Sagadin/ Občina in ZB Občine Murska Sobota ter DKZ Puconci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
33.		Vaneča	Vaneča 17c (Hostel Vaneča v nekdanjem domu spominov na NOV)	Spominska plošča narodnemu heroju Slobodanu Šumenjaku - Miranu in Alojzu Kosiju - Francu, ki sta padla na tem mestu 20. 10. 1944	1958/ 17. 10. 1958	n. n./ Občina in ZB Občine Murska Sobota ter DKZ Puconci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
34.		Vaneča	Vaneča 58/b (vaško gasilski dom)	Spominska plošča narodnemu heroju Slobodanu Šumenjaku - Miranu in Alojzu Kosiju - Francu, ki sta padla na Vaneči 20. 10. 1944	1970/ 4. 7. 1970	n. n./ ZB Občine Murska Sobota in gasilci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
35.	Rogašovci	Ropoča	Ropoča 34	Spominska plošča na domačiji Antona Šadla, ki je umrl v nemškem taborišču 1944	n. n./	n. n./ ZB Rogašovci in svojci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
36.		Serdica	Serdica 32 (ob cesti iz Rogaševcev proti Serdici)	Pomnik 100 padlim vojakom in oficirjem Rdeče armade, ki so padli spomladi 1945	1945, odstranjen 1955, ponovno postavljen 1995 in 2005 obnovljen/ n. n.	n. n./ Občina in ZB Rogašovci	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
37.		Serdica	Pokopališče Serdica	Spominska plošča Juriju Bučku-Bogotu, kot borec Lackovega odreda padel 12. 11. 1944	n. n./	n. n./ ZB Rogašovci in svojci	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

38.	Šalovci	Čepinci	Čepinci 123, spominska kapelica	Spominska plošča 3 domačinom, ubitim 30. 3. 1945, ko jih je zadela ruska letalska bomba	n. n./	n. n./ vaščani	DA 1 x	DA/ https://vestnik.svet24.si/novice/cepinci-bombni-napad-obletnica-1807540
-----	---------	---------	------------------------------------	---	--------	-------------------	-----------	--

39.	Tišina	Murski Črnci	Črnske Meje (ob cesti iz Murske Sobote proti Murskim Črncem)	Spomenik 8 talcem, ustreljenim 31. 3. 1945	1955/ 22. 7. 1955.	n. n./ ZB Murska Sobota in KO ZB Tišina	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world
40.		Petanjci	Petanjci 17 (kapela Marije Pomočnice)	Spominska plošča 13 umrlim med 2. svetovno vojno	n. n./ n. n.	n. n./ Občina in KO ZB Tišina	DA 2 X	DA/ www.geopedia.world

ZŠ	Občina	Kraj	Lokacija	Naziv – vrsta obeležja	Leto postavitve/ datum odkritja	Avtor/skrbnik obeležja	Foto	Spletni dostop/vir
41.		Petanjci	Petanjci 19 (Vrt spominov in tovarištva)	Park in zaščiten kulturni spomenik, vsem mrtvim borcem proti fašizmu in nacizmu v večni spomin, živim pa v stalni opomin	n. n./ n. n.	dr. Vanek Šiftar/ Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija	DA 4 X	DA/ www.geopedia.world , www.dr-siftar-fundacija.org/si/vsebina/vrt/
42.	Tišina	Petanjci	Petanjci 19 (Vrt spominov in tovarištva)	Plošča o dogajanjih na mestu današnjega vrta 1939–1945	n. n./ n. n.	n. n./ Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
43.		Sodišinci	Sodišinci 6	Spominska plošča dr. Ludviku Roganu, aretiranemu 17. 10. 1944, umrl v taborišču Buchenwald, 15. 2.1945	1957/ 17. 10. 1975	n. n./ KO ZB Tišina	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world
44.		Tišina	Šolska ulica 14 (osnovna šola)	Spominska plošča 13 padlim borcem NOV in žrtvam fašizma	1966/ 7. 10. 1966	n. n./ KO ZB Tišina in šola	DA 1 X	DA/ www.geopedia.world

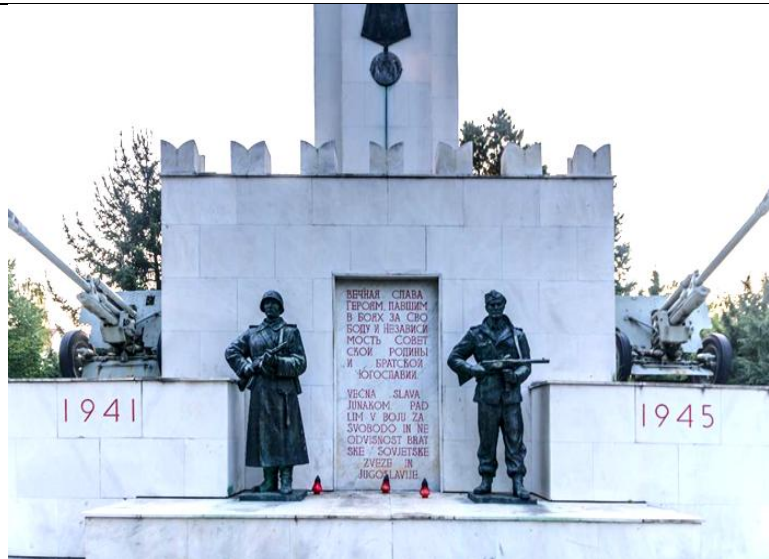
FOTOGRAFIJE

(Foto: Geopedija, 9-Alojz Šteiner, 38-Damjana Nemeš, 41 in 42-Vrt spominov in tovarištva)

1. Murska Sobota, Trg zmage (1)

1. Murska Sobota, Trg zmage (2)

2. Murska Sobota, pokopališče

3. Murska Sobota, pokopališče (1)

3. Murska Sobota, pokopališče (2)

3. Murska Sobota, pokopališče (3)

4. Murska Sobota, pokopališče

5. Murska Sobota, Trubarjev drevored (Soboški park) (1, 2)

6. Murska Sobota, Ulica Štefana Kovača 30 (1, 2)

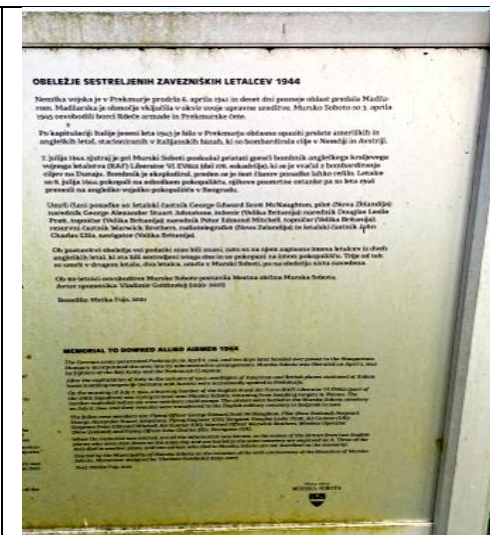
7. Murska Sobota, Trstenjakova ulica 73 (1, 2)

8. Mala Nova ulica 1, židovsko pokopališče (1, 2)

9. Murska Sobota, Kopališka ulica (pri mostu čez Ledavo) (1, 2)

10. MS, Trubarjev drevored 1

11. MS, Slovenska ulica 11

12. MS, Slovenska ulica 41

13. MS, Ulica Štefana Kovača 32

14. MS, Slomškova ulica 17

15. MS, Cankarjeva ulica 91

16. MS, Ulica Arhitekta Novaka 23 (1, 2)

17. Beltinci, ob cesti proti MS (1)

17. Beltinci, ob cesti proti MS (2)

18. Beltinci, Panonska ulica 11

19. Bratonci 74a

20. Gančani, ob krajevni cesti Beltinci – Gančani (1, 2)

21. Lipa 78

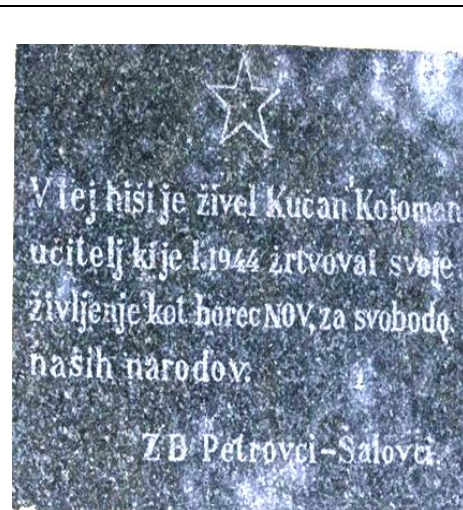
22. Skakovci 20

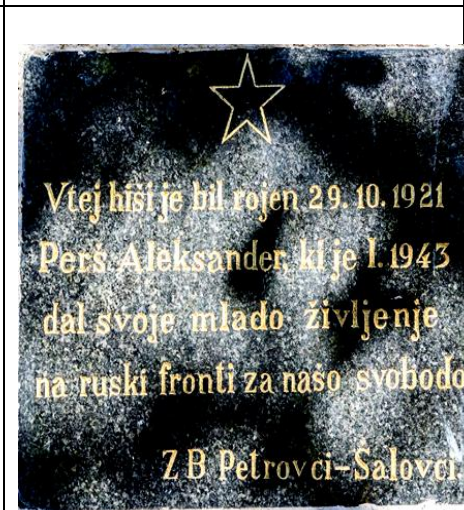
23. Gornji Petrovci 2

24. Križevci v Prekm., Vrej 135

25. Stanjevci 6

26. Grad 172e

27. Bukovnica, ob cesti Dobrovnik – Bukovnica (1, 2)

NA TEM MESTU JE DNE
28. 2. 1945
V BOJU Z SOVRAŽNIKOM
DAROVAL SVOJE ŽIVLJENJE
ZA SVOBODO PARTIZAN
JOŠKO TALANYI
JANEZ.

28. Motvarjevski gozd, Voglerjeva koča (1, 2)

NA TEM MESTU JE BILA
JANUARJA 1945 LETA
FORMIRANA PRVA
PREKMURSKA PARTIZANSKA ČETA

29. Pečarovci 3

Iz te vasi, ki je med NOB nudila zavetje
borcem in aktivistom, so dali svoja življenja
na zaupnik svobode.

LOJZE PODLESER roj. 15. 2. 1911
umrl v laborišču Buchenwald 1945

EVGEN ZELKO roj. 7. 11. 1923
umrl v laborišču Schirmdorf 21. 1. 1945

KAREL ČILEC roj. 30. 9. 1925
padel kot borec 14. 1. 1945

Cepav Vas ni
življe v nas,
spominu svetel
živel bo večni čas!

Vasčani

30. Puconci 178

Tukaj je obiskoval šolo rojak
KUHAČ STEFAN-BOJAN
13. 11. 1921 — 15. 11. 1941
sekretar PK KPS za Ljutomer-Radgona
ki je svoje življenje žrtvoval za
svobodo — zmago soc. revolucije.

17. 10. 1958. Obč. odbor ZB NOV
Mirska Sobot.

31. Moščanci 28

Tukaj je plodono deloval in vzgajal
naš mladi rod, solski upravitelj
ŽARKO KLANŠČEK
roj. 16. 8. 1894
umrl v laborišču smrti Dachau febr. 1945.

Slava njegovemu spominu!

Vasčani

34. Vaneča 58b

20. X. 1944
STA NA VANEČI PADLA ZA SVOBODO
DANE ŠUMENJAK-MIRAN-NARODNI HEROJ
ALOJZ KOSI - FRANC

OB 25-LETNICI OSVOBODITVE
4. JULIJ 1970. ZB NOV OBČINE
M. SOBOTA

32. Vaneča 17c (1)	32. Vaneča 17c (2)	33. Vaneča 17c	35. Ropoča 34
			
36. Serdica 32 (1)	36. Serdica 32 (2)	37. Serdica, pokopališče	38. Čepinci
			

39. Murski Črnci, Črnske meje (1)

39. Murski Črnci, Črnske meje (2)

Na tem mestu so bili dne 31. III. 1945 ob 10 uri ustreljeni
na ukaz madžarskega vojnega zločince Sardy Jozsefa

Partizan	ZVONKO	iz Litje
Talci:		
GASPARIČ	AVGUST	student - Vuča čomila
TRAJBARIČ	ŠTEFFAN	student - Filovci
GONZA	STANKO	ločar - Podturen
OSTERC	PERINKO	trčovec - Beltinci
BALKANYI	ALEKSANDER	trčovec - Lendava
MAYER	JOSIP	prevoznik - Lendava
DERVARIC	JOZSEF	uradnik - Zalaeđersee

SLAVA NIHOVEMU SPOMINU!
OOZB-Sobota

40. Petanjci 17, kapela Marije Pomočnice (1, 2)

UMRLI MED II. VOJNO

CIGLAR	ALOJZ
CIGUT	LEOPOLD
DRVARIC	ALOJZ
DRVARIC	ANTON
FRIC	FRIDL
FRUMEN	ALOJZ
GUMILAR	ALOJZ
KOFJAC	FRANC
KONJE	LADISLAV
KARAS	VIKTOR
SIFTAR	FRANC
SIFTAR	JOZE KASTELSKI
SIFTAR	JOZE

41. Petanjci 19, Vrt spominov in tovarištva (1, 2, 3, 4)

SPOMINSKA OBELEŽJA

- 01 Spominska plošča padlima sinovoma
- 02 Bakla
- 03 Spominska plošča Johanness Keplerju
- 04 A. Kranjec: Bohor je vstal, Bohor žari
- 05 A. Kranjec: Skozi trpljenje v lepše življenje
- 06 M. Vlastič: Človek in vzhajajoče sonce
- 07 M. Kristan: Žena mati
- 08 A. Kranjec: Tujca pregnali, novo brazdo zorali
- 09 Kajuhov cvet
- 10 M. Kristan: List – novo življenje
- 11 Š. Hauko: Prekmurski totem in grob prof. dr. Vaneka Siftarja
- 12 Spominski objekti (žilindra, okrvavljen-na zemlja, del oltarja, kapnik, ožgana strešna opeka)

*Spominska drevnina je označena rdečo
Zaradi bolezni oz. poškodb odstranjena
označena s sivo.

"VRANOV HRAST"
HRAST - DOB
Quercus robur
AKADEMIK DR. ANTON VRATUŠA
Petanjci, 30. marec 2017

NAVADNA BREZA
Betula pendula
V SPOMIN BORCEM 4. BATALJONA
CANKARJEVE BRIGADE -
JAVOROVICA, 16. MAREC 1944
ZDRUŽENJE ZB ŠENTJERNEJ
Petanjci, 12. oktober 2024

42. Petanjci 19

TUKAJ JE BILO OD 1939-1941
UREDNIŠTVO MLADEGA
PREKMURCA, SEMKAJ SO SE
POLETI 1941 ZATEKLI
ILEGALCI MIRKO BACAR
EVGEN KARDOS STEFAN
KUJAR IN SPOMLADI 1945
MED 5. TEDENSKO FRONTO
NA MUR BILO OPORIŠČE
VOJAKOM R A

43. Sodišinci 6

44. Tišina, Šolska ulica 14

PREGLED POSEBNIH OBELEŽIJ – SPOTIKOVCEV V PREKMURJU

Uvod

Leta 2019 so tudi v Sloveniji začeli postavljati tlakovce spomina ali spotikovce (izvirno nem. *Stolpersteine*) s katerimi se želeli obuditi oziroma opozoriti na pozabljene žrtve nacizma. Spotikavec je standardizirano spominsko obeležje v obliki kamnitega tlakovca, prevlečenega s slojem medenine, v katerega so vgravirani osebni podatki posamezne žrtve holokavsta. Projekt nemškega umetnika Gunterja Demniga poteka skoraj četrto stoletje, od leta 1992, in do danes je postavljenih preko 107.000 spotikovcev v preko 1900 občinah v različnih državah. V Sloveniji so po spletnem portalu Centra judovske kulturne dediščine (Sinagoga Maribor: Stolpersteine v Sloveniji) do sedaj spotikovci postavljeni v Ljubljani, Mariboru, Murski Soboti, Lendavi in v Šalovcih in sicer skupaj 114 na 36 lokacijah.

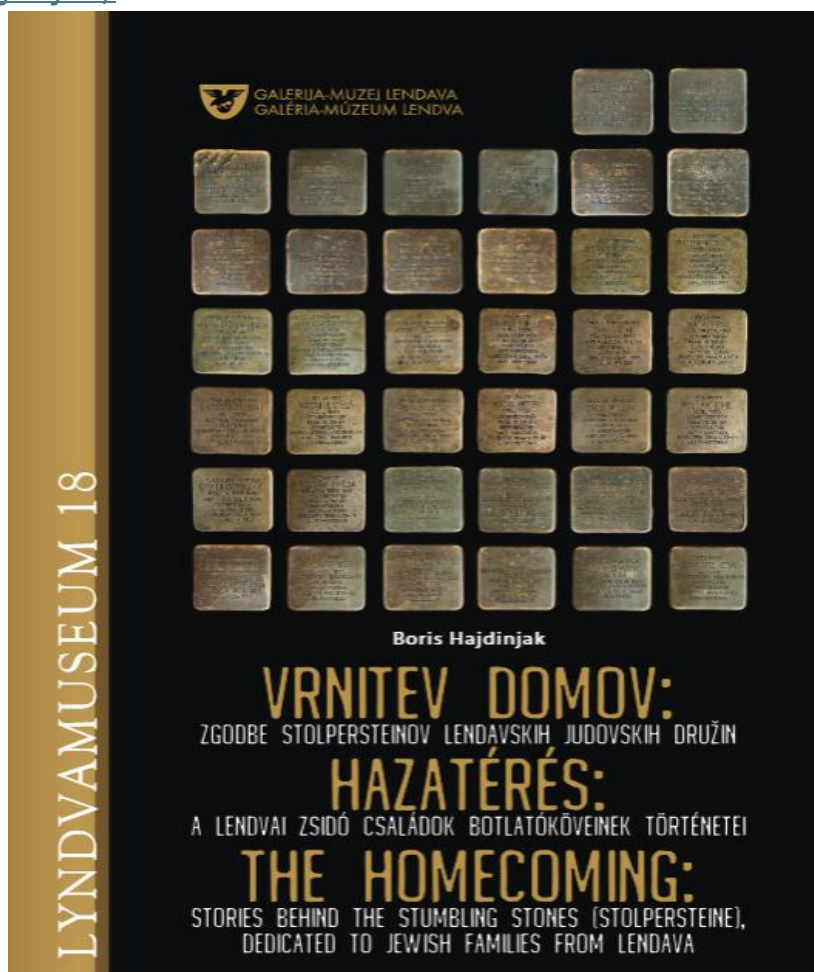
Ker v publikaciji Spominska obeležja pripovedujejo ob 80-letnici konca 2. svetovne vojne objavljamo seznime obeležij iz tega obdobja v Pomurju, je prav, da predstavimo tudi spotikovce. Tudi če ne poznamo v celoti zgodbe posameznika in družine, so informacije na spotikovcu, zlasti glede smrti, več kot zgovorne. Prekmurski delež spotikovcev (34) zavzema v slovenskem merilu tretjinski delež, kar samo priča o človeškem davku holokavsta tudi na tem območju. V preteklosti so mladi avtorji o transportu soboškega judovskega prebivalstva že pisali. Upamo lahko, da bo objavljen pregled in navedeni viri, kjer so opisane zlasti zgodbe lendavskih judovskih družin, spodbudil mlade avtorje k prihodnjem raziskovanju te plati vojne. Poizkus, da bi se del tega zgodil že v 7. literarnem natečaju, nam ni uspel. Eden od razlogov je tudi, da v Prekmurju praktično ni več živih pričevalcev.

V pričujočem pregledu spotikovcev v Prekmurju so ti navedeni po krajih in lokacijah z dodanimi imeni na njih. Projekt je sicer zasnovan po načelu "en tlakovec za eno ime" s tem, da so na dvojezičnem lendavskem območju skladno z zakonom, dodani tudi tlakovci z zapisi v madžarskem jeziku. K pregledu smo dodali lokacijske fotografije in še posamično fotografijo vsakega spotikovca. Avtor fotografij spotikovcev v Lendavi je Branko Bratkovič, v Murski Soboti pa Jana Bohar. Fotografije iz Šalovec je zagotovila Mihaela Kalamar iz Zavoda za turizem, šport in kulturo. Zahvaljujem se

Centru judovske kulturne dediščine – Sinagoga Maribor za pomoč in napotila pri raziskovanju spotikovcev in virov.

Viri:

1. Hajdinjak, Boris, 2023. Vrnitev domov: zgodbe stolpersteinov lendavskih judovskih družin. Galerija Muzej Lendava, DigiFot Lendava. Dostopno 20. 2. 2025 na: https://www.gml.si/publikacije/#flipbook-df_17551/51/
2. Hajdinjak, Boris, 2024. Zgodba o dveh transportih: medžimurski in prekmurski Judje med holokavstom : katalog razstave Dostopno 20. 2. 2025 na: [file:///C:/Users/stein/Downloads/ZgodbaODvehTransportahOCR%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/stein/Downloads/ZgodbaODvehTransportahOCR%20(2).pdf).
3. Spletni portal Sinagoga Maribor: Stolpersteine v Sloveniji. Dostopno 20. 2. 2025 na: <https://www.sinagogamaribor.si/dediscina-sinagoga/stolpersteine/>
4. Spletni portal Stolpersteine. Dostopno 20. 2. 2025 na: <https://www.stolpersteine.eu/en/the-art-memorial/stolpersteine>
5. Tlakovci spomina v Lendavi, Murski Soboti in Ljubljani. Dostopno 20. 2. 2025 na: <https://www.sinagogamaribor.si/postavitev-tlakovcev-spomina-v-lendavi-murski-soboti-in-ljubljani/>

(Foto: spletni zajem)

Spotikovci v Lendavi: (19)

Foto: Branko Bratkovič

Lendava, Glavna ulica 13 (3 spotikovci):

Ludvik Blau / Blau Lajos;

Magda Blau, roj. Preiss / Blau Magda, Sz. Preiss;

Livija Blau / Blau Livia

Lendava, Glavna ulica 30 (5 spotikovcev):

Emil Pollák / Pollák Emil;

Emilija Pollák, roj. Politzer / Pollák Emília, Szül. Politzer;

Ladislav Nádai / Nádai László;

Eva Nádai, roj. Pollák / Nádai Éva, Szül. Pollák;

Peter Nádai / Nádai Péter

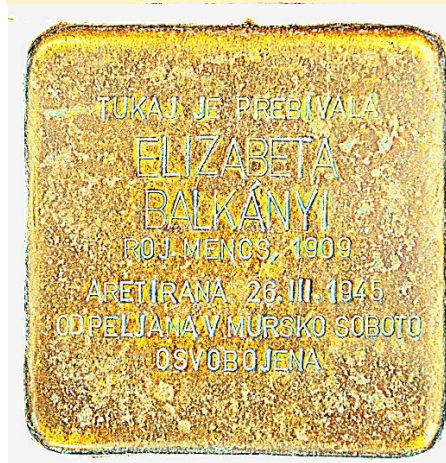
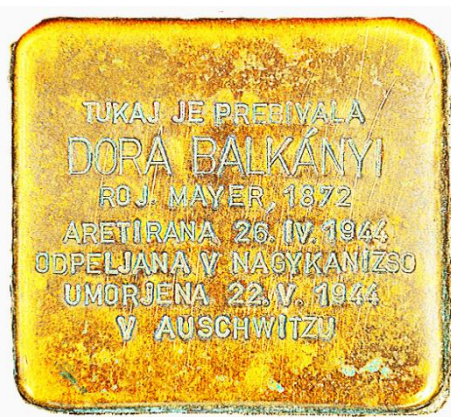
Lendava, Glavna ulica 46 (3 spotikovci):

Dora Balkányi, roj. Mayer / Balkányi Dóra, Sz. Mayer;

Aleksander Balkányi / Balkányi Elek;

Elizabeta Balkányi, roj. Mencs / Balkányi Erzsébet, Sz. Mencs

Lendava, Glavna ulica 68 (5 spotikovcev):

Roza Schwarz, roj. Wortman / Schwartz Róza, Sz. Wortman

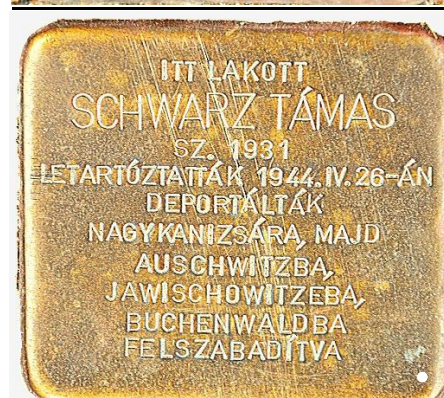
Josip Schwarz / Schwartz József

Roza Schwarz , roj. Stein / Schwartz Róza, Sz. Stein

Tomislav Schwarz / Schwartz Tamas

Vera Schwarz / Schwartz Vera

Lendava, Trg ljudske pravice 15 (3 spotikovci):

Aladar Deutsch / Deutsch Aladár;

Elizabeta Deutsch / Deutsch Erzsébet;

Judita Deutsch / Deutsch Judit

Spotikovci v Murski Soboti: (11)

Foto: Jana Bohar

Ulica Staneta Rozmana 1: (3 spotikovci)

Bela Berger,

Laura Berger,

Liza Berger

Slovenska ulica 47: (4 spotikovci)

Sigmund Frim,

Ladislav Frim,

Katarina Frim,

Nikolaj Frim

Slomškova ulica 23: (4 spotikovci)

Izidor Hahn,

Irena Hahn,

Šarika Hahn,

Andrej Hahn

Spotikovci v Šalovcih: (4)

Foto: Zavod za turizem, šport in kulturo Šalovci

Šalovci 161: (4 spotikovci)

Julij Schönauer

Elizabeta Schönauer, roj. Leitner

Ladislav Schönauer

Helena Schönauer

Razstave o grozotah vojne na slovenskih tleh v času 2. svetovne vojne (1941-1945) so vedno bolj redke. (*Spletni portal Šentjur.net, Foto: Jure Godler*)

Fotografija, ki prikazuje, kako zmagovalci postavljajo svojo zastavo na stavbi nad porušenim Berlinom, maja 1945 (*Spletni zajem*)

FOTO GALERIJA

PREDHODNEGA NATEČAJA

Fotografije z zaključne slovesnosti in strokovne ekskurzije 2024

STROKOVNA EKSURZIJA NA GEOMETRIČNO SREDIŠČE SLOVENIJE IN MAISTROV ZAVRH,

Foto: Janez Kološa

17. MAJA 2024

Zaključna javna prireditev 6. literarnega natečaja Spominska obeležja pripovedujejo je potekala v Kulturnem domu v Ljutomeru, 25. aprila 2024.

Prireditev, ki je bila posvečena tudi Maistrovemu letu, je vodila Marja Dolamič.

Nagovor županje Občine Ljutomer, ga. Olge Karba.

Slavnostni govornik, prof. Franc Čuš.

Foto: Dani Mauko

Medalje pred podelitvijo avtorjem izbranih najboljših prispevkov po kategorijah.

Foto: Dani Mauko

Sprejem avtorjev in mentorjev na slovesnosti s podelitvijo priznanj, publikacij natečaja na USB nosilcu ter zahval za šole

Prejemniki medalj najboljše ocenjenih proznih del v kategoriji 4., 5. in 6. razreda.

Prejemniki medalj najboljše ocenjenih pesmi v kategoriji 4., 5. in 6. razreda.

Prejemniki medalj najboljše ocenjenih proznih del v kategoriji 7., 8. in 9. razreda.

Prejemniki medalj najboljše ocenjenih pesmi v kategoriji 7., 8. in 9. razreda.

Foto: Dani Mauko

Prejemnica medalje v kategoriji pesmi srednješolcev (gimnazijcev).

Spletni zajem

Spominski kovanec Ministrstva za obrambo ob Maistrovem letu, ki ga v času zaključne slovesnosti še nismo mogli deliti, ker je izdan v novembru. .

Kulturni program so izvedli glasbeni izvajalci Gimnazije Franca Miklošiča Ljutomer.

Priložnostni koncert pa so izvedli tudi mladi izvajalci Zasebne glasbene šole Virtuoz.

Mentorice, ki so sodelovale na literarnem natečaju ob prejemu zahval na slovesnosti.

Zahvala in šopek za voditeljico prireditve. Marjo Dolamič in Darjo Farič Klemenčič iz murskosoboške Območne enote Zavoda Republike Slovenije za šolstvo.

Foto: Dani Mauko

Zahvale za člane organizacijskega odbora in natečajne skupine.

Foto: Dani Mauko

Zaključek prireditve z druženjem je dobra priložnost tudi za pogled na opravljeno delo in v prihodnost tako med predstavniki domoljubnih in veteranskih organizacij kot tudi predstavniki iz sodelujočih šol.

Foto: Dani Mauko

Predstavniki domoljubnih in veteranskih organizacij z območja upravne enote Ljutomer na zelo izpostavljeni točki pri evidentiranju in podelitvi priznanj avtorjem.

Foto: Dani Mauko

Za pogostitev ob zaključku so poskrbele predstavnice Turističnega društva Cven.

Foto: Janez Kološa

Začetek strokovne ekskurzije za mlade avtorje in njihove mentorice v Litiji, kjer so predstavili osamosvojitvene dogodke v tem mestu.

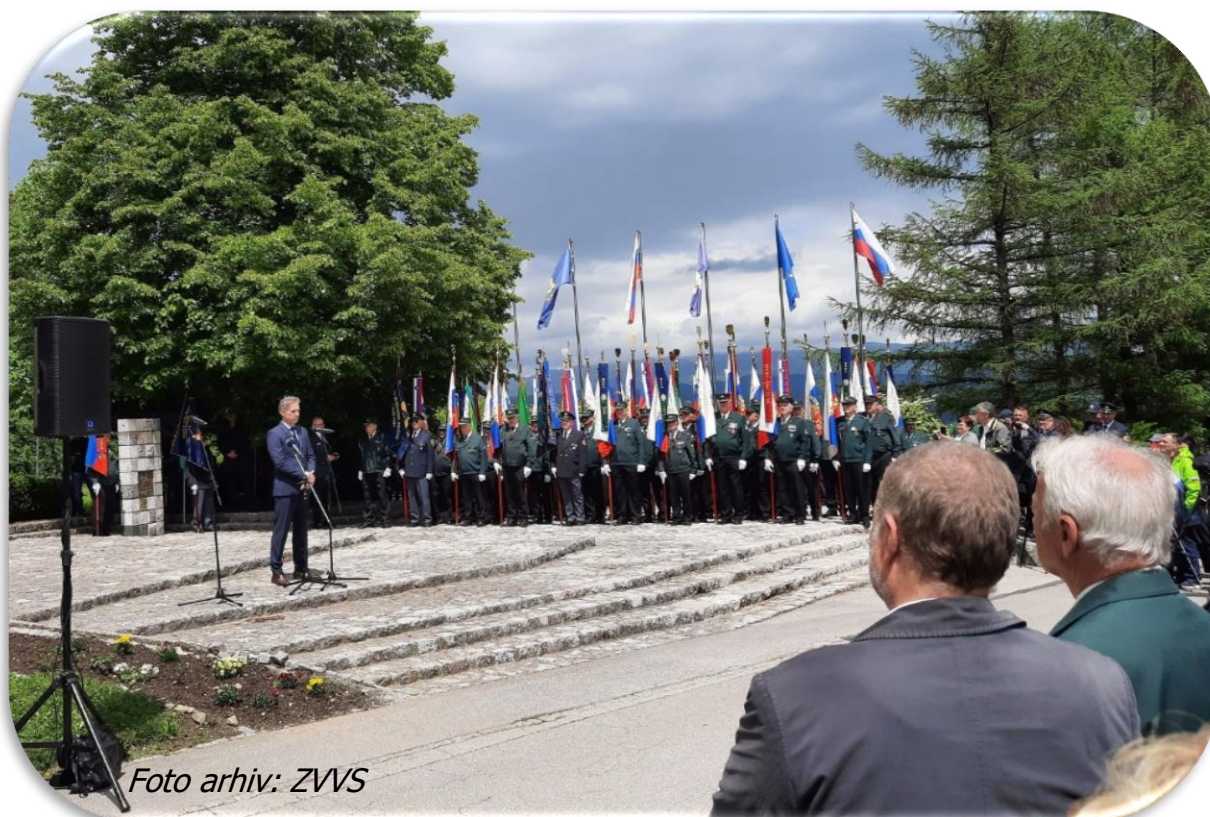

Foto: Janez Kološa

Seznanitev z geometričnim središčem Slovenije na Vačah.

Slavesnost ob Dnevu veteranov vojne za Slovenijo na Vačah se je začela s prihodom zastavonoš in dvigovanjem slovenske zastave.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil predsednik Vlade Republike Slovenije.

Foto: Janez Kološa

Na posebni tribuni izza nekdanjih in sedanjih slovenskih simbolov.

Foto: Janez Kološa

Ko so nas obdajali občutki ponosa, ker smo bili omenjeni kot posebni gostje.

Skupinska slika z ministrom za notranje zadeve pod slovenskim kozolcem.

Ob zaključku na Vačah, pa še skupinska slika s predsednikom Zveze veteranov vojne za .Slovenijo, ki nas je povabil na svečani dogodek.

Foto: Janez Kološa

Seznanitev s Štupičevo vilo na Zavrhu, kjer je dopustoval general Maister.

Foto: Janez Kološa

Ob ogledu razstave »Maister po Maistru«.

Foto: Janez Kološa

Spregovoril nam je tudi general Maister, ki ga je upodobil ljubiteljski igralec.

Foto: Janez Kološa

Ob poslušanju nastopa ljubiteljskega igralca.

Občudovanje Slovenskih goricah z razglednega Maistrovega stolpa na Zavrhcu.

Še poslovilna skupinska fotografija pred Maistrovim stolpom.

Foto: Dani Mauko